PETRI ROYZII MAUREI

ALCAGNICENSIS

CARMINA.

PARS I

CARMINA MAIORA CONTINENS.

EX LIBRIS ET TYPIS EXCUSIS ET MANU SCRIPTIS EDIDIT,
PRAEFATIONE DE VITA OPERIBUSQUE ROYZII COMMENTARIISQUE
INSTRUXIT

DR. BRONISLAVUS KRUCZKIEWICZ.

CRACOVIAE.
TYPIS UNIVERSITATIS JAGELLONICAE
provisore Josepho Filipowski.
1900.

ALMAE STUDIORUM POLONIAE MATRI

UNIVERSITATI LITTERARUM JAGELLONICAE

A. MDCCCC

QUINGENTESIMUM DIEM NATALEM CELEBRANTI

PETRI ROYZII MAUREI

XVI SAECULO PER NOVEM ANNOS IN EADEM IUS PROFESSI

CARMINA A SE EDITA ATQUE ILLUSTRATA

PIO ANIMO DEDICAT

EIUSDEM UNIVERSITATIS QUONDAM ALUMNUS.

PRAEFATIO.

Petri Royzii carmina, per varios libros et manu scriptos et typis editos dispersa, in hac editione ita disposui, ut maiora primo volumine comprehenderem, minora, ad quinquaginta versus continentia, alteri adsignarem. A qua instituta ratione hac illac, ne cognata argumentoque coniuncta distraherentur, discedere sum coactus. Unde factum est, ut et dantiscana, utroque genere mixta, extremam primi voluminis partem sint sortita, et minora quaedam, iam a Royzio una cum maioribus typis evulgata, eodem volumine passim occurrant. Praeterea maioribus adnumeravi fragmenta, quae iustum versuum numerum, etsi non explent, procul dubio expletura erant, si integra perfectave essent.

Quo modo et maiora et minora in species particulasque distribuerim, ex capitum indicibus utrique volumini additis elucet, ut supervacaneum videatur hoc loco de ea re disputare; unum moneo me rerum temporumque, quantum licuit, ratione non neglecta imprimis perspicuitati consuluisse, id quod diligentius cuncta reputantibus persuasum fore spero.

Infra praemitto primo volumini conspectum ordinis carminum Royzii, qui est in libris manu scriptis preloque antea impressis, cum huius editionis ordine compositi, ex quo, quantopere discesserim a ratione libris tradita, satis apparebit. Qui conspectus etiam eos haud leviter iuvabit, qui mea po-

lona de Royzio dissertatione, ad librorum manuscriptorum rationem comparata, accuratius uti volent.

Qua re autem in ordinandis Royzii carminibus a ratione libris servata tam longe discedere sim coactus, infra declarabo in ea huius praefationis parte, in qua de Royzii carminibus librisque, quibus conservata sunt, fusius agam.

Iam ad vitam Royzii carminaque eius recensenda accessurus praemoneo me, multis in brevius contractis paucisque in melius mutatis, cetera eadem fere prolaturum atque in mea polona de Royzio dissertatione, quae a. 1897 Cracoviae vol. XXVII dissertationum academiae scientiarum ad philologiam spectantium prodiit. In quo libro et fontes, quibus usus sum, indicavi et singula accurate locis allatis illustravi. Quae omnia hic repetendo volumen editionis huius augere nimium mihi visum est, acquievique in gravioribus artiusque cum hac editione cohaerentibus; si quis igitur ad fundamenta rationesque ultimas eorum, quae enarrabo, redire voluerit, dissertationem illam ipsam adeat.

Tota editione, sicubi ad Royzii carmina delego lectores, eodem ordine nuncupo primum numerum voluminis, deinde paginae, tum versus; sicubi autem necessarium est, versus numero carminis notam praemitto.

Doctorum virorum amicorumque, qui me sive libris, sive consilio auxilioque in hoc labore exsequendo liberaliter adiuverunt, et in polona, quam dixi, dissertatione, et passim in adnotationibus, textu huius editionis subiectis, feci mentiones: quibus omnibus etiam hoc loco libentissime meritas refero gratias.

De Royzii vita operibusque.

I. De Royzii ante adventum in Poloniam fatis.

Petrus Royzius Maureus sive hispano nomine Ruiz de Moros natus est nobili genere primis fere saeculi XVI annis Alcagnitii, in Hispaniae aragoniensis municipio, ad Guadalopen fluvium, qui influit in Iberum, sito; unde cognomina Hispani, Celtiberi, Alcagnicensis nomini suo adscribere solitus, interdum etiam ipso poetae gadalophaei nomine usus est. Patrem habuit Martinum, patricium alcagnicensem. Elementa litterarum in urbe patria didicit ibique usus est magistris primo Sobraria, deinde post eiusdem mortem Olito ad romani ingenii monumenta cognoscenda. Deinde Ilerdae (Léridae) in studio generali, quod a. 1300 conditum in ea urbe tum floruit, iuri imprimis romano operam navavit. Quo tamen anno Ilerdam se contulerit, quamdiu ibi in studiis versatus, quibus magistris adiutus sit, cum ipse memoriae non mandaverit, universitate ilerdensi sublata tabularioque eius igni deleto in obscuro iacet. Id quidem indiciis posterioris eius vitae ducti pro certo fere affirmare audemus eum circa a. 1530 et sacris initiatum diaconum esse factum, et satis iam peritum fuisse antiquarum litterarum, utique iuris civilis atque canonici.

Sed utut tum temporis animum excultum habuit, eruditione in patria parta acquiescere noluit Royzius. Italia cum antiquitus, tum vero post renata antiquitatis studia Hispanis, sicut ceteris Europae gentibus, artium scientiarumque sedes censebatur, Hispanosque in Italiam discendi gratia peregrinaturos multa in dies magis adiuvare videbantur. Iam a. 1364 Albornotius (Carillo de Albornoz), cardinalis archiepiscopus toledanus, vir rerum publicarum artiumque peritissimus, cum in Italia commoraretur, Bononiae, in illa artium celeberrima arce, hospitium magnificum, aedes amplas hortosque complectens, hispanae iuventuti studiosae sub patrocinio sti. Clementis pecunia sua instituendum curaverat adeoque largiter

exornaverat, ut illud humani liberalisque animi monumeutum (mayor collegio de San Clemente) usque ad nostra permanserit tempora. Duobus fere saeculis post, a. 1528 Andreas Vives, patricius alcagnicensis, qui ipse albornotiani collegii hospes erat, alterum novumque collegium, cui ab ipso nomen est inditum, ad Alcagnicensium popularium usum condiderat. Ceterum et ipsa rerum publicarum condicio Hispanos in Italiam invitabat. Nam Sardinia et Sicilia iam antea, inde a saec. XV etiam Neapolis in Aragoniae regum ditionem bello redactae sunt, coniunctisque regnis Aragoniae atque Castiliae etiam in Italia septontrionali gratia auctoritasque nominis Hispani aucta est, praesertim cum inde ab a. 1516 Carolus I regnum Hispaniae adeptus idemque ab a. 1519 Caroli V nomine Germaniae imperator cum Gallis prospere pugnando Mediolano potitus est.

His ita comparatis Royzius, triginta fere annos natus, Hispania parentibusque relictis, litteris singularibus a Gonsalvo Paternoio (Gonzalo Paternoy), necessario suo, ad Antonium de Hijar, praefectum exercitus hispani in regno neapolitano, scriptis commendatus, iter molestum per Galliam mariaque in Italiam ingressus est. Quod quando factum sit, cum diserte non tradatur, tamen post initia anni 1537 vix accidere potuit, siquidem Royzium eodem anno exeunte iam in Italia affuisse edocemur. Veneritne primum Patavium an Bononiam, auctores dissentiunt, neque multum interest; hoc vero pro certo accipiendum eum in Italia quinque minimum annos, plerumque Bononiae in collegio Vivesii, praeterea Patavii, Romae, fortasse etiam in aliis celebribus Italiae civitatibus discendo docendoque strenue occupatum fuisse. Magistros secutus est Paulum Parisium, Andream Alciatum natu maiorem, Augustinum Beroium, de quibus ipse saepius commemorat; in numero eorum fuisse etiam Romulum Amaseum et auctores quidam sunt, et ipsum per se est veri simile, quoniam vir ille Bononiae aa. 1524—1543 docuisse traditur. Plurimum debere se Andreae Alciato ipse fatetur, id quod etiam aliunde conicere queas. Nam Alciatus ieiunam illam aridamque priorum in iure tractando rationem, a pri-

mis antiquarum litterarum cultoribus saepe impugnatam et irrisam, ad historica fundamenta laetioremque stili elegantiam revocaverat, neque solum singulas iuris quaestiones idoneis antiquorum scriptorum locis intexendis quasi flosculis in praelectionibus suis exornabat, sed etiam ipse poeticen colebat praestansque poeta illius aevi audiebat. Pronum autem habileque ad poesin erat Royzii ingenium libenterque per omne vitae spatium a severa iuris interpretatione ad carmina pangenda decurrebat, unde factum est, ut singulari pietate admirationeque in Alciatum ferretur eumque sibi imitandum proponeret, qui iuris scientiam cum musarum antiquarum cultu consociavisset. Ac cum expertum esse Royzium iam in Hispania vires suas in carminibus scribendis nulla exstent testimonia, in Italia mox hortante ipso Alciato innotuisse musas eius audimus poemate quodam (a. 1538) epigrammatisque, quae imprimis in Matthaeum Curtium, celebrem tunc medicum Bononiensem, scripsisset partimque typis expressa in publicum edidisset.

Inter amicos Royzii excellebat hoc tempore Antonius Augustinus Saragossius (1517 – 1586), qui postea archiepiscopus tarraconensis fuit. Is et ipse tum carmina scripsit, et deinde libris doctis, praesertim ad epigraphicen pertinentibus inclaruit. Royzium aut iam in Hispania, aut, id quod veri similius est, tum primum cognitum adeo adamaverat tantique faciebat, ut in dialogis suis in publicum editis ipsum difficillimas iuris quaestiones dissolventem induxerit. Mansitque duorum virorum excellentium amicitia etiam tum, cum Royzius in Poloniam secessit, Augustinus vero aliquanto post in Hispaniam revertit, crebro epistularum librorumque ultro citroque missorum commercio sustentata. Ceterum Royzius ea erat ingenii indole eaque doctrinae copia liberalitateque praeditus, ut in Italia omnium animos facile sibi conciliaret, imprimis vero iuvenes scientiae avidos ad se traheret ita, ut, quocumque incederet, disputatorum omnigenum globo circumdaretur. Quo in numero etiam Polonos, fortasse Martinum Cromerum Stanislaumque Orichovium fuisse, cum demonstrari nequeat, tamen est veri simile. Nam Bononiae hoc tempore

et uterque fuisse et Royzius scholas habuisse traditur, easque non solum iuris prudentiae, verum etiam omnis humanitatis atque eloquentiae reique poeticae.

Inter haec studia docendique munera adolescebat ingenium viri augebaturque in dies rerum utilium cognitione. Iam decembri a. 1537 admirabatur Antonius Augustinus insolitam Royzii in litteris graecis peritiam, idem refert maio a. 1538 tenuisse eum causam in publica disputatione Patavii instituta aliamque eius disputationem Bononiae exspectari, et ex alia eiusdem viri epistula eodem mense a. 1541 scripta elucet Royzium iam tum fuisse iuris doctorem. Quem honorem in utroque iure et civili et canonico iam duobus fere annis ante adeptus esse videtur, siquidem recte iam calendis martiis a. 1539 togam in summo tribunali mediolanensi petiisse memoratur. Utut erat, conatus eius muneris alicuius publici sive Mediolani, sive in aliis Caroli V italicis possessionibus obtinendi usque ad a. 1541 frustra erant, iamque in patriam redire animum inducebat, cum a Petro Gamrato, archiepiscopo gnesnensi episcopoque cracoviensi, eodemque universitatis cracoviensis cancellario, intercedente, ni fallor, Samuele Maceovio, episcopo tum plocensi, ad ius civile in eadem universitate tradendum est arcessitus. Quam condicionem eo facilius recepit, quod bellum inter Carolum V Gallosque denuo tum exardescens (1542—1544) reditum in patriam impediebat, iterque inter amicorum maerorem, quem Antonius Augustinus singulari expressit carmine, in Poloniam ingressus Cracoviam ineunte, opinor, a. 1542 venit.

II. De Royzio Cracoviae agente.

Cracoviae eo tempore quidquid praestantissimum erat inter Polonos congregabatur. Nam et unicum in Polonia studium generale, duobus fere ante saeculis erectum, ibi erat, et reges hanc sedem antiquitus tenebant et summus regni Poloniae pontifex, cui Gnesna vetus constansque sedes, Gamrato, episcopo cracoviensi, tum praeter ordinem archipraesu-

latum gnesnensem gerente, in ea urbe habitabat. Imperabat hoc tempore Polonis ex stirpe Iagellonis Sigismundus I, rex sapiens et mitis, nisi quod tum iam senio confectus uxori suae Bonae, itala Sforzarum gente ortae, contra salutem rei publicae nimis indulgebat. Huius quidem reginae gratia et ipse Petrus Gamratus, luxuriosae vitae infamia victa ad summa provectus auctoritate pollebat, et summi honores non pro meritis, sed per clandestinas mulierum familiariumque artes, per ambitum largitionemque distribuebantur. Quin etiam summi in re publica viri, Ioannes Tarnovius, supremus exercituum regni dux idemque castellanus cracoviensis, et Petrus Cmita, palatinus cracoviensis, studiis reginae imperiosae concedere cogebantur, unicusque regis filius haeresque imperii Sigismundus Augustus, inde ab a. 1530 rex vivo patre constitutus, sub auspiciis matris educatus mollius, quam imperaturum tantis rebus decebat, ingenium est sortitus. Regnum, consociatis sub uno rege Lituanis, cruciferis devictis eorumque ditionis parte expugnata, reliqua ducatus Prussiae nomine in clientelam nuper recepta, Masovia etiam in provinciam redacta, erat amplissimum, devictis vero paulo ante acerrimis hostibus, Moschis Valachisque, pace inter furentia apud finitimos bella fruens, satis opulentum, civibus litteris antiquis artibusque italis eruditis abundans, celebrabatur a rerum scriptoribus et poterat videri beatum, nisi sub hac pacis fortunaeque specie semina malorum iamiam germinantia delituissent. Nam ipsae adiunctae terrae, Lituania, Prussia, Masovia, quas communibus eisdemque ac Poloniam legibus subicere ad summam rerum corroborandam reges studebant, in contrarium nitebantur, vetera singulariaque instituta sua tenacissime tuendo; neque vero sua moveri sinebant Poloni, ne quid de partis commodis privilegiisque deperderent anxii, eaque erat complicatae regni machinae ratio, ut nec commode moveri ab sene rege tralaticiis artibus atque institutis, nec facile mutari atque in aptiorem formam redigi posset. Ea, qua nititur rei publicae salus, quaeque apud finitimos occidentem versus sitos populos iam invalescebat, ordinum temperatio, apud Polonos iam inde

a morte Casimiri Magni destruebatur regia potestate debilitata, potentia nobilium praeter modum aucta, iuribusque civium urbanorum paulatim artius circumscriptis, agricolarum vero plebeiorum glebaeque adscriptorum fere sublatis, ita ut dominis in plebeios, servos suos, vitae necisque esset potestas, nobiles vero pro occisis servis parva pecunia dominis satisfacere tenerentur. Pari fere ac praepotens nobilitas iuris condicione utebatur clerus, et ipse nobilitatis fautor, quoniam ad maiora sacerdotia haud facile quisquam nisi nobilis admittebatur. Ceterum magna pars nobilium, in partes factionibus principum distractorum, et sacerdotum officii oblitorum privata publicis divinisque anteponebant vel epulis dediti temporum felicitate fruebantur. Agris publicis plerisque largitione regum priorum inter nobiles divisis aerarium vectigalibus portoriisque exiguis sustentatum ad necessarios rei publicae usus vix sufficiebat; bello igitur exorto ad multiplicanda vectigalia tributaque in fundos ecclesiasticos imponenda confugere necesse erat, quae cum sine comitiorum generalium nova onera plerumque detrectantium assensu exigere regi non liceret, bella ob pecuniae penuriam ad tempus geri nequibant, victoriisque claris reportatis pax vulgo iniquis condicionibus hostibus concedebatur.

Sed et ipsa universitas cracoviensis, artium liberalium in Polonia caput atque mater, saeculo XV docentium ingeniis discentiumque multitudine celebris, paulatim hoc tempore ad deteriora vergebat. In causa erant primum pensiones professorum, quondam sufficientes, nunc pro temporum aliarumque universitatum rationibus tenuiores, quam quibus sustentaretur honos, quem huic ordini tunc in Polonia defuisse accipimus, deinde quod theologia regnante episcopoque ipso cracoviensi studiis praefecto omnia, quae a fide catholica aliena esse videbantur, nimis anxie circumscribebantur vel removebantur. Et profecto inde ab eo tempore, quo Luther bellum ecclesiae romanae indixit, summa cautione opus erat, ne catholicus scholae habitus paulatim pessumdaretur; sed inter dubia, nova quaeque saepe spernentibus magistris, tardabantur studiorum progressus abalienabanturque iuventutis

animi novarum rerum cupidi, ut plerique pro facultatibus iam non solum italas, sicut antea, sed praecipue germanas scholas, plerasque fidei catholicae inimicas, frequentare non dubitarent. Quibus difficultatibus Sigismundus I rex succurrens, cum et edicto vetuisset (a. 1534), ne iuvenes poloni studiorum causa peregrinarentur, et anno post (1535) constituisset, ut professores in universitate cracoviensi viginti annos emeriti nobilium ordini ascriberentur, parum profecit; quin etiam ipse edictum de peregrinis scholis adeundis brevi post Royzii in Poloniam adventum a. 1543 antiquavit.

Ceterum in fidei integritatem institutorumque ecclesiae auctoritatem non solum iuvenes tum in Polonia studiose inquirebant, immo omnia conspirabant, quae rem hanc cunctis, doctis etiam summisque in re publica viris, consideratione dignam redderent. Pravis enim institutis corruptisque sacerdotum moribus medendum esse iam dudum plerique consentiebant, dogmatum auctoritas et Hussi et aliarum sectarum doctrinis nuper paululum erat imminuta; iam vero postquam Luther aperte ab ecclesia romana defecit, neque solum sectatores et imitatores, verum etiam defensores contra ipsius caesaris arma invenit, etiam ei, qui plerique neque Luthero favebant, neque ab unitate romana desciscere in animos inducebant, venisse tandem rebantur tempus, quo vitiosa cum rei publicae commodo emendari possent. Alebantur haec studia et ipsa antiquitatis institutorum divulgata notitia et praecipue crebris cum Germania, defectionis sede, commerciis. Nam non solum Poloni iuvenes scholas Germaniae frequentabant, sed etiam gravitate auctoritateque conspicui viri amicitiam cum doctis Germanis, reformationis fautoribus, ut Erasmo Rotterdamensi, aut defensoribus, ut Melanchthone, initam crebris refovebant litteris, in ipsaque Polonia coloni ex Germania, passim urbes tenentes, cum antiqua patria iam mercaturae rationibus coniuncti, proni erant ad exempla Germanorum imitanda. Atque ipso fere eo tempore, quo Royzium Cracoviam venisse diximus, agitabantur iam in ea urbe per circulos clam consilia novandae fidei, imprimis vero in domo Ioannis Tricesii, docti viri discipu-

lique Erasmi Rotterdamensis, congregabantur homines litterati et insignes, ut Franciscus Lismaninus Corcyrensis, qui aulae regiae gratia inde ab a. 1538 ordinis fratrum sti. Francisci provinciae polonae praeerat, Iacobus Prilusius, castri cracoviensis scriba, Fricius Modrevius, qui brevi post scriptis in Polonia inclaruit et inde ab a. 1546 a secretis fuit ipsius Sigismundi Augusti regis, Adamus Drevicius atque Iacobus Uchanscius, tum canonici cracovienses, mox futuri episcopi.

Atque ipsum Royzium brevi post, quam Cracoviam venit, his congressibus apud Tricesium interfuisse, cum desint diserta testimonia, tamen facile inde conicias, quod iam a primis temporibus intima Andreae Tricesii, Ioannis filii, Fricii Modrevii, Prilusiique familiaritate usus esse claris indiciis arguitur. Agitabantur autem in illo circulo Tricesiano consilia non solum ea, quae in ecclesia tempore erant depravata, emendandi, sed etiam ipsius ecclesiae ad singularem nationis reique publicae polonae usum reformandae, fueruntque, qui, ut Prilusius, huius novae ecclesiae caput ipsum Polonorum regem esse volebant. Neque tamen singuli in singulis rationibus constituendis inter se consentiebant aliique alia probabant, ita ut Royzius, qui, quamquam depravatis consulere cupiebat, tamen a novanda fide erat alienus, aliquamdiu hos conatus aut iusto ulterius, aut certe in diversas partes tendere expertus, desperasse videatur de successu hoc epigrammate circa a. 1550 emisso (II, 267, 27):

> Sarmatis aeternum valeas ecclesia! Cur non
> Aeternum valeas, si tot habes medicos?

Ceterum non solum in consultationibus illis de ecclesia corrigenda usque ad mortem Sigismundi I (1548) partes Royzii obscurae sunt: ipso professoris iuris munere, qua ratione in universitate cracoviensi singulis annis functus sit, quosve auditores habuerit, libris ordinis iuridici eiusdem universitatis postea incendio deletis vix ad liquidum perduci potest. Novem annis Cracoviae tradidisse se artem boni et aequi ipse refert, tradebat autem ius romanum sive civile atque, ut elucet ex decreto regis de eo a. 1559 edito (Ossol. msti

180 ch. 106 sq.), etiam ius canonicum. Ius romanum tanti faciebat, ut eo pro gentili utendum vel certe gentilis iuris defectus ipso sarciendos esse Polonis persuadere non intermitteret. Neque tamen praelectiones suas anxie professionis finibus eum circumscripsisse, sed et Polonorum Germanorumque singularia instituta et litteras antiquas respexisse, immo vero orationes suas ad modum Alciati praeceptoris crebris antiquorum auctorum imprimisque poetarum locis pertexuisse probant Decisiones lituanicae, quas ipse postea edidit. Quin etiam poeticen privatim docuisse videtur, si quidem se Stanislai Carncovii „ora castaliis aquis rigasse" ipse in carmine ad eum scripto (II, 176, 24) commemorat. Disputationum adeo erat studiosus et peritus, ut hanc provinciam in universitate iagellonica abunde implesse sit putandus. Sed praeter Carncovium, quem ipse auditorem suum dicit, discipulorum eius nomina ignorantur. Ceterum cum universitatis iagellonicae professoribus, collegis suis, nullo artiore familiaritatis vinculo coniunctus fuisse videtur, cumque plurima carmina et longiora et breviora facile componeret, rarissime tamen scripsit et de collegis suis et de ipsa universitate. Quin etiam in Gamratum, archipraesulem gnesnensem eundemque episcopum cracoviensem atque universitatis cancellarium, non eo, quo par erat esse in ipsum, qui eum Cracoviam arcessivisset, animo fuit. Publice quidem editis carminibus, quantum res decusque exigebat, eum laudavit, fuisse tamen, qui se maledicorum epigrammatum in Gamratum celato nomine suo emissorum accusarent, ipse commemorat (II, 229, XXXIII). Quod crimen, quamquam refutat atque aversatur, tamen vix ab eo afuisse carmina quaedam adhuc servata testantur. Nam ut praeteream ea, quae multa contra gulam obesitatemque scripta (II, 134, IV; 439, I; 440, III; 442, XI; 414 XX) ad Gamratum facile referri possunt, exstant septem carmina mordacia (II, 253, sqq.), quibus praefectus quidam scholae exagitatur, quod edicto magistros, in eisque ipsum Royzium (conf. II, 254, III), barbas ponere iusserit. Scimus autem morem tondendi barbas, qui medio aevo apud clerum romanum invaluerat, a sacerdotibus catholicis Poloniae eo

diligentius observatum esse, quo disertius eos a clero ritus orientalis distingueret, eumque morem inter reformationis turbas labantem in synodo piotrcoviensi, a Gamrato a 1542 convocata, comprobatum commendatumque esse clero polono. Piotrcoviensis synodi scitum professoribus clericis universitatis cracoviensis observandum ab eodem Gamrato, utpote universitatis cancellario. edicti nomine missum esse credibile est. Tenebatur autem hoc edicto et ipse Royzius, quoniam, ut supra affirmavi, diaconus in Poloniam venit, — barbam autem nutriebat sive hispanum sive ipsius Pauli III, quo pontifice romano in Italia studiis vacaverat, morem secutus. Quod si praefecti praesidisve scholae nomine a Royzio non ipsum Gamratum, sed fortasse universitatis rectorem vellicari contenderis, nihilominus tamen invectiones illas etiam ad Gamratum, utpote odiosi edicti auctorem, pertinere perspicuum est. Utrum vero hoc edicto Royzius barbam deponere sit coactus necne, ignoramus; certe effigiem ipsius francofurtanae editioni Decisionum lituanicarum (a. 1570) praemissam et hic supra repetitam barbatam esse videmus.

Sed erant maiora etiam, quae Cracoviae animum Royzii aegritudine afficerent. Querebatur mercedem annuam pro munere professoris sibi constitutam esse minorem, quam qua, si iam non laute, at certe commode vivere posset (II, 221 sq. VI) Quanta merces illa fuerit, nusquam proditur, trecentos tamen illius aevi florenos, qui fere sex milium trecentarum coronarum austriacarum aequant pretium, eam non excessisse inde conicias, quod postea a Sigismundo Augusto rege ducentis florenis aucta quingentos florenos explevit. Quantacunque tamen erat, pensiones annuas professorum in universitate cracoviensi illo tempore minores, quam alibi, et non sufficientes fuisse etiam aliunde cognitum habemus querelasque illas Royzii iusta ratione non caruisse facile concedimus. Qui quamquam splendidioribus condicionibus in Poloniam arcessitus esse videtur, tamen condiciones illae accuratius definitae non erant, ita ut etiam post adventum pactiones cum eo de honoraria quadam mercede inirentur et ad extremum Gamratus ipse ex suo quaedam ei ad sollemnem professoris mercedem adiecerit.

Neque tamen hac re summam salarii abunde satisque auctam esse inde coniciendum est, quod Royzius mercede constituta non contentas extra muros, ut ita dicam, universitatis reditus suos amplificare conabatur. Brevi innotuit inter Polonos eius iuris peritia, quam cum mox etiam vernaculorum Poloniae institutorum notitia auxisset, factum est, ut variis de causis a consultoribus crebro adiretur. Sed et haec provincia non satis fructuosa fuisse videtur: laetiora uberioraque rediisse sibi ex carminibus, quibus pangendis tempus ab officiis relicuum studiose insumeret, ipse adnotavit (II, 220 sqq., III; V; XIV; XLIII; XLVI; XLVIII). Omnes enim tum latinis musis gaudebant: carmina in honorem suum componi, res a se gestas antiquis versibus celebrari, memoriam suam epitaphiis ornari, denique dedicari sibi poemata cupiebant, poetarumque studia interdum splendidis praemiis donabantur. Royzio prae ceteris erat annitendum, ut carminibus eos celebraret, qui et ipsi iustum pretium pro laudibus persolvere, et, si probassent de se scripta, poetae nomen ingeniumque plerisque possent commendare. Gamrati praepotenti gratia uti non potuit, fortasse etiam noluit, factiosa eius consilia in capessendis rebus publicis improbans, ideoque ipsius Bonae reginae, Gamrati fautricis perpetuae, caruit favore.

Sed quo maiora erant haec subsidia, quibus ingenii culpa fatisve iniquis destitutus est, eo firmiora certioraque contigerunt ei brevi post adventum in amicitia Samuelis Maceovii, tum episcopi plocensis et regni vicecancellarii. Erat enim Maceovius vir bonus, rei publicae amans, traditae fidei rerumque divinarum cultor, litterarum studiosus, alienus a malis artibus fallaciisque. Is Royzii ingenium candidum, acre ingenuisque artibus deditum, facile dilexit, neque solum gratia sed etiam pecunia ad maiora nitentem adiuvabat. Dubium fere non est, quin principum in re publica polona administranda virorum, ut Ioannis Tarnovii, Petri Cmitae, Andreae de Gorca, aliorumque ingeniis, mox etiam rebus gestis, insignium, ut Stanislai Hosii, Augustini Rotundi, ipsiusque Ioannis Langi Silesii, curiae austriacae in Polonia legati, Royzius notitiam inierit in aula Maceovii, ubi quicquid in

Poloniae finibus excellebat, crebro congregabatur. Ipsumque ad aulam regiam aditum adpetenti Royzio imprimis ipse Maceovius patefecisse commendando videtur.

Minora quaedam carmina epigrammataque Royzius iam a. 1542 Cracoviae composuisse videtur (ut II, 253—256; 37 sq. alia), sed ea aut codicillis clausa aut cum amicis solis communicata prelo luceque publica carebant; primum vero carmen amplius, quod ipse a. 1543 Cracoviae duobus exemplaribus, altero vulgaribus, altero elegantioribus typis excudendum curavit, est De apparatu nuptiarum Sigismundi Augusti, Poloniae regis, atque Elisabes, Ferdinandi, tum romani regis, filiae (I, 29—41). Ipsi Elisabae Royzius dedicavit hoc carmen elegans prooemiumque ad eam scriptum praemisit, quo pollicebatur fore, ut etiam nuptias eius singulari epithalamio celebraret, si hoc carmen gratum acceptumque ei fuisset. Quo animo regina carmen poetae acceperit, ignoramus; probabile tamen est eam inter primas novae condicionis curas iam ipso tempore idoneo ad carmina legenda caruisse: certe Royzius, quamquam promisso stetit epithalamiumque in reginae laudem ingeniose accurateque conscripsit (I, 42—60), impensae, opinor, impar, ipsum typis non edidit, sed Maceovio dedicatum inter manu scripta reliquit. Ceterum etiam hoc carmen Maceovio commendante innotuisse quemque petebat aditum Royzio ad aulam regiam patefecisse videtur. Certe et ipse refert in Decisionum lituanicarum praefatione extrema Sigismundum I ipsius consilio in iuris quibusdam quaestionibus usum esse et iam a. 1543 pestilentia Cracoviae exorta praelectionibus in universitate intermissis Royzium una cum Maceovio, regni vicecancellario in cohorte regis illius cum sua filiique uxore rura Cracoviae vicina evitandae pestis causa peragrantis fuisse vestigia quaedam non satis certa supersunt (II, 238—240, XLV sqq.). Hoc fere tempore Angela, Elisabes famula carissima, decessit, reginaque mandante Royzius eius mortem nitido epitaphio celebravit (II, 32 sq.). Pestilentia iam proximo anno (1544) saevire desinente etiam Royzius ad professoris munera obeunda Cracoviam revertit, mansit tamen necessitudo, quam inierat cum aula regia, iuris

peritia poeticoque ingenio commendante. Regum vero Maceoviique gratia facile assequebatur, ut non solum aulicorum, ed etiam aliorum nobilium Polonorum oculis in eum conversis ad convivia invitaretur lautisque saepe epulis interesset. Ita cognitum sarmaticum epulandi morem, immodico vini cibique usu notabilem, pluribus carminibus in eisque uno ampliore cum festiva benevolaque vituperatione descripsit (I, 233–239; II, 259—264).

At inter ea conditione sua in aula regia, in qua plurimum spei ponebat, in dies minus erat contentus. Frustra exspectabat a rege munus aliquod fructuosum sive iudiciale, sive ecclesiasticum, talia enim contingebant vulgo Polonis nobilibus, ipsius vero nobilitas peregrina, ut in censum venire posset, opus erat potentibus adiutoribus, quibus excepto Maceovio carebat. Alios florere gratia promoverique per mulierum artes ad ampliores gradus afficique beneficiis, se solum praeteriri aegre ferens in otio multa epigrammata acerba in medicos astrologosque, qui immerita auctoritate fruerentur, in presbyteros plerosque sacro munere indignos, in mulieres ambitiosas impudicasque conscribebat (II, 409–429; 464—467). Mortuo vero a. 1545 Gamrato de ipsa mercede honoraria, qua liberalitate eius fruebatur, timens, iam redire in patriam in animum inducebat, cum Maceovius, Gamrati in episcopatu cracoviensi successor, gratia liberalitateque sua desperantem recreavit Cracoviaeque retinuit. Brevi ante Gamratum Elisaben reginam exstinctam (1545) Royzius tribus brevibus epigrammatis (II, 32) deploravit, mox ipsum Gamratum funebri carmine ampliore prosecutus (I. 93—98), mense post ad Maceovii episcopi cracoviensis designati laudes celebrandas transiit (I. 227–230). Nec defuerunt continuo occasiones nova carmina componendi ipseque propensior ad ea fuisse videtur, episcopo cracoviensi amico facilius optata assecuturum se ratus, si paululum adniteretur. Accidit, ut astrologus quidam vaticinaretur Maceovium, si Cracovia excessisset, vivum eo non reversurum, vulgoque deplorabant homines creduli fatum episcopi, cum aegrotus spreto vaticinio in lectica pellibus involutus urbem reliquisset. Qui cum

postea praeter spem valetudine recuperata equo insidens Cracoviam rediisset, Royzius, ut et laetitiam suam amico testificaretur et invisum sibi astrologorum genus vanitatis fraudisque coargueret, rem carmine descriptam et illustratam publicavit (I, 251—257). Deinde Nicolao Radivilo, Ioannis filio, hieme, opinor, a. 1546 Elisaben Sidloviciam, Sophiae, comitissae de Tarnów, et Christinae, ducissae Munsterbergensis, sororem, in matrimonium ducenti epithalamium catulliano colore conscripsit (I, 72—79; II, 38), annoque post (1547) mortuam Annam, Ferdinandi regis romani uxorem, Vladislai Jagellonidae filiam ipsiusque Sigismundi Augusti socrum, epigrammatum serie singulari libro emissa decoravit (II, 309—315). Inter haec sollemnia temporum carmina etiam graviora quaedam impari successu moliebatur. Iuris studia a Polonis neglegi minorisque aequo aestimari dolebat atque querebatur. Praeterea peculiare Polonorum ius ipsumque teutonicum non sufficere omnibus quaestionibus causisque expediendis perspiciebat, ideoque aut omnino iure romano Polonis utendum aut certe iuris vernaculi defectus iure romano in auxilium vocato esse sarciendos contendebat. Quibus studiis cum Polonos refragari videret, partim ne potestate regum aucta praecipua nobilium iura abolerentur, partim ne regnum polonum imperio romano obnoxium fieret, anxios, antiquitatem praestantiamque iuris romani carmine singulari de origine iuris invitis probare constituit. Quae res sane difficilior erat animos et carminis venustate capere et accurate edocere conaturo. Itaque, praeter incepta quattuor fragmentis adhuc servata (I, 150—158) rationemque carminis illustrantia, ampliora in hac materia scripsisse non videtur. Perspiciebat etiam Royzius cognoscendos sibi esse mores, historiam linguamque Polonorum ad eorum animos sibi conciliandos auctoritatemque aliquam inter eos assequendam, in eisque rebus strenue elaborabat, maximam vero initurum se apud Sarmatas gratiam, si memoriam fortiter ab eis factorum Enniano modo carmine ampliore exornasset, recte sibi persuasit. Cepit igitur consilium historiae polonae inde a prima origine usque ad sua tempora carmine heroico enarrandae,

quod tamen conscripto libro primo, Andreae comiti de Gorca († 1551) dedicato, quo antiquissima temporum ordine usque ad conditam Cracoviam urbem percucurrerat, sive ipsa mole rerum sive temporis angustiis impeditus non tam abiecisse quam distulisse videtur. Certe ex eodem fonte etiam aliud imperfectum carmen de Hedvige, Polonorum regina (I, 22 sq.) fluxisse veri simile est. Quin etiam posteriore tempore, certe circa a. 1560 agitasse videtur Royzius de historia Polonorum versibus continuanda, quoniam Andreas Tricesius, amicus eius, carmine a. 1565 (Epigrammatum lib. II, Cracoviae 1565) emisso eum Sarmatiae cruenta bella descripturum praedicat. Eisdem denique temporibus sed prosperiore successu vergilianaque arte compositum est a Royzio carmen de caeso Stanislao sancto, Poloniae patrono, quod dedicatum Samueli Maceovio, utpote sti. Stanislai in episcopatu cracoviensi successori, eidemque tum iam regni cancellario, a. 1547 aut brevi post excudendum curavit (I, 3—16).

Neque tamen haec speciosa poetici ingenii animique Polonis deditissimi documenta, ne ipso quidem Maceovio adiuvante, suffecere ad condicionem poetae meliorem reddendam, rege senio confecto et clandestinis uxoris consiliis aulicorumque callidis artibus obnoxio. Quod ut vidit Royzius, indignatione exacerbatus, plurima tum ipsum carmina et res et singulos homines acerrime notantia emisisse videtur. Itaque et aulicam vitam epigrammatis (II, 239 sq.) maioribusque tribus carminibus (I, 242—244; II, 381—383) acerbe traduxit, et Polonorum regnum latrunculorum lusu assimulavit (II, 9), et de feminarum importuna ambitione (II, 394 sq.; 464—467), de avaritia sacerdotum (II, 409—416), denique de morum perversitate identidem conquestus est (II, 222 sqq.; 257 sqq.; 446 sqq.). Sed haec tela, quamquam tecte sineque nomine emissa, vulnerabant homines delictorum conscios auctorique inimicos reddebant (conf. II, 225, XXI; 231, XL), vel abalienabant, fortasse etiam eos, quos non petebat. Certe hoc tempore Stanislaum Orichovium, virum antiquarum litterarum peritum et studiosum, eloquentem, impigrum, principum virorum gratia innixum, in partes inimicorum Royzii tansgres-

sum esse videmus. Qui Royzio fortasse iam Bononiae cognitus, et in Polonia, dum et ipse regiae aulae probra, iudiciorum vitia fideique novandae perversa studia insectatur, amica consuetudine coniunctus, — postquam ecclesiae dogmata movere caelibatusque vetus institutum impugnare coepit, eundem Royzium dissentientem expertus, ipsi iuri romano in Poloniam introducendo eoque Royzio acer inimicus exstitit (II, 469, IV; I, 116, v. 523 sqq.).

Unde patet condicionem Royzii ultimis Sigismundi I annis difficilem et molestam fuisse. Spes muneris amplioris assequendi eum fefellit, cum proximis collegis, universitatis professoribus, nullo artiore amicitiae vinculo coniunctus fuisse videtur, veteres amici nonnulli eum deseruere, novi inimici accesserunt. Ita factum est, ut denuo relinquendae Poloniae consilium ceperit. Neque tamen id ipsum erat facile. Nam ne viaticum quidem suppetiisse ei videtur praevidebatque futurum, ut quinque annis frustra in aliena terra consumptis in patriam reverso ab initio molesta et lubrica magistratuum petendorum via esset ingredienda. Itaque offensus simulque sollicitus animi valedicit Cmitae et Maceovio, patrono suo dilecto (II, 66; 50b), apud Scaevolam quendam, quo nomine ipsum regem acerbe tangere videtur (II, 230), queritur in itinere non esse sibi timendos latrones, nisi sarcinam satis grandem promissorum, quibus in Poloniam arcessitus detineretur, expilare vellent, hortatur amicos, ut aulam fugiant, ubi non meritis sed dolis via sternatur ad gratiam ineundam honoresque adipiscendos (II, 246, II; 69, 13; 143, I; 108, 28, I; conf. 333, 5). Quas inter querelas incusationesque cunctabundus experiri constituit, possetne afflictis rebus suis mederi, si duorum excellentissimorum potentissimorumque in re publica polona virorum, Ioannis Tarnovii atque Petri Cmitae, gratiam auxiliumque sibi comparasset. Multa habuit in scriniis carmina breviora, subsicivis temporibus scripta eaque amicis quidem communicata, sed non vulgata typis. Ea digessit in duos libellos, quos aptis prooemiis instructos alterum Tarnovio, alterum Cmitae dedicavit. Scilicet speravit fore, ut acerbi sales carminum, qui multorum sto-

machos movissent, nominibus tantorum virorum ab invidia tegerentur atque in publicum commendarentur. Libelli tamen illi typis excusi esse non videntur, fortasse etiam ne missi quidem sunt ad eos, quibus inscribebantur, manseruntque solum in libris manuscriptis consilii capti certa indicia (II, 36, adn. 1; 63, adn. 3; 71, adn. 1), omissi ratio latet, nisi forte valetudine mala Royzium impeditum esse suspiceris. Nam hoc tempore eum morbo gravi implicitum esse, ex quo medicorum cura Maceoviique auro sublevatus vix convaluisset, certa exstant vestigia (II, 50—52).

Interim rex senex ipsa prima resurrectionis Christi die a. 1548 fatis occubuit, mutataque inde rerum publicarum ratione, quam gnari iam antea praevidebant, procul dubio factum est, ut Royzius a consilio relinquendae Poloniae destiterit. Atque primum omnium ad mortem funusque regis digno carmine describendum acriter animum intendit, ita ut iam quinque diebus post funus calendis augustis eiusdem anni celebratum Historiam funebrem suam elegantissime compositam (I, 99—117) officinae excudendam tradiderit. Quo carmine extremo poeta ipsum Sigismundum Augustum ita alloquitur, ut facile perspiciatur eum multum spei in novo rege ponere. Neque ea spes eum fefellit. Bonae enim reginae praepotenti gratia deminuta Samuel Maceovius, qui statim initio in comitiis Piotrcoviensibus una cum Ioanne Tarnovio matrimonii a rege cum Barbara de domo Radivilorum initi ius in dubium vocatum integritatemque pontificali auctoritate tutatus est, offensam apud renitentes gratia apud regem iam dudum merita compensavit. Itaque etiam Stanislaus Maceovius, tum castellanus voinicensis, Samuelis frater germanus, praefectus aulae Barbarae reginae creatus est. Rex cum Cracoviae toto anno 1549 habitaret atque etiam postea usque ad mortem Barbarae reginae (a. 1551) ibidem plerumque commoraretur, crebro Royzium in causis forensibus publicisque consilio adhibuit iamque calendis octobribus a. 1549 in aulam arcessitum iurisconsultum regium esse iussit atque pensionem annuam ducentorum florenorum sex fere mensibus post, anno 1550, ad impensas huius muneris tolerandas ei in salinis

Vieliciensibus assignavit (II, 216, V; conf. dissert. meae polonae pg. 76 sq. = 36 sq. adn.). Hoc iurisconsulti regii nomine Royzius saepe inter fori palatini cognitores causarum urbanarum, ex appellatione ad regem delatarum, Maceovio cancellario assedit, neque tamen professoris munus iam tum deposuisse sed eodem tempore in universitate cracoviensi docuisse et annuam pecuniam pro eo munere constitutam cepisse videtur [1]). Inter ea non deerant, qui eum privatim de iure consulturi aut carmina ab eo petituri adirent ac pro impetratis remunerarentur. Mutata igitur aulae condicione atque ratione gratia florens, pecuniae non indigus, laetus speique plenus agitabat, praesertim cum etiam romanae ecclesiae caesarisque res, quibus favebat, victis ad Mühlberg fidei novatoribus prospere cedere viderentur (II, 303 sq.).

Hic secundus rerum cursus repentina morte Samuelis Maceovii autumno a. 1550 interruptus est. Quem acerbum casum Royzius eleganti ingenuoque dolore infecta nenia, quam mense novembri a. 1550 Cracoviae in publicum emisit, prosecutus est (I. 118 – 125). Ac cum in ipso carmine de sorte desperata eorum, quorum fortuna ex Maceovio pependisset, conquestus esset, metum illum vanum non fuisse in ipso brevi declaratum est. Mortuo enim patrono raro se vocari ad consulta senatus ipse adnotavit (II. 220. III), et ab inimicis accusatum eum esse, quod mortuo Maceovio in episcopi aedibus Cracoviae solutioribus amicorum epulis interfuisset eoque ad devastandam sedem illam episcopalem contulisset, aliunde cognitum habemus. Ceterum quamquam de ratione, quae inter Zebridovium, Maceovii in episcopatu cracoviensi successorem, Royziumque intercedebat, nihil certi accepimus, tamen ipsum Royzii de hoc viro silentium artiorem cum eo necessitudinem excludit, neque dubium est, quin novo cancellario Royzii condicio in universitate cracoviensi

[1]) Praeter ea, quae de hac re in polona mea dissertatione adtuli, confer sis librum q. i. Polnischer Büchersaal; erstes Stück. Breslau (Korn) 1756: pg. 17 sq. Exstat vero hic liber in bibliotheca ossolinea, ubi repertum indicavit mihi Stanislaus Homme.

in deteriorem mutata sit. In his angustiis laboranti Royzio subvenit Ioannes Langus, Maceovii ipsiusque communis amicus, quo auctore poeta noster, cum a Ferdinando I Vindobonam ad professoris iuris munus suscipiendum invitatus esset, a Sigismundo Augusto splendidiore condicione oblata retentus est. Cuius condicionis singula accurate non produntur, certum tamen esse videtur eum tum primum professoris munere solutum, mercede annua, quam ante obtinuerat, aut salva aut etiam aucta quingentisque florenis circumscripta, totum ad curiae officia obeunda, consiliarii regii, opinor, titulo exornatum transiisse, neque abest suspicio, quin ei iam tum beneficii ecclesiastici in Samogitia obtinendi spes sit oblata. Atque iam a. 1549 eum praepositum krożensem canonicumque mednicensem factum esse commemoravit Sobieszczański in libro q. i. Encyklopedya powszechna (s. v. Roizius), unde tamen traditum hoc hauserit, non adnotavit. De anno quidem iure dubitari potest, quoniam in regiis de Royzio decretis, a. 1550 et 1559 emissis (msti. ossol. bibl. 180, 60 et 106), ipsius nomen caret titulis ecclesiasticis. Id quoque multis rationibus nisus pro certo affirmaverim ante a. 1551 Royzium Cracoviae fuisse professorisque munere adhuc esse functum. Ceterum cum Sigismundus Augustus rex, Barbara uxore mense maio a. 1551 defuncta, in cuius honorem Royzius aliquot epitaphia composuit (II, 34—36), in Lituaniam sedem suam transtulisset, etiam Royzius ab eo quidem tempore, utpote consiliarius regius, eodem se collaturus erat nisi febri pertinaci hoc ipso tempore correptus Cracoviae aliquamdiu remanere esset coactus. Convaluisse se paulatim Anselmi Ephorini, civitatis cracoviensis physici, arte atque cura ipse refert (II, 189 sq.), corporis tamen macie confecti facies adeo est mutata, ut Andreae Tricesio amico scripserit eam imagini suae, sibi antea eius pecunia paratae, plane non respondere (II, 247). Curationis huius impensam, Royzio impare sumptui tolerando, ipse Sigismundus rex tulisse videtur (II, 190. V). Recuperatis viribus a. 1551 aut 1552 in Lituaniam penates transtulisse est putandus; certe a. 1557 Vilnae iam adfuit (I, 159 sq.; II, 84, 19 sq.; 91 sqq.). Polo-

niam relinquens videtur scripsisse epigrammata illa, quibus Cracovia violenta se ante diem cedere fatetur, ne in epulis compotationibusque vitam ipsam amittat (II, 264).

III De Royzii vita in Lituania acta.

Iurisdictionis in Polonia ea erat tum ratio, ut a decretis iudicum singulorum regni locorum regionumve ad regis tribunal recurrere liceret. Distinguebantur autem causae nobilium atque urbanorum; iure illae domestico gentilique, hae teutonico censebantur. Ceterum in Prussia, regum polonorum ditioni subiecta, etiam nobiles utebantur iure teutonico, cui sub crucigerorum ordinis imperio assueverant. Iudicia regia vulgo iudicia in curia vel post curiam dicebantur, — forum augustale sive palatinum nuncupat Royzius, elegantiorem dicendi rationem secutus. Ea iudicia exercebantur in eis locis, in quibus rex ipse aderat, saepe ipso comitiorum tempore. Rex dirimebat lites adhibitis in consilium senatoribus regni, qui tum quidem ad manum aderant, eique senatores vulgo assessores vocabantur, unde et iudicio nomen assessorio adhaesit. Praeter senatores sive consiliarios adhibebantur ad haec iudicia alter supplicum libellorum magister sive referendarius, accusator sive instigator et iudices terrestres eius terrae, in qua iudicia ea tum exercebantur. Terrestrium iudicum locum urbani tenuisse videntur in causis ad urbanos pertinentibus. Sed, ut facile suspiceris, multiplicia regni negotia regem prohibebant, quominus ipse cunctis eius modi quaestionibus praesideret atque decerneret, unde evenit, ut rex saepe regni cancellarium procancellariumve — sacrorum codicillorum epistularumque magistros elegantius vocat Royzius, — aut senatorem aliquem praestantiorem suo nomine tribunali praeesse iusque dicere iuberet. Cum tamen a decretis, absente rege quamvis eius nomine latis, appellationes ad ipsum regem admitterentur niterenturque nobiles, ut ipsorum lites utique a rege aestimarentur ac dirimerentur, cancellarii autem derogari suae auctoritati crebris appellationibus a decretis

suis putarent, nobilium iudicia in curia praesidentibus cancellariis rarius exercebantur, urbanorum vero tam frequenter, ut ad extremum circa a. 1565 ea iudicia cancellariorum appellari mos invaluerit (II, 95)[1]. Ceterum iudicia in curia urbanorum seiuncta a iudiciis nobilitatis iam Sigismundo I regnante, certe eo tempore, quo Royzius in Poloniam venit, instituta fuisse multa indicant. Royzii igitur tempore erant in Polonia duo tribunalia regia, ad quae causae ex appellatione redibant, alterum nobilium, alterum urbanorum, quibus, Lituania nondum in unum corpus coniuncta, accedebant duo utriusque generis tribunalia lituana, eaque quattuor tribunalia ad a. 1551 plerumque Cracoviae, ubi rex vulgo habitavit, deinde in Lituania Vilnae, quo inde ab hoc tempore sedem transtulit, vigebant.

Royzius, ut iam supra monui, inde ab a. 1549 decreto regio cognitor causarum Poloniae atque Prussiae urbanarum factus, una cum Martino Cromero adsedit in curiae tribunali cancellario Samueli Maceovio eodemque tempore in universitate Cracoviae ius tradebat, mortuo vero Maceovio, cum regis voluntati obsecutus professoris munus Cracoviamque reliquisset, eodem assessoris munere una cum Stanislao Carncovio atque Augustino Rotundo, tum praetore vilnensi, Ioanne Prerembio procancellario (1550—1559) praesidente, Vilnae fungebatur (II. 81, 18 sq.; Decis. lituanic. praef. extr.). Ad nobilium forum augustale procul dubio non adhibebatur, nisi quod fieri potuit, ut eum interdum privatim rex cancellariusve de nobilium causis consuleret. Nam Royzius praeter ius romanum canonicumque etiam teutonicum, cuius elementa fortasse iam in Italia perceperat, atque ipsum ius polonum Cracoviae addidicit, ita ut eum in quavis iuris quaestione regi cosulentibusque profuisse multa exstent vestigia.

Inter has fori iurisque curas ne musae quidem, quas a iuventute cultas plus sibi profuisse, quam Dicen, Iovis

---

[1]) Adde de hac iudiciorum polonorum ratione ad ea, quae in mea dissertatione polona adtuli, libri Lengnichii q. i. Ius publicum regni Poloni edit. alterius Gedani a. 1563 sq. cur. tomi II, lib. III, cap. VIII §§ 42 et 43; lib. IV, cap. XIII §§ 8—10.

filiam, commemorat (II, 221, V), quiescebant data occasione. Quarum primum certumque vestigium pertinet ad praepotentem tum in Lituania ipsoque cum rege affinitate coniunctam Radivilorum domum. Ioanni enim, duci in Ołyka et Nieświeże, dapifero lituano, a. 1551 defuncto, conscripsit epitaphium (II, 91), cumque eodem tempore Nicolao, defuncti fratri germano, palatino vilnensi, fidei catholicae etiamtum addicto, filia nata esset, prospere id quasi in solatium damnumque compensandum evenisse carminibus praedicavit (II, 92—94). Secuta sunt comitia piotrkoviensia a. 1552, in quibus de episcoporum iure animadvertendi in eos, quos haereticos iudicassent, inter ordines acriter certatum est. Ac cum episcopi illud ius ut traditum debitumque sibi vindicarent, ceteri autem senatores niterentur, ut rex cum toto senatu haereticorum causas dignoscendas suscipere vellet, rex, in suspenso cetera relinquens, rem tamen dignoscendae haereseos a suo foro esse alienam asseveravit. Cuius sententiam Royzius singulari carmine prosecutus ita explicavit, ut regem pro episcoporum partibus stare contenderet (II, 14, VIII).

Prole regnique herede Sigismundum Augustum carere omnes patriae amantes cives solliciti moleste ferebant regemque novum matrimonium experiri expetebant. At ille unum agens, ut diversas regni partes stabili eiusdem iuris condicionisque vinculo consociatas derelinquere posset, in maerore amissae ante biennium Barbarae uxoris adhuc defixus, tertias nuptias respuere videbatur. Ut igitur regem imminentis regno periculi commonefaceret et ad uxorem ducendam impelleret, Royzius, sive sua sponte sive ab aliquo invitatus, scripsit ediditque mense martio a. 1553 carmen consolatorium ad Sigismundum Augustum (I, 217 sqq.). Eodem anno paulo post secutum est carmen eiusdem quidem propositi, neque tamen ad regem sed ad Polonos proceres elegantissime scriptum (I, 197 sqq). Neque diu prosper eventus optata remoratus est. Etenim iam aestate eiusdem anni Sigismundus Augustus Catharinam, ducissam Mantuanam viduam, Ferdinandi I filiam Elisabesque, primae Sigismundi Augusti uxoris, sororem, in matrimonium duxit, quarum nuptiarum appara-

tum Royzius singulari celebravit carmine, Cracoviae mense augusto 1553 typis excuso. A. 1555 in Farnesium cardinalem, quod Iulio III, pontifice maximo, defuncto pro Francogallorum partibus Romam armis occupasset papaque fieri vellet, epigrammatis invectus est (II, 295), eodemque anno aliquanto post Paulum IV, pontificem romanum electum, quasi crudelem, patris ecclesiae nomine indignum, caesaris atque Hispaniarum regis hostem Turcarumque socium, carminibus arripuit (II, 289—291). Quas invectivas ne ab animo Royzii, ecclesiae romanae devoto, abhorrere putes, studiis erga Hispaniam patriam caesaremque excita esse cogita. Adde quod tum ipsum in Polonia Paulum IV sacris rebus anteponere divitias opesque praeque eis assequendis ne sanguini quidem hominum parcere fama invaluerat. Ceterum carmina illa Royzius neque typis evulgavit, neque, opinor, publicanda scripsit, siquidem eodem fere tempore et Diras in pontificis maximi eiusque maiestatis hostes composuisse videtur (I, 263 sqq.), et carmina animo romanae curiae devoto ad Ioannem Domanovium, a. 1556 episcopalem Samogitiae sedem ingredientem, composuit (II, 84 sqq.), et a. 1557 Lipomano, Pauli IV ad res ecclesiae romanae contra novatores in Polonia tuendas legato, dicatum poema Chiliastichon (I, 159 sqq.), in quo de Paulo IV honorifice loquitur ecclesiaeque romanae victoriam inter Polonos vaticinatur, Cracoviae in lucem emisit.

Poema Chiliastichon convertisse videtur in Royzium oculos omnium ecclesiae romanae amicorum et propugnatorum. Itaque tum maxime eum praepositum krożensem et brevi post canonicum vorniensem sive mednicensem creatum esse suspicor, curia vero romana studiis eius fidelibus commota titulis protonotarii apostolici comitisque palatini eum exornavit.

Inter has prosperas fortunae vices Nicolao Trebuchovio, castellano gnesnensi cubiculique regii praefecto, Bresti in Lituania a. 1558 exeunte aut 1559 ineunte nuptias maximo regiae familiae procerumque coetu celebranti epithalamium amplum conscripsit (I, 80 sqq.). Paulo post aestate a. 1559

rex ei stipendium annuum quingentorum florenorum, quod usque ad hoc tempus partim ex salinis vieliciensibus, partim ex portoriis non sine quibusdam negotiis cepisset, ex solis salinis vieliciensibus solvi iussit, decretoque de hac re emisso honorificam ingenii meritorumque eius iniunxit mentionem. Neque vero tum Royzius otio fruebatur, sed et in foro cancellarii Poloniae et in muneribus canonici mednicensis strenue obeundis desudabat colligebatque ea, quae mox publico usui erat traditurus. Quin etiam iure suspicari licet eum, iam tum etiam ad tribunal curiae urbanorum cancellarii lituani vocatum, eodem tempore cognitoris causarum urbanarum et Poloniae et Lituaniae munera obiisse, quoniam ex extrema epistula Decisionibus lituanicis praemissa medioque anno 1562 scripta diutius eum iam tum in foro lituano versatum esse elucet. Carminum vero ampliorum curam intermissam excivit mense maio anni 1561 mors Ioannis Tarnovii, supremi Poloniae exercituum ducis castellanique cracoviensis, quem Royzius non minus, quam Samuelem quondam Maceovium, semper singulari studio et eximio honore in libris suis prosecutus est (conf. II. 71 sqq.; I. 34. 101—107; Decis. lituan. epist. med.; IV, 364). Composuit igitur eadem pietate laudationem eius funebrem dedicavitque Ioanni Christophoro filio, tum castellano voinicensi (I. 126 sqq.).

Eodem anno accidit, ut Antonius Augustinus, amicus Royzii, qui ab a. 1544 in curia romana auditor rotae fuit, episcopus illerdensis crearetur, Royziusque invitantibus Roma amicis vacuum rotae munus peteret. Quod ut assequi posset, Catharinam reginam adiit, eaque binas litteras commendaticias, alteras ad Ferdinandum imperatorem, patrem suum, alteras mense augusto ad Philippum II. Hispaniarum regem, misit. Quin et ipse Ferdinandus exeunte octobri fratris filio Royzium de optima nota commendavit petiitque ab eo, ut pontificem maximum ad Royzium in collegium auditorum rotae recipiendum permoveret. Omnes tamen hi conatus frustra erant. Interea Royzius composuit mense septembri eiusdem anni opus ex voto, ni fallor, capituli mednicensis susceptum. Is erat liber manu scriptus, qui

constitutiones ecclesiae mednicensis seu Samogitiae continebat[1]), hodieque Petropoli inter bibliothecae Zaluscianae copias, in quibus eum Varsoviae Ianocki vidit, delitescere videtur.

Secuta sunt deinde tempora, quibus rex magnis negotiis expetitae a nobilibus legum exsecutionis diversarumque regni partium in unum corpus consociandarum distentus, Lituaniae, quoad ipse abesset, Nicolaum Ioannis Radivilum, cancellarium lituanum palatinumque vilnensem, praefecit ipsumque ius creandorum magistratuum in ea terra ei concessit. Radivilus cancellarii nomine iam antea urbanorum causis in Lituania ex appellatione iudicandis praefuit, tum vero supremus evasit iudex, iure ad regem ab eius iudicio provocandi decreto regis sublato. Royzius, qui et ipse iam antea una cum Domanovio, Samogitiae episcopo, atque Narcussio, praeposito ticotinensi, cognitor causarum Lituaniae urbanarum fuisse videtur. hoc certe tempore assedit Radivilo et in iure reddendo eum adiuvabat (II, 95, 24). Inter haec fori lituani polonique negotia cepit consilium edendi in lucem pauca ex eis, quae in eius cognitionem inciderant, publiceque sunt ab eo disceptata. Elegit igitur ex rerum copia quinque quaestiones, quas singulis libris complexus opus contexuit illud Decisionum lituanicarum, quod Sigismundo Augusto dicatum prodiit Cracoviae mense aprili a. 1563. Cuius operis libro primo egit de testamento eius, qui mortem sibi conscivisset, secundo de usitata tabellionum clausula, qua testator aegro corpore sanaque esse mente scribi soleret, tertio de conatu et inchoatis delictis, quarto de legitimis excusationibus eorum, qui in ius vocati non venirent, quinto de fenore sive usuris. His praemisit epistolam Vilnae ad regem Kalendis sextilibus a. 1562 conscriptam, in qua disputavit de iuris utilitate atque auctoritate, de romani iuris praestantia commodisque ex eo in Poloniam introducendo fluentibus, de legum iudiciorumque polonorum vitiis, de suis post adventum in Poloniam partibus muneribusque sibi oblatis, pro-

---

[1]) Plura de ea re vide in libro, q. i. Wołonczewski, Biskupstwo żmujdzkie. Kraków 1898 pg. 40—45.

misitque, si is liber regi probaretur, se cetera eiusdem argumenti aliquando persecuturum. Speraverat, ni fallor, fore ut rex, qui tum in diversas regni partes communibus institutis consociandas uniendasque totum animum intendebat, rationibus ab ipso allatis commotus ad ius romanum universo regno iniungendum confugeret. Quod cum secus cadere videret, in irritum niti noluit. Utut erat, certe promisso non stetit nec postea quicquam de ea re in publicum emisit.

Interea mortuus est Domanovius, Samogitiae episcopus, a. 1562 aut 1563 brevique post a. 1563 etiam eius successor Stanislaus Narcussius, priusquam novum munus suscepit.

Utrumque Royzius in tribunali lituano socium prudentem atque amicum sacerdotemque constantissimum expertus, utriusque obitus idoneis carminibus deploravit (II, 86 sqq.; 88 sqq.). Secuta sunt tempora dioecesi samogitiensi Royzioque iniquissima. Nam qui Narcussio successit Victorinus Virbicius, neque Royzii votis respondere videbatur, et iam circa a. 1566 episcopus luckensis creatus dioecesin samogitiensem reliquit. Inter crebras praesulum mutationes labante cleri disciplina discidia in gremio capituli exorta adeo exacerbaverunt Royzium (II, 268 sq.), ut iam a. 1564 in Hispaniam reverti cogitaret peteretque a rege, ut a pontifice maximo munus quoddam ecclesiasticum in regno Aragoniae ipsi impetraret. Sed quamquam et rex mense decembri a. 1564 de ea re papam adiit, et Commendonius, nuntius tum temporis curiae romanae in Polonia, ineunte anno 1565 Carolo Boromeo cardinali Royzii eruditionem et fidei integritatem testificando causam eius commendavit, tamen Royzius, quae optaverat, non est assecutus. Interea a. 1566 ad gubernacula ecclesiae samogitiensis accessit Georgius Petcunius, quem decem fere annis ante Royzius Chiliastichi vv. 411 sqq. laudibus extulerat. Itaque etiam nunc bene de eo sperans, prosperam fortunam Samogitiae vaticinabatur (II, 131 sq.), cum interim novus episcopus venando deditus non solum sacra ecclesiamque negligere coepit, sed etiam novis rebus Lutherique doctrinis, in Samogitia ne a clero quidem alienis, favere videbatur, brevique effecit, ut Royzium iudicii

de eo lati paeniteret (II, 132, 5—7). Qui, destitutus spe et prosperi in patriam reditus et ecclesiae samogitiensis ad meliorem condicionem revocandae, vacuefacto tum Vilnae ad sti. Ioannis archipresbyteri munere, eo impensius niti coepit ad illud impetrandum. Supersunt adhuc carmina, ex quibus non solum ipsi regi, qui illud munus conferre poterat (II, 25 sq., IX et X), sed etiam Petro Myscovio, tum regni poloni procancellario (II, 108 sq., 28, II), atque Radivilo, duci in Birże et Dubingi, qui ipso hoc tempore palatinus vilnensis cancellariusque lituanus factus est pauloque ante fidei calvinicae se addixerat (II, 193 sq.), ut se regi commendarent, Royzium precibus institisse perspicuum est. Ac tum quidem conatus illi haud erant irriti. Anno enim 1566' exeunte, aut ineunte 1567 Royzius archipresbyteria illa potitus est, fuitque illud ipsi initium ad ampliores dignitatis gradus Vilnae ascendendi. Etenim iam octobri a. 1567 canonicus vilnensis in locum post Virbicium episcopum mednicensem creatum etiamtum vacuum successit et augusto a. 1569 custos cathedralis vilnensis electus est. Decrevit his temporibus capitulum vilnense, ut solum canonici omnibus sacris initiati integro sui muneris reditu, diaconi dimidia, subdiaconi quarta eiusdem parte fruerentur, clerici vero omni fructu carerent. Sed Royzio, quamquam diacono, integer reditus relictus est ea condicione, ut pro viribus iura bonaque capituli tueretur. Archipresbyteri ad sti. Ioannis nomine praefuit Royzius scholae cum illa ecclesia coniunctae, quam arte diligentique cura ita exornasse excoluisseque fertur, ut academiae fere speciem prae se ferret. Ius romanum lituanumque in ea traditum esse ipsumque Royzium docendo iuri romano litterisque graecis in eadem operam navasse commemorant.

His ita comparatis unum obfuit, quominus Royzius fortuna sua omni ex parte gaudere posset: stipendium annuum, regis consiliario debitum, solvi ei desitum est circa a. 1567. Quod qua ratione factum sit, non satis liquet. Royzius quidem contendit non ablatam sibi esse pensionem, sed translatam a salinis vieliciensibus ad aerarium regium, petitque a rege, ut ipsi eam assignandam decernere velit, ali-

ter non esse, unde vitam sustentet, quoniam inter assidui belli turbas maxima sacrorum redituum parte destitutus sit. Rex, ut plerumque, cunctabatur remque in annos extrahi sinebat, sive quod Royzio archipresbyteri reditibus pro stipendio illo satis provisum esse persuasum habuit, sive quod aerarium regium tum pecuniae penuria laborabat (II, 27—31; 23—25).

Eodem fere tempore, quo Royzius archipresbyter vilnensis, etiam Stanislaus Carncovius, magnus regis secretarius regnique referendarius, episcopus cuiaviensis est creatus (a. 1567). Is, quondam Royzii in academia cracoviensi discipulus, Vilnae et publice in iudiciis cancellariorum et privatim amicissime eo utebatur magistrumque veterem non solum ob suam in eum pietatem, sed etiam propter animum litteris excultum morumque probitatem fidemque devinctum habuit (conf. II, 165 sq.). Itaque dignitatem eius auctam Royzius in prosperis numeravit et carminibus est prosecutus (II, 166 sqq.). Brevi post, anno, opinor, 1568, etiam Volborii apud eum commorabatur indeque Decisiones suas lituanicas una cum idoneis carminibus misit Vincentio a Porticu, Pii V ad comitia lublinensia a. 1569 legato (II, 300—302). Ceterum iter a Royzio ad Carncovium susceptum cohaerere videtur cum causa publica urbium Prussiae, imprimis Gedani, quae quoniam cum ultimis Royzii vitae annis carminumque eius ampliore serie (I, 269—311) artius cohaeret, accuratius iam est explicanda.

Sigismundus Augustus rex, cum inter continua fere cum Suecis Moscisque bella oram regni maritimam tutiorem reddere hostiumque commercia impedire vellet, classiculam ad Gedanum aedificari iussit. Cuius exornatae imperium maritimum suo praefecto, iurisdictionem urbanam Clefeldio, regio Gedani burggravio eidemque urbis consuli commisit. Sed Gedanenses, unum id spectantes, ne belli turbis mercaturae ipsorum commoda laborarent, exornari novam classem moleste ferebant classiariosque sceleste agere hospitioque urbis abuti apud regem queri non intermittebant. Postremo eo ventum est, ut Clefeldius, civium suorum animis concedens,

se classis iudicis munere abdicaverit, rex vero classiariis urbe interdixerit. Quod interdictum cum nihilominus classiarii neglegerent, seditione Gedani coorta populus vi undecim homines ex classe regia corripuit capitaque in ipsa urbis porta decollatorum stipitibus infixa in littore exposuit. Quin portis clausis tela ex propugnaculo urbis in regias naves mittebantur. Quae res merito mitem regis animum offendit. Nam quamquam classiarii lasciviae laesique regii interdicti crimine absolvi non poterant, classisque illa regia antea ab hostibus vastata iam tum ipsa haud procul aberat ab interitu, tamen ab urbe regis imperio obnoxia regiam classem hostiliter deleri, scelus maiore poena expiandum videbatur. Neque vero tum primum Gedanum imperii poloni iura laesit, saepe enim urbes Prussiae mari adiacentes opibusque fretae solutius quam pro condicionibus a Casimiro Iagellonida quondam sponte acceptis agebant libertatemque affectabant. Quod, cum a rege regnique ordinibus tum ipsum id praecipue ageretur, ut legibus prioribus auctoritas visque restitueretur legumque novarum auxilio diversae regni partes in unum corpus coalescerent, diutius tolerandum non videbatur.

Itaque iam a. 1567 placuit mitti ad urbes Prussiae, imprimis Elbingam atque Gedanum, legationem, quae imperium detrectantes ad fidem servandam adigeret accuratiusque singula regi reique publicae praestanda definiret. Quae dum parantur, classem regiam vastatam esse a Gedanensibus allatum est, eaque fuit causa accelerandae legationis. Munus delatum est ad quinque regni senatores, quattuor castellanos Carncoviumque, episcopum cuiaviensem, legationi praefectum, in cuius dioecesi Gedanum situm Lutheri tamen dogmata sequebatur auctoritatemque episcopi respuebat. Royzius, utpote rerum prussicarum peritus consiliarius regius, Carncovio additus est, eaque potissimum videtur fuisse causa, cur iam ante legationem susceptam Volborium ad Carncovium, ut supra monui, proficisceretur. Legatio autumno a. 1568 Varsovia a regis latere iter ingressa est, quod, saeviente eo tempore in litoribus Vistulae peste, Carncovius cum Royzio navi secundo flumine faciebat (I, 271—274). Elbin-

gae prospere rebus compositis hieme iam adpropinquante legati ad Gedanum accesserunt. At Gedanenses, ne novis impositis legibus libertas ipsorum deminueretur, anxii, legationem contra conditiones deditae quondam Polonis urbis ad se mitti praetendentes, armatis per muros dispositis, polonae nationis hominibus cunctis urbe expulsis portisque clausis, legatos aditu intercluserunt (I, 274 sq. 4). Legati re infecta redire ad regem sunt coacti. Royzius graviter offensus rem carminibus descripsit, in quibus regem Polonosque hortabatur, uti Gedanenses utpote laesae maiestatis manifestos gravissima poena afficere non dubitarent, caverentque sibi a muneribus, quibus Gedano missi singulos senatores corrumpere conarentur. Hanc carminum seriem in plura exemplaria descriptam in publicum emisit eo, opinor, consilio, ut, animis senatorum nuntiorumque ad comitia missorum contra Gedanenses exacerbatis (I, 280—296) fautorumque urbis gratia fracta (I, 290—292), gravius in reos consuleretur. Rex enim proximis comitiis Lublini exeunte a. 1568 habendis adhibito senatorum consilio iudicium de Gedanensium delicto exercere constituit ipsosque ad causam dicendam citari iussit. Quorum legatis a. d. VIII id. ianuarias a. 1569 interrogatis brevi apparuit Clefeldium burggravium culpa non vacare ideoque ipsum ad causam dicendam arcessi placuit. Clefeldius primo valetudinem excusare tempusque cunctando terere (I, 296 sq., 13), mox ubi necessitate coactus ad tribunal venit, causa dicta noxius iudicatus, in custodiam liberam datus est. Deinde postulati sunt in ius Ferber et Proitus, duo urbis consules, Giesiusque decurio, quibus et ipsis auditis culpaeque convictis medio demum augusto mense a. 1569 quaestio de Gedanensium delicto ad finem est perducta. Praeter Clefeldium etiam Ferberum, Proitum Giesiumque in custodia retineri placuit, donec altera legatio Gedanum mittenda urbis res componeret. Clefeldius et Giesius Sandomiriae, Ferber et Proitus Piotrcoviae in custodia habebantur, sed tam liberali atque commoda, ut Royzius novis carminibus inveheretur in eam indulgentiam, quae Clefeldii talheris deberetur, praedicaretque laesae iustitiae ipsum Deum succurrere ultorem, qui interea

in perfidam Gedanensium urbem pestem gravem demisisset (I, 298–300).

Alteri legationi Lublino missae haud secus, quam primae, praefuit Stanislaus Carncovius Royziumque habuit ad iura interpretanda reddendaque adiutorem. Inter ceteros additus est etiam Casper Gescavius (Jescavius, Jeschke), qui legatorum edicta Gedanensibus germana lingua interpretaretur. Is eo tempore Locae defuncto in abbatis olivensis munere successit, quam rem Royzius carminibus memoriae mandavit (I, 275 sq., 5), sicuti etiam alia primae secundaeve legationis, versiculis prosecutus est (I, 276—279). ·Legatio tum iam sine ulla cunctatione a Gedanensibus in urbem recepta ad res componendas kalendis decembribus a. 1569 accessit. Ac primum quaestione instituta Gedanenses de laesae maiestatis crimine, quod commisisse prima legatione urbe prohibita sunt iudicati, ad regis ipsius clementiam relegantur, deinde iure regio, quo urbs teneretur, accurate explicato atque definito, conscriptae sunt concedentibus Gedanensibus constitutiones illae, quibus mox nomen Carncovianis inditum est.

Prospere compositas res Royzius laetus novis carminibus celebravit. Carncovio, quem episcopum urbs Lutheri doctrinae dedita agnoscere noluisset cuique nuper contumax portas clausisset, nunc iudici regioque rerum suarum arbitro fasces submittere esse coactam praedicat (I, 300 sq., 17), domum regi a Gedanensibus plus centum annis ante promissam nec adhuc datam secundum condiciones compositas esse concessam gratulatur (I, 302), novam constitutionem urbi datam regi approbandam commendat (I, 303 sq.).

In comitiis varsaviensibus a. 1570 a. d. IV kal. iulias (conf. II, 157 sq., 54) Carncovius rationem rerum a legatis Gedani actarum reddidit constitutionemque urbi praescriptam sanciendam proposuit. Rex legatos pro susceptis laboribus collaudavit, nuntiique in comitiis congregati gratias eis egerunt. Eodem fere tempore Gedanensium legati veniam a rege commissi criminis maiestatis laesae orantes impetravere, impetrata tamen venia de constitutione carncoviana conquesti, ut mutari posset, petebant. Qua de causa ex eisdem comitiis

pridie kal. octobres novos legatos ad constitutionis illius praescripta exsequenda mitti placuit. Interfueritne Royzius etiam huic legationi necne, affirmare non ausim, attamen neque Carncovium participem eius fuisse, neque eventum votis rei publicae respondisse compertum est. Ceterum brevi post, exeunte iam a. 1570 Clefeldio, Ferbero, Proito Giesioque, culpa condonata a rege, concessus est reditus in patriam, quem Royzius singulari amplioreque carmine insignem reddidit (I, 304 sqq.). In quo ipsam Gedanensium urbem ad redeuntes exsules de regis clementia, de ipsorum in regem perfidia, de civibus a rege potentium tyrannide liberatis eoque laetis, de Curei cuiusdam impudentia atque fatuitate, verba facientem fingit. Erat autem Achatius Cureus urbis secretarius, qui Royzii carminibus de Gedanensium motu scriptis maledico libello responderat, eaque ipsa res illam Royzii exsecrationum plenam Prosopopoeam Dantisci excivisse videtur.

Gedanensium rebus ad ultimos fere vitae terminos occupatus Royzius claris illis comitiis, in quibus a. 1569 Lublini auctore rege diversae regni Poloniae partes, imprimisque ipsi Poloni atque Lituani idoneis legum condicionibus sanctis in unum rei publicae corpus coaluerunt, continuo adesse non potuit, nihilominus tamen transigendae rei magnificae acerrimus fautor, inter dubias paciscendi vices singula aptis carminibus comitabatur. Itaque et nutantes Lituanos hortatur, ut tutandae ab hostibus Vilnae gratia in condiciones concedant (II, 274, 42), et coniunctionem non posse esse firmam atque solidam, nisi aequitate parique coniungendorum iure nitatur, admonet (II, 275, IV et V), et iureiurando denique sanctam unionem appellat pretiosissimum unionem, Dei regisque magnum opus, quod Poloniae hostes metu perculerit (II, 274—277). Cum deinde certior esset factus Ioannem Chodkievicium, Samogitiae capitaneum, qui post mortem Radivili Nigri una cum Radivilo Rufo pro separato Lituaniae regimine acerrime nitebatur, maerore tristitiaque confectum iacere, quod eum etiamtum patratae coniunctionis paeniteret, tribus carminibus eum leniter castigando docuit id esse factum, quod Deus atque rex voluissent, qui-

bus ille, etiamsi adversatus esset, par esse non potuisset (II, 127 sq.).

Peropportune etiam accidit, ut inter lublinensium comitiorum de consociandis regni partibus pactiones Romanus Sanguszko dux, palatinus braclaviensis campiductorque Lituaniae, qui iam a. 1567 aliquot milia Moschorum ad Czaśnik fugaverat, Ułłam arcem a Moschis in finibus Poloniae exstructam, quam paulo ante ipse Ioannes Chodkievicius maioribus copiis frustra oppugnabat (II, 124 sq.), ceperit soloque aequaverit, unde expugnata signa nobilesque Moschos captivos Lublinum ad regem adduxit. Ita duplicatae regis ordinumque laetitiae non defuit Royzius poeta, qui duodeviginti epigrammatis ad regem scriptis victoriam victorisque ducis fortitudinem celebravit suasitque, ut deletae arcis loco a Polonis nova arx contra Moschos exstrueretur (II, 19—23).

Neque sola tum haec publicis rebus dicata carmina aetate iam ad septuagesimum vitae annum appropinquante scripsit Royzius, composuit enim eodem fere tempore epitaphium Petro Barzio, castellano premisliensi (II, 139 sq.), dimittebat libros, praecipue Decisiones suas lituanicas, idoneis propempticis instructas (II, 110 sq., 32; 140 sq.; 148 sq.; 155 sq.; 159; 323 sq.), celebravit multis carminibus Albertum Lascum, victoriis de Valachis Tatarisque relatis clarum (II, 133—138), quin etiam mortem Ludovici I, Hugenotorum ducis, qui in proelio ad Jarnac a. 1569 vulneratus et deinde occisus est, duobus carminibus tetigit (II, 325 sq., 17). Inter haec fundebat querelas crebras de pensione sibi iam inde ab a. 1567, ut supra suspicatus sum, non soluta. Praecipue vero post dantiscana negotia suscepta regem precibus de stipendio fatigabat (II, 23 sqq., 9; 27—39). Ac rex tandem 600 florenos ei assignavit mandatavitque Nicolao Naruszevicio, magno thesaurario lituanico, ut ei hanc pecuniam tribus aequis portionibus primamque statim anno vertenti persolveret. Sed ne tum quidem satis commode res cessisse videtur, ita ut Royzius de ea re ipsum Ioannem Chodkievicium, tum magnum Lituaniae mareschalcum, adierit (II, 125 sq., XV).

Praeter stipendii extorquendi curam aliud insuper ne-

gotium nubem obduxit ultimis hispani poetae annis. Valerianus Protaszewicz Szuszkowski, episcopus vilnensis (conf. II, pg. 145 sqq.), cum per Lituaniam novandae fidei studia sub potenti Radivilorum Ioannisque Chodkievicii praesidio vehementer propagari pluresque in dies deficere ab ecclesia romana videret, ipse coercendo motu impar, ab Hosio cardinale petivit impetravitque, ut Iesu ordinis fratres Vilnam arcesseret. Itaque iam a. 1569 aliquot huius ordinis sacerdotes missi sunt, quibus cum episcopus haud procul a templo sti. Ioannis aedes amplas, triginta fere fratribus excipiendis aptas, praediaque rustica donasset, proximo iam anno Maggius provincialis ipse cum viginti sacerdotibus, plerisque Polonis collegii pultusciensis ad instituendum Vilnae collegium eodem venit. Novo collegio vilnensi praefectus est primus rector Stanislaus Varszevicius, vir strenuus atque eruditus. Qui cum sacerdotibus sibi commissis suam aedem ad sacra procuranda deesse videret, id agere coepit, ut proximum sti. Ioannis templum, quo interea hospitum nomine fratres utebantur, ordini possidendum traderetur. Atque episcopus vilnensis, ut id patrari posset, Royzio aliud ampliusque beneficium offerebat, dummodo ordini templo cederet. Is tamen, sive quod senex sedem mutare noluit, sive aliis rationibus ductus, in tradito sibi munere retinendo perseverabat. Discidia inter praepositum templi fratresque paulatim oriebantur, illo ius suum vindicante, his ad liberiorem templi usum tendentibus, cum interea Iesuitae adiuvante episcopo, intercedentibus nuntio apostolico Annaque, regis sorore, ineunte a. 1571 a rege diploma obtinuerunt, quo post mortem aut cessionem Royzii in possessionem templi veniebant. Neque ita diu Royzius ordinem in eo iure exsequendo moratus est. Etenim cum pridie idus februarias a. 1571 in consessu capituli vilnensis iura eiusdem contra episcopum etiamtum defendisset, iam a. d. X kal. apriles eiusdem anni aliquot diebus post Varsavia allatum regis diploma exspiravit.

III. De Royzii ingenio, moribus habituque.

De Royzii ingenio moribusque, cum iam supra idoneis locis memoravi, tum hoc loco addenda quaedam et ad communem rationem revocanda videntur, ut viva defuncti imago quadamtenus excitari possit. Erat natura, utpote Hispanus, animo mobili atque irritabili, sed candido liberaliumque artium, boni aequique studioso. Ex patria, ubi auctoritas pontificis maximi regisque, altero alterum adiuvante, plurimum pollebat, quique tum regnabat, Carolus, imperator romanus, non solum nomine, sed etiam ditionis amplitudine antiqui romani imperii potentiam splendoremque renovasse videbatur, pietatem reverentiamque erga utramque potestatem Royzius in Italiam allatam ibique confirmatam ad Polonos adtulit. Quamquam igitur cum praestantissimis in Polonia fidei reformatoribus, Andrea Tricesio, Fricio Modrevio, Nicolao Reyo, Andrea Wolano, Ioanne Mącinio, studiorum artiumque liberalium communione tractus, amicitiae vinculis erat coniunctus, nihilominus tamen in eis, quae scripta reliquit, et papae et caesari fidus deditusque reperitur. In novandae enim fidei studia passim invehitur, ad eadem coercenda pontificibus romanis ius gladii concedit, inquisitionem, quam vocant, in Hispania vigentem, comprobat, Caroli V fortuna bellica aeque ac reformatorum cladibus laetatur, caesarem de hostibus victoriam reportaturum vaticinatur reformationisque turbas certe ad genuinam fidem emendandam atque corroborandam collaturas contendit (II, 303 sq.; 325 sq.; 336; 337—343; 345; 353; 354—356; Decis. lituan. IV, 252; I, 263 sqq. alia). Neque si contra Paulum IV pontificem aliquot versiculos acerbos conscripsit, ideo descivisse a se est existimandus, revocandum enim est illud ad singulares rationes, quas supra in tertia huius dissertationis parte (pg. XXI) exposui. Ceterum ipsa litterarum antiquarum studia, communi quodam humanitatis linguaeque vinculo diversas nationes consociantia, imprimisque ius romanum, praecipua Royzii cura, ad speciem maiestatis romani imperii animo amplexandam eum impellebant. Ius enim romanum apud eum non solum idem est ac ius

caesareum (Decis. lit. I, 253), sed etiam ius commune ac perfectissimum, quod soli iuri canonico auctoritate concedere commemorat (Decis. lit. III, 283) quodque una cum auctoritate caesaris quam latissime valere partesque a iure vernaculo vacuas etiam apud Polonos aeque atque in Italia Hispania Galliaque explere cupit (Decis. lit. I, 251 sq.; V, 3; 322).

Quae viri opinio ultimis viginti fere vitae annis rerum improviso eventu paulatim repressa et ad aequiorem modum redacta est. Nam et Lutheri aliorumque doctrinae contra caesaris arma defensoribus suis steterunt, et singularum nationum linguae, mores institutaque magis magisque iura sua vindicabant, et, qui Carolo V in Hispania rex successit, Philippus II carebat imperatoris romani dignitate. Regem autem Hispaniarum obsequi romano imperatori cum Royzius aspernaretur, ne Galliarum quidem atque Poloniae reges ab auctoritate caesaris pendere facile iam concedebat. Itaque parcior iam est in laudibus Ferdinando I aut Maximiliano II impertiendis (II. 316 sqq.), in eisque ipsis ducitur potissimum aut suae rei privatae aut cognationis cum Poloniae regibus ratione, Germanorum vero nationem, Gedani praecipue seditione contra Poloniae regem exorta, acerbissimis versiculis persequi non dubitat (I, 278 sq.; II, 267; 344).

Posterioribus igitur vitae annis solum in iuris romani praestantia celebranda pontificisque romani auctoritate extollenda perseverabat; quin etiam fidei romanae integritati ardentius quam antea patrocinabatur tridentini concilii decretis innixus. Studiis autem, quibus romanum imperium amplexus erat, in Polonorum regnum translatis et regis Poloniae auctoritatem augeri atque confirmari (II, 265 sq.; I, 289 sq.), et malis, quibus rem publicam laborare perspexit, occurrere mederique cupiebat. Quo sine dubio referenda sunt pleraque, in quibus praecipuae provinciae suae memor iudiciorum polonorum vitia tangit, modo legem polonam de homicidii poena improbans, modo exprobrans iudicia ad arbitrium libidinemque exerceri, cum a proceribus eae tantum leges, quae ipsis prosint, respiciantur, modo ius romanum accuratius Polonis cognoscendum latiusque usurpandum esse contendens. Cete-

rum in censura exercenda ne sacerdotis quidem virique iuris canonici periti officia neglegebat, saepiusque in praesules, qui aut ipsa novandae fidei studia adiuvarent, aut inter profanarum rerum curas ambitiosi corporibusque dediti muneris sibi commissi obliviscerentur, acerrime invectus est. Atque ut acer in exagitandis vitiis, ita strenuus in celebrandis sacerdotum virtutibus, prae ceteris Samuelis Maceovii, deinde Carncovii Domanoviique integritatem vitae sanctitatemque morum carminibus testificatus est. Quantopere autem curae ei fuerit, ut vita moresque christiani integri servarentur, documento vel id esse potest, quod de Iudaeorum liberiore cum Polonis Lituanisque commercio deque eorum apud utrosque iuris condicione conqueritur: nefas enim esse ex lege divina christiano apud Iudaeos famuli munere fungi, cum eis cibum capere, lavari, habitare eorumque consuetudine uti, neque aequum esse Iudaeis fenerare permittere, id quod divina lege christiani prohibeantur (Decis. lit. V, 322; 218 sqq.; 233 sqq.).

Royzius, ut scripsit, ita pleraque esse sibi persuaserat, quae aliis praecipiebat aut exprobrabat, ipse in vita communi sequebatur aut vitabat, — multa tamen quae in lucem emiserat, non ingenuo artis studio animique sincero affectu debentur, sed fortuitis rerum condicionibus, vitae commodis, amicorum patronorumque desideriis invitationibusque. In brevibus epigrammatis, in quibus eos, quorum vitia traducit, non nuncupat, plerumque ingenio suo obsequitur, in carminibus vero certis nominibus inscriptis saepissime et sui ipsius et eorum, quibus scribit, ratione gratiaque ducitur. Unde id ipsum explicabis, quod carmina eius plerumque ad viros sive in Polonia sive apud exteros opibus gratiave insignes referuntur, docti autem litteratique etiam ei, quorum amicitia utebatur, aut nunquam, ut Ioannes Cochanovius et Nicolaus Reyus, aut raro parceque commemorantur, praesertim si a Chiliasticho carmine recedas, cuius propositum pleniorem partium ecclesiae romanae recognitionem requirebat. At circa remunerationes sportulasque aut assequendas aut grata memoria prosequendas, circa acutas inimicorum irrisiones invectionesque musa eius praeter modum fere versatur. Regem

fatigat saepissime precibus de pecunia sive debita sibi, sive affectata (II, 23—31), Radivilum Rufum (II, 103 sq.) et Myschovium (II, 108, 28, II) adit pro novo munere a rege impetrando, ab Augustino Rotundo petit, ut rem suam regi commendare velit (II, 216 sq., V), a Chodkievicio atque Zalevio thesaurario, ut sibi pensio annua citius numeretur (II, 125, XV; 251), a Kostka equis suis avenam (I, 278), a quodam pellem promissam (II, 234, XLVIII), ab aliis equos (II, 201 sq., 26; 233, XLV); Samueli Maceovio gratias agit pro auro donato (II, 50 sqq.), Carncovio pro lignis ad toleranda frigora missis (II, 165 sq.), Radivilo pro sapphiro largito (II, 105), Scassevio pro amplis muneribus (II, 243 sq.), Cervino, canonico mednicensi, pro hospitio atque piscibus sibi missis (II, 183, 4), Baltazari Simosevio pro equo donato (II, 241); archimagirum et pincernam aulae regiae lacessit propter mensae vitia (II, 239), abbatem pelplinensem detestatur ob potionem abominandam sibi in hospitio appositam (I, 277); accusat Grodnam urbem pagosque Straż et Parcanias, quod ibi aliquando non invenerit, quo commode deverteretur (I, 278; II, 125, XIV; 271), queritur apud Ioannem Firleium, regni mareschalcum, quod sibi Varsaviae idoneum hospitium non sit assignatum (II, 157 sq., III—V). Quarum similiumque quisquiliarum carminibus mandatarum taedia minuuntur quadamtenus forma eleganti atque faceta, qua a Royzio talium artifice proferuntur. Magis vero offendimur eis carminibus, quae Royzius pro certa mercede constituta haud raro scripsit, nisi poetam communi illius aevi consuetudine et precibus ambitiosorum hominum, quibus onerabatur atque concedebat, excusare malumus. In quo numero sunt multa epitaphia, quae cum praeter versus saepe etiam prosam contineant orationem, aut eandem sententiam pluries varia forma expressam repetant, ipsa rationem usumque, cui debentur, satis diserte produnt. Quin nonnullis vivis petentibus scribi a Royzio epitaphia in sepulcris ponenda certa exstant vestigia (II, 139; 144; 225; 231). Martinus Krzczonovicius, nobilis Lituanus, Royzio, si epithalamium sibi scripsisset, se equum donaturam pollicitus est. Quo composito

missoque Royzius, cum frustra equum promissum exspectaret, carmen scripsit, in quo iocatur, equum aut pedibus esse captum aut e stabulis profugisse, cum tam longo tempore non veniret ad eum, cui esset destinatus (II, 201 sq.). Praeter epitaphia epithalamiaque multa minora carmina variis rebus, ut stemmatibus, libris, imaginibus, tormentis, aedificiis, horologiis, illustrandis aut celebrandis inscribenda a Royzio componebantur (II, 16, XVII; 280—285; 134—137; 111; 168 sq.; 170; 337; 485—487).

Praeterea misit saepe Royzius fautoribus amicis familiaribusque non solum, quos ipse composuerat, libros, sed etiam rara aptaque aliorum auctorum opera eisque adiungebat sua carmina commendaticia sive propemptica. Haud raro etiam amicorum suorum opera in publicum edenda similibus carminibus, quae illorum temporum more aut praemittebantur textu aut postponebantur, comitabatur atque commendabat. Atque musa illa subsiciva sollemnisque, quamquam minus honorifica, sterilem se non praestitit poetae, qui cum se circa a. 1550 totum fere ad iudicis officia contulisset, senex expertum se esse iniquam Dicen deam conquestus sit, quod pecuniae carminibus partae expertem se reddidisset (II, 221, V).

Royzius, quamquam Polonos summatim laudat vicinisque gentibus humanitate praestare fatetur (II, 267, 26), tamen vitia eorum nec celat nec dissimulat. Ipse vini lautarumque cenarum amator, Polonos tamen in eadem re iustum modum excedere persaepe queritur, animos eorum ad imitandos exterorum mores habitusque, ad profusam luxuriam, licentiam discordiamque pronos, notat, interdum etiam firmiora pietatis amorisque vincula inter proxima cognatione iunctos desiderat (II, 265 sq.). Est tamen interdum, ubi indulgeat vix tolerabilibus. Nam plecti capite furta plebeiorum ex polonae legis praescripto, id quod antea Fricio Modrevio assentiens indignabatur (II, 207 sq.), in Decisionibus lituanicis (III, 393—395) eo excusari posse scribit, quod in Polonia rustici plebei ad furta nimis sint proni. Lituanorum Samogitarumque ingenia atque mores minus quam Polonorum ei

probantur; etenim etiam apud illos regnare ebrietatem, praeterea Vilnae furum immensum esse numerum, denique dolos malos, fraudes furtaque pervulgata esse apud rusticos Lituaniae Samogitiaeque (II, 269 sq.), eiusque rei causam suspicatur esse vicinitatem contactumque Moscovitarum, quibus haec vitia praeter modum sint familiaria (Decis. lit. III, 538 extr.). Ipsa itinera in Lituania facere admodum esse difficile et molestum, non esse enim, unde cibum potumque idoneum emas, deversoria autem atque hospitia carere omni cultu humano (I, 240 sqq.); haec ipsa tamen leviora esse prae difficultatibus itineris per Moschorum fines inhospitales suscipiendi, quas atris coloribus depingit Canobio, papae legato ad Russorum imperatorem tendenti (I, 209 sqq.).

Royzius cum legum iurisque esset peritissimus ingenioque acerrimo humanioribus artibus exculto excelleret, potius disputator promptus acutusque, quam orator eloquens fuisse videtur, ipsaeque eius partes in dantiscano motu sedando eo ducunt, ut eum tradendo iuri causisque iudicandis, quam legationibus obeundis rebusque publicis componendis aptiorem fuisse suspicemur. Vividus enim animus eius facile ultra, quam par erat, effervescebat, carebatque cum necessaria aequitate atque tranquillitate, tum etiam taciturnitate atque calliditate, quibus viro vere civili opus est. Haec tamen vitae publicae aulicaeque impedimenta in convictu privato cariorem fere eum reddebant, moribusque integris, comitate et humanitate non fucata, facilitate atque loquacitate facile assequebatur, ut ab honestissimo quoque diligeretur, ab erudissimis vero inter doctissimos numeraretur. Neque vero multorum iras aut odia in eum id excitavit, quod vitiis pravisque civium moribus minime pepercit, agnoscebant enim vulgo homines prudentes nasci id ex vero Poloniae amore, quam alteram patriam Royzius singulari studio esset amplexus, neque solum ei, qui iudiciis eius assentiebantur, sed etiam qui quadam ex parte ab eo dissentiebant. Itaque et rex ipse in decreto suo propensam erga se suosque Royzii voluntatem agnoscit (ossol. ms. 180, 106), et Andreas Tricesius, cum in ignotum calumniatorem ob editum poema Chiliastichon Royzio

obtrectantem acerrime invehitur, egregiam eius famam in memoriam revocans gentis polonae amicum eum dicit adicitque superiorem eum esse, quam cui calumniae nocere possint (Tricesii Silvarum lib. VIII, Crac. 1568). Alio loco idem Tricesius studium atque amorem suum ei profitetur his verbis (Epigr. lib. II, Crac. 1565):

Vir clarissime et undecunque amice,
Musarum decus elegantiorum:
Hoc cum tempore saepe cogitarem,
Donandus tibi qui libellus esset,
Non alter mihi visus inter omnes,
Qui te dignior esset atque praesens
Vatis Maeonii sacrum poema,
Qui vatum pater atque fons perennis
Magno dicitur omnium favore:
Exemplum tibi, quod sequaris, ut sit,
Quando sarmaticae cruenta gentis
Magno pectore bella detonabis,
Et deformibus erues tenebris
Nomen Lechiacum ducesque primos.
Ergo fronte hilari cape hunc libellum,
Ut sit Tricesii tui sodalis,
Qui te sic amat, ut suos ocellos,
Tempus mnemosynon tibi per omne:
Seu tu hyperboreo sub axe vives,
Seu fines patrii coles Iberi.
Sic venam tibi carminum perennem
Dent Phoebus pater et novem sorores,
Sic blandae Charites Venusque diva
Aspirent tibi gratias, lepores
Immortaleque largiantur aevum,
Vir clarissime et undecunque amice.

Laudibus praecipuis effert eum etiam Nicolaus Reyus singulari carmine de eo composito (Zwierzyniec ed. Bruchnalski pg. 154): illum limis quidem esse oculis, sed mente recta, multosque ex Italia Germaniaque advenas in Polonia virtutibus superare et veluti natum Polonum id potissimum agere, ut Poloni omnibus bonis artibus exornentur. Neque dubito, quin multa alia aequalium amicorumque honorifica de Royzio testimonia in lucem promi possint, vix tamen quisquam protulerit ampliora, quam quae et latina et polona lingua con-

scripta Ioanni Cochanovio, poetarum polonorum tum principi, debentur. Is enim ita de eo iudicat (edit. varsav. vol. III epigr. 33):

Ultima te produxit Iberia, docte Royzi,
  Erudiit Latium, sarmatis ora fovet,
Nec gens ulla adeo est a nobis dissita, quo non
  Ingenii penetret fama secunda tui.

Aliud eiusdem epigramma (ib. 75) carmina ab eo Royzio dono missa esse declarat:

Spica datur Cereri, pulchra datur uva Lyaeo,
  Floribus ornatur Chloris et ipsa suis:
Hoc pacto neque ego videor errare, Royzi,
  Qui, quamvis vati, carmina dono tibi,

alia convictus familiaris utriusque viri clara servant vestigia (ib. 23; conf. II, pg. 356, 14):

Quae haec est invidia, o Phoebo dilecte Royzi,
Ut cum socraticis sermonibus et sale multo
Me respersisses primum, spumantibus idem
Mox pateris plenoque incautum immerseris auro?
Aurea ut illa quidem tua dicta omnesque lepores
Exciderint mi animo, neque quicquam praeter iaccho
Plena domum attulerim et somno nutantia membra.

Royzius corporis colore erat fusco (II, 226, XXII), vultu paene deformi, oculis eminentibus limisque, et ita debilibus, ut ad eorum vim sustentandam vitreis uti usque cogeretur. Barbam nutriebat intonsam (II, 226, XXII; 238, LXIV sq.; 253 sqq.; Reyi epigramma supra designatum). Valetudine fuisse eum infirma, praesertim febribus obnoxia, ex eis, quae supra de eius vita adtuli, satis elucet. In Decisionibus eius lituanicis, Francofurti ad Moenum a. 1570 typis expressis, in prima charta titulum libri exhibenti, exstat delineata facies consessus iudicum in causis cognoscendis occupatorum. In quo consessu imago iudicis, adversus praesidem in luce prima collocata, tam accurate refert vultu ea, quae Royzio propria fuisse modo monui, ut eam esse Royzii ipsius, fortasse ad exemplar a Tricesio paratum expressam, cum facile persuasum haberem, supra inter pg. VIII atque IX repetendam curaverim.

V. Royzii scripta, quaenam innotuerint et qua ratione servata sint.

Royzium, cum circa quadragesimum demum vitae annum Cracoviam venisset brevique amplioribus carminibus editis innotuisset, vires suas iam ante adventum in Poloniam in poesi expertum esse et facile suspicamur et disertis edocemur indiciis. Certe tradit Andresius eum etiamtum, cum in Italia commoraretur, composuisse et maius poema quoddam, cuius ne titulus quidem nobis notus est, et epigrammata, quorum pars etiam typis in Italia edita esset (conf. supra par. I, pg. XI). Sed haec aut deperiere aut delitescunt in bibliothecis; mei quidem conatus ea adipiscendi ad irritum redacti sunt. Certe ea ad vitam Royzii accuratius cognoscendam aliquid afferre potuerunt, abesse eadem ab hac editione minus est dolendum reputantibus carmina, in Italia a poeta Hispano vix tum se ad Polonos migraturum praevidente composita, terminos huius corporis fere excedere. Ceterum huius iacturae dolor, ne nimis augeatur, ipse poeta dehortari videtur, qui nusquam, ne occasione quidem data, cum multa vitae ante adventum in Poloniam actae commemoret, primitiorum musae suae illius temporis faciat mentionem.

Iam eorum in numero, quae apud Polonos composuit, duo erant opera prosa oratione scripta, quae quoniam ab hac carminum editione aliena sunt, hoc saltem loco accuratius describere placet. Alterum, manu solum ad privatum capituli mednicensis usum scriptum, hunc titulum praeferebat: „Constitutiones ecclesiae cathedralis mednicensis seu Samogitiae. Sub Sigismundi Augusti principatu, Pio IV pontifice maximo ad romanae, Ioanne Prerembio ad gnesnensis, Ioanne autem Domanovio ad huius mednicensis seu Samogitiae ecclesiae gubernacula sedente, anno post Christum Deum servatorem nostrum natum primo et sexagesimo supra milesimum et quingentesimum, mense septembri. Auctore reverendo domino Petro Royzio Maureo Celtibero, viro patricio, regio iurisconsulto atque consiliario eodemque protonotario apostolico atque comite palatino, huiusque ecclesiae cathedralis mednicensis

canonico". — Manuscriptum hunc, quem Ianocius in bibliotheca quondam zalusciana Varsoviae vidit, titulumque eius, ut supra dedi, descripsit, nunc Petropoli, quo zalusciana translata sunt, delitescere verisimile est. Alterum opus a Royzio soluta oratione anno post compositum atque a. 1563 Cracoviae typis editum ita inscribitur: „Decisiones Petri Royzii Maurei Alcagnicensis regii iurisconsulti de rebus in sacro auditorio lituanico ex appellatione iudicatis. Ad Sigismundum Augustum, Poloniae regem, principem optimum maximum. Cracoviae excudebat Matthaeus Siebeneycher anno a Christo Deo servatore nato tertio et sexagesimo supra millesimum et quingentesimum, mense aprili". Inde a secunda libri charta usque ad undecimam praemittitur operi epistula ab auctore ad regem die eius natali Vilna a. 1562 data, variaque de iuris imprimis romani auctoritate, de rerum Poloniae publicarum condicione deque ipsius auctoris persona continens. Sequuntur quinque decisiones totidem libris expositae. Ad calcem additur locupletissimus rerum index. Opus hoc, eruditione plenum, criticum iuris peritum desiderat, gravitatem tamen auctoritatemque eius id indicare videtur, quod bis postea, primum Francofurti ad M. a. 1570 apud Martinum Lechlerum, deinde post mortem Royzii a. 1572 Venetiis apud Bartholomaeum Rubinum excusum est. Quid vero conferat ad iudicium de humanitate doctrinaque Royzii constituendum, infra parte proxima adnotabo.

Restant carmina a Royzio in Polonia scripta, quae sola hac editione repetuntur. Eorum minorem partem Royzius typis evulgavit, multo maiorem manu solum scriptam reliquit. Typis editorum titulos condicionesque, quoniam in polona mea de Royzio dissertatione (Crac. 1897, pg. 88 sqq. = 128 sqq.) accurate descripsi eaque, quae maxime ad rem pertinere videntur, etiam hoc libro partim supra in vitae Royzii descriptione, partim in adnotationibus infra edito textu adscriptis idoneis locis exhibui, hoc loco repetere supervacaneum putavi. Illud moneo a Royzio inde ab a. 1543 ad a. 1561 quattuordecim plerumque maiora carmina seorsum in lucem esse missa hoc fere temporis ordine:

1. De apparatu nuptiarum Sigismundi Augusti et Elisabes (I, 29—41); 2. Carmen funebre in obitu Gamrati (I, 93—98): 4. Ad Samuelem, episcopum cracoviensem designatum (I, 227—230); 4. Carmen tumultuarium adversus astrologum quendam (I, 251—257); 5. Ad Nicolaum Radivilonem epithalamium (I, 72—79); 6. Inclito Quiritium regi Ferdinando in divae coniugis Annae obitu (II, 309—315); 7. Carmen de sto. pontifice caeso sive Stanislaus (I, 3—16); 8. Historia funebris in obitu divi Sigismundi, Sarmatiarum regis (I, 99—117); 9. Nenia in funere Samuelis Maceovii (I, 118—125); 10. Ad Sigismundum Augustum regem carmen consolatorium (I, 217—223); 11. Ad proceres Polonos de matrimonio regio (I, 197—208); 12. De apparatu nuptiarum Sigismundi Augusti regis et Catharinae (I, 61—71); 13. Chiliastichon (I, 159—196); 14. Carmen funebre in obitu Io. Tarnovii (I, 126—133).

Carmina huius ordinis 4, 5, atque 7 carent notis anni locique, quibus edita sunt, tempora tamen eorum facile definiri posse in editione idoneis locis exposui (conf. Kwartalnik historyczny, Lwów 1898, II, pg. 301 sqq.), Cracoviae autem, sicut cetera, etiam ea prelum subiisse verisimile est. Exemplaribus eorum usus sum in bibliotheca ossolinea Leopoli asservatis praeter carminis 3 atque 12, quae Cracovia ex bibliotheca ducum Czartoryski in usum meum ascivi. Adhibui etiam czartoryscianum exemplar alterius editionis carminis 1. Ceterum exemplar czartoryscianum carminis ad Samuelem (3), quod solum mihi innotuit, media parte truncatum est.

Praeter haec maiora multa minora Royzii carmina aequalium carminibus ex consuetudine temporis illius immixta, aut, ut saepissime accidit, amicorum libris commendationis loco praemissa vel ad calcem addita, in Polonia edebantur. Ex hoc genere innotuerant mihi haec: a) Andreae Fricii Modrevii oratio secunda de poena homicidii, Crac. 1545 (II, 207 sq.); b) Rubricella cracoviensis quottidiana a. 1546 (II, 54, III, ubi falso notatur a. 1564); c) Hymni aliquot ecclesiastici, Crac. 1548 (II, 351 sq.); d) Ioannes Langus Silesius, Carminum lyricorum liber, Augustae Vindelic.

1548 (II, 304); e) B. Groicki, Porządek sądów prawa magdeburskiego, Crac. 1559 et 1562 (II, 195); f) I. Gorscii De generibus dicendi, Crac. 1559 (II, 193); g) Andreae Tricesii epigrammatum liber II, Crac. 1565 (II, 159 sq.); h) Io. Mączinski, Lexicon latino polonicum, Regiomontii Boruss. 1564 (II, 278, 46 et 47; 102 sq. VI); i) Ioan. Raduanus, Radivilias, Vilnae 1588 (II, 102 sq. VI); k) Herberstain, ... actiones suas .... commentariolo notatas reliquit, Viennae austr. 1560 (II, 305 sq.); l) Ipse Royzius in suis Decisionibus lituanicis frustula ex graecorum poetarum carminibus a se in latinam formam conversa publicavit (II, 491 sq.). Praeterea facile fore, ut plura etiam Royzii carmina breviora per illorum temporum libros editos dispersa reperiantur, fidem mihi facit gravis auctor Ossolinius, qui aetate illa vix aliqua opera in lucem edita esse sine admixtis poesis Royzianae flosculis asseverat. Altera tamen ex parte fieri vix posse, ut multa ex hoc genere deperierint aut delituerint, certum fere mihi est, cum ipsa ea, quae typis expressa esse modo notavi, plerumque etiam in libris manuscriptis Royzii serventur.

Accedo ad libros manu scriptos, quibus multo maior pars omnium carminum Royzii eaque nondum edita continetur. In hoc genere ceteris praestant duo formae maximae libri chartacei, paene gemelli, quorum copias si quis ad illa typis a Royzio ipso edita carmina adiunxerit, non multum ad ea, quae hac editione continentur, desiderabit. Est vero alter liber cornicensis bibliothecae nuper comitum Działyński, nunc comitis Ladislai Zamoyski, prope Posnaniam sitae (s. s. Literatura 95), 207 chartas continens, alter bibliothecae ossolineae leopolitanae (s. n. 159), chartis 174 nunc constans, uterque peritorum iudicio saeculo XVI conscriptus. Uterque liber satis luculenter, ossolineus etiam nitide, scriptus caret indice, sed cornicensis integrum textus initium servasse videtur, cum extrema quaedam eiusdem deperiisse subscriptus in ultima pagina solus carminis „In bibulos“ titulus (II, 263, 17) indicat, neque certum est, utrum tantum hoc carmen an plura iniquis fatis sint absumpta. His duobus amplissimis accedunt duo codices chartacei miscelli, et ipsi saec. XVI

scripti, qui nunc in bibliotheca caesarea publica petropolitana asservantur. Alter forma quarta signo Aam. Q. XIV, 130 distinctus (petropolitanum I eum voco) continet post aliorum carmina Royzii Epithalamium Sigismundi Augusti regis et Elisabes 14 chartis exaratum (I, 45—60), alter formae maximae nota $\frac{\text{I Ms.}}{\text{Aam}}$ F. IV, 104 ornatus, quem petropolitanum II dico, pleraque soluta oratione saec. XVI scripta complectitur, quibus admiscentur in chartis 26 ad 31 Royzii Dirae (I, 263—268) et nonnulla plerumque minora carmina, quae in conspectu librorum ordinis huic praefationi adnexo suis locis nuncupabo. Uterque liber petropolitanus continet solum ea, quae iam codicibus cornicensi atque ossolineo servantur, discrepat tamen aliquoties graviter in Epithalamio atque Diris a textu his libris tradito. Quod cum iam maiore parte huius editionis typis excusa nactus libros petropolitanos cognovissem, ad calcem praefationis meae conspectum variarum hac parte lectionum proponam. — Duo faceta Royzii carmina asservantur in ultima charta manuscripti saec. XVI, qui est in bibliotheca comitum Krasiński varsaviensi complectiturque Cricii poemata. Quorum alterum (I. 240 sq.) etiam cornicensis liber exhibet, alterum (II, 263 sq.) solum ex illo libro innotuit. Baccheidem praeter librum cornicensem exhibet navrensis saec. XVI (cf. I, 233, adn. 1.). Unum epigramma (II, 283, XIV) debetur soli libro stockholmensi, de quo rettuli II pg. 280 adn. 1, aliud (II, 7, 4), ab ipso Royzio typis editum, legitur, ut a Jos. Przyborowski liberaliter per litteras edoctus sum, inter alia in Actis tomicianis bibliothecae ordinationis zamoscianae varsaviensis (n. 2858, tom. 23) in pentametro ita immutatum: „Rex hic, haec noxa est, pacis amicus erat“.

Haec innotuere mihi Royzianorum carminum fundamenta manu scripta. Inter quae cum librum cornicensem et ossolineum materiae ab ipsis solum servatae copia facile principem obtinere locum certum sit, ad eos redeo paucis repetiturus, quae uberius in mea polona de Royzio dissertatione exposui. Sunt igitur hi duo libri et servatorum carminum ordine et ipsa textus conformatione inter se perquam

similes, nisi quod ossolineus et satis grandi prima extremaque parte et quibusdam mediis libri cornicensis particulis truncatus est, id quod ex conspectu ordinis Royzianorum infra propositi apparet. Ossolineum quondam integrum fuisse idoneis locis excisa folia declarant, pleniorem tamen cornicensi non fuisse in mea polona de Royzio dissertatione demonstrabam. Neuter liber ab ipso Royzio neque scriptus neque correctus est, id quod praecipue ex vitiosa interdum et textus et correcturarum et titulorum ratione elucet (II, 237, LX; 239, LXIX; 125, XIII; 206, 32; 298, 7; 315, III; 328, 2). Neque alterum ex altero, certe sine tertii cuiusdam libri auxilio, transscriptum esse satis diserta exstant vestigia (II, 239, LXIX; 30, XXIX, 10; 339, adn. 2; 354, adn. 3; 201, adn. 2; 477, adn. 1; 244, adn. 2; 78, adn. 3; 271, adn. 7 alia). ita ut veri simillimum sit utrumque eidem codici, ex confusis copiis, a Royzio improvisa morte superveniente derelictis, composito, originem debere. Ignoti illius compositoris id consilium fuisse videtur, ut a Royzio typis non evulgata quam verissime ad ipsius auctoris rationem collecta conformataque novo codice posteris relinqueret, quod consilium tamen obrutus, opinor, ipsa indigesta et non satis praeparata diversissimorum carminum mole, nusquam religiose tenuit accurateque exsecutus est. Nam cum vestigia in Royzii manu scriptis relicta premens in initio sui codicis carminum partem in Otiorum libros digerere coepisset (conf. infra Conspectum ordinis et II, 63, adn. 3; 71, adn. 1; 175, adn. 1), libris eis etiam aliena admiscuit (II, 56, adn. 1 et meae de Royzio polonae dissertat. pg. 106 sq. = 146 sq.), tertium vero inceptum ne absolvit quidem, reliquam carminum partem iam sine ullo temporum rerumve ordine in codice usque ad finem proponens. Quod si ita fuisse concesseris, facile etiam explicabis, cur quibusdam locis eiusdem argumenti carmina consocientur, neque tamen omnia (I, 275—279 alia), vel cur eadem carmina variis codicis locis repetantur (II, 320, adn. 1; 220, adn. 1; alia). Titulos singulorum carminum sine dubio a Royzio ipso superscriptos in eius copiis vir ille pius invenit, omissos tamen nonnullos vel non satis claros explica-

tosve componebat et supplebat, ita ut quidam falsi genuinis admixti in codicem eius irrepserint (conf. II, 220, adn. 2; 240, adn. 5; 488, adn. 1). Quae cum ita essent, ordinem rationemque codicibus traditam sequi in hac editione neque debui, neque potui, praesertim cum exstaret ipsius Royzii testimonium de libris suorum epigrammatum, qui in nostris libris neque usquam distinguuntur, neque cum illa in libros Otiorum divisione apta ratione componi consociarique possunt. Epigramma enim ad astrologum, agricolae filium ad calcem carminis tumultuarii adversus astrologum quendam typis editum (I, 251, adn. 1 = II, 428, adn. 2) ipse Royzius adnotavit ex tertio Epigrammatum suorum libro depromptum esse. At in libris illis Otiorum manuscripti cornicensis, qui solus hanc partem servavit, continentur plurima elegantissimaque epigrammata, quae ab illis Epigrammatum libris vix abesse potuerunt. Si quis vero suspicetur eosdem libros a Royzio vel Otiorum vel Epigrammatum nomine esse inscriptos, huic respondere licet, idem illud epigramma „In astrologum" legi in ea parte utriusque libri manuscripti, et cornicensis et ossolinei, quae Otiorum libris debitos terminos procul dubio excedat. Itaque et dubitandum non est, quin ipse Royzius carmina sua in otiorum epigrammatumque libros distinxerit, et restitui eam divisionem his auxiliis, quae mihi praesto sint, non posse certum habeo. Quibus de causis meam ad rerum copiam diversissimamque naturam accommodatam rationem, qua prae ceteris perspicuitati consuluisse me confido, in edendis his carminibus secutus sum. Ceterum etiam temporum, quibus singula scripta sunt, quantum ratio mea patiebatur et idonea testimonia vel indicia suppetebant, in ordinandis carminibus respexi.

VI. Royzii carmina aestimantur.

Ad Royzii carmina accuratius aestimanda iam accedo. Ea explent quindecim fere milium et trecentorum versuum numerum, qui etsi longe abest ab illis Filelfi versuum my-

riadibus, componi tamen potest cum Ovidiano, superat vero eum, quem sive aequales sive posteriores latinorum carminum in Polonia auctores reliquerunt. In quo numero sunt 7400 versus hexametri dactylici, plus 7300 elegiaci, 550 fere hendecassyllabi phalaecii et 24 unius carminis metro sapphico minore compositi. Eorum tertiam solum partem, qua plerique hexametri dactylici et exigua pars versuum elegiacorum phalaeciorumque continetur, ipse poeta typis vulgavit.

Hexametro dactylico composuit vulgo ampliora et graviora, ut enarrationes rerum actarum (I, 3 sqq.; 24 sqq.), descriptionesque sollemnium in nuptiis, muneribus ineundis funeribusque celebratorum (I, 21 sqq.; 45 sqq.; 61 sqq.; 74 sqq.; 80 sqq.; 99 sqq.), in quibus tamen saepe minus in describendis rebus, quam in praedicandis principum personarum virtutibus versatur, sive singularum pompae partium ignoratione, sive extollendi eos, in quorum laudem canit, studio ductus (conf. I, 93 sqq,; 119 sqq.; 126 sqq.; 227 sqq.; II, 84 sqq.; 114 sqq.; 119 sqq.). Ad carmina funebria proxime accedunt epitaphia eodem metro scripta, longiora quidem illa et vitas defunctorum quadamtenus adumbrantia. Quibus magis respondere metrum elegiacum, quod ipse Royzius interdum ad eius modi argumenta usurpavit, facile concesseris, tamen ne hexametri quidem dactylici in simili materia desunt antiqua exempla. Nam et Statius Silvarum gratulatoria epicediaque, et Claudianus panegyricos suos, et iam primo nostrae computationis saeculo ignotus auctor Panegyricum in Pisonem hoc metro composuerunt; quin etiam Augusti panegyrico L. Varius hanc formam indidit. Eodem metro in carmine consolatorio ad Sigismundum Augustum regem Royzius usus (I, 217 sqq.) recessit quidem a forma auctori Consolationis ad Liviam de morte Drusi probata, potuit tamen Statium nuncupare auctorem. Epigrammatum denique breviorum formam eandem, raram apud antiquos, apud Royzium paulo frequentiorem (I, 287; 298; 301; II, 27 sq.; 29; 136 sq.; 164; 207 sq.; 220; 250; 274; 306; 361; 475; 488), diserte defendit ipse Martialis epigr. VI, 64.

Neque tamen his ipsis satis amplis terminis circum-

scripta est apud Royzium hexametri dactylici provincia: adhibuit enim idem metrum etiam ad frequentia carmina, quibus libros ad amicos patronosque missos prosecutus est, deinde ad didascalica et satirica (I, 137—214; 233—244) Horatii, opinor, satirarum epistularumque formam secutus.

In hoc genere carminum hexametro dactylico expressorum sunt praesertim inter epitaphia atque propemptica nonnulla, quae minus probaveris, continentur tamen etiam ea, quae et amplitudine et argumento formaque ad classicorum elegantiam proxime accedunt, ut Historia funebris in obitu Sigismundi I (I, 99 sqq.), Epithalamium Sigismundi Augusti et Elisabes (I, 45 sqq.), Nenia in funere Maceovii (I, 118 sqq.).

Transeo ad carmina metro elegiaco condita. In quo numero sunt prae ceteris epigrammata, a Royzio plerumque ad Martialis, interdum etiam ad Catulli speciem tractata, in eisque nonnulla suis exemplaribus mea opinione vix inferiora (conf. II, 224, XVI et XVII; 225, XVIII; 226. XXII; 228, XXVIII; 230, XXXV; XXXVI; 231, XXXVIII; XXXIX; 232, XLIII: 233, XLV; 238, LXIV; 239, LXVII—LXIX; 400, III; 401, 4; 411, X; 413, XVII; 418, V; VI; 423, XXIII; XXIV; 429, I; 431, VI; VII; 432, III; 443, XII; XIII; 444, XVI; 449, VI; VII; 450, X; 453, III; 458, II; 462, V; 469, VI; 484, LXXVIII). Quibus argumento simillima formaque eleganti proxima sunt quaedam ampliora, quae satiricorum nomine in hac editione sum complexus (I, 245—247; II, 381—395). Etenim Martialis epigrammata distichis elegiacis scripta raro 20 versuum numerum excedunt neque id casu sed consilio factum esse ex v. 4 epigr. 64 lib. VI elucet, ita ut Royzius, cum ampliora hac forma donaret, non Martialis, sed fortasse Lucilii aut Ovidii quarundam elegiarum argumento similium (Amor. I, 8; II, 14; III, 8; Trist. I, 8; III, 5; V, 6 et 11; ex Ponto IV, 3) vestigia pressisse videatur. Ceterum praeter Royzium multi alii illius aevi poetae idem sibi licere arbitrati sunt.

Ab hoc genere poesis Royzianae facilis est transgressus ad illa, quae lyricum quoddam sapiunt; continent enim diras minasque in nefarios invisosque homines disticho elegiaco

emissas. Quo in numero sunt duae elegiae Ovidianae (Trist. IV, 9; V, 8) et Royziana illa Invectio in praesulem quendam (I, 258—262); ardentissima vero copiosissimaque eius modi invectiva est Ovidii Ibis, ad exemplar Callimachi concinnata, quam Royzius, cum bene cognitam memoria teneret, in suis Diris (I, pg. 263 sqq.) procul dubio secutus est. Argumenta vere elegiaca, si a longioribus epitaphiis recedas, raro hoc metro modulatus est Royzius, ut illos Ad Tomitii manes planctus (II, 37 sq.) vel carmen In obitu Georgii Bona (II, 331 sq.); idem tamea usus est eo aliquoties auctore Ovidio in propempticis, quibus carmina sua, amicis virisque illustribus missa, commendabat. Eodem denique metro enarrabat res gestas (I, 22 sq.; 273 sq.; 281 sqq.) ad speciem ultimi libri Propertiani vel similium in Fastis Ovidianis locorum.

Multo rarius hendecasyllabi phalaecii formam Royzius in usum suum vocavit, ideo, ut suspicor, quod est ea forma potissimum lyricis partibus familiaris, a quibus extra epigrammatis terminos ingenium eius fere abhorrebat. Metrum hoc usurpasse fertur in carminibus suis prima Sappho susceperuntque continuo alii poetae non solum melici, sed etiam dramatici ad partes lyricas exornandas. Idem in deliciis erat apud poetas alexandrinos, quos in eodem genere aemulati sunt Romani praesertim inde a Catulli aetate. Unde facile evenit, ut etiam post renata antiquitatis studia levis illa forma metrica crebros haberet amatores. Apud Polonos iam Paulus Crosnensis in hoc metro vires suas expertus est, nec post eum defuere, qui foverent. Noster hendecasyllabum phalaecium continuit intra eosdem fere fines, quibus apud Catullum Martialemque est circumscriptus, expressitque hoc metro intra paucarum stropharum spatia singulos animi sui affectus, prout res tulerant, laeti maestive, indignabundi vel desiderio aut pietate gratiave commoti. Ac saepissime quidem utitur hac forma ad libros suos commendandos (II, 315 sq.; 292 sq.; 298 sq.; 326—329; I, 196); ceterum eadem exprimit maerorem ex Carncovii valetudine male affecta (II, 170 sq.), gaudium ex restituta (II, 172 sq.), hortatur eundem ad novos canones

edendos (II, 173 sq.), componit carmen nuptiale in honorem Radivili Nigri (I, 78 sq.), prosequitur votis victoriaeque ominibus Radivilum Rufum expeditionem livoniensem ingredientem pro sapphiro sibi donato (II, 105), gratias sinceras agit Scassevio pro muneribus toties sibi oblatis (II, 243 sq.), profitetur gratum in Augustinum Rotundum animum (II, 217 sq.), celebrat Bononiam (II, 345 sq.), canit resurrectionem Domini (II, 362), explicat summum Christi de amore praeceptum (II, 358 sq.), laudat vitam caelibem (II, 364 sq.; 374), invehitur in Clefeldii perfidiam (I, 296 sq.), exagitat avaritiam (II, 233) et ambitionem (II, 413), deridet perfidiam (II, 429; 229), vanitatem (II, 416; 453; 470), exprobrat Rubellio, quod benevolum animum in ipsum, simulans verbis, factis redarguat (II, 237), urget Mundium quendam ob iniuriam Augustino Rotundo illatam poena afficiendum (II, 218), denique Ioannem Tarnovium, virum summum, vita defunctum inducit de suis institutis rebusque gestis loquentem (II, 79 sq.).

Semel tantum, quod cognitum habeam, in carmine ex verbis latinis polonisque festivum in modum mixto usus est Royzius metro sapphico (II, 263 sq.).

Alia metra respuit Hispanus poeta, id quod iure mireris imprimis in iambici versus formis neglectis, quas saepius et a Catullo Martialeque et ab Andrea Alciato, Royzii magistro, usurpatas esse videmus.

Royzium in carminibus latinis verbis miscuisse polona iam supra monui. Ex hoc genere est eius carmen In lituanicam peregrinationem (I, 240 sq.), sapphicum in bibulos (II, 263 sq.) et epigramma ad Io. Firleium scriptum (II, 158, IV). Similiter iam antiqui graeca latinis miscebant. Sed Lucilius in satiris, M. Varro in suis menippeis, Cicero in epistulis hunc morem continuerunt inter eosdem fere terminos, in quibus nos aliquando in sermonibus polonis francogallica germanave usurpamus, primus vero antiquorum, qui composuit carmen id genus, cui nunc macaronico nomen inditum est, fuit Ausonius (ed. Peiper Lips. 1886, pg. 232 sqq.) Festivum hoc comicoque colore infectum poesis genus, iam XV post Chr. n. saeculo ab Italis repetitum, ad perfectioris for-

mae speciem excoluit Theophilus Folengus († 1544), nec defuere eodem fere tempore apud Germanos, qui hanc rationem sequerentur, apud Polonos vero Royzius in hoc genere Io. Cochanovium praecessisse videtur.

In versibus pangendis sequitur Royzius legem, si non omni ex parte a summis antiquitatis artificibus, at certe in universum a bonis auctoribus probatam. Nam vix vituperationem incurrat, quod „ŏrā stŭpensque“ versu incluserit, cum iam Horatio idem licuerit (I, 39, 241). Eidem, cum De apparatu nuptiarum Sigismundi Augusti et Catharinae (I, 63, 74) scripsisset:

> . . . . . . inclita regum
> Gens, Catharina, vĕnī vĕnī omnis Sarmata clamat

absque dubio Vergilius (Ecl. 3, 79; 6, 44) Ovidiusque (Metam. III, 501) auctores obversati sunt, quamquam hiatus et ipsa in hiatu correpta prima vocalis excusatur apud eosdem naturali fictae echus imitatione et bucolicae caesurae natura, id quod in Royzianum versum non cadit. In eiusdem carminis v. 3 (I, 61) hiavit post primam tertii pedis hexametri dactylici partem ad Horatii, opinor, exemplum (Carm. I, 28, 24) contempsitque Gellii praeceptum (VI, 26), qui solum eisdem duabus vocalibus concurrentibus id licere animadvertit. Alius deinde hiatus in caesura bucolica versus heroici (II, 448, II) excusatur simili Aeneidis loco (I, 403). Ipsa insolita quantitas syllabarum vocis „quōtīdīānus“ pro sollemni „quŏtīdĭānus“ (I. 293, 36) nititur, ni fallor, Catulli carminis 68 v. 139 textu manu scriptis tradito, quamquam totus hic Royzii locus suspectus est, siquidem v. 35 tradita forma „iniuria“ pro nominativo habita repugnat syntacticae, pro ablativo vero accepta metricae rationi. Martialem secutus „smaragdum“ paenultima brevi v. 6 carminis De apparatu nuptiarum Sigismundi Augusti et Elisabes usurpavit (I, 29, 6). Ulae sive Ułlae arcis nomen in epigrammatis partim syllaba prima longa (II. 19 sqq., epigr. I—XXXVII; 124, IX), partim brevi (II, 23, XVIII, 4; 124 sq., X—XII) versu inclusit. Licere sibi hoc in voce barbara, antiquorum auctoritate destituta, eo magis putavit, quod idem in aliis vocibus atque for-

mis admittebant iam antiqui, eorumque licentiam in ultima syllaba formarum adiectivorum verbalium in —ndo desinentium inde a Seneca philosopho usurpatam libenter est secutus (conf. II, pg. 312, epigr. XVII et XVIII). Non facile tamen excusari potest, quod formam „moechia" (μοιχεία) praeter traditam normam pro dactylo admisit (II, 374, LXIX), abusus illo praecepto, quo vocalem ante vocalem corripi in lingua latina a grammaticis traditum est. Sed nulla iam ratione expurgare eum possum, quod forma „exōticas" choriambum (II, 387, 28), forma „spīnīs" iambum (II, 354 sq., 6. 7), forma denique „pūtŭs" trochaeum bis (II, 293, 36; 173. 14) explevit. Adnotandum tamen est illa gravissima vitia haerere in carminibus a Royzio ipso in lucem non editis.

Quamquam Romani nomina graeca syllaba ευς clausa partim ad graecam normam, partim ad suam, quae dicitur, secundam declinationem immutabant, tamen casu nominativo atque vocativo vocales „eu" una syllaba ut diphthongum efferebant, rarissimeque ab hac ratione discedebant (Verg. Culicis vv. 116 et 268). At Royzius duobus locis id admisit, formam Porthmeus pro dactylo usurpans (I, 311, 206; II, 422, XVII, 2). Neque minus insolenter aliquoties nomen Augusti in secunda pentametri elegiaci parte per diaeresim ita distraxit, ut primas huius nominis vocales pro duabus brevibus computaret (II, 12, IV, 2; 26, X. 4; 27, XIII, 2; 29, XXIV, 2). Sed in pentametri elegiaci structura creberrime a severioribus, praesertim Ovidio probatis legibus, Royzius descivit. Nam saepius et ante pentametri caesuram et in exitu syllabas breves et monosyllaba collocavit (II, 393, 32; 313, XIX; 193, I; 429, XIV, 4; 341. 6, 4; 354, 5, 6; 381, 18, II; 382, 24; 391, 4; 390, 4; 193, 16, 4 et I; 356, I et II; 424, I, 4; 310, IV; 314, XXVI, 4), conclusit passim hunc versum vocibus longioribus quam bisyllabis, elidique crebro vocales in altera parte est passus (II, 304, II; 290, IV; 301, II, 4; 308, 7, 8; 317, I, 4; 325, 17, 2; 333. 5, 2; 354, 5, I, 6; II, 4). Sed quae modo in pentametri Royziani structura minus placere animadverti, eius modi sunt, ut eis nec Catulli, nec antiquorum Ovidii successorum, nedum eorum,

qui post renata antiquitatis studia scripsere, carmina prorsus careant, quamquam accuratius scrutanti concendendum est Royzium hac parte saepius, quam Catullum Martialemve, peccare.

In elocutione Royzius rarissime traditam ab antiquis deseruit rationem. Qua in provincia sunt: adiectivum „ansanctus“ (sanctissimus), antiquis ignotum (I, 13, 307; 108, 264, ubi me „intactum“ ex coniectura edidisse nunc paenitet), verbum „vilere“, pro quo antiqui, eique ipsi iam senescente latinitate „vilescere“ usurpabant (II, 47, II, 3), verbum ructandi verbi edendi vi ecclesiasticorum scriptorum more admissum (I, 13, 299), „infernum“ singulari numero a quarto demum post Chr. n. saeculo usurpatum (II, 373, LXII), „ditia“ eadem notione atque inferna (II, 373, LX), „nenia“ plurali generis neutri numero (I, 118, 6) „dorca“ (δόρκη) pro „dorcas“ (II. 386, 6, 9), „infrenduit“ ad exemplar perfecti „frenduit“ in vulgata sanctae scripturae versione usurpati (I, 177, 460). Accedit, quod contra morem optimorum scriptorum temporumque litteram v, perfectis simplicis verbi eundi propriam, etiam in compositis ita servavit, ut „adivit, redivi“ similia fere constanter scriberet. Quod vero „ac“ pro „atque“ vocalibus sequentium verborum praemittebat (I, 109, 292; 185, 668; 198, 32), minus est culpandus nondum cognita lege. quam primus observavit Gabriel Faernus a. 1563 in nota orationi Ciceronis pro Flacco adscripta.

Ceterum, si summam rerum spectas, Royzius linguae latinae indolem ac naturam accuratius cognitam habuit, quam in singulis haerenti videri potest; callet ille quidem normas sermonis elegantis, penetrat tamen etiam ad priscae et ad posterioris, praesertim iuris peritorum elocutionis proprietates, imitaturque singula, sicubi necessarium commodumve ducit. Certe ex negativarum particularum usu hoc elucere videtur. Nam cum prisca aetate Romani ubique „ne, nec“ particulis negabant, quarum partes enuntiativas in lingua elegantiore classicorum „non“ (ex „ne oinom“ ortum) occupavit, particulis „ne“ ad prohibitivas, „nec“ ad negationis coniunctione „et“ auctae partes restrictis, Royzius aliquoties ad priscam

rediit rationem (II, 393, 21; 400, 2, 2;. 315, epigr. v. ultimus; 143, I, 1 sq.; I, 238, 148) Tacito accedens, qui Historiarum l. I, c. 31 „et necdum“ eadem vi, atque „et nondum“ scripsit. Quae cum adnoto, non defendo debilem causam doctae confusionis temporum elocutionumque in ratione dicendi, sed Royzium non temere sed consulto ab optima norma in hac re discessisse contendo. Ita enim facilius intellegetur, quare Royzius interdum imperativis optativisve particulam „non“ praemiserit (I, 62, 43; 147, 315 sqq.; II, 16, XIII, 5): scilicet conscius sibi fuit structuram hanc non elegantem quidem, sed tamen non solum priscis familiarem, verum etiam classicis hac illac tolerabilem esse visam (conf. Verg. Georg. I, 456; Ovid. Ars am. III, 131).

Est tamen, ubi abuti videatur Royzius licentia praesertim in usitata verborum collocatione immutanda, ut cum scribit inverso ordine „non ac“ (II, 427, VIII, 4), vel „Haec etiam faciles et tribuere dei“ (II, 456, 17, 6; conf. Martial. I, 103, 4), vel particulas „postquam“ et „unde“ in ipso exitu enuntiati collocat (II, 268, II; 269, 30, 3). Antiquorum poetarum licentiam servans Royzius saepius praepositiones ipsis nominum formis, ad quas pertinent, postposuit, easdemque audacter a nominibus alienis vocibus disiunxit. Itaque in eius carminibus legimus non solum „te sine“ (II, 75, II, 17), „te contra dicito“ (II, 426, VII, 10; conf. Martial. VI, 23, 4), „sine ducitur ullis consiliis“ (I, 8, 132), „inter habere suos“ (I, 228, 17), sed etiam „Pallade cum Mavors“ (II, 80, XVIII, 2), id quod iam ab ipsa antiquorum licentia abhorrere mihi videtur. Praeterea liberior reperitur Royzius in usurpanda tmesi sive in verborum non solum compositorum, sed etiam simplicium partibus distrahendis. Praeter faciliora huius generis, ut „tiaram tempora cinge super“ (I, 227, 2 sq.), aut „cui non ante ullus fuerit pietate ferendus“ (I, 168, 234), legimus: „funera . . . ante tui cessoris“ (I, 4, 6 sq.), quin etiam: „Bona — tu — ventura quid egeris“ (I, 174, 376), et „Hac quoque te merito iactas pietate Sebasti — Ane“... (I, 194, 937 sq.). Unde facile apparet Royzium in nominibus metro aptandis non fuisse tam diligentem attentumque, quam

Ovidium, qui (Epist. ex Ponto IV, 12) Tūtĭcāni nomen reticere maluisset, quam aut metro aut usu trito sermoni vim inferre. Sed si in ea re nimiae audaciae accusetur Hispanus poeta, potest appellare ipsum Ennium auctorem, qui similiter „de — me — horitatur", „saxo cere — comminuit — brum", alia huius modi scripserit. Enni fragmenta non ignota fuisse Royzio inde conici potest, quod Andream Patricium in quodam Enni fragmento apud Ciceronem servato emendando adiuvasse traditur; ceterum locos similes Royzius potuit legere in legum XII tabularum fragmentis et apud Lucretium.

Sed etiam in aliis syntaxis partibus aliquando liberius se gessit Royzius. Catone maiore et Plinio minore auctoribus scripsit: „consulo ferre pedem" pro: „suadeo, ut feras pedem" (II, 113, II, 10), aliis locis utitur structura „iubeo indulgendum" „suadeo surgendum" (I, 56, 346; 342), imitatur scriptores ecclesiasticos, cum „potare aliquem" (II, 386, 6, 2) pro „potione recreare" usurpat; idem scribit: „quaeso affore sues" (I, 278, 8, 4), sequitur singularem locutionem Taciti iubendi verbum cum dativo copulantis (II, 418, VI, 1), auctore Seneca philosopho posterioribusque scriptoribus adhibet „incubare alicui" eadem notione atque „instare alicui" (II, 295, III, 4), coniungit ad Catonis maioris normam „secus" cum accusativo eadem vi atque „prope, ad" (II, 387, 18). Insolitis structuris adnumeranda est etiam verborum „haud patior" cum solo coniunctivo copulatio (I, 169, 244; 171, 294). Quibus ita comparatis vix offenderis in pronomine subiecti constructionis accusativi cum infinitivo hac illac omisso (II, 312, XVI, 5; 298, 7, 12 sq.) vel in indicativo interrogationis indirectae (II, 221, IV, 4; 23, XVIII, 5; 222 sq., IX, 2 et 4; I, 137, 10), vel in ipsa obiectiva sententia particula „quod" cum verbis dicendi sciendique coniuncta (II, 229, XXXIII, 14; 237, LIX, 1—4. Conf. Martial. XI, 64, 2), emergunt enim haec variis temporibus passim per diversas antiquae latinitatis species, nec sunt ab ipso antiquitatis imitatorum Royziique aequalium stilo aliena. Unum tamen hoc loco non possum facere, quin notem: Royzium bis a trita vulgarique temporum consecutionis norma in enuntiatis finalibus reces-

sisse, atque coniunctivum perfecti temporis cum praesenti sententiae primariae (II, 451, II, 10), deinde coniunctivum praesentis cum perfecto historico eiusdem ordinis sententiae (II, 290, II, 3) coniunxisse. Saepe talia commode ita explicantur, ut praesumpta ratione quadam logica ipsa formae condicio superata esse dicatur, mihi tamen utroque loco apud Royzium praecipue difficultates metricae vitiosam structuram prodidisse videntur. At cogitationis quadam aberratione oblivioneque factum esse opinor, ut Royzius consecutivam sententiam exorsus, alio enuntiato explicandi causa per parenthesin adiecto. rationis initae oblitus, veluti primariam, indicativo modo concluserit (II, 289, 7 sq.). Vitium vix excusandum vixque ipsi Royzio imputandum est denique illud „dignus auferre“ pro „auferri“ I, 230, 77. Confusione tamen illa pronominis reflexivi „sui, suus“ partes pronominis „is, eius“ ex vulgari antiquorum dicendi consuetudine magis magisque usque ad Laurentii Vallae tempora occupantis, iam carent Royzii carmina.

In delectu verborum singulisque cogitationibus adumbrandis exprimendisque et elegans Royzius est et acutus, si tamen in singulis sententiis verborum ordinem, in longioribus periodis enuntiatorum mutuam rationem copulationemque spectas, multis locis vix eum insolentiae cuiusdam inertiaeque crimine absolvere queas. Nam et in dislocandis verbis, quae inter se cohaerent, non solum tritum rationeque perspicuitatis probatum ordinem saepenumero deserit et plerumque nescit sententiarum circuitus ita concludere, ut quodammodo respirii singulaque cogitationis membra colligendi sit locus, sed etiam coacervandis enuntiatis enuntiatorumque membris novarum sententiarum additamentis illustrandis explicandisque fatigat nonnunquam legentis animum stilumque efficit paulo obscuriorem molestumque. Quae cum, quicunque Royzii scripta legerit, facile ita esse concedat, paucis gravioribus locis demonstraturus acquiesco. Atque haec habes specimina laxae cuiusdam languidaeque sententiarum copulationis: I, 229, 47 sqq.; 227, 1 sqq.; 5, 36 sqq.; 142, 142—152; 220, 112—124, inversionis soliti enuntiatorum ordinis: I, 172, 324 sqq.,

transpositi in alienum locum adiectivi attributique: II, 169, 5 sqq.; 169, 9 sq.; 233, 11, perplexi membrorum orationis ordinis: II, 134. 21 sqq.; 19, 1 sq., anacoluthiae: II, 360, 1 sq.—

Ceterum Royzius tantum abfuit, ut perplexas constructiones evitaret fugeretque, ut eisdem etiam delectaretur, scripsit enim epigrammata, quae primo obtutu sensu carent et nisi recto verborum ordine restituto intellegi nequeunt. Huc pertinent primum loci, quibus inter singulos versus partes enuntiatorum ita dispertiuntur, ut prima sede eorum subiecta, tum praedicata, deinde obiecta eodem ordine recurrant, ut II, 7, 3 sq.; 12, 2, 1 sq.; 29. XXIV, 1 sq. Sed haec quadam ratione singula disponendi nituntur. sunt tamen alia, quae eadem prorsus carent. nisi quod recto ordine restituto idem metrum efficitur, quod turbato explebatur ordine. Eius modi carminibus ipse Royzius implicitis nomen inscripsit, ut II, 174, XVIII; 487, XCVI et XCVII.

Sitne ipse Royzius inventor huius generis carminum vel quosnam auctores secutus sit, nescio, certum tamen est eiusmodi lusus pueriles certaminaque versuum insolita conditione pangendorum ad satis remota antiquitatis tempora, certe ad alexandrinorum poetarum aetatem redire. Iam Ennius componebat acrosticha, antiquorumque et ipsa testimonia et florilegia inscriptionesque satis declarant nunquam defuisse, qui in eo genere sollertiam suam experirentur. Componebantur carmina ex versibus, quorum primae (acrosticha), aut mediae (mesosticha) aut extremae (telesticha) litterae voces quasdam sententiasve idoneas efficiebant, conscribebantur versus, qui sive recto sive inverso ordine lecti idem metrum sonabant (versus recurrentes), alii, qui dicebantur rhopalici, quoniam voces, quibus constabant, inde a prima monosyllaba constanter una syllaba praecedentibus erant longiores, proponebantur disticha elegiaca, in quibus alterum pentametri hemistichium initium hexametri dactylici proxime antecedentis repetebat (versus echoici sive serpentini), alia similia. Neque defuisse antiquis saeculo XV et XVI imitatores testatur Lilius Gregorius Gyraldus (De poetis nostrorum tempo-

rum ed. Wotke, pg. 45), recte talia, utpote a genuina poesi aberrantia, improbans.

Est etiam alia ratio illustrandorum carminum huic cognata, elegantior tamen venustiorque, qua similiter sonantia componuntur ad acumen quoddam, ipsi carminis sententiae aptum, excitandum. Et ipsa usi sunt antiqui, prae ceteris rhetores, parechesin, paronomasian similiter appellantes. Ipse Cicero, cum causam contra Verrem ageret eumque ludibrio habere vellet, ad nominis eius genuinam notionem alludere non dubitavit, Quintilianus vero (IX, 66 sqq.) fusius de ea re agit eamque romanorum scriptorum locis illustrat. Certe epigrammatis indoli optime conveniunt eius modi annominationes sonorumque allusiones, quibus Martialis quidem raro (I, 30; VI, 17; VIII, 62; IX, 95; XII, 39), saepissime tamen Royzius utitur, neque solum in epigrammatis, verum etiam in reliquis carminibus.

Ludit igitur acute in diversis notionibus vocum inter se consonantium, veluti cum ius modo recti aequique, modo cibi decocti notione usurpat (II, 239, LXVIII) vel Morae Hispani nomen cum morae voce componit (I, 186, 688 sq.), vel unionem sive consociationem Polonorum Lituanorumque unionem pretiosum seu margaritam appellat (II, 275, III), vel cum Romani Sangusconis ducis praenomine portendi eius vere romanam virtutem commonet (II, 19, I; 20, V). Similiter ludit in eisdem sonis certae, piscis generis, aptarumque formarum adiectivi certus (II, 239, LXIX), vel nominis Petri et petrae (II, 29, XXV, 5 sq.). Nonnunquam talia quantitate solum syllabarum differunt, ut mălus-a-um, mālus-i et māla-ae (II, 357, 8), mănibus et mānibus (I, 275, 5, 5 sq.). Sed Royzius ne remotiores quidem sonorum similitudines spernit, ludit enim in Mundii cuiusdam nomine cum mundo et immundo (II, 218, VII—IX), in Ula arce cum formis ulla, ulula, ululare (II, 20, VIII; 22, XV; 124 sq., IX; XI; XII), in Locae abbatis olivensis nomine cum loco (I, 275 sq., 5, I et II), denique in formis fine, fune et funere (I, 189, II, 10; 476, XLIII), perit et parit (II, 311, XI; 312, XVII), Lax et lex (II, 204, 28) comparandis.

Saepe ipsae primae ultimaeve verborum syllabae iam sufficiunt ad aptam parechesim inde proferendam. Ita, cum Gedanenses accusat, quod Polonos senatores auro corruperint, ut mitiore poena pro delictis afficerentur, utitur altero Gedani urbis nomine Dantiscumque appellando premit duas primas huius nominis syllabas quasi largitionem arguentes (I, 290, I, et II). Similiter ex formis vocativorum Zalevi, Krzczonovici, Chodkievici repetit apte vocabula „lēvi" (II, 251, 58), „vitii" (II, 201, 26. 8), „vicisti" (II, 126, XVII), ex forma Tarnavius adiectivum „avius" (II, 247, 52, 3), ex vocativo Petcuni dativum „uni" (II, 131, 1), ex forma talherus substantivum „herus" (I, 298, II, 1).

Ausonius poeta hanc nimiam levemque in carminibus suis minoribus artem ostentabat, ut hexametros dactylicos continuo monosyllabis clauderet, nonnunquam etiam inciperet. In quorum numero unum carmen hoc habet singulare, ut extrema vox illa monosyllaba respondeat ad interrogationem, cetera hexametri parte propositam (pg. 165 sq. ed. Peiper a. 1886). Quem secutus Royzius rem ita immutavit, ut integris hexametris dactylicis distichisve elegiacis interrogationem proponeret, responsum vero in ultimis eiusdem hexametri aut distichi syllabis reconderet (I, 298 sq., 15, I et II). Ex quo genere est etiam aenigma illud in Alberti Lasci stemma navis imagine insignitum, in quo navis quasi ex vocibus „navis", „avis" atque „vis" composita tractatur (II, 136 sq., VII). Conf. II, 410 sq., VI—IX; 226 sq., XXIII.

Iam fere ex eis, quae hucusque dicta sunt, facile suspiceris Royzium in carminibus componendis usum esse libero proprioque iudicio. Quae suspicio confirmabitur singula argumenti, sententiarum ordinis elocutionisque scrutantibus. Nusquam enim servilem in modum exemplar alicuius carminis uniusve auctoris antiquitatis sectatur, libere versatur et in materia et in forma invenienda, scribit ita, ut exigunt tempora rerumque condiciones, quibus utitur. Itaque etiam illa extra argumentum petita otiosa ineptaque fabularum antiquarum commemoratione, qua cultiora fieri sua carmina rebantur primi renascentium antiquitatis litterarum poetae

et posteriores minus periti, carent plerumque Royzii poemata, qui ne talibus abuteretur, permovebatur non solum accuratiore antiquae poesis condicionum notitia, sed etiam sano iurisperiti iudicio fideique christianae reverentia (conf. I, 43, 20 sqq.).

Sed si nominandus est inter antiquos poetas, quem plurimum Royzius aemulatus esse videatur, is erit Martialis, quem ipse suspicit, cum popularem suum esse glorietur (Decis. lituan. I, 31 et 34) libenterque afferat eius epigrammata. Ac si a moribus Royzii honestioribus recesseris, — neque enim tam impudenter lucri causa potentes est adulatus, neque tam facile delectabatur obscoenis in carminibus suis, quam Martialis, — et ingenio et fatis simillimus alter alteri reperietur. Uterque enim in eadem Hispaniae parte natus, virili iam aetate patria relicta in Italiam se contulit ad animi cultum elegantiorem absolvendum, uterque clarissimos ingenii sui fructus extra patriae fines inter hospites edidit, utriusque musa vitae commodis inserviebat, quamquam Martialiana saepius et apertius, rarius et modestius Royziana. Adde quod Martialis spreta iurisprudentia ad carmina componenda vires ingenii sui contulit, Royzius semper quidem iurisperiti munere functus est, libentissime tamen ad poesim decurrebat, utque poetae Bilbilitani ingenium clarissime in eis epigrammatis enituit, in quibus faceta utebatur cavillatione, ita Alcagnicensis noster haud scio an in eodem poesis genere felicissime sit versatus, id quod ipse sibi conscius fuisse videtur (conf. II, 222, VII).

Sed si quaeras, quatenus Royzius pendeat a Martiale, confitendum erit, Royzium ut in universum similem ei in componendorum epigrammatum ratione, ita procul abesse in singulis a servili popularis sui imitatione, quippe qui etiam in similibus argumentis propriam sequatur viam verborumque delectu suo utatur. Iam Martialis interdum medicos exagitat (I, 47; V, 9; VI, 53; VIII, 74; IX, 106) idemque facit Ausonius (pg. 312 et 342 ed. Peiperi); Royzius utrumque multo superat epigrammatum in medicos emissorum numero, neque tamen unquam ab eis verba aut sales mutuatur.

Inter cetera simillimum est illud Royzii de Galatitio (II, 411, X) et Martialis II, 20. Praeterea quadam sententiae cognatione cohaerent inter se Royzii in Decianum (II, 456), Martialis I, 103, Royzii Ad Decumanum (II, 386 sq.), Martialis II, 43 et III, 60, Royzii In Petrum et In Hylam (II, 434), Martialis XII, 12, Royzii Ad lectorem (II, 222 sq.), Martialis II, 23, Royzii In effigiem suam (II, 220), Martialis X, 32, Royzii II, 471, XII et XIII, Martialis VI, 11, 10, Royzii De crastino regio (II, 23—25), Martialis V, 58.

Supersunt leviora. Duce enim Martiale Royzius „smaragdum", ut supra dixi, brevi paenultima versu inclusit (I, 29, 6). Idem quos veris nominibus in epigrammatis noluit appellare, fictis, sed eisdem fere quibus ille, veluti Ligurini, Prisci, Phoebi, Auli, Charini, nominibus notabat, unde et haesisse scribentis animo romani epigrammatis artificem et intra licitos solum fines vestigia in scriptis eius reliquisse consentaneum est. Praeter Martialem Catullus est, cui noster non solum in epigrammatis, sed etiam in levibus illis metro phalaecio conditis carminibus similis videri potest. Ac noverat ille quidem poetam Veronensem (conf. Decis. lituan. III, 180), sed praeter versum intercalarem in epithalamio Radivili Nigri (I, 75 sqq., vv. 43; 53; 63; 69), ad Catulliani carminis 62 exemplar, ni fallor, repetitum, nulla imitationis certiora invenias vestigia. Unum Ausonii epigramma (pg. 315 ed. Peiperi) secutus esse arguitur Royzius in suo De Cassellio praeside picto (II, 448), nisi eum potius graecum exemplar (Anthol. palat. XVI, 318), quod et ipse Ausonius in suo expressit, imitatum esse suspiceris.

Ceterum et Dirarum extremaeque Prosopopoeae Dantisci compositionem ad antiquarum Dirarum Ovidianaeque Ibis, id quod partim iam supra tetigi, et Stanislai ad Vergilianae Aeneidis rationem, et multa propemptica ad similia Ovidii (Trist. I, 1; III, 1 et 7; ex Ponto IV, 5), Horatii (Epist. I, 13) Martialisque (I, 70; III, 4 et 5; XI, 1; XII, 3) efficta esse satis perspicuum est. Sed non solum haec ad universam compositionis rationem spectantia, verum etiam alia singularia imitationum apud Royzium vestigia tantum

abest, ut offendant, ut etiam suaviter afficiant legentium animos, non aberrat enim imitando poeta ab argumento institutave ratione, sed quasi obiter apte tangit revocatque in memoriam celebratos illos antiquorum locos, interdum etiam ad comparationem ingenii sui cum antiquis invitare videtur. Veluti cum v. 33 Querelae manium undecim (I, 293) repetuntur haec: „Dat veniam corvis, vexat censura columbas“, et apte proverbii loco Iuvenalis versum (II, 63) usurpari, et indignatione illa antiqui poetae quasi resuscitata sententiae vim pondusque augeri sentimus. Idem confitendum est de eis locis, quibus non totis antiquorum sententiis, sed singulis verbis locutionibusque Royzius ad sua exornanda utitur. Nam ne duobus quidem illis primis ad Vincentium Portico missis carminibus (II, 300 sqq.), in quibus, sive nuntii ipsius studiis obsecutus, sive ostentandae eruditionis suae ratione commotus, solito fere crebrius utitur antiquis dictionis flosculis, iustum modum excessisse videtur: ita commode apteque inserit singula aliena suis. In universum aestimantibus in verborum delectu ad Vergilii carmina saepissime devertit, paulo rarius revocatur in memoriam Horatius, deinde hac illac etiam Lucanus, Persius, Ovidius, Lucretius, Cicero, Suetonius atque Tacitus. Ad Vergilium rettuli in mea polona dissertatione et in commentario textu huius editionis addito plus viginti locos, ad Horatium fere septem, singulos pluresve ad ceteros neque tamen dubito, quin, si quis accuratius in eam rem inquisiverit, plura etiam antiquorum vestigia sit inventurus. Singulos denique Graecorum poetarum locos Royzius etiam latinis versibus expressit, ut Homeri (II, 492, XIV; conf. II, 135, IV), Hesiodi (II, 491 sq., XII sq.), Theognidis (II, 489 sq.), posteriorumque Anthologiae auctorum (II, 489 sqq.; 465, II). In carminibus suis diserte provocavit ad Aristotelis (II, 476, XXXIX), Platonis (II, 474, XXX), Euripidis (II, 479, LV), Hippocratis (II, 423, XXIV) sententias et ad Ciceronis epistularum ad Atticum scriptarum locum (II, 216, V). Habuit etiam in manibus editionem scriptorum rei militaris, qua Vegetius, Iulius Frontinus, Aelianus latine redditus et falsus ille Modestus continebantur (II, 199 sq. 24).

Sed si quaeruntur argumenta, ex quibus Royzium in antiquitatis litteris versatum fuisse eluceat, vix praetermittenda sunt ea, quae cum prosa oratione composuisset, ab hac editione abesse debuerunt. Decisiones lituanicas dico, quae quamquam proprie singulas iuris quaestiones tractant, multa tamen habent non solum ex antiquis poetis, verum etiam ex historicis, philosophis oratoribusque deprompta. Auctorem enim Andream Alciatum, praeceptorem suum secutus, fortasse etiam rationem a Cicerone totiens observatam respiciens, Royzius aridam iuris tractandi provinciam ita laetiorem reddere conabatur, ut, ubicunque occasio dabatur, ad antiquas litteras, quibus tum praecipue homines studebant, decurreret earumque locis selectis quasi luminibus severiorem de iure disputationem illustraret. Iam in ipsa epistula ad Sigismundum Augustum regem, praefationis loco Decisionibus praemissa, multa eius generis insunt, inter ipsius vero operis libros primus reliquos superat antiquitatis memoriae copia, quamquam et reliqui, imprimis tertius et quartus, satis abundant flosculis illis extra iuris provinciam delibutis. Non omnia haec Royzius ipse ex fontibus primus enotavit; multa repetivit iam enotata ex iuris codicibus eorumque libris, qui renatis antiquitatis studiis de iure romano scripserunt, id quod et ipse aliquoties fatetur (Decis. lit. praef. med.; I, 42; III, 197; 207; 441; 514 sqq.; IV, 114; 150; 416 sq.; V, 135), et interdum, quamquam non adnotat, facile demonstrari potest. Sic cum adfert latine locum Cresphontis, Euripidis fabulae deperditae (Decis. I, 87), nititur Ciceronis Tuscul. disp. l. I, 48, 115, quem non nuncupat. Utrum notum sibi loci auctorem reticuerit brevitati studens, an ignoraverit, locumque fortasse alio scriptore duce, qui ipse Ciceronem non nominavit, adtulerit, difficile est pro certo diiudicare; cum tamen, id quod infra demonstrabitur, in Ciceronis scriptis Royzius bene versatus fuerit, bisque praeterea (Dec. l. III, 361; IV, 149) satis sibi notis Ciceronis locis auctore non nuncupato usus sit, etiam hoc loco cum fontis veri conscium sibi fuisse verisimile est. Similiter res comparata est duobus aliis locis, quorum altero (IV, 72) Royzius provocat ad I

brum Varronis de vita populi romani, altero (III, 43) ad litophontem, historicum graecum; prior enim locus debetur ionio (I, 208), posterior Parallelis minoribus, quae falso Plutarcho tribuuntur (15). Adde quod III, 53 affert quaedam Cratetis historici, quae unde hauserit, assequi mihi non contigit. Proferuntur etiam in eisdem Decisionibus lituanicis multa, quorum auctores, quamquam non nuncupantur, quin Royzio noti fuerint, vix dubitari potest. Nam Neronis vitam, sicut cetera Suetonii, inter notissima eius fuisse ex multis apparet locis (Decis. lit. III, 347; 516; IV, 306; 417), et tamen ea, quae Decis. lit. I, 18 de Neronis morte tradit, ad Suetonium auctorem referre neglexit, cumque vix fieri potuerit, ut aliqua Horatii ei ignota essent, celebrem illum poetae Venusini locum, qui est Satir. I, 1, vv. 106 sq., proferens (Decis. lit. IV, 99) auctoris nomen celavit.

Omnino sunt in Decisionibus lituanicis circiter quinquaginta loci, quos Royzius, cum antiquis auctoribus deberet, ad eosdem non rettulit; eis accedit triplex fere numerus eorum, in quibus traduntur auctorum nomina operumque tituli additis haud raro ipsis librorum capitumque numeris. Saepe Royzius etiam repetit accurate textum loci latini graecive. Graecorum pleraque affert latine versa, nonnunquam et graeca et eorum latinam versionem a se confectam (Decis. lit. praef. init.; III, 263; IV, 138), ut ostenderet artem suam in graecis commode lingua latina reddendis, cui multum tribuebant illius aevi viri docti.

Hac illac incidit Royzius in quaestiones, quibus et ipsius et illius aevi antiquitatis studia illustrantur. In Decisionum praefatione extrema Iustinum enarratae rei testem excitans adicit incertum esse, utrum ad Iustinum, an ad ipsum Pompeium Trogum auctorem sit referenda. Decisionum lib. I § 19 in incerto ponit, utrum Cornelius Gallus, quem Vergilius ecloga decima celebret, idem sit atque ille, quem tangat Ammianus Marcellinus XVII libro historiae suae. Ibidem § 40 monet Didonem non Aeneae desiderio, ut Vergilius finxerit, mortem sibi conscivisse, sed ne contra viduitatis propositum ingratas Iarbae, Gaetulorum regis, nuptias sequi

cogeretur. Atque ita re vera fuisse demonstrari putat epigrammate graeco, quod latine ab Ausonio expressum profert. Antiquorum de patria Homeri controversiam inde ortam esse conicit (Decis. III, 113), quod non tantum natale poetae solum, sed etiam ea loca, ex quibus penates eius orti essent, vel in quibus ipse esset moratus, eius patria dici voluerint. Patriam alicuius non solum locum ipsum, in quo natus sit, verum etiam urbem remve publicam, ad quam locus ille pertineat, habendam esse docet (III, 177 sq.), inde enim explicari, quod Vergilius Mantuae, Catullus Veronae natus esse ab Ovidio et Martiale dicatur, cum alter Andibus, in oppido agri Mantuani, alter in paeninsula lacus Benaci ad Veronam siti lucem aspexerit.

Interdum Alciati praeceptoris vestigia premens (Decis. III, 514—517) etiam in etyma genuinasque latinarum vocum notiones inquirit (Decis. IV, 72; 82; 100—114; V, 27; 49), auctoritatemque traditi locorum textus in iudicium vocat (Decis. IV, 138; 346). Atque artis criticae peritum eum fuisse etiam inde elucet, quod, ut iam supra monui, ipse Andreas Patricius Nidecki, celebri Ciceronis fragmentorum editione occupatus (conf. II, 209, 36), auxilio eius in loco quodam Enni aestimando usus esse traditur (conf. Morawski, Nidecki ed. II pg. 119). Quod igitur hac illac vitiosum textum repetit, ut Pythiam pro Phintia (Dec. III, 361) vel Taberium Hieram pro Staberio Erote (Dec. IV, 306) nuncupando, potius textuum antiquitatis temporum illorum condicio, quam ipse culpandus est.

In mea polona de Royzio dissertatione (pg. 136 sqq. = 176 sqq.) exhibui accuratum indicem locorum, quibus in Decisionibus lituanicis Royzius ad antiquos auctores provocat. Haec omnia cum hic repetere vix sit necessarium, id solum adnoto a Royzio Ciceronem 14 locis, Aristotelem et Vergilium 10, Ovidium, Suetonium et Platonem 6, Euripidem 5, Horatium, Plinium natu maiorem et Gellium 4, Martialem, Plautum, Valerium Maximum, Varronem, Festum, Hesiodum, Herodotum et Hippocratem 3, Livium, Catonem maiorem, Ausonium, Iustinum, Curtium, Ammianum Marcellinum, Ma-

crobium, Nonium et Demosthenem 2, semel tantum Plinium minorem, Columellam, Palladium, stum. Hieronymum, stum. Ambrosium, Priscianum, Homerum, Pindarum, Xenophontem, Diodorum, Plutarchum, Arrianum, Aelianum, Galenum. Philostratum et Artemidorum nuncupari. Praeterea locum Ennii ex Cicerone, ni fallor (Decis. I, 97), Celsi ex Digestis (Decis. III, 207), Senecae philosophi ex Petri Criniti libris De honesta disciplina (Decis. V, 135), Sapphonis ex Aristotele (Decis. IV, 375) deprompsit. Distichon de Homeri patria (Decis. (III, 113) ex anthologia cognitum habuisse videtur. Legisse eum etiam Cornelium Nepotem ea, quae de Attici morte tradit, fere evincunt (Decis. I, 28).

Neque tamen his satis amplis finibus continetur Royzii antiquitatis notitia; multa, ut iam monui, profert in Decisionibus veterum auctorum nominibus non additis, multa praeterea in carminibus eius expressa antiquorum vestigia iam supra collegi.

Quatenus antiquorum iuris praecepta calluerit quidve in universum profecerit ad iuris scientiam inter aequales promovendam iustitiamque legibus constituendam, neque huius loci est disputare et res exigit peritissimum iuris iurisque historiae existimatorem. Certe repetita illo etiamtum vivo Francofurti ad M., et post auctoris mortem Venetiis Decisionum editio opus illud Royzii apud doctos illorum temporum viros in pretio fuisse declarat. Illud etiam patet vel imperito Decisiones legenti Royzium in singulis quaestionibus solvendis niti non solum praeceptorum suorum auctoritate, sed ipsis iuris fontibus multisque et vetustiorum et recentiorum legistarum canonistarumque libris. In ratione iuris tractandi sequitur ille potissimum Andream Alciatum, praeceptorem suum dilectissimum, qui relicta arida illa priorum disputandi via Iustiniani iuris corporis praecepta ad fontes temporumque conditiones referebat, litterisque ac carminibus antiquis illustrabat, neque tamen adeo pendet a praeceptore, ut idoneis locis suam sententiam contra eius auctoritatem tueri non audeat (Decis. III, 128; IV, 117).

Nota fuisse Royzio litteratorum hominum poetarumque

aequalium opera facilius suspiceris, quam demonstres. Nam in ipsis Decisionibus provocat solum ad Petri Criniti libros De honesta disciplina (V. 135) recensetque Laurentii Vallae singulas sententias (IV, 114 et V, 16), ex carminibus vero eius elucet (II, 101, III), inter bibliothecae eius copias in Polonia fuisse librum Francisci Petrarcae De varietate fortunae. Sed cum consideraveris non potuisse fieri, ut ignoraret Alciati carmina Antoniique Augustini, amici sui, opera, quorum notitiae admodum exigua manserunt in carminibus eius vestigia (II, 491), facile concedes multa, ei nota atque familiaria, ex scriptis eius nobis non innotuisse. Conf. II, 100, I et II; 199, II; 66 sqq. 11. Neque vero, si hanc rem ex imitationum in carminibus Royzii expressarum indiciis aestimare coneris, quicquam proficies; nimirum is, qui antiquos poetas servilem in modum noluit sequi, aequalium antiquos imitantium vestigia eo minus pressisse est putandus, ita ut vastum illum laborem multa milia versuum inter se comparandi suscipere vix operae pretium futurum videatur. Certe Royzius, cum aeque ac Alciatus, cui se plurima debere grato animo profitetur (II, 327 sqq., 1 et 2), epigrammata composuerit, praeceptori suo in hoc genere rarissime similis invenitur. Alciatus materiam condicionemque suorum epigrammatum ita descripsit (Emblemata; praefat. lib. I operum Basileae a. 1582 edit. vol. IV):

Dum pueros iuglans, iuvenes dum tessera fallit,
    Detinet et segnes chartula picta viros:
Haec nos festivis emblemata cudimus horis
    Artificum illustri signaque facta manu... cett.

Similiter Royzius, attamen et aliter et suis condicionibus convenienter huius ed. vol. II, pg. 222, epigr. VIII.

Similitudinem quandam invenias inter Royzii (I, 24 sqq.) atque Zanchii Somnium (Antologia della lirica latina, Costa, pg. 179 sqq.), quae tamen inde orta esse videtur, quod uterque Ovidii Amorum l. III eleg. 5 aemulatus est. Tenuiore etiam affinitatis vinculo cohaerent Royzii epigrammata in effigies clarorum virorum composita (II, 134 sq.; 215; 220) cum similibus huius aevi poetarum, veluti cum epigrammate

Angeli Poliziani in imaginem formosae puellae scripto (Antolog. d. lir. lat. pg. 39). Latina carmina Polonorum, ut Pauli Crosnensis, Ianitii, Cricii, Dantisci noverat absque dubio Royzius, nusquam tamen eorum mentionem facit, nedum eos imitaretur, quos si non ingenio, at certe eruditione multiplicique scientia superaret.

Denique sic iudico Royzium non solum accurato animi cultu scientiaeque copia, sed etiam librorum conscriptorum numero inter doctos poetasque illius aevi in Polonia facile primarium principemque tenuisse locum, ingenio tamen poetico latinorumque carminum elegantia atque venustate quadamtenus cessisse nonnullis, ut Cochanovio ipsique Andreae Tricesio.

Quod inter poetas latinos, de quibus refert Lilius Gregorius Gyraldus, Cricius laudatur (De poetis ed. Wotke Berol. 1894, pg. 69), Royzii vero nomen desideratur, casu evenisse puto, prodiit enim liber Gyraldi Florentiae a. 1551, quo tempore Royzii carminum in Polonia scriptorum fama ad Italos nondum pervenisse videtur; certe Gyraldus ne Ianitii quidem ullam fecit mentionem, qui ante Royzium in Polonia scripsit neque ingenio arteque inferior Cricio censetur.

Appendix I.

Varietas lectionis Royzianae in duobus codicibus petropolitanis saec. XVI scriptis servata.

I. Liber mstus. Petropolitanus I (Λam. Q. XIV, 130 bibl. caesar.) continet post alia carmina, quattuor chartis descripta, Royzii Epithalamium Sigismundi Augusti regis et Elisabes, quattuordecim chartis exaratum, quod exstat huius editionis vol. I pgg. 45—60; praefatio enim ad Sam. Maceovium, vol. I pgg. 41—44 huius editionis expressa, desideratur in Petropolitano.

Exhibet autem Petropolitanus I haec a nostro textu differentia:

Versu 8 „cum"; v. 10 „Austriadum"; v. 12 „Sismundo Augusto vinclo socianda supremo"; v. 24 „Coniugia et magni dare summa insignia regni"; v. 33 „collo e niveo"; v. 75 „stat sublime" (sine „et"); v. 81 „proxima primi"; v. 89 „aversos" (recte); v. 92 „actederit Indo"; v. 93 „lota quadrigis"; v. 104 „quem certa"; v. 107 „Aeternis inquit"; v. 111 „inferet oris"; v. 116 „Ansanctum in crustum"; v. 118 „arctus"; v. 121 „supplex accessit"; v. 126 „Gamrateus"; v. 134 „seu"; v. 135 „se" (ut conieci); v. 154 „cernua"; v. 161 „anteriora"; v. 171 „molitur undas"; v. 182 „spumantia" (recte); v. 183 „Asportant"; v. 205 „dedola"; v. 211 „labor"; v. 215 „Esse aptum"; v. 241 „Ansanctae silvae"; v. 243 „Ferro exciduntur"; v. 244 „alta securis"; v. 254

(desideratur); v. 257 „exigua; v. 260 „numina rerum"; v. 267 „indeprensum nihil — nixibus ullis"; v. 315 „discriminat arctus"; v. 320 „praecidunt — servant"; v. 344 „nitescunt" (recte); v. 376 „teres gutta"; v. 385 „ferragine"; v. 398 „cum" (ut conieci); v. 407 „choreas relinquere"; v. 409 „aebentem et multa"; v. 436 „Non longe... vecta tenebras"; v. 455 „martia"; v. 481 „oblita cucurbita".

II. Liber mstus. Petropolitanus II ($\frac{1\ Ms.}{Kam}$ F. IV, 104 bibl. caesar.) continet 63 chartis pleraque XVI saeculi prosa oratione scripta, inter quae chartis 26—31 haec Royziana huius editionis:

Chartis 26 et 27 (Dirae) = II, 263—268; — ch. 28 (De Zaremba) = II, 251, 59; (Ad cunctatorem) = II, 489; (Arbitrio alieno non bibendum) = II, 262; (Iustae opes quae) = II, 474; (De crastino regio) = II, 24, VI; (De nummo androgyno) = II, 433; (Ad Stan. Carncovium; Ad eundem) = II, 165 sq.; (In Marianum) = II, 433; (In dispensatorem quendam) = II, 431; — ch. 29: (Ad Sigismundum Augustum regem) = II, 30, XXVIII; (Cucumer) = II, 488; (Ad regem) = II, 12, II; (Ad regem) = II, 18, XXVIII; (De longis collar. toll.) = II, 266, 24; (sine titulo) = II, 363, II et I; (In Codrum medicum) = II, 418 sq.; (In medicos) = II, 422; (Ad effigiem Christi) = II, 361 sq., 16; — ch. 30 (De ambitione) = II, 392—394; (De omnipotenti nummo) = I, 245—247; — char. 31 post alteram prioris carminis partem: (carmen implicitum) = II, 487. XCVII; (Ad se ipsum de alea) = II, 221, IV; (De Sigismundo I et Bona) = II, 9, 3; (In Phoebum) = II, 470; (Ad regem) = II, 29, XXIII; 28, XXII et XIX.

Discrepat aliquoties in Diris (I, 263 sqq.) ita:

Praeter ea, quae pg. 263 adnotavi, v. 23 „videns ipse" (recte); v. 35 „furis" (ut conieci); vv. 43—64 desiderantur; v. 72 „excutiant" (ut etiam in ceteris manuscriptis); v. 104 „nostrae haec"; v. 160 „Ut vos sera olim". —

Appendix II.

Conspectus ordinis carminum Royzii,

qui est in libris manuscriptis preloque antea impressis, cum huius editionis ordine compositus.

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnotanda
Ad Io. Tarnovium Otiorum lib. I. Librum mittit. pg. 1—3.			II, pg. 71—74.	
Ad Carolum V caesarem. pg. 4.			II, pg. 303.	
Ad Ferdinandum Quiritium regem. pg. 4 sq.			II, pg. 308 sq.	
Ad Io. Tarnovium ducem. pg. 5 sq.			II, pg. 74 sq.	
Materia epigrammatum.— pg. 6.			II, pg. 222.	
Tempus scribendi. pg. 6.			II, pg. 222.	
Ad lectorem. pg. 6.			II, pg. 222 sq.	
In Lentulum. pg. 7.			II, pg. 438.	
Ad Ilum. pg. 7 sq.			II, pg. 387 sq.	
De astrologo consulto. — pg. 8.			II, pg. 424 sq.	
Ad Lesbiam. pg. 9.			II, pg. 465.	
In Priscum. pg. 9.			II, pg. 443.	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnot
Ad Callistratum. pg. 9.			II, pg. 431.	
In Marsum. pg. 9.			II, pg. 429.	
De Prisco. pg. 9 sq.			II, pg. 440.	
Ad comitem Tarnovium. pg. 10.			II, pg. 76 sq	
Illustrissimo Felici Srentio, Plocensium ductori. pg. 10 sq.			II, pg. 68.	
Epitaphia (Srentio) 6. pg. 11.			II, pg. 68 sq.	
Clarissimae feminae Ursulae Podlodoviae epitaph. pg. 12.			II, pg. 211 sq.	
Ad Catullum. pg. 12.			II, pg. 414 sq.	
Ad Attalum. pg. 12 sq.			II, pg. 227.	
Ad Tranquillum Andronicum. pg. 13.			II, pg. 330.	
Ad Albertum Starosrebium. pg. 14.			II, pg. 143.	
Ad Rubellium. pg. 14.			II, pg. 453 sq.	
De suo desiderio. pg. 14 sq.			II, pg. 221 sq.	
Ad Polycarmum. pg. 15.			II, pg. 439.	
In medicum Linum. pg. 15.			II, pg. 417.	
De Cassellio praeside picto. pg. 15.			II, pg. 448.	
In ignotum. pg. 16.			II, pg. 229.	
De Tarnovio. pg. 16.			II, pg. 75.	
Ad Sam Maciovium. pg. 16 sq.			II, pg. 50 sq.	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnotanda
Ad Stan. Ostrorogum. pg. 17.			II, pg. 44.	
In Linum. pg. 17.			II, pg. 224.	
Ad claudum religionem professum. pg. 17.			II, pg. 409.	
In Hylam. 2. pg. 17.			II, pg. 469.	
In Syllanum. pg. 18.			II, pg. 224.	
In quendam. pg. 18.			II, pg. 224.	
Ad Pamphilum. pg. 18.			II, pg. 235.	
Ad Villanovanum de peste praelegentem. pg. 18.			II, pg. 249.	
De Caeciliano. pg. 18.			II, pg. 231.	
Ad Pamphilum. pg. 19.			II, pg. 225.	
In Plancum. pg. 19.			II, pg. 448 sq.	
In quendam. pg. 19.			II, pg. 224.	
In Hylam. pg. 19.			II, pg. 434.	
Ad Aulum. pg. 19.			II, pg. 450.	
De iurisconsultis et medicis. pg. 20.			II, pg. 416.	
Ad Sarmatas. pg. 20.			II, pg. 259.	
De ebrietate. pg. 20.			II, pg. 259.	
In Iulum. pg. 20.			II, pg. 449.	
In Acerram. pg. 20.			II, pg. 449.	
In Antiochum. pg. 20.			II, pg. 231.	
In Decianum. pg. 20.			II, pg. 483.	
In Hylam. pg. 21.			II, pg. 434.	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnot
In Castrici librum. pg. 21.			II, pg. 481.	
Ad Aulicum. pg. 21.			II, pg. 418.	
In pincernam (In Papilum). pg. 21.			II, pg. 468.	
Ad Gamratum. pg. 21.			II, pg. 39.	
Ad Stan. Hosium. pg. 21.			II, pg. 70.	
Sigismundo regi. pg. 22.			II, pg. 12.	
Reginae Bonae. pg. 22.			II, pg. 10.	
De serpente, insigni illius. pg. 22.			II, pg. 10.	
Reginae Ungariae. 2. pg. 22.			II, pg. 36.	
Duci Minstembergensi. pg. 22.			II, pg. 307.	
Nicol. Radivilo, pal. Viln., Niesv. et Olicae duci. pg. 22.			II, pg. 94.	
Duci Constantino. pg. 22.			II, pg. 70.	
Kiesgali. pg. 23.			II, pg. 199.	
Palatino Cracov. pg. 23.			II, pg. 58.	
Palatino Calisien. pg. 23.			II, pg. 59.	
Palatino Sendomirien. pg. 23.			II, pg. 58.	
In insigne illius. pg. 23.			II, pg. 59.	
Palatino Podoliae. 2. pg. 23.			II, 59 sq.	
Palatino Belzensi. pg. 23.			II, pg. 60.	
Cancellario. pg. 23.			II, pg. 62.	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnotanda
ıcellario. pg 24.			II. pg. 62.	
ırario regni. 2. pg.			II, pg. 62.	
ırario curiae. pg. 24.			II. pg. 63.	
·po Chelmensi. 2. pg.			II, pg. 56 sq.	
ato Posnanien. pg.			II, pg. 57.	
lano Radomien. pg.			II, pg. 61.	
lano Voinicen. pg.			II, pg. 60.	
lano Leopolien pg.			II, pg. 60.	
lano Biecen 2. pg.			II, pg. 61.	
lano Vislicien. pg.			II, pg. 60.	
ıo Valachiae. pg. 25.			II, pg. 325.	
.ano Sanocen. pg. 25.			II, pg. 61.	
·. Cracovien. pg. 25			II, pg. 57.	
niori. pg. 25.			II, pg. 57.	
ıtium stubae. pg. 25.			II, pg. 485.	
2. pg. 25 sq.			II, pg. 486.	
ıo. pg. 26.			II, pg. 486.	
ae Minstembergensi. 26.			II, pg. 307.	
.anae Cracovien. pg.			II, pg. 57.	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adn(
Ducissae Masoviae. pg. 26.			II, pg. 56.	
Palatinae Calissien. pg. 26.			II, pg. 59.	
Palatinae Cracovien. pg. 26.			II, pg. 58.	
Palatinae Vilnen. pg. 26.			II, pg. 58.	
Novae nuptae. pg. 26.			II, pg. 58.	
Palatinae Sendomirien. pg. 27.			II, pg. 59.	
Thesaurariae. pg. 27.			II, pg. 63.	
Castellanae Vislicien. pg. 27.			II, pg. 61.	
Castellanae Czechoviensi. pg. 27.			II, pg. 62.	
In Plancum. pg. 28.			II, pg. 455 sq.	
Ad Paulum Glogovium. pg. 28.			II, pg. 191.	
In Phoebum. pg. 28.			II, pg. 232.	
Ad Sarmatam de Istulae inundatione. pg. 28.			II, pg. 259.	
Ad Antonium Vrancium. pg. 28 sq.			II, pg. 317.	
De fure donato. pg. 29.			II, pg. 447.	
In Priscum. pg. 29.			II, pg. 238.	
In Rubellium. pg. 29.			II, pg. 484.	
Ad Balthasarem medicum. pg 29 sq.			II, pg. 240 sq.	
Pro equo donato. pg. 30.			II, pg. 241.	
Ad Pollam. pg. 30.			II, pg. 466 sq.	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnotanda
hero ad sacros theo-s. pg. 30 sqq.			II, pg. 354 sqq.	
›ebum. pg. 32 sq.			II, pg. 457 sq.	
rulitate feminarum. 33.			II, pg. 465 sq.	
rologum quendam. 33 sq.			II, pg. 426.	
›trum Porembium. 34 sq.			II, pg. 212 sq.	
ficio fominae. pg. ›q.			II, pg. 394 sq.	
lyphemum. pg. 36.			II, pg. 232 sq.	
ndimum. pg. 36 sq.			II, pg. 448.	
aum. pg. 37.			II, pg. 427.	
llionem. pg. 37.			II, pg 230.	
'la. pg. 37 sq.			II, pg. 427.	
sdam. pg. 38.			II, pg. 484.	
lum. pg. 38 sq.			II, pg. 458 sq.	
›ianum. pg. 39.			II, pg. 456.	
lream Alciatum. pg. q.			II, pg. 327 sq.	
›dam. pg. 40.			II, pg. 442.	
lum. pg. 40 sqq.			II, pg. 381 sq.	
ndam. pg. 42 sq.			II, pg. 383 sq.	
Tarnovium. pg. 43.			II, pg. 75.	
trum. pg. 43.			II, pg. 417.	
lam. pg. 43 sq.			II, pg. 419.	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolinens	Editiones priores	Haec editio	Adnotanda
In quendam pg. 44.			II, pg. 451.	
Ad Samuelem. pg. 44 sq.			II, pg. 51.	
Reginae Helisabae epitaph. 3. pg. 45 sq			II, pg. 32.	
Epitaphium Boratini. pg. 45.			II, pg. 182.	
Mathiae Iesovii. pg. 45 sq.			II, pg. 199.	
Starosrebii. pg. 46.			II, pg. 144.	
Ad Samuelem episcopum. pg. 46.			II, 51 pg. sq.	
Epitaphium Auli. pg. 46.			II, pg. 401.	
Ad Gneznam. pg 46.			II, pg. 257.	
In praefectum scholae. pg. 46.			II, pg. 253.	
In Aulum. pg. 47.			II, pg. 445.	
Conscientia mille testes. pg. 47.			II, pg. 225 sq.	
De triplici magorum munere. pg. 47.			II, pg. 356 sq.	
De Gamrato praesule. pg. 47.			II, pg. 39.	
De spurio claudicante. 2. pg. 48.			II, pg. 462.	
Ad Antoninum medicum. 2. pg. 48 sq.			II, pg. 179 sq.	
In astrologos. pg. 49.			II, pg. 424.	
Ad Anselmum Ephorinum. pg. 49.			II, pg. 189.	
Alfonso Avilae marchioni. p. 49.			II, pg. 305.	

Ms. Cornicensis.	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnotanda
Ad episcopum Dziadutium. pg. 50.			II, pg. 42.	
Ad Caecilianum. pg. 50.			II, pg. 439 sq	
Ad Priscum. pg. 51.			II, pg. 225.	
Vale dicit. pg. 51.			II, pg. 50.	
Ad Zoilum. pg. 51 sq.			II, pg. 226.	
Otiorum lib. II. ad P. Cmitem. Librum mittit. pg. 55 sq.			II, pg. 63 sq.	
Ad Sigismundum patrem, Sarmatiae regem. pg. 56 sq.			II, pg. 5 sq.	
Ad Sigismundum Augustum filium. pg. 57 sq.			II, pg. 11 sq.	
Ad lectorem. pg. 58.			II, pg. 223.	
In astrologos. pg. 58.			II, pg. 428.	
De Ioanne Tarnovio. pg. 58 sq.			II, pg. 76 sq.	
De ambitione. pg. 59.			II, pg. 453.	
De mappa mulierum Sarmaticarum. pg. 59.			II, pg. 256.	
Laus Polonorum. pg. 59.			II, pg. 267.	
In Tabullum. pg. 60.			II. pg. 444.	
In Caecilianum. pg. 60.			II, pg. 232.	
In Dindimum. pg. 60.			II, pg. 415.	
In Stancicum. pg. 61.			II, pg. 246.	
In Umbrum. pg. 61.			II, pg. 437.	
Ad Antoninum medicum. pg. 61.			II, pg. 180.	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnot.
Aenigma. pg. 61 sq.			II, pg. 488.	
De coco. pg. 62.			II, pg. 239.	
In praesidem quendam. 4. pg. 62 sqq.			II, pg. 253 sqq.	
In Naeviam. pg. 64 sq.			II, pg. 464.	
Ad Petrum Cmitam palatinum. pg. 65.			II, pg. 65 sq.	
De rei publicae pernicie. pg. 66.			II, pg. 257.	
In Anaxagoram. pg. 66.			II, pg. 416.	
De Ollo. pg. 66.			II, pg. 416.	
De foro. pg. 66.			II, pg. 446.	
In Ponticum. pg. 66.			II, pg. 471.	
In Franciscum. pg. 66.			II, pg. 471.	
In Syllanum. pg. 66.			II, pg. 228.	
In Umbrum. pg. 66.			II, pg. 236.	
In Petrum. pg. 67.			II, pg. 434.	
Ad Aemilianum. pg. 67.			II, pg. 483.	
De locupletum litibus. pg. 67.			II, pg. 446.	
De corrupto more. pg. 67.			II, pg. 452.	
Ad Caium. pg. 67.			II, pg. 483.	
Ad Auctum. pg. 67.			II, pg. 228.	
In spurium gloriosum. pg. 68.			II, pg. 462.	
In Papilum. pg. 68.			II, pg. 440 sq.	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnotanda
llio. pg. 68.			II, pg. 440.	
ırum. pg. 68.			II, pg. 229.	
lagra. pg. 68.			II, pg. 417.	
tullum. pg. 68.			II, pg. 417.	
›xim. pg. 68.			II, pg. 258.	
aesidem quendam. 69.			II, pg. 256.	
;rum. pg. 69.			II, pg. 481.	
lam. pg. 69.			II, pg. 467.	
ıcum. pg. 69.			II, pg. 223.	
ilitate. pg. 69.			II, pg. 481.	
tricum. pg. 69.			II, pg. 456.	
ipsum. pg. 69.			II, pg. 228.	
um. pg. 69 sq.			II, pg. 455.	
ertum Lascum. pg.			II, pg. 135.	
›scoride. pg. 70.			II, pg. 445.	
ullum. pg. 70.			II, pg. 470.	
lum Glogovium. pg.			II, pg. 191.	
ɔium Arcadii. pg. 71.			II, pg. 400.	
ındam pg. 71.			II, pg. 427 sq.	
lum. pg. 72.			II, pg. 227.	
ɔiam Iesovium, regii ıuri custodem. pg.			II, pg. 198.	
›ebum. pg. 72 sq.			II, pg. 451.	

Ms. Corniconsis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnot
Ad manes antistitis Gamrati in ecclesiam suam sepulturae causa magna importati vi. pg. 73.			II, pg. 40.	
Ad Papilum. pg. 73.			II, pg. 230 sq.	
Epitaph. Antiochi. pg. 73.			II, pg. 402.	
In quendam. pg. 73 sq.			II, pg. 223.	
Ad Archesilam. pg. 74.			II, pg. 443.	
De Syllano. pg 74.			II, pg. 443.	
De Golia. 2. pg. 74.			II, pg. 405.	
Epitaphium. pg. 74.			II, pg. 404.	
Invectio in praesulem quendam. pg. 74 sqq.			I, pg. 258—262.	
In astrologos. 2. pg. 79 sq.			II, pg. 426.	
Ad Petrum Carnicerium, Roman. regis medicum. pg. 80.			II, pg. 333.	
In quendam. 2. pg. 80 sq.			II, pg. 425.	
De servitute aulica. pg. 81 sq.			II, pg. 382 sq.	
Ad Gamratum. pg. 82.			II, pg. 39.	
Ad Cinnamum. pg. 82.			II, pg. 409.	
Ad Scaevolam. pg. 82 sq.			II, pg. 230.	
Ad Balthasarem Simosevium. 4. pg. 83 sq.			II, pg. 241 sq.	
Ad Stan. Ostrorogum. pg. 84.			II, pg. 44.	
Ad Cassiodorum. pg. 84.			II, pg. 484.	
Ad Auctum. pg. 84.			II, pg. 450.	

Ms. ...orniceusis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnotanda
...bum. pg. 84.			II, pg. 479.	
...um. pg. 85.			II, pg. 460.	
...sidem quendam. ...			II, pg. 255.	
...inis Farnesiis. 2. ...			II, pg. 294.	
...m. pg. 85.			II, pg. 225.	
...um (eiusdem). pg.			II, pg. 403.	
...a. pg. 85.			II, pg. 412.	
...um. pg. 85.			II, pg. 481.	
...um. pg. 85 sq.			II, pg. 441.	
...novanum. pg. 86.			II, pg. 250.	
...am. pg. 86.			II, pg. 413.	
...cem. pg. 86.			II, pg. 69.	
...m. pg. 86.			II, pg. 240.	
...iam. 2. pg. 87.			II, pg. 450; 415 sq.	
...titio. pg. 87.			II, pg. 411.	
...cum. pg. 87.			II, pg. 411.	
...um. pg. 87.			II, pg. 410.	
...um. pg. 88.			II, pg. 410.	
...m. pg. 88.			II, pg. 240.	
...llium. pg. 88.			II, pg. 413.	
...reonem. pg. 88.			II, pg. 227.	
...lum. pg. 88.			II, pg. 238.	
...um. pg. 88.			II, pg. 223 sq.	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnot.
In quendam. pg. 89.			II, pg 443.	
De aulis. pg. 89.			II, pg. 240.	
Ad Petrum Myschovium. pg. 89.			II, pg. 108.	
Ad Pamphilum. pg. 89.			II, pg. 238.	
Ad cocum. pg. 89.			II, pg. 239.	
Ad Aulum pg. 89.			II, pg. 441.	
De Metonio. pg. 89.			II, pg. 412.	
In Pyrrhum. pg. 90.			II, pg. 231.	
Ad Stancicum, scurram. pg. 90.			II, pg. 246.	
Sacrum Veneri. Admonitio. pg. 90.			II, pg. 487.	
Ad lectorem. pg. 90.			II, pg. 468.	
In Rubellium. pg. 90.			II, pg. 438.	
Casti scilicet cuiusdam dictum. pg. 91.			II, pg. 437.	
In Apellum. pg. 91.			II, pg. 436.	
Ad Callistratum. pg. 91.			II, pg. 436.	
In Chlorim. pg. 91.			II, pg. 465.	
In Blaesum. pg. 91.			II, pg. 469.	
In Chorim. pg. 91.			II, pg. 467.	
De Chori. pg. 91.			II, pg. 467.	
In Rubellium. pg. 91.			II, pg. 437.	
Ad Io. Langum, Maximiliani, Quiritium regis, oratorem. pg. 92.			II, pg. 320 sq.	

Ms. Corniconsis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnotanda
oilum. pg. 92.			II, pg. 226 sq.	
Cmitae. palatino, edicit. pg. 93.			II, pg. 66.	
isl. Carncovium Otio- liber III. pg. 95.			II, pg. 175 sq.	
m mittit. pg. 95—98.			II, pg. 175—177.	
m Pio IV, pontif. x., mittit. pg. 99 sqq.			II, pg. 292 sq.	
ii V, pontif. max., giem. 2. pg. 101.			II, pg. 294.	
igismundum, Sarma- regem. pg. 101.			II, pg. 5.	
igismundum Augu- m regem. pg. 102.			II, pg. 12.	Ms. petropolitan. II, 29 a.
onceptione B. Virg. riae. pg. 102.			II, pg. 361.	
censione Domini. pg. sq.			II, pg. 362.	
ffigiem Christi. pg.			II, pg. 361 sq.	Ms. petropolitan. II, 29 a.
rerendis. Iac. Uchan- m, arch. Gnesn. pg. sq.			II, pg. 162 sq.	
an. Carncovium. 3. 104 sq.			II, pg. 165 sq.	Ms. petropolitan. II, 28.
ernardinum Gome- n. pg. 105 sq.			II, pg. 334 sq.	
sbyteros carmen pro rorum codice recens to. pg. 107.			II, pg. 258 sq.	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnot[illegible]
Epitaph. Alberti Crisii. pg. 107 sq.			II, pg. 184.	
Ad Iacob. Uchanscium. 2. pg. 108.			II, pg. 161.	
Ad Petrum Gamratum. pg. 108 sq.			II, pg. 40.	
In presbyteros. pg. 109.			II, pg. 409.	
Tarlo moriens ad regem. p. 109.			II, pg. 150.	
Ad Stan. Carncovium, episc. Cuiavien. pg. 109 sqq.			II, pg. 166 sq.	
In mulieres sacra procurantes. pg. 111.			II, pg. 353.	
In effigiem Starosrebii. pg. 111.			II, pg. 1[illegible]3.	
Epitaph. Ianitii. pg. 111 sq.			II, pg. 197.	
In culina Stan. Carncovii, episc. Cuiav. pg. 112.			II, pg. 170.	
Ad Iacobum Uchanscium, Chelmen. epum. in dominica Oculi consecratum. pg. 112.			II, pg. 162.	
In horologum et theologum. pg. 112.			II, pg. 352.	
Vincentio a Porticu etc. librum mittit. pg. 113 sq.			II, pg. 300 sq.	
Ad eundem. 3. pg. 114.			II, pg. 301 sq.	
De Laurentio Goslicio. 2. pg. 116.			II, pg. 193.	
De Stan. Carncovio, episc. Vladislav. 7. pg. 116 sqq.			II, pg. 168 sqq.	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnotanda
m. 2. pg. 118 sq.			II, pg. 170 sq.	
lem episcopum. 2. 19 sqq.			II, pg. 172 sqq.	
m sacris operanto. 21.			II, pg. 174.	
implicitum. pg.			II, pg. 174.	
dio urbis Vittem-e. pg. 122.			II, pg. 342 sq.	
fugo Vittemberga ictone. 123 sq.			II, pg. 341.	
ptione Vittember-pg. 124.			II, pg. 341.	
inacia Luteri. pg.			II, pg. 339.	
i eiusdem. pg. 124.			II, pg. 339.	
m. 3. pg. 124 sq.			II, pg. 340.	
nummis anteferen-pg. 125.			II, pg. 475.	
. Ioan. Prerembii, ep. Gnezn. 2; alia 4. 25 sqq.			II, pg. 82 sqq., pg. 81 sq. (I—IV).	
pg. 128.			II, pg. 220 sq.	
ium Kurek id est . pg. 128 sq.			II, pg. 202 sq.	
quendum. pg. 129.			II, pg. 476.	
. pg. 129.			II, pg. 476.	
mrati stemma. pg.			II, pg. 39.	
r. pg. 129.			II, pg. 488.	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adn
Epithalamium Sigismundi II et Elisabes. — pg. 129 sqq.			I, pg. 42 sqq.	
Ad Sam. Maciovium dicatio. 129 sqq.			I, pg. 42—44.	
Epithalamion. pg. 132—147.	(a v. 227) pg. 1—9.		I, pg. 45—60.	Petrop
Sub stemmate episc. Maceovii. 5. pg. 147 sq.	pg. 9 sq.	Conf. Rubricella cracov ad a 1564; Hymni aliquot ecclesiastici. Cracov. a. 1546.	II, pg. 54 sq.	
Ad Alcagnitium. pg. 148.	pg. 10.		II, pg. 220.	
Auctoritas summi pontificis. pg. 148.	pg. 11. (sine tit.)		II, pg. 353.	
Andreas Alciatus vertit. pg. 148.	pg. 11.		II, pg. 490 sq.	
(Idem alii latine). 4. pg. 149.	pg. 12.			
Vivendum modice. pg. 149.	pg. 12.		II, pg. 441 sq.	
Ad Raphaelem Vargavium aerar. pr. pg. 150.	pg. 13.		II, pg. 248 sq.	
Ex graeco. 3. pg. 150.	pg. 13.		II, pg. 490.	
In locupletem. 2. pg. 150	pg. 14		II, pg. 477.	
Ex graeco. pg. 150.	pg. 14.		II, pg. 489.	
Oraculum. pg. 151.	pg. 14.		II, pg. 291.	
In Paulum IV. 3. pg. 151.	pg. 14.		II, pg. 290 sq.	
De Romulo et Paulo IV. 3. pg. 151 sq.	pg. 15.		II, pg. 289 sq.	
Cuiusdam ad Attalum responsum. pg. 152.	pg. 15.		II, pg. 483.	

Ms. ornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnotanda
iam Platinae de ontif. pg. 152.	pg. 16.		II, pg. 337.	
rio contionatore. 2.	pg. 16.		II, pg. 210 sq.	
Felicis Solicovii. 2 sq.	pg. 16.		II, pg. 245 sq.	
(Alberti). 2. pg.	pg. 17.		II, pg. 144.	
ım Myschovium. 3.	pg. 17.		II, pg. 108 sq.	
tate. pg. 153.	pg. 17.		II, pg. 442.	
ɔgos. pg. 153.	pg. 18.		II, pg. 414.	
iam sarmaticam. 4.	pg. 18.		II, pg. 267.	
ıam Przeslavium. 4.	pg. 18.		II, pg. 213.	
Alberti Starosre- . 154.	pg. 18.		II, pg. 144.	
m Augustini Ro- pg. 154.	pg. 19.		II, pg. 215.	
na eiusdem. 3. 4.	pg. 19.		II, pg. 215 sq.	
m suam. pg. 154.	pg. 19.		II, pg. 220.	
Scossevii. pg. 155.	pg. 19.		II, pg. 245.	
. Crassinium. pg.	pg. 20.		II, pg. 112.	
l. Crassinium. 2. 5.	pg. 20.		II, pg. 112 sq.	
nagirum. pg. 155.	pg. 20.		II, pg. 239.	
sia gedanensi. 6. 5 sq.	pg. 21.		I, pg. 279.	

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	I. pg. [illegible]	
[illegible]	pg. [illegible]	I. pg. [illegible]	
[illegible]	pg. [illegible]	I. pg. [illegible]	
[illegible]	pg. [illegible]	I. pg. [illegible]	
[illegible]	pg. [illegible]	I. pg. [illegible]	
[illegible]	pg. [illegible]	I. pg. [illegible]	
[illegible]	pg. [illegible]	II. pg. [illegible]	
[illegible]		I. pg. 271 sq.	
[illegible]	pg. 23	II. pg. [illegible]	
[illegible]	pg. 24	II. pg. 31[illegible].	
[illegible] pg. [illegible]	pg. 24.	II. pg. 478.	
Ad [illegible] Kratkam, castel- [illegible] pg. 156	pg. 25.	I. pg. 278 (II. pg. 164)	bis per [illegible] publi[illegible]
In [illegible] pg. 158.	pg. 25	II. pg. 483.	
[illegible], 2 pg. 158 sq.	pg. 25.	II. pg. 265 et 266.	
In [illegible] abbatis Oliven.. [illegible] ad [illegible] 2 pg. 160.	pg. 25 sq.	I. pg. 275 sq.	
Ad eundem factum abba- [illegible] pg. 160 sq.	pg. 26 sq.	I, pg. 276.	

Ms. ›orniconsis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnotanda
ıo, epo. Olomucen., ı mittit. 160 sq.	pg. 27 sq.		II, pg. 319 sq.	
ici magorum mu- pg. 161.	pg. 28.		II, pg. 356.	
i parentis peccato: 51.	pg. 28.		II, pg. 357.	
Gadalophaei poe- prussica quinque ıtium legatione... 52 sqq.	pg. 29 sqq.		I, pg. 280 sqq.	
lectori. 7. pg. 2.	pg. 30.		I, pg. 280 sq	
o Stan. Carncovii g. 163 sq.	pg. 31 sq.		I, pg. 273 sq.	
stulam naviganti. 164.	pg. 32.		I, pg. 272 et 273.	
em ... de navi- is successu. pg. 3.	pg. 33.		I, pg. 272.	
m ad Gedanenses tuantes. pg. 165.	pg. 33.		I, pg. 274.	
eodem. pg. 165.	pg. 33.		I, pg. 275.	
pg. 165 sqq	pg. 34 sqq.		I, pg. 281—284.	
ıenses tumultuan- g. 167 sqq.	pg. 36 sqq.		I, pg. 284—287.	
m fidelibus Geda- us etc. pg. 171.	pg. 40		I, pg. 287.	
aenses. pg. 171.	pg. 40.		I, pg. 287.	
em Gedanensem. '1.	pg. 40.		I, pg. 288.	
anensium motu. '1.	pg. 40.		I, pg. 288.	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnotı
Ad Sigismundum Augustum ... eadem de re. pg. 171.	pg. 40 sq.		I, pg. 288.	
Ad Polonos eadem de re. 3. pg. 171 sqq.	pg 41 sq.		I, pg. 289—290.	
De Gedanensium largitione ad Polonos. 2. pg. 173.	pg. 42 sq.		I, pg. 290.	
Ad Polonum de admisso Gedanens. vindic. pg. 173 sq.	pg. 43.		I, pg. 290 sq.	
In Gedanensium patronos. pg. 174.	pg. 44.		I, pg. 291 sq.	
Querela manium undecim cett. pg. 175 sqq.	pg. 45 sqq.		I, pg. 292—296.	
In Gedanenses. 2. pg. 179.	pg. 50.		I, pg. 297 sq.	
In Clefeldum. 2. pg. 180.	pg. 50 sq.		I, pg. 296 sq.	
In eundem. 3. pg. 180 sq.	pg. 51 sq.		I, pg. 298 sq.	
De divina in Dantiscanos... vindicta. pg. 181 sq.	pg. 53.		I, pg. 299 sq.	
Gratulatur domum regi a Ged. concessam. pg. 182 sq.	pg. 53 sq.		I, pg. 302.	
Ad Sigism. Augustum, Pol. regem ... pg. 183 sq.	pg. 54 sqq.		I, pg. 303 sq.	
De Stan Carncovio ... regio Ged. legato. 6. pg. 185 sq.	pg. 57 sq.		I, pg. 300 sq.	
Ad eundem. pg. 186.	pg. 58.		I, pg. 301.	
Prosopopoeia Dantisci ... pg. 186 sqq.	pg. 59 sqq.		I, pg. 304—311.	
Epitaph. Nicol. Volscii. pg. 193.	pg. 66.		II, pg. 109.	

Ms Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnotanda
ris eius. pg. 193.	pg. 66.		II, pg. 109 sq.	
'arnavium. pg. 193.			II, pg. 247.	
n primus et secundus. ;. 193.			II, pg. 357.	
:hristum. pg. 193. (Sub ıagine Christi).			II, pg. 358.	
giosa. De vita chri- iana. pg. 194.	pg. 67 sq.		II, pg. 358 sq.	
stiana admonitio. pg. 95 sq.	pg. 69 sq.		II, pg. 360 sq.	
triplici vita ... 87. ;. 196 sqq.	pg. 71 sqq.	Ad Sigism August. carmen consolatorium Crac. 1553 ad calcem ep gr. 1—4.	II, pg. 364—377.	
rirgine et nupta. pg. 96.	pg. 83.		II, pg. 363.	
Sigismundo I. r. et ›na, r. Pol. pg. 206.	pg. 83.		II, pg. 9.	Petropolitan. II, 31 b.
titulo. pg. 206 (altera anu scr.).			II, pg. 475	
um mittit suum Fran. ›nsagae. pg 207 sq.	pg. 83 sq.		II, pg. 295—297.	
: quis vere. pg. 208.	pg. 84		II, pg. 479.	
Io. Fr. Canobium ... pg. 208 sqq.	pg. 85 sqq.		I, pg 208—213.	
Nic. Radivilum. 5. pg. 2 sqq.	pg. 89 sqq.		II, pg. 92—94.	
Radivili epitaph. pg. 4.	pg. 91.		II, pg. 91.	
Sigismundum Aug. r. pg. 214 sq.	pg. 91 sq.		II, pg. 25 sq. (IX et X).	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adno
Ad Nic. Radivilum eadem de re. 3. pg. 215 sq.	pg. 92 sq.		II. pg 103 sq. (VIII–X)	
In Rubellium. pg. 216	pg. 92.		II, pg. 237.	H epigr exstat bris p terum in R lm
Ad cunctatorem. pg. 216.	pg. 93.		II. pg 433.	Petr II. p
Ex graeco. 2. pg. 216.	pg. 93.		II, pg. 489.	
In aquilam caesaris. pg. 216.	pg. 93.		II, pg. 337.	
In aquilam regis Polon. 216.	pg. 93.		II, pg. 272.	
(In Aialam) sine titulo pg. 216.	pg. 93.		II, pg. 325.	
Ad Nic. Radivilum. 5. pg. 216 sqq.	pg. 94 sq.		II, pg. 100—102.	
In Caecilianum. pg. 218.	pg. 95.		II, pg. 471	
Ad Nic. Chr. Radivilum... pg. 218 sq.	pg. 96		II, pg. 95 sq.	
Nic. Radivilo in Dubingi et Bierze duci ... pg. 219.	pg. 97.	1) Io. Radvanus, Radivilias Vilnae 1588. 2) Maciński Lexicon latino pol. Regiom. 1564. 3 Janocki, Rare Bücher, I, 85.	II, pg. 102 sq.	
Ad eundem. 2. pg. 220.	pg. 97 sq.		II, pg. 103 (VII). II, pg. 100 (XIV).	
Ad eundem factum palatinum Vilnen. 4. pg. 220 sq.	pg. 98 sq.		II, pg 106 (XV et XVI); pg 104 (XI et XII).	
Nic. Radivilo filio pg. 221.	pg. 99.		II, pg 108.	
De Augustino Rotundo, praetore Vilnen. pg 221.	pg. 99.		II, pg. 217 sq.	

Ms. :orniceensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnotanda
in horologio. pg.	pg. 100.		II, pg. 485.	
:tuor temporibus. 222.	pg. 100		II, pg. 485.	
l. Pacium, episc. en. ... pg. 222.	pg. 100.		II, pg. 111 sq.	
implicitum. pg	pg. 100.		II, pg. 487.	Petropolitan. II, 81 b.
›sum de alea pg.	pg. 100.		II, pg. 221.	
ıa Valeriani, Vil- ›isc. 4. pg 2‹2 sq.	pg. 101.		II, pg. 146 sq.	
ıiam. 2. pg 223.	pg. 102.		II, pg. 268.	
:tute. pg. 223.	pg. 102.		II, pg. 473.	
ım. pg. 223.	pg 102.		II, pg. 473.	
as. pg 223.	pg 102.		II, pg. 473.	
:um) sine titulo. 4.	pg. 102.		II, pg. 289.	
livili nomine ad pg. 224.	pg. 103.		II, pg. 100 (XIII).	
implicitum. pg.	pg 103.		II, pg. 487.	
ım factum pala- Vilnen. pg. 224.	pg. 103.		II, pg. 106 (XVII).	
stratu. pg. 224.	pg. 103.		II, pg. 475 sq.	
ıcis Olschanen., Vilnen., epitaph. 225 sq.	pg. 104 sq.		II, pg. 45 sq.	
·) sine titulo. pg.	pg. 105.		II, pg. 488.	Petropolit. II 29 a.
pg. 226.	pg. 105.		II, pg. 469.	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnot
(Ad Petrum). pg. 226.	pg. 105.		II, pg. 471.	
Ad quendam. pg. 226.	pg. 105.			
Epitaph. reginae Barbarae. 9. pg. 226 sqq.	pg. 106 sq.		II, pg. 34—36.	
Ad Sarmatam de reginis Bona et Barbara. pg. 228.	pg. 107.		II, pg. 10.	
Epitaph. Elis. Sidloviciae, palatinae Vilnen. 9. pg. 228 sqq.	pg. 108 sqq.		II, pg. 96—99.	
In bilinguem. 3. pg. 230.	pg. 110.		II, pg. 239; 475; 471.	
De ingressu Io. Domanovii ... in sedem episc. pg. 230 sq.	pg. 111 sq.		II, pg. 84 sq.	
Ad eundem. pg. 231 sq.	pg. 112.		II, pg. 85 sq.	
Epitaph. eidem. pg. 232 sq	pg. 112 sqq.		II, pg. 86—88.	
Ad Gregor. Cervinum ... pg. 294.	pg. 114.		II, pg. 183.	
Ad Felsinam. pg. 234 sq	pg. 114 sq.		II, pg. 345 sq.	
Ad eundem (falso titulo) pg. 235 sq.	pg. 115 sq.		II, pg. 298 sq.	
Ad Andr. Duditium ... pg. 236.	pg. 117.		II, pg. 321—323.	
*Ad P. Royzium Andreas (Duditius) ... pg. 236 sq	pg. 117.			
Petr. Royzius ad eundem ... pg. 237.	pg. 118.			
Ad Gregor. Cervinum. pg. 238.	pg. 118.		II, pg. 183.	
In Codrum medicum de man. Chr. pg. 238.	pg. 119.		II, pg. 418 sq.	Petrop II 2[illegible]

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnotanda
oebum. pg. 238.	pg. 119.		II, pg. 233 sq.	
giem hominis etc. 238 sq.	pg. 119.		II, pg. 472.	
or ultra crepidam. 239.	pg. 120.		II, pg. 384 sq.	
adam. 3. pg. 239 sq.	pg. 120 sq.		II, pg. 235.	
responsi sententia. 240.	pg. 121.		II, pg. 14.	
itulum Samogitien. 240 sq.	pg. 121.		II, pg. 268.	
h. Stan. Narcussii :. confirm. ... pg. sq.	pg. 122 sq.		II, pg. 88—90.	
sis amicis) sine tit. 242.	pg. 123.		II, pg. 475.	
um suum. pg. 243.	pg. 124.		II, pg. 297 sq.	
ırent. Volscium. pg.	pg. 124.		II, pg. 110.	
rg. Petcunium, episc. ogit. pg. 244.	pg. 125.		II, pg. 131 sq.	
dem stemma. 3. pg.	pg. 126.		II, pg. 132.	
niam. pg. 245.	pg. 126.		II, pg. 269.	
endam antistitem. 245	pg. 126.		II, pg. 413 sq.	
i Grabovii epitaph. g. 245 sq.	pg. 127 sq.		II, pg. 194 sq.	
ım sacrilegum. pg. sq.	pg. 128.		II, pg. 472.	
nos. cardinalem. 3. 247.	pg. 128.		II, pg. 295.	

Ms. Corniconsis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec oditio	Adnoi
Sine titulo. pg. 247.	pg. 128.		II, pg. 475.	
Ad Hylam episcopatus petitorem. 2. pg. 247.	pg. 129.		II, pg. 410.	
Ad Petrum. 2. pg. 247 sq.	pg. 129.		II, pg. 410 sq	
In curia Rozanka. pg. 248.	pg 129.		II, pg. 111.	
In Charidemum. pg. 248.	pg. 129.		II, pg. 469.	
In quendam. pg 248.	pg. 130.		II, pg. 404	
Ad Sigismundum Aug. reg. viduum. pg. 248 sq.	pg. 130.		II, pg. 12.	
Ad Io. Langum. pg. 249.	pg. 130 sq.		II, pg. 320 sq.	Idem in pg. 92 notatur l
In Petrum. pg. 249.	pg. 131.		II, pg. 444.	
De Aemiliano. pg. 249 sq.	pg. 131.		II, pg. 412.	Uno pen truncs
In Decianum. pg. 250.	pg. 131 sq.		II, pg. 430.	
In Paulum. pg. 250 sq.	pg. 132.		II, pg. 390 sq.	
In quendam. pg. 251.	pg. 132.		II, pg. 428.	
In quosdam. pg. 251.	pg. 133.		II, pg. 418.	
In astrologum, agricolae filium. pg. 251.	pg. 133.	Carmen tumultuarium .. s. l. et a. ad calcem.	II, pg. 428.	
In medicum imperitum. pg. 251.	pg. 133.		II, pg. 423.	
In frigidum oratorem. pg. 251.	pg. 133.		II, pg. 449.	
In Phoebum. pg. 252.	pg. 133 sq.		II, pg. 459.	
De Sigism. Herberstaino. 2. … pg. 252.	pg. 134.	Herberstain, De vita sua commentarius Viennae Austriae 1560 (sub finem).	II, pg. 305 sq.	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnotanda
ebum. 2 pg 252 sq.	pg. 134.		II, pg. 480; 450.	Alterum caret titulo et exhibet unum pentametrum altera manu adscriptum.
licum pusillum. pg.	pg. 135.		II, pg 423.	
dicum imperitum. 253.	pg. 135.		II, pg 423 sq.	
gustinum Rotundum. 253 sq.	pg. 135 sq.		II, pg. 216 sq.	cum uno versu altera manu adscripto.
rum. pg. 254.	pg. 136.		II, pg. 233.	
eptuno haereticum gente. 2. pg. 254.	pg 136.		II, pg. 354.	
ndam. pg. 254.	pg. 136.		II, pg. 447.	
umanum. pg. 254 sq.	pg. 137 sq.		II, pg. 386 sq.	
hiam Albini. 3. pg. sq.	pg. 138 sq.		II, pg. 399 sq.	
o clavigero et Paulo ero. 4. pg. 256.	pg. 139 sq.		II, pg. 338 sq.	Unus versus in foliolo adiecto adscriptus in Oss.
uncionem. 3. pg. sq.	pg. 140 sq.		II, pg. 460 sq.	
logum parvum. pg.	pg. 141.		II, pg. 429.	
lium. pg. 257.	pg. 141.		II, pg. 449.	
. cuidam medico. 57.	pg. 141.		II, pg. 400.	
posterum medicum. 257.	pg. 141.		II, pg. 424.	
ritia Lucrini. pg.	pg. 142.		II, pg. 457.	
ma Alb. Pretocii. . 258.	pg. 142.		II, pg. 214 sq.	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnota
In eum, qui multum debet. pg. 258 sq.	pg. 143.		II, pg. 385 sq.	
In abaco. 2. pg. 259.	pg. 144.		II, pg. 486.	
De senibus exspectare iussis. pg. 259.	pg. 144.		II, pg. 234.	
Ex Theognide. 3. pg. 259.	pg. 144.		II, pg. 489 sq.	
Hendecasyllabi ad Valerianum, Vilnen. pontif. pg. 260 sq.			II, pg. 145 sq.	
Ad Nic. Radivilum. pg. 261.			II, pg. 107 (XVIII).	
Nic. Radivilo ad regem Augustum. pg. 261.			II, pg. 107 (XIX).	
(Ad Petrum) sine tit. 2. pg. 261.			II, pg. 471.	alia ma
Ad ... Io. Chotkievicium librum mittit. pg. 262 sq.	pg. 145 sq.		II, pg. 117—119.	In Ossolin stat solum brum mi
Ad Sigismundum Aug. regem. pg. 263.	pg. 147.		II, pg. 13.	
Tormentum Augusti nomine appell. pg. 263.	pg. 147.		II, pg. 180.	
Ad eundem. pg. 263 sq.	pg. 147.		II, pg. 15 (XIII).	
Ad eundem ingressur. conv. Io. Chotkiew. pg. 264.	pg. 147.		II, pg. 16 (XVII).	In Ossolin tulus alia adscript
Ad Io. Chotkievicium ... 2. pg. 264.	pg. 148.		II, pg. 123 sq.	
Ad Lituaniam de eodem. pg. 264.	pg. 148.		II, pg. 124.	
Dirae in pontificis max.... hostes. pg. 265 sqq.	pg. 149 sqq.		I, pg. 263—268.	Petropolita 26 sqq. (non grum).
De crastino regio. 8. pg. 269 sq.	pg. 154 sq.		II, pg. 23- 25.	Sextum eti Petropolita pg. 28

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnotanda
ɜm. 2. pg. 270.	pg. 155.		II, pg. 18 (XXV et XXVI).	
fun. in obi. Hie-ni Chotkiew. pg. ɪqq.	pg. 156 sq.		II, pg. 114–116.	
n. Chotkiewicium ıtul. 4. pg. 272 sqq.	pg. 158 sqq.		II, pg. 119–123.	
st. Chotkievicium.). pg. 276 sq.	pg. 163 sq.		II, pg. 129 sq.	
regis responsum ho datum. pg. 277.	pg. 165.		II, pg. 14.	
ɜhum. pg. 277.	pg. 165.		II, pg. 346.	
ıtem et fortunam. 77.	pg. 165.		II, pg. 472.	
ıbum. pg. 277.	pg. 165.		II, pg. 470.	Petropolitan. II, 31 b.
ɔl. Trzebuchovium ɑs. hosp. pg. 277.	pg. 166.		II, pg. 90.	
m eodem de hospi-g. 278.	pg. 166.		II, pg. 26 (XI).	
ɪzense hospitium. 78.	pg. 166.		II, pg. 271.	
ı. Kiskam, palat. ɪcen. pg. 278.	pg. 167.		II, pg. 66 sq. (I et II).	
galem) sine tit. 2. 78 sq.	pg. 168.		II, pg. 199 sq.	
. Kiskam. 2. pg.	pg. 168.		II, pg. 66 sq.	
3. pg. 279 sq.	pg. 168.		II, pg. 234.	
ɔnis et Lituanis opulo factis. pg.	pg. 169.		II, pg. 274.	
le re. pg. 280.	pg. 169.		II, pg. 275.	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnota
Ad regem eadem de re. 3. pg. 280.	pg. 169.		II, pg. 275.	
De Lituania et Polonia ... adunatis. 3. pg. 281.	pg. 170 sq.		II, pg. 276.	
De eadem adunatione ... 3. pg. 281 sq.	pg. 171.		II, pg. 277.	
De eadem adunatione ad Io. Chotkievicium. 3. pg. 282 sq.	pg. 172 sqq.		II, pg. 127 sq.	
De iusta et temeraria ira. pg. 283.	pg. 174.		II, pg. 476.	Tituli horum carminum in Ossolineo alia manu notati sunt.
Pro salute regis bibendum. pg. 283.	pg. 174.		II, pg. 18 (XXVII).	
Non temere credendum. pg. 284.	pg. 174.		II, pg. 474.	
De simulatis amicitiis. pg. 284.	pg. 174.		II, pg. 473.	
In peccatores. pg. 284.	pg. 174.		II, pg. 357.	
Ad regem Augustum. 17. pg. 284 sqq.	pg. 175 sqq.		II, pg. 27—30.	Carmina 9 14 in Petr II, 31
Ad Nicol. Naruschovicium. pg. 286 sq.	pg. 179.		II, pg. 163 sq.	
Mulieri non credendum. pg. 287.	pg. 179.		II, pg. 465.	
Paenitentis. pg. 287.	pg. 179.		II, pg. 238.	
Ad regem. 2. pg. 287.	pg. 180.		II, pg. 30 (XXVII) et pg. 29 (XXIV).	
Ad Ioan. Chotkievicium. pg. 288.	pg. 180.		II, pg. 125 sq.	
In blandiloquos. pg. 288.	pg. 180.		II, pg. 478.	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnotanda
ım. 2. pg. 288.	pg. 181.		II, pg. 26 sq. (XII et XIII).	
'hotkievicium. pg.	pg. 181.		II, pg. 125.	
dnam. pg. 288.	pg. 181.		II, pg. 271.	
ıbum. pg. 288.	pg. 181.		II, pg. 420.	
'em parricidam. 6. 88 sq.	pg. 181 sq.		II, pg. 435.	
ı. pg. 289.	pg. 182.		II, pg. 438.	
um Ilicinum. pg.	pg. 182.		II, pg. 196.	
anum. pg. 289.	pg. 182.		II, pg. 433.	Petropolitan. II, 28 b.
ım. 3. pg. 289.	pg. 183.		II, pg. 27 (XIV), pg. 17 sq. (XXII et XXIII).	Tertium in Petropolitan. II, pg. 29 a.
:os. 3. pg. 289 sq.	pg. 183.		II, pg. 479.	
ıbum. pg. 290.	pg. 183.		II, pg. 479.	
m spectabilem Au- ıum Rotundum. pg.	pg. 184.		II, pg. 217.	
ərtum Praetocium. 91.	pg. 185.		II, pg. 214.	
ım Gornicium. pg.	pg. 185.		II, pg. 192.	
dream Tricesium. 91.	pg. 185.		II, pg. 247.	
psum. pg. 291.	pg. 186.		II, pg. 221.	
ıviam. pg. 291 sq.	pg. 186.		II, pg. 466.	
evium, thesaura- curiae. pg. 292.	pg. 186.		II, pg. 251.	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnot
Ad regem de duce Romano. 18. pg. 292—294.	pg. 187—190.		II, pg. 19—23.	
Ad Chotkievicium. 4. pg. 294 sq.	pg. 190.		II, pg. 124 sq.	
In stemma Georgii Petcunii episc. Samogit. 3. pg. 295.	pg. 191.		II, pg. 132 sq.	
In quendam. pg. 295.	pg. 191.		II, pg. 452.	
In Victorinum. pg. 295.	pg. 191.		II, pg. 249.	
Ad Augustinum Rotundum (Mielieski). pg. 295.	pg. 191.		II, pg. 218.	
In Lucam Mundium ad eundem. pg. 295 sq.	pg. 191.		II, pg. 218.	
In Mundii criminationes. pg. 296.	pg. 192.		II, pg. 218 sq.	
Ad defensionem in Mundium. pg. 296.	pg. 192.		II, pg. 219.	
De rusticis Samogiticis. pg. 296.	pg. 192.		II, pg. 269.	
Ad Ioan. Chotkievicium. 3. pg. 296.	pg. 193.		II, pg. 125 et 126.	
Nicolao Iassinio. pg. 297.	pg. 194.		II, pg. 197 sq.	
In quosdam, quibus pro ecclesiaste est carnifex. 2. pg. 297.	pg. 194.		II, pg. 391. II, pg. 474.	
Facies urbis Vilnae. pg. 297.	pg. 195.		II, pg. 270.	
Ecclesiastes Vilnens. in sicarios. pg. 297.	pg. 195		II, pg. 270.	
In Acerram. pg. 297.	pg. 195.		II, pg. 434.	
Ad Rigam (cui Decisiones suas legendas mittit). pg. 298.	pg. 195.		II, pg. 271 sq.	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnotanda
In Attalum. pg. 298.	pg. 196.		II, pg. 470.	
De Avito. pg. 298.	pg. 196.		II, pg. 463.	
In Phoebum. pg. 298.	pg. 196.		II. pg. 463.	
De iurisconsulto et medico. 2. (alterum s. t.). pg. 298.	pg. 196.		II, pg. 416 sq. II, pg. 473.	
De ambitione (et carmina s. t.). pg. 298—300).	pg. 197 sq.		II, pg. 392 – 394 et 475.	Petropolitan. II, pg. 30.
Andreae Alciato, praeceptori suo, mittit librum suum. pg. 300.	pg. 199 sq.		II, pg. 328 sq.	
De Scassevio. pg. 301.	pg. 200.		II, pg. 244.	
Epitaphium Laganoviae, coniugis Scassevii. pg. 301.	pg. 200.		II, pg. 244.	
In Sentinum. pg. 301.	pg. 200.		II, pg. 282.	
In quendam largius se ingurgitantem. pg. 301.	pg. 201.		II, pg. 442.	
Ad viatorem. pg. 301.	pg. 201.		II, pg. 485.	
In quendam. pg. 301.	pg. 201.		II, pg. 431.	
De muliere quando bona. 2. pg. 301.	pg. 201.		II, pg. 465.	
Coniux. pg. 302.	(sine t.) pg. 201.		II, pg. 463.	
Ad Stanislaum Kiskam. pg. 302.	pg. 202.		II, pg. 67 sq.	
Ad Krczonovium. pg. 302.	(Krczonovicium) pg. 202 sq.		II, pg. 201 sq.	
Ad Tullum. pg. 302 sq.	pg. 203.		II, pg. 447 sq.	
Cuiusdam dictum. pg. 303.	pg. 203.		II, pg. 481.	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adn
In Fabium. pg. 303.	pg. 204.		II, pg. 233.	
(In vanitatis avidos et doctrinae contemptores). pg. 303 sq.	pg. 204 sq.		II, pg. 391 sq	
In Nervam. pg. 304.	pg. 205.		II, pg. 461.	
In Vincentium Maxillam. pg. 304.	pg 205 sq.		II, pg. 336.	
In imperitum medicum. pg. 305.	pg. 206 sq.		II, pg. 421.	
In Porthmea. pg. 305.	pg. 207.		II, pg. 422.	
In Hylam. pg. 305.	pg. 207.		II, pg. 454.	
Epitaphium Umbri. pg. 306.	pg. 207.		II, pg. 402.	
De Venere. pg. 3 6.	pg. 208.		II, pg. 437.	
Epitaphium pharmacopolae. pg. 306.	pg. 208.		II, pg. 402 sq.	
In pauperes coniuges. 2. pg. 306.	pg. 208.		II, pg. 463.	
Sine tit. pg. 306.	pg. 208.		II. pg. 422.	
In Castricum. pg. 306 sq.	pg. 209.		II, pg. 336.	
In quendam. pg. 307.	pg. 209.		II, pg. 434.	
Ad Stanisl. Scassevium. 2. pg. 307 sq.	(Skaschevium) pg. 210 sq.		II, pg. 243 sq.	
Epitaphium (uxoris Stan. Scassevi). pg. 308.	pg. 211.		II, pg. 245.	
Epitaphium Phoebi. pg. 308.	pg. 211.		II, pg. 401.	
In malos medicos. pg. 308.	pg. 211 sq.		II, pg. 422 sq.	
Sine tit. (De Marte a Musis procreato). pg. 308.	pg. 212.		II, pg. 345.	

Ms. …rnicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnotanda
am. pg. 308 sq.	pg. 212.		II, pg. 436.	
…um (transversis …letum) ? pg. 309.	pg. 213.		II, pg. 480.	
…. In quendam. …9.	pg. 213.		II, pg. 480.	
…tum Zakrzevium. …9.	(tit. deleto) pg. 213 sq.		II, pg. 250.	
… 2. pg. 309.	pg. 214.		II, pg. 228 sq.	
am. pg. 309.	pg. 214.		II, pg. 228.	
…inum Krczono- pg. 310.	(Krczono-vicium) pg 215.		II, pg. 202.	
…m doctorem. pg.	pg. 215.		II, pg. 196.	Petropolitan. II, pg. 29 a et b.
ros. 2. pg. 310	pg. 215.		II, pg. 363.	
…tiam (et s. t.). …).	pg. 216.		II, pg. 265; 343.	
…icem, quae fur-…nmissum propter …m subiecto igne …re voluit. — pg.	pg 216.		II, pg. 273.	
…m Angelae. pg.	pg. 217 sq.		II, pg. 32 sq.	
… — Pro unione). ….	pg. 218.		II, pg. 274.	
…e, qui non vult …udire pg. 312.	pg. 218.		II, pg. 474.	
…sum. 2. pg. 312.	pg. 218.		II, pg. 485; 453.	
…num Ephorinum …3. pg. 312 sq.	pg. 219 sq.		II, pg. 189 sq.	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio
Epitaphium Ioannis Antonini. pg. 313.	pg. 220.		II, pg. 180 sq.
De eodem. pg. 313.	pg. 221.		
De medicis. 3. pg. 313 sq.	pg. 221 sq.		II, pg. 420 sq.
Ad medicos. pg. 314.	pg. 222.		II, pg. 421.
In Teutonas medicos. 3. pg. 314.	(sine t.) pg. 222 sq.		II, pg. 344.
De Germania. pg 314.	pg. 223.		II, pg. 345.
De regia podagra ad medicos. pg. 314.	pg. 223.		II, pg. 19.
Manes Nicolai Rotundi ad patrem. pg. 314 sq.	pg. 223.		II, pg. 219.
De regibus non violandis. pg. 315.	pg. 224.		II, pg. 482.
De uxore. pg. 315.	pg. 224.		II, pg. 464.
Amnem quendam antefert fonti caballino. pg. 315.	(tit. sec. manu) pg. 224.		II, pg. 273.
In Quintum. pg. 315.	pg. 225.		II, pg. 411.
In Luterum. pg. 315.	pg. 225.		II, pg. 336.
In Petrum. pg. 316.	pg. 226.		II, pg. 414.
Ad Pamphilum. pg. 316.	pg. 226.		II, pg. 457.
In Cangilianum pg. 316.	pg. 226.		II, pg. 459.
In senem nubentem (alt. manu tit.). pg. 316.	(sine t.) pg. 226.		II, pg. 477.
(Tormentorum epigrammata). 27 (22). pg. 316—318.	pg. 227—230.	Edidit una cum aliis monumentis a. 1864 Vilnae Nic. Malinowski.	II, pg. 281—285.

Ms. ›rnicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnotanda
ıttit Alberto Las- 319 sq	pagina excisa superest frustulum.		II, pg. 133 sq.	
mundum Augu- . reg. 2. pg. 320.	pg. 231.		II, pg. 17 (XVIII—XXI).	
2. pg. 320.	pg. 231.			
lo Augusto r. 2.) sq.	pg. 232.		II, pg. 13 (VI); pg. 16 (XIV).	
ım. pg. 321.	pg. 232.		II, pg. 16 (XV).	
et caesare. pg.	pg. 233.		II, pg. 338.	
lo (caesari) li- uum mittit (falso ş. 321.	pg. 233 sq.		II, pg. 315 sq.	
›. pg. 322.	pg. 234.		II, pg. 134.	
m Alb. Lasci viri pg. 322.	pg. 235.		II, pg. 134 sq.	
Riccius Annobo- Ioannis Alberti negalopolens. — Sigismund. Aug. pg. 322 sq.	pg. 235.		(in adnotatione II, pg. 135).	
m divi Maximi- ›g. 323.	pg. 235.		(in adnotatione II, pg. 135).	
ıundi Augusti r. n. pg. 323.	pg. 296.		II, pg. 18.	
lem regem. — 3.	ordine commutato. pg. 236.		II, pg. 13 sq.	
›po principe Hi- ·. pg. 323.	pg. 236.		II, pg. 324.	
n Lascanam. 2. 4.	pg. 237.		II, pg. 136.	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnota
Aenigma in eandem navem. pg. 324 sq.	pg. 237—239.		II, pg. 136 sq.	
De Alberto Lasco. pg. 325.	pg. 239.		II, pg. 137.	
In Lascum febricitantem. 2. pg. 325.	pg. 239.		II, pg. 138.	
De vario Polonorum amictu. pg. 325.	pg. 240.		II, pg. 266.	
Ad regem. pg. 325.	pg. 240.		II, pg. 15 (X).	
De longis collariis tollendis. pg. 326.	pg. 240.		II, pg. 266.	Petropo. II, 29
Ad Flavitium. pg 326.	pg. 240.		II, pg. 333.	
In quendam. pg 326.	pg. 240.		II, pg. 483.	
Ferdinando caesari epitaphium. 3. pg. 326.	pg. 241.		II, pg. 316 sq.	
De Flavitio. pg. 326.	pg. 241.		II, pg. 333 sq.	
De luna et stella ad Io. Tarnovium. 9. pg. 326 sq.	pg. 242 sq.		II, pg. 77 sq.	
Carmen funebre in obitu Io. Tarnovii. pg. 328—333.	pg. 244 - 251.	editio Cracov. a. 1561.	I, pg. 126—133.	
Epitaphia (Io. Tarnovii). 9. pg. 333—335.	pg. 252 - 254.	editio Cracov. a. 1561 (praeter epitaph. 5).	II, pg. 79—81.	
In Veterinum. pg. 335.	pg. 254.		II, pg. 462.	
Sebastiano Mielecio ... munus. pg. 335.	pg. 255.		II, pg. 110 sq.	
De fure quodam. pg. 336.	pg. 255.		II, pg. 476.	
Ad Stanisl. Tenczinium, palat. cracov. 2. pg. 336.	pg. 256.		II, pg. 147.	
De prandiis sarmaticis. pg. 336.	pg. 256.		II, pg. 260.	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnotanda
mata. pg. 336.	pg. 256.		II, pg. 260.	
ium. pg. 336.	pg. 257.		II, pg. 148.	
ecium. 2 (?). pg.	pg. 257.		II, pg. 192; 445.	
Tencinio ... castell. nsi ... munus. pg. sq.	pg. 258 sq.		II, pg 148 sq.	
dei ducis neco. 2. 38.	pg. 259.		II, pg. 325 sq.	
.) Ad Alcagnitium. 38.	pg. 259.		II, pg. 220.	Idem in corn. 118 = Oss. 10.
nipotenti nummo. 38—340.	pg. 260—262.		I, pg. 245 - 247.	Petropolitan. II, pg. 31 a.
mo androgyno. –	pg. 262.		II, pg 433.	Utrumque etiam in Petropolitano II, pg. 28 b.
nsatorem quendam. 40.	pg. 262.		II, pg. 431 sq.	
mo. pg. 340.	pg. 262.		II, pg. 482.	
quio castrensi. pg. sq.	pg. 263.		II, pg. 482.	
emba (post. ulens. am). pg. 341.	pg. 263.		II, pg. 251.	Petropolit. II, pg. 28 a.
.) De ebrii promis- g. 341.	pg. 263.		II, pg. 445.	
um suum. pg. 341.	pg. 264.		II, pg. 140 sq.	
etate. pg. 342.	pg. 264.		II, pg. 442.	iterum.
ium Barzii (cast. sl.). pg. 342 sq.	pg. 265 sq.		II, pg. 139 sq.	
iciam. pg. 343.	pg. 266.		II, pg. 274.	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnota
Epitaph. Nicol. Firlei. pg. 343.	pg. 267.		II, pg. 152 sq.	
Epitaph. Petri Firlei. pg. 343 sq.	pg. 267 sq.		II, pg. 154.	
Ad Io. Firleium mareschal. regni. 2. pg. 344.	pg. 268 sq.		II, pg. 157.	
P. Royzius Simoni Lugovio. 3. pg. 344 sq.	pg. 269.		II, pg. 205 sq.	
Nic. Firleio, castell vislic. librum mittit. pg. 345.	pg. 270 sq.		II, pg. 155 sq.	
Ad eundem. 2. pg. 346.	pg. 271.		II, pg. 156.	
Ad Sarmatam. pg. 346.	pg. 271.		II, pg. 261 sq.	
De Polono et Germano. pg. 346.	pg. 271.		II, pg. 267.	
Ad Ianum 3. pg. 346.	pg. 272.		II, pg. 432.	
Ad Aulum, dispensatorem iniquum. 2. pg. 346 sq.	pg. 272 sq.		II, pg. 432 sq.	
Ad Io. Firleium marschalcum. 3. pg. 347.	pg. 273 sq.		II, pg. 157 sq.	
In villa stoclicensi Augustino Rotundo a rege donata. pg. 347.	pg. 274.		II, pg. 219.	
In Andr. Tricesii imaginem. 3. pg. 348.	pg. 274.		II, pg. 248.	
Kozmovio. pg. 348.	(sine t.) pg. 275.		II, pg. 201.	
In vino veritas. pg. 348.	pg. 275.		II, pg. 444.	
De mulierum loquacitate. pg. 348.	pg. 275.		II, pg. 466.	
De uxore. pg. 348.	pg. 275.		II, pg. 464.	bis id

Ms. ;ornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnotanda
; equestres. — pg. q.	pg. 276.		II, pg. 481 sq.	
dam. pg. 349.	pg. 276.		II, pg. 454 sq.	
. Gallo vel Kurek. 49.	pg. 276.		II, pg. 203.	Idem in corn. pg. 68.
Sellio (= Seldio) . pg. 349 sq.	pg. 277 sq.		II, pg. 323 sq.	
culam in discessu ;mitae. pg. 350 sq.	pg. 278 sq.		II, pg. 64 sq.	
; horologii. 2. pg.	pg. 279.		II, pg. 484.	
Lutomirscium. re- thesaur. pg. 351.	pg. 279.		II, pg. 204.	
;e. pg. 351 sq.	pg. 280.		II, pg. 446.	
lum poetam. pg.	pg. 280.		II, pg. 429 sq.	
dam. pg. 352.	pg. 280.		II, pg. 446.	
Stanisl. Graphi. ;2 sq.	pg. 281 sq.		II, pg. 141 sq.	
;ullium de A. Pa- pg. 353.	pg. 282.		II, pg. 209.	
litione contra Mo- (?). pg. 353.	pg. 282.		II, pg. 16 (XVI).	
m. Nicol. Trzebu- ... pg. 354—361.	pg. 283—293.		I, pg. 80—89.	
Cathar. Tenciniae, Andr. Tarlonis. ;1 sq.	pg. 294.		II, pg. 150 sq.	
Hedvigis, Nicolai ;is uxoris. — pg. l.	pg. 295 sq.		II, pg. 151 sq.	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnot
Ad Petrum regium medicum. pg. 363.	pg. 296.		II, pg. 210.	
Epitaph. Nicol. Lesintii. 2. pg. 363.	pg. 296.		II, pg. 204.	
Epitaph. Alex. Ligezae. 3. pg. 363 sq.	pg. 297 sq.		II, pg. 205.	
Epitaph. Iusto patri. 4. pg. 364.	pg. 298.		II, pg. 185.	
Ad Iustum. pg. 364.	pg. 298.		II, pg. 186.	
Io. Decio epitaph. 4. pg. 364.	pg. 298 sq.		II, pg. 187.	
Ad Sarmatam de ebrietate. 2. pg. 365.	pg. 299.		II, pg. 261.	
In Bibilargum pg. 365.	pg. 299.		II, pg. 444.	
Arbitrio alieno non bibendum. 6. pg. 365.	pg. 300.		II, pg. 262.	Petrop II, pg.
Valedicit Cracoviae. 3. pg. 365.	pg. 300.		II, pg. 264.	
Iustae opes quae. pg. 365.	pg. 301.		II, pg. 474.	Petrop II, pg.
In milites. pg. 366.	pg. 301.		II, pg. 272.	
In medicos. pg. 366.	pg. 301.		II, pg. 422.	Petrop II, pg.
Ad Sarmatam. 2. pg. 366.	pg. 301.		II, pg. 261 et 265.	
De Ioanna Aragonia. 4. pg. 366.	pg. 302.		II, pg. 307 sq.	
(Sine tit.) Ad Chmuram. pg. 366.	pg. 302.		II, pg. 183 sq.	
Ad Hieron. Misinium. pg. 367.	pg. 303.		II, pg. 208.	
(Sine t.). pg. 367.	pg. 303.		II, pg. 476.	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnotanda
bum. pg. 367.	pg. 303.		II, pg. 238.	
t beatus qui. — 67.	pg. 303.		II, pg. 477.	
ına. pg 367.	pg. 303.		II, pg. 477.	
ptate. pg. 367.	pg. 304.		II, pg. 477.	
ernam aquae poto- pg. 367.	pg. 304.		II, pg. 468.	
. Phoebi. — pg. q.	pg. 304.		II, pg. 401.	iterum.
ulum. pg. 368.	pg. 305.		II, pg. 460.	
dam rusticos. pg.	pg. 305.		II, pg. 419.	
:.) In importunos n correct. pg. 368.	pg. 305.		II, pg. 237.	
inum. 3. pg. 368 sq.	pg. 306.		II, pg. 452 sq.	
bum. pg. 369.	pg. 306.		II, pg. 430.	
m. 2. pg. 369.	pg. 307.		II, pg. 15 (XI et XII).	
nata. pg. 369.	pg. 307.		II, pg. 260.	
nae Bo ae prae- pg. 369.	pg. 307.		II, pg. 11.	
na homicidii ad ıtam. pg. 369.	pg. 308.		II, pg. 257.	
lodovium Lupam. 369 sq.	pg. 308.		II, pg. 211.	
. Podovii. pg. 370.	pg. 309.		II, pg. 212.	
Nicol. Orlovii. 70.	pg. 309.		II, pg. 209.	

Ms. Cornicensis	Ms Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnotanda
Ad Iustum Ludovicum Decium Constantia uxore ducta. pg. 370.	pg. 309.		II, pg. 186.	
Epitaph. Erasmi abbatis. 2. pg. 370.	pg. 309 sq.		II, pg. 190 sq.	
De cunctatione caesaris. pg. 370 sq.	pg. 310.		II, pg. 304.	
Ad mutuum petentem. pg. 371.	pg. 310.		II, pg. 478.	
In medicum quendam. pg. 371.	pg. 311.		II, pg. 389 sq.	
In quendam. pg. 371.	pg. 312.		II, pg. 455.	
Epitaph. Ursulae Droioviae. 2. pg. 371 sq.	pg. 312.		II, pg. 188.	
Ad Severinum Bonerum. pg. 372.	pg. 312 sq.		II, pg. 43.	
In quendam. pg. 372 sq.	pg. 313 sq.		II, pg. 388 sq.	
Epitaph. Io. Andreae medici. pg. 373.	pg. 314.		II, pg. 182.	
De artibus. De medicis (2). pg. 373.	(sine tit.) pg. 315.		II, pg. 474; 420.	
(deest).	Ad Sarmatam in dictionarium Io. Maciński 7 (deleta) pg. 315 sq.	Mączński, Lexicon latino polon. Regiomontii 1564 (8 epigrammata).	II, pg. 278 sq.	
Roma de Polonis. pg. 373 sq.	pg. 316.		II, pg. 279.	
(Sine tit.). pg. 374.	pg. 316.		II, pg. 475.	
In Palumbum. pg. 374.	pg. 317.		II, pg. 430.	
	De regina Bona (deletum) pg. 317.		II, pg. 11.	Idem cornic. 369 = oss. 307.

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnotanda
ita christiana. pg. sq.	pg. 319 sq.		II, pg. 358 sq.	Idem cornic. 194 = ossol. 67 sq.
iana admonitio. pg. sq.	pg. 321 sq.		II, pg. 360 sq.	Idem corn. 195 = oss. 69 sq.
ex Sarmata. — pg. —386.	pg. 323—340.		I, pg. 137—149.	
rigine iuris. — pg. —393.	(ultima pars desideratur) pg. 341—348.		I, pg. 150—158.	
ndr. Gorcensem ... toriae polon. lib. I ... 394—398.			I, pg. 17—21.	
eidos lib. I. — pg. —403.			I, pg. 233—239.	Idem in msto. navrensi IV, pg. 75—78.
gis ... pg. 403—404.			I, pg. 22—23.	
te adulandi. — pg. —406.			I, pg. 242—244.	
mitii manes planctus. 407.			II, pg. 37 sq.	
ium Royzii. — pg. —409.			I, pg. 24—25.	
t.) epigrammata. 5. 410.			II, pg. 204; 306; 487; 486 sq.	
). Chotkiovicium. 2. 411.			II, pg. 126.	
oebum. pg. 411.			II, pg. 450.	
t.). pg. 411.			II, pg. 472; 437; 403.	
itu Georgii Bona ... 412 sq.			II, pg. 331 sq.	
phium. pg. 413.			II, pg. 332.	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnota
In lituanicam peregrinationationem. — pg. 413—414. In bibulos (solum titulus). pg. 414.		Dissertationum actorumque cl. philol. acad. litt. cracov. tomi XII, pg. 402—404 ed. Cas. Morawski.	I, pg. 240—241.	In msti. minum bibl. C niorum saviens timis di pagi
		Modrzewski, Ad senatum oratio II de poena homicidii. Cracov. 1545 (13 vv.).	II, pg. 207 sq.	
Sub stemmate episc. Maceovii. 5. pg. 147.	pg. 9 sq.	**Rubricella** cracoviens. quottidiana a. 1546 (2) (in stemma Maceovii).	II, pg. 54.	
		Hymni aliquot ecclesiastici. Cracov. 1548 (18 vv.).	II, pg. 351 sq.	
		Io. Langus, Carminum lyricorum liber. Augustae Vindel. 1548 (sub finem).	II, pg. 304.	
		Bartł. **Groicki**, Porządek sądów. Kraków 1562 (1559) (6 vv. post. praef.).	II, pg. 195.	
		Iac. **Górski**, De generibus dicendi. Cracov. 1559 (6 vv.).	II, pg. 193.	
		Tricesii Epigrammatum lib. II. Cracov. 1565 (32 vv.).	II, pg. 159 sq.	
		De apparatu nuptiarum Sigismundi Augusti et Elisabes. Crac. Ungler. 1543; ibid. Hier. Victor. 1543.	I, pg. 29—41.	
		Carmen funebre in obitu Petri Gamrati. Cracoviae apud vid. Unglerii 1545.	I, pg. 93—98; II, pg. 40—42.	

Ms. …icensis	Ms. Ossolinens	Editiones priores	Haec editio	Adnotanda
		Ad sacros. Samuelem episc. plocensem, cracoviensem designatum. Cracoviae ap. Victorem 1515.	I, pg. 227—230; II, pg. 47—50.	
		Carmen tumultuarium adver. astrologum q.. in vitam Samuelis episcopi mentitum: S. l. et a.	I, pg. 251 257. II.	
		Ad Nic. Radivilonem epithalamium. S. l. et a.	I, pg. 72—79; II, pg. 38.	
		Regi Ferdinando in coniugis Annae obitu epitaphia. Cracoviae 1547.	II, pg. 309—315.	
		Ad Samuelem episc. cracov. carmen de s. pontifice caeso sive Stanislaus. S. l. et a.	I, pg. 3—16.	
		Historia funebris in obitu Sigismundi Sarm. regis Cracoviae. Ungler. 1548.	I, pg. 99—117; II, pg. 6 9.	
		Nenia in funere Sam. Maceovii. Cracoviae: Lazarus Andr. 1550.	I, pg. 118—125; II, 52 sq.	
		Ad Sigismundum Augustum r. c. consolatorium. Cracoviae. Heredes M. Scharffenberger 1563.	I, pg. 217 223 (epigrammata ad calcem addita II, pg. 364 sq.)	
		Ad proceres Polonos de matrimonio regio. Cracoviae. Heredes M. Scharffenberger 1553.	I, pg. 197—208.	
		De apparatu nupt. Sig. Augusti et Catharinae. Cracoviae. Heredes M. Scharffenberger 1553.	I, pg. 61—71.	
		Chiliastichon. — Cracoviae 1547.	I, pg. 159—196.	

Ms. Cornicensis	Ms. Ossolineus	Editiones priores	Haec editio	Adnota
		Dissertationes actaque class. philol. acad. litt. cracov. t. XII, pg. 403 sq.	II, pg. 263 sq	Mstus. Cri minum bib sin. Varso timo f
		Index tormentorum Sigismundi Aug. regis in biblioth. stockholmensi asservatus, a Nicol. Malinowski a 1864 Vilnae una cum aliis veteribus monumentis editus.	II, pg. 283 (XIV).	Apograph cis in bibli cornicensi tradit
		Decisiones lituan. Praefatio init. (Hesiod. Ἔργα κ. ἡμ. vv. 256—262).	II, pg. 491 sq.	
		Ibid. IV, 138 (ibid. vv. 293—297).	II, pg. 492.	
		Ibid. III, 263 (Homeri Odyss. XII v. 341 sq.).	II, pg. 492.	

Appendix III.

Editionis huius apparatu iam paene omni typis excuso pervenit in manus meas liber a Theodoro Wierzbowski editus (Materyały do dziejów piśmiennictwa polskiego. Tom I., Warszawa 1900), qui tabulariorum haud spernendas copias, ad litteras vitasque scriptorum saeculi XV atque XVI illustrandas pertinentes, complectitur. In quibus cum etiam Royziana quaedam adhuc mihi ignota continerentur, abesse eorum fructum ab hac editione nolui atque haec praecipua enotavi:

1. Pg. 134 sq. repetitur ex publici regni poloni tabularii litteris (metryka kor.) Sigismundi Augusti regis decretum, Grodnae die 10 mensis augusti a. 1567 datum, quo Royzii stipendium annuum quingentorum florenorum, quod antea ex salinarum Vielicensium reditu numerabatur, thesauro curiae regiae solvendum adtribuitur. Factum id esse traditur ex comitiorum regni scito, quo omnia, quibus inde ab Alexandro rege contra leges salinarum reditus onerarentur, ad alia vectigalia transferri placuisset. Quo regis decreto cognito cum Royzii querellas certo iustoque fundamento non caruisse appareat, id tamen etiamnunc non liquet, qua ratione, cum rex diserte praecepisset, ut Royzio usque ad extrema eius vitae tempora a thesaurario regni curiae hoc annuum stipendium singulis annis quaternis aequis portionibus, non exspectatis unquam aliis ipsius litteris, sine ulla difficultate persolveretur, res eo deducta sit,

ut Royzius hoc stipendio destitutus regem adiret ac postremo non ex polono, sed ex lituano regis curiae thesauro quaedam hoc nomine accepisse traderetur. (Conf. praefat. huius libri pg. XXXV sq.; XLI).

Ceterum decretum a. 1567 repetit multa, quae ad Royzii merita pertinent, eisdem fere verbis, atque decretum a. 1559, unde etiam id explicabis, quod cum in decreto a. 1559 Royzius viginti fere annos apud Polonos commorari dicatur, etiam in decreto a. 1567 idem „ante plus minus 28 annos" in Poloniam Bononia commigrasse fertur. id quod aliquantum a vero aberrare in mea polona de Royzio dissertatione (pg. 49 = 9 adn. 5) demonstrasse mihi videor. Unum tamen, quod desideratur in decreto a. 1559, commemorat rex in decreto a. 1567, Royzium, cum a Ferdinando, Romanorum rege, Viennam vocaretur, a Sigismundo Augusto, ut in Polonia maneret, stipendio proposito esse permotum. Atque locus ille decreti ita conformatus est, ut Royzium bis a Ferdinando, primum vivo adhuc Sigismundo I, deinde post eius mortem Vindobonam accitum esse, etsi non certum sit, suspicari tamen liceat. Verba enim decreti ad eam rem spectantia haec sunt: (significamus) ... hac (Royzii) ab omnibus passim vivo adhuc parente nostro celebrata laude eruditionisque fama excitum serenissimum olim socerum nostrum Ferdinandum, tum Romanorum regem, postea imperatorem designatum, illum ad se vocasse, nos vero, cum et ipsi post divi parentis nostri decessum intelligeremus ... stipendio illi proposito ... facile homini persuasisse, ut ... (conf. praef. huius pg. XXVII).

2. Pg. 112 editionis Wierzbowscianae repetuntur ad exemplar bibliothecae Barberinianae litterae Sigismundi Augusti regis die tertia m. augusti a. 1561 Vilna ad Pium IV missae, quibus Royzius ad munus rotae auditoris, post Antonium Augustinum, episcopum illerdensem declaratum, vacuum Aragonensibusque solis reservatum, pontifici romano studiosissime commendatur (conf. praefat. huius pg. XXXII). Ex quibus litteris etiam perspicuum est regem iam antea aliis

in causis aliquoties litteras commendaticias de Royzio ad papam misisse.

3. Pg. 85 et 91 exhibentur pauca ad Royzii ipsius manu scripta expressa, ex quibus patet, id quod iam aliunde collegi (praefat. pg. LVI), libros manuscriptos Cornicensem et Ossolineum, quibus plerumque haec editio nititur, Royzii manu non esse exaratos.

4. Pg. 83 sqq. illustrantur in epistula, ab ignoto quodam homine conscripta, clandestina consilia artesque, quibus rex senex in episcopi cuiaviensis munere tum vacuo deferendo oppugnabatur (conf. praefat. huius pg. XXIII).

Parte I continentur haec maiora:

HEROICA ET NARRATORIA.

I.

CARMINA HEROICA ET NARRATORIA.

1.

Ad virum illustrem

SAMUELEM,

episcopum Cracoviensem et supremum in Polonia cancellarium.

Carmen de sancto pontifice caeso

sive Stanislaus [1].

Saepe ego, qui cecini magnorum gaudia quondam
Heroum [2] solvique animos et carmine laeto

[1] Hoc carmen editum est primum sine loci annique nota inter a. 1547 et 1550, id quod patet ex titulo Maceovio in indice adscripto; nam ipse factus est supremus cancellarius a. 1547, obiit autem a. 1550. In bibliotheca Ossolinea, ubi huius carminis editio prima asservatur, exstat etiam alia editio, numero 14419 signata, ex ampliore libro evulsa, nam et ante nostrum carmen desunt chartae 16, et ad calcem finis libri non notatur. Esse hanc alteram editionem partem libri, qui etiam Simonis Simonidae Divum Stanislaum 84 octonariis celebratum continuerit et Cracoviae in officina Lazari per Basil. Skalski a. 1607 excusus sit, et Ossoliński (Wiad. hist. kryt. II, 228) re examinata prodidit et ignota manus in ipsa editione adnotavit. Ceterum Ossoliński l. c. etiam alias posteriores huius carminis editiones nuncupat. Nisus sum, ut par erat, prima editione, alteram inspexi. Ceterum epigramma in editione prima imagini Maceovii armorum gentilium in indice adscriptum, cum nullo artiore vinculo cum carmine cohaereat, satius visum est infra in numero ceterorum epigrammatum Maceovio dicatorum repetere.

[2] Notat sua carmina nuptialia antea edita.

Mente procul pepuli curas, nunc tristia maestus
Funebribus plangens numeris exordia sumam[1].
Aspira, magne o Samuel, mihi suffice carmen,
Praesidiis, velut ante, tuis et funera flenti
Ante tui cessoris[2] ades. Seu templa deorum,
Augusti seu celsa tenet te curia regis
Inclita Sarmatici, moderantem iura senatus,
Sive tui rerum vacuus Pradnicis ad undam
Fronde super viridi recubas et tecta superba
Miraris tua, sidereo quae tollis Olympo:[3]
Qui te cumque tenet locus, adsis. Flebile sancti
Pontificis funus dicam, qui, caesus ad aram
Ob Christum templique decus laniatus et artus,
Infandum, regis dextra sparsusque per auras
Alitibusque feris datus esca, fit integer olim
Extemploque suo coierunt membra tenore.
Christe mihi causas memora, quibus excita quondam
Ira Boleslai exarsit? cur regia dextra
Caede Stanislaum crudeli obtruncat ad aras
Pontificem? tantaene animis regalibus irae?[4]
Iustus erat praesul, quo non praestantior alter
Ore ciere viros animosque attollere caelo,
Sarmata Sauromatas inter sanctissimus unus,
Fama ingens factisque, tuus, Cracovia, praesul,

---

[1] Imitatur illos versiculos, qui vulgo praemittuntur in libris Vergili Aeneidi: Ille ego, qui quondam gracili modulatus avena Carmen cett.

[2] sc. sti. Stanislai, episcopi Cracoviensis. Sed fortasse Carmen funebre in obitu Petri Gamrati a. 1545 a se emissum tangit. Suspicari enim licet a Samuele Maciejowski impensam in carmen illud edendum factam esse eamque rem notari verbis: „praesidiis cett“. Tmesis in voce antecessoris consuetudini optimorum scriptorum repugnat.

[3] Descripsit hanc villam, ab ipso Samuele Maciejowski in pago Prądnik Czerwony ad fluviolum eiusdem nominis aedificatam, cuius etiam nunc satis conspicuae servantur reliquiae, Lucas Górnicki in libro q. i. Dworzanin polski. Locus similiter compositus est in Lucani Pharsal. I, 48 sqq.

[4] Totus hic locus effictus est ad Vergili Aen. I vv. 8—11.

Ast quem laeta suum Scepanovia[1] iactat alumnum,
Tantum nacta decus, felix Scepanovia tellus!
Non illo quondam populos errare magistro
Fas erat aut divis colere impia fana relictis,
Non vitiis onerare animas, non crimine vitam
Polluere et tacito versare in pectore fraudes,
Insidias struere et mensas temerare veneno,
Non odisse suos iramque lacessere divum,
Turbatis sacris et religione vetusta.
 Non fas[2] ignotos sine praesule figere[3] ritus
Et morem templis audere imponere divum,
Sanctior ac[4] aevi quae gens tulit illa prioris,
Quaeque hodie vasti sequitur pars maxima mundi,
Arbitriis mutare suis et sola putare
Recta, placent uni populo quaecunque profano,
Contemptisque novos patribus praescribere cultus,
Sit tanquam afflatum meliori numine vulgus,
Ceu rigeant proceres, sit flamine plena deo plebs.[5]
Qualia monstra gemens nostra aegre sustinet aetas
Iactatusque sacer tot tempestatibus ordo.
Tuque adeo, Romane pater, cui terra fretumque,
Cui Styx mortali, melior cui paret Olympus,
Indignans late spoliatis aspicis aris
Sarmatiamque doles tantum in discrimen iisse
Sacrorum, male vicinus quam perculit error.
Et nisi nos tandem caelo deus aequus ab alto
Respectet miseros, frustra tua fulmina torques
Aeternasque neces et nigra minaris averna.

---

[1] Pagus in terra Cracoviensi prope Bochniam urbem situs, ubi stus. Stanislaus a. 1030 natus esse traditur. Ceterum conf. sis ad singulos locos huius carminis adnotationes historicas, quas dedi ad Panegyr. ad div. Stanislaum Pauli Crosnensis in altero volumine Corporis inde a pg. 42. Clarius et accuratius Paulo enarravit rem Royzius.

[2] Scil. enim, nam est digressio, quae respicit tempora ipsius poetae.

[3] Sic in libro.

[4] Ita in libro pro „atque" optimorum scriptorum.

[5] i. e. quasi vulgus proceribus praestaret iudicio divinitus inspirato.

Viveret o utinam[1] et vitales carperet auras,
Perpetuumque colo Lachesis deduceret aevum!
Talia non illo molitus Sarmata quondam
Pontifice est, Saxo[2] arva licet vicina teneres,
Saxo novae assertor pietatis et improbus auctor,
Divini Saxo verbi importunus adulter!
Urgebat dictis populos iussisque premebat,
Ore potens praesul vitaque verendus honesta.
Regem ille ac populum nullo discrimine habebat,[3]
Numina laedentem sic carpere suetus utrumque,
Esset ut upilio regi par, purpura nullos
Principis aut maius facinus sentiret honores.
Quin saepe in reges maioribus excitus iris
Antistes ruit ac verbis exarsit acerbis.
Crudelis leti fuit olli unde omnis origo:
Quippe Boleslaum, gentis qui sceptra Polonae
Sauromatum late populorum et regna tenebat,
Dum carpit praesul magnisque licentius ausis
Increpat exuere et vitiis et crimine tentat,
Quo se rex quoque augustos foedarat honores
Plurimus impleratque odiis urbesque domosque
In sese, atque sui oblitus, divumque hominumque
Quidquid erat, nil rex vitiorum liquit inausum.
Quid memorem cives caedentem urbemque suam
Sanguine foedantem populantemque omnia ferro?
Matres, infandum — quod postera nesciat aetas! —
Ablatis gremio natis, sugenda ferarum
Ubera dant catulis saevo cogente tyranno.
Haec bonus antistes dum iusta percitus ira
Castigat regemque iubet meliora monenti
Parere et facilem voces audire deorum,
Illius in sese exacuit crudelia corda
Armavitque manus. At non tamen abstinet audax

[1] Scil. stus. Stanislaus.
[2] Edit I: „saxo" hic et v. 60; correctum in secunda.
[3] Verg. Aen. X. 108.

Incepto, videat quamvis sibi dira tyrannum
Fata parare necemque atrocem et funera saeva.
Ergo secreto non iam regem admonet ore,
Saepius indigne regali pulsus ab aula;
Publica non iam vox sat erat, non carmina dira,
Quae in Ditis mittunt hominem pallentia regna,
Exsortemque boni faciunt vitaeque beatae [1].
Facto opus est: templis divum atque altaribus arcet
Regem infelicem, conclusis undique valvis,
Qua rex it gressumque infert in templa Deorum.
Talibus in regem praesul fortissimus usus,
Tantorum vindex scelerum vitaeque nefandae,
Qua se rex quaque augustos foedarat honores.
Ille autem, accensus furiis victusque dolore,
Tantum pontificis tolerare haud iam potis ausum,
„Multorum victor populorum o,“ inquit, „ab uno
Sacrifico vincar? me, quem Scytha quemque Valachus,
Quem Moschus tremit et quicquid stans aspicit arctos,
Imbellis pulsat manus atque altaribus arcet
Divum conventuque hominum? mihi dira minatur
Excidia infernosque ignes mortemquem perennem?
Ah ego, qui nuper Ruthenum Marte subegi
Austriacasque arces et fortis castra Moravi
Ense tuli, quo Pannonius victore tyrannus
Purpuream fundens animam terram ore momordit,
Scilicet haec patiar, dum ferrum dextera et arma
Sustinet? et non sacrificum hunc, non hoc caput audax
Dedo neci pedibusque meis in vulnera curro? [2]
Dedo neci manibusque meis in Tartara mitto?
Non mihi lux haec, non caelo sol ante voluto
Occidat et stellas accendat in aethere vesper,
Quam caput illud ego scapulis tergoque revello,
Invisum caput et merita meme expleo caede!“

---

[1] exsecrationes devotionesque (klątwy).

[2] „in vulnera currere“ similiter dictum atque illud Ciceronianum „in sententiam currere“.

[illegible] rex demens, facinus qui cogitat atrox
[illegible] aptum meliora monentem
[illegible] manu sanctumque cruorem
[illegible] moliri funera dextra.
[illegible] antistitis audiat ultro
[illegible] animam scelerato crimine solvat,
[illegible] sub aperta pericula mittat?
Sed [illegible] sua iam rex miser atque suis it
[illegible] et turbine mentis
[illegible] nec se ratione gubernat.
[illegible] demens et tristis Erinys,
[illegible] rapit, sine ducitur ullis
[illegible] hunc metus atque deorum
[illegible] arma et milite saevo
[illegible] Mora longa fit omnis eunti.
[illegible] quacunque occidere sede
[illegible] scelerato abrumperre ferro.
[illegible] pepercerit aris.
[illegible] extra moenia praesul
[illegible] regem templa silebant,
[illegible] in aede.
[illegible] qua se Istula findit,
[illegible] civem.
[illegible] et impete magno
[illegible] milite sacra
[illegible] tractumque necare.
[illegible] dedisse.
[illegible] in aede.
[illegible] capessit.
T[illegible] tracturus ab ara
[illegible] Quis numina laedat?
Ter [illegible] amens
[illegible] retro.
N[illegible] furentis
[illegible] acinax[1].

[1] Antiqui scriptores [illegible]

Quin magis indignans, dira ceu pulsus Eriny[1],
In templum frendens ruit obiurgatque morantes
Armatos, resides animos, imbellia corda
Exclamat, qui non iam dudum ex aede revellant
Pontificem et sacris operantem caede cruentent,
Succeditque operi scelerato et fertur in hostem, —
Non hostem, infelix sed quem sibi fecerat hostem.
Dextram iniecturus iamque avulsurus ab ara
Pontificem, ferroque virum violare paratus
Atque deos, retro rex it — mirabile visu —
In terramque ulli non tactus volvitur amens
Protinus, immotusque iacet ceu truncus humi rex.
Mox surgens animoque resumpto rursus in aram
It ferroque caput facientis sacra cecidit
Pontificis caesumque trahit violentus ab ara,
Ante foresque necat templi. Timuisse putandum est
Tectorum casum et praesentis numinis iram,
Ne sese media vindex in caede lacunar
Obruat et sceleratam animam, scelere ultor in ipso,
Auferat irata dextra Deus et nece saeva,
Quasque furens animis violarat martyre caeso,
Ipse cruore suo sacratas imbuat aras.
    Non satis immani fuerat saevoque tyranno
Pontificem vita spoliare et sternere ferro,
Sanctum pontificem, nisi centum in frusta cadaver
Ense secet spargatque sacratum corpus in auras.
Ante fores ergo non uno vulnere caedem
Expedit — offensi quid non facit ira tyranni?
In partes corpus saevo secat ense minutas.
Hinc caput inde manus, dextram hinc atque inde sinistram,
Inde pedes, genua hinc divellit ab artubus artus:
Non tergo cervix humerisve haesere lacerti,
Non cruri femur, avulsis non tibia suris.
Barbarus ut quondam caro crudele perempto

---

[1] Forma haec caret auctoritate antiquorum Ceterum editio exhibet Eryni et ita ipse R. videtur scripsisse.

Fratre furit miles fraternaque vindicat ultor
Funera et incumbens multa nece saevit in hostem,
Vulnera vulneribus geminans atque ictibus ictus,
Nec se explere potest, dum spiritus artubus ullus
Palpitat et motare animam videt eruta membra:
Praesule non aliter trux rex se gessit in ipso.
Trux magis, heu, dirus magis, heu, truculentus et ille,
Barbarus ille magis: sectos, ut se expleat, artus
Discerptumque cadaver agrum iactare per omnem
Imperat alituumque escam iubet esse ferrarum.
At Deus omnipotens caelo demisit ab alto
Terribiles rostris aquilas atque unguibus uncis,
Quattuor, a totidem caeli quae partibus artus
Alitibus[1] servent avidis et vulture pulso.
Visa quoque in noctem medio fax lucida caelo,
Quae sparsum illustret nocturno lampade corpus.
Quo monstro attoniti cives, quum postera primum
Tithoni croceum linquens Aurora cubile[2]
Effulsit terris, collectos undique tollunt
Componuntque artus una conduntque feretro.
Hic maius sequitur, vidit quod nulla vetustas
Prodigium: coiere artus — mirabile dictu —
Inque abiere suam nullo cogente figuram.
Prima redit facies Superum vi; nulla cicatrix,
Non ullae plagae manserunt: vivere dicas,
Frigida ni rigeant immoto corpore membra.
Protinus audita re monstroque excita tanto
Circumfusa ruit late Cracovia tota,
Et civis, Casimire, tuus studioque videndi
Huc omnis populus vicinaque confluit ora.
Mirantur coiisse artus diversaque membra,
Quae nuper disiecta agros videre per illos.
Agnoscunt veterem faciem divamque figuram
Pontificisque sui vultus, si vita maneret,

---

[1] Utraque editio: „A litibus".
[2] Verg. Georg. I, 447; Aen. IV, 585; IX, 460.

Attonitique stupent, illum hic, hic aspicit illum,
Si credant sibi, quae coram cernuntque videntque.
An rex immanis rursus tela impia sumes
Sacrilegasque manus superis infensus et aethrae
Intuleris demens, divum et miracula solves,
Inque anima cassum tua strinxeris arma cadaver?
Quanti olim, infelix, heu, quanti optaveris emptum
Pontificem intactum et sacrum servasse cruorem?
Mox regno, — breve tempus erit, — depulsus avito
Lugebis tua facta, exsul tecta extera quaerens.
Condere corpus humi sanctumque inferre sepulcro
Tempus erat, nullo ne magnus honore iaceret
Martyr, magna licet populo spectare libido
Praesulis ora sui, nec se satiare videndo
Attoniti possint, aut fixa cadaver in ipsum
Lumina et intentas valeant avertere mentes.
At tandem dant corpus humo vilique locatus
Aggesta e terra tumulo Scepanovius heros,
Maximus exigui iuxta iacet ostia templi.
Non illi populus dare marmoris ausus honores,
Non intra delubra illum tumulare deorum;
Non lugubre canunt tumulum nec carmine signant.
Talia si faciant, saevum timuere tyrannum
Funestasque manus, iterum ne dirus in aras
Irruat et clausa manes disturbet ab urna,
Pontificemque suum videat Cracovia centum
Sectum in frusta iterum discerptaque praesulis ora.
Non haec finitimas tantum vulgata per urbes
It fama et crudele nefas; non frigidus axis,
Nec soli hoc septem funus flevere triones:
Res late exierat populoque audita Latino est
Hesperiaeque omni. Iam Thybridis accola luget
Romuleusque pater, vasti datus arbiter orbis,
Terrarum caelique potens nigraeque gehennae,
Ingemuit caede audita lacrimasque profudit;
Exciderat que aegro prope vertice sacra tiara,
Dextraque vix sceptrum tenuit, cubitoque moratus

Incumbens, humeris heros caput exserit altis
Turbidus, et mixta lacrimis sic intonat ira:
„Ergo crudeli, rex barbare, caede tulisti
Pontificem, caelique virum templique ministrum,
Divorumque domos temerasti martyre caeso?
Irato poenas olim Deus ore reposcat,
Et des crudeles [1], crudelisque exigat Orcus.
Regali interea nobis spoliandus honore es".
Continuoque omnem, qua se Istula fluctibus infert,
Sarmatiam diri regali iure tyranni
Edicto solvit sacro; populumque patresque
Liberat imperio; regaleque sustulit ostrum,
Iusque Boleslao regni indignatus ademit.
Ferre nefas sceptrum capitique adhibere tiaram
Esse iubet; dirisque caput Stygiaeque paludi
Devovet exstinctisque canit mala carmina flammis
Praesentans illi tenebras noctemque profundam.
    Talibus immanis factum crudele tyranni
Castigat, caedemque pater Romanus inultam
Haud sinit, et fusum non olim impune cruorem
Pontificis iusta perculsus vindicat ira.
    Praeterea sacris imposta silentia templis.
Non fas pontifici sollemnes ducere pompas,
Non canere ante aras vocesque attollere caelo.
Murmurat in templo demissa voce sacerdos
Valvarumque homines obiectu submovet aris.
Pulsa nec excelsis resonant in turribus aera
Temporibusve suis populo dant signa vocato.
Luce sub extrema, si quem sua fata vocarunt,
Non decus inferiae, non ullos funus honores
Aere tulit pulso; nec maestis vocibus hymnus
Placavit manes veniamque poposcit Olympum.
Conduntur pura morientum corpora terra,
Indecoresque iacent quocumque in pulvere cives,
Auratumque equitem marmor non claudit avitum.

[1] sc. poenas.

Hic quoque cernere erat populos discrimine nullo
Ire, iugo postquam excusso sprevere tyrannum.
Vulgus honoratis commixtaque civibus it plebs.
Non dominum glandem ructans[1] agnoscit agrestis
Armatus sude ferrata; non vertice nudo
Cerdo magistratum meritoque affatur honore,
Cuncta ruens, sine more furit lasciva inventus.
Nulla olli sat clausa domus; non vectibus ullis
Defensaeve nurus castaeve fuere puellae.
Scilicet irrumpunt magnae in penetralia Vestae;
Intactos thalamos et sacros dis hymenaeos
Ausi polluere, ansanctumque[2] auferre pudorem.
Accinctus ferro pauper locupletis in aedes
Currit hians praedae gazamque fatigat avari.
Importuna animos mendicis addit egestas.
Ius erat in dextra: quo fert sua quemque libido,
Irrumpit demens; campo grassatur aperto
Securus latro poenarum et carceris atri.
Qua fert cumque pedem, trepidat cum fasce viator
Praetentasque notis ludentibus expavet umbras,
Praedonem metuens ramo latitare sub omni.
Non noctem cives horrent tenebrasque ruentes:
Luce furens media stricto sicarius ense
Irruat atque palam quemcunque impune trucidet.
Non fora, non leges, non iudicis ora severi,
Non ulli fasces metuuntur: vi geritur res.
Hos motus, quos ipse malis exciverat ausis,
Arce Boleslaus nequicquam spectat ab alta
Et spretus vana sine viribus aestuat ira.
Qui modo Sarmatiam late tremefecerat omnem,
Et fortes sumptis terrebat Teutonas armis
Arvaque possesso septem subiecta trioni,

---

[1] Ructare eadem notione atque edere ecclesiastici demum scriptores usurpaverunt.

[2] Sic in utraque editione. Facile potui corrigere, si scripsissem: „heu, sanctumque“.

Hunc nunc impavidi brevia intra moenia cives
Contemnunt coramque audent excire tumultus.
Et, quod triste magis quodque exitiale tyranno,
Concilium proceres agitant omnisque senatus,
Ponere regales fasees et sceptra negantem
Seu perdant ferro, seu captum in vincula ducant.
Ferre Boleslai iam dudum dura nequibant
Imperia exosi et nullis tolerabile regnum.
Non hoc grande malum diri crinita cometae
Praeluxit fax ulla, leves quae sidera vates
Conscia fatorum dicunt, casusque futuros,
Regnorum excidia et regum portendere caelo
Cladesque stragesque, atque illaetabile bellum [1].
    Ergo ubi se primo sensit rumore petitum
Insidiis, cecidere animi, nec conscia tanti
Mens sceleris stetit, invicto non pectore virtus.
Quid faciat rex infelix, cui regia non est
Tuta sat iratis patribus? subeatne periclum?
Cogitat instanti sese subducere fato
Molitur tacitamque fugam, regnoque relicto
Cum parvo ratus exsilium sibi quaerere nato,
Pannoniam venit regemque petivit amicum,
Eiectum regno quem quondam in sceptra reduxit.
Illic non aurum, non illic regia gaza,
Non structive tori, non alta palatia desunt:
Ille modo exposcat, non ulla negata voluptas.
    Hic primum, sceleris memori cum saeva quieru
Corda Boleslao, positoque insana furore
Excessit rabies et pristina reddita mens est,
Multa movens animo turbato pectore fatus:
„Heu quid", ait, „volui miser? aut quis impulit erro
Sanctum pontificem divum sceleratus ad aras
Sacrilega occidi dextra, corpusque sacratum

[1] Uti videtur data occasione, ut astrologos, quos vanos fallaces esse multis locis carminibusque demonstrabat, etiam hoc loco rationi falsis niti declaret.

Centum in frusta amens secui sparsumque per auras
Vulturibus canibusque dedi crudelis in escam!
Quis deus huc adigit daemonve? quis abstulit aegro
Mentem animumque mihi? quin protinus ima dehiscis
Terra nigrosque aperis manes Acherontaque dirum,
Ditis regna patris, multo loca sulfure feta
Et poenis, quas promerui? quin terra dehiscis
Et me tergemini viventem mittis in ora
Insaturata canis, mactandum rictibus illis?
Aut tu sontem animam hanc, caelo indignatus ab alto,
Funde pater dextra et saevo me fulmine tolle“ [1].
    Talia iactabat mortemque miserrimus ultro
Poscebat lacrimisque genas foedabat et ora,
Ilia concutiens gemitu et singultibus aegra.
Non epulas capere aut speciosum haurire Falernum
Deliciaeve iuvant ullae, cantusve lyraeve.
Absque cibo solem et stellas videt absque sopore.
Exagitata malo mens non capit aegra quietem,
Humida nec gravido nox prensat lumina somno.
    Visa animum interea ludunt, et corpore cassae
Ante oculos media volitantes nocte figurae.
Heu! qui non acies, qui non modo tela timebat,
Non truculenta ducum mediis in milibus ora,
Hunc vanae species atque irrita terret imago.
    Hinc tristis, saevas agitans in pectore curas,
Consilii ignarus melioris, seu deus ultor
Seu caeca impulerat vesania, mentis inops rex
In silvas abiisse vagus lucosque profundos
Fertur, et a canibus vestigia nota secutis,
Quis rabiem deus et saevas immiserat iras,
Interiisse suis, factus miser esca ferarum:
Dente truci laniatus, humi ferus occubuit rex.
    En memores iustosque deos! quae funera sanctis
Manibus insontique animae ferus ille pararat,
Haec eadem patitur sparsusque cadavere toto

[1] Verg. Aen. IX, 495 sqq.

Atra canum infelix rabidorum viscera complet,
Semianimesque feris trepidant sub dentibus artus.
At tu, magne, toros, pater o Scepanovie, sacros
Sede tenes celsa et positis stas aureus aris:
O! patriae tutela tuae, cui Sarmata largum
Tus adolet septemque genu flexere triones,
Et, saepe ereptis discrimine civibus olim,
Plurima cui totis pendent donaria templis![1]

[1] Hoc versu desinit editio prima. In editione altera adscripti sunt hi duo versus:

Placatum precibus supremum redde Tonantem
Sauromatis, cunctisque tuos defende periclis.

Quorum versuum auctorem esse Stanislaum Grochowski suspicatur Ossoliński (Wiad. hist. kryt. II, pg. 228).

2.

Ad principem virum
ANDREAM GORCENSEM,
comitem,
Maioris Poloniae supremum praefectum [1].

Historiae Poloniae
Liber primus.

Sarmatidos liber primus [2].

Sauromatum prima reges ab origine dicam
Saecula ad haec, addam pugnatas ordine pugnas
Et multis olim crescentia regna tropaeis.
Tu, cui prima hominum et rerum debetur origo,
Une Deus, quem nulla latent, quae viderit olim
Prisca aetas primis mundi nascentis ab annis,
Dicentem rege promissisque allabere coeptis.
Tuque adeo, Comes Andrea, decus aethere dignum,
Andrea, Gorcane Comes, seu patria laetum
Gorca tenet, latis seu te Poznania campis
Iusta exercentem imperia, et tua mollia iussa
Accipit: aspicias, nostrae quae exorsa Camenae

---

[1] Castellanus Posnaniensis et Maioris Poloniae supremus praefectus factus est a. 1535, obiit a. 1551. In fide conformanda novis rebus studebat. Comitem dicit eum poeta sicut Górnicki Lucas „hrabia z Górki" (Dzieje w kor. 108 n. Sanok, 1855).

[2] Duplex titulus indicare videtur Royzio fuisse consilium totius historiae Polonorum carminibus enarrandae, Sarmatidemque fuisse primam partem inchoatae illius historiae. Exstat hoc fragmentum in libro Cornicensi pg. 394—398. Plura Royzium scripsisse non est veri simile.

Audaces meditantur, euntque in carmina pronae.
Tu, — coeptis impar calamos meus urget Apollo, —
Aspicias, faveasque meis, Comes inclite, coeptis
Grandibus. O liceat cursum metamque tenere
Et nostrum laeto canere olim carmine saeclum,
Cuius tu pars magna, Comes, pars magna legeris.

Primus Elisaeo[1], deductus sanguine Lechus,
Psarim, praecipitique ruentem flumine Crupam,
Antiquam patriam, Slavonia regna, Polonis
Unde genus ductum populis et origo, relinquens,
Arva intrat vacua et densis late horrida silvis,
Vasta, profunda, horrenda, trucum spelaea ferarum.
Explorat late ut spatiosos aequore campos,
Ecce Iovis, primum omen, aves caelo aspicit alto
Praecipites ferri, dulcesque revisere nidos,
Pullisque ablatas portare immitibus escas
Et nemora ingenti clangore replere profunda.
Omine laetus eo, — magnum portendere regnum
Visum omen, — magno regnandi accensus amore
Urbem designat, ducto et molitur aratro
Moenia prima lacus late stagnantis ad undam.
Et Gneznam vocat aerii de nomine nidi,
Quem vulgo arboribus posuit Iovis ales in altis;
— Nidus enim priscis est dictus gniazdo Polonis,
Haec et servat adhuc saeclis tot euntibus aetas, —
Lechitasque suo dixit de nomine gentes.
Hoc prisci quondam nomen gessere Poloni,

[1] In msto. „Primus Elysaeo". Sequitur hoc loco Royzius famam a Vincentio Kadłubek Długossoque traditam, qua Lechus Lechitaeque sicut ceteri Slavi ab Helisa, Iavani filio, Iapeti nepote, orti esse feruntur. Lechum ex Slavonia sive Croatia, eiusdem terrae parte, in Poloniam commigrasse praeter Polonorum historiographos etiam Aeneas Silvius tradidit. Conf. Cromeri De rebus Polonorum lib. I cap. 2 et 15, qui tamen Crapinam et Psares, Slavoniae oppida, Lechi patriam nuncupat. Inde veri simile est, Cromeri historia, cuius prima editio prodiit a 1555, Royzium usum non esse, atque ante hunc annum carmen hoc scripsisse.

Quo multi populi nunc illos nomine dicunt.
Post dicti a plano, qui est dictus pole[1], Poloni,
Quod vasto teneant spatiosos aequore campos.
Unguibus et rostro insignem et pernicibus alis
Fert aquilam Lechus: regni haec insignia fecit,
Hoc quae servat adhuc saeclum Sismundiaque aetas.
Hic iuxta Russum[2], tulit a quo Russia nomen
Et cultum, nullis ante illum accessa colonis
Ardua fundabat proscissis oppida saxis;
Moliri cernas urbes et cingere muris
Hostique oppositas astris educere moles.
Proxima deinceps[3] gens Lechi tenet ordine longo;
Sceptra manu gerit et soliis considit in altis.
Praeterea egregium nil nostro ducitur aevo;
Scriptorum latuere manus ingentia facta,
Obscurata annis et nocte sepulta profunda[4].
Heu! tempus edax aevique iniuria longi
Quantum in nostra valent saeclis quot pulchra futuris
Facta oblata patrum, serorum exempla nepotum.
Humanum nil fas occasu auferre supremo,
Vos nisi, Pierides, perpes tendatis in aevum.
Bisseni haec, postquam Lechi magna interiit gens,
Regna palatini sumptis moderantur habenis.
Sive quod augustos titulos fastusque superbos
Oderit illa aetas, seu dura exercuit ullus
Imperia ex Lechi descendens progenie rex,
Demptus honos regnis diversa in iura recessit.
Usque adeo nihil est, quod non sua proterat aetas,
Nil immortale; occasus suus omnia versat.
O hominum ignaras mentes, o pectora caeca!

---

[1] Ms. „polie".

[2] Ms. „Russus". Sed subiectum praedicati „fundabat" potius „Lechus" esse videtur.

[3] Ms. „deinde". „Proxima" scil. saecula vel tempora.

[4] Tradidit quaedam de Lecho eiusque successoribus Bernardus Vapovius teste Cromero (De rebus Polon. II, 1), sed haec Royzio non innotuisse videntur.

Egregium regum imperium gens nescia rerum
Effugit et demens meliores quaerit habenas.
His subter multas populorum cernere turbas
Hinc erat atque illinc, totamque sub arma coactam
Sarmatiam multoque undantes sanguine campos.
Marte accensa fero sua gens in viscera fertur,
Istius iste, ille illius dum paret habenis.
Ceu quondam inclusae caveis volucresve feraeve,
Diversum genus, intendunt in mutua vires
Vulnera, proscinduntque alterno pectora morsu,
Foedantes multo laniatum sanguine corpus:
Sarmatici populi sic se hinc, sic[1] se inde lacessunt,
In sua dum stringunt furiatam viscera dextram,
Vicini immemores hostis, qui plurimus olim
Imminuit, nostroque ab eo[2] non parcitur aevo.
Ecce hostes lato spatiosos aequore campos
Irruere, infestis et contra insurgere signis.
Turbata irrumpunt in regna, et Marte feroci
Fortia multa virum demittunt corpora leto.
Diripiunt populos et opes populantur avitas.
Fordas[3], infandum, matres atque ore tenentem
Infantem mammas nitidasque aetate puellas
Reste hostis durus post se trahit ordine longo.
Nil miseri contra, fracti civilibus armis,
Sauromatae; latis hostis dominatur in agris.
Non aliter, quam cum commissis cornibus iras
Exercent tauri, multo et se vulnere pulsant
Immites totosque lavant undante cruore,
Improvisus adest saltu lupus actus in armos
Disrumpitque fero trepidantia viscera dente,
Nec vitulis parcit, nec vaccis mitibus, agris
In mediis late teneras tondentibus herbas,

[1] Ms. „si" (?).
[2] Ms. „adeo".
[3] Abutitur hoc adiectivo de hominibus. Potuit scribere: Matres, infandum, gravidas...

Distentusque saturque altis exsultat in arvis:
Divisis quondam contingunt talia regnis.
Sarmatia infelix, cum se ut sine remige vidit
Iactatae assimilem navi et retro omnia ferri
Lapsa, palatinos soliis deturbat ab altis.
Sceptra iterum iuvat et sacram spectare tiaram.
Ergo palatinis regalia sceptra repulsis
Succedunt. Primus regales Gracchus honores,
Sarmata, — mentita est quanquam illum fama Quiritem —
Promeruit; Gracchus, quo non praestantior alter
Pace tenere viros, hostemque repellere regnis.
Consilio hunc omnes animisque volentibus ultro
Tollunt in solia atque datas venerantur habenas.
Quae fuerant nuper vario iactata tumultu
Regna palatinis turbantibus, omnia cernas[1]
Surgereque attollique, decusque resumere priscum.
Dextra potens Gracchi, belloque imperdita virtus
Evaluit pulso longe de finibus hoste,
Paceque compositis pulchra popularibus armis.
Bella exhausta inter pugnatasque ordine pugnas
Cernere erat Gallos, inimica inferre Polonis
Signa ausos populis[2], ut multa strage cruentos
Gracchus agit regnoque armis victricibus arcet,
Milia multa manu sub tristia Tartara mittens
Bellantum. Ceu quando gregem lupus in mediis trux
Iactat agris, late et nunc hanc, nunc impiger illam
Dente petit, multa et plenis dat funera campis:
Gallorum in turmas hoc Gracchus more ruebat.
Postquam parta quies regnis omnisque repulsus
Hostis agris secura bono dant otia regi,
Ecce urbem condit, plenis qua se Istula ripis
Inserit; Cracoviamque suo de nomine dixit[3].

[1] potius „cerneres".

[2] De hac mirifica bellorum cum Gallis gestorum fama critica ratione egit Cromerus De rebus Polon. lib. II c. 3.

[3] Post hunc v. adscriptum est in msto: „Sarmatidos finis".

3.

HEDVIGIS
cui patre LUDOVICO defuncto
regnum senatusconsulto delatum est.[1]

Filia regnabat Ludovico Hedvigis adempto,
Filia, nam proles mascula nulla fuit.
Illa datas heres accepit patris habenas;
Feminea stabant sceptra polona manu.
Altera post Vandam moderata est femina regnum;
Vestras, Sauromatae, femina rexit opes.
Sed tamen haud similis, nisi finxit vana vetustas:
Illa pudica nimis, ista pudica minus.
Vanda sui nimium, o nimium studiosa pudoris
In medias praeceps fluminis ivit aquas.
Vanda volens, eheu, perit alto in gurgite; Vandae est
Virginitas falsis victima facta deis.
Haec placitas duxit[2] flammas, ardentior aequo,
Matris Acidaliae sive, Cupido, tuas.
Ingrato patribus flagrasse Hedvigis amore
Et non concessos fertur amasse toros.
Ausa inconsulto male provida virgo senatu
Quaerere complexus, dux Gulielme, tuos.
Atque iniussa leves tecum exercere choreas,

[1] Fragmentum hoc exstat in libro Cornicensi pg. 403 sq. Aut ipsius Cromeri librum XIV De rebus Polonorum, aut certe eosdem ac Cromerus fontes auctor in hoc carmine secutus est.

[2] Ms. „placidas dixit".

Quamquam nec coniux, sponsa nec illa fuit.
Frangere quin etiam dura conata bipenni
Dicitur augustae fortia claustra domus,
Te ut, Gulielme, adeat. Prece ni Demetrius[1] obstet,
In thalamos isset virgo petulca tuos.
Quo ruis, o demens? quo te furor urget amantem?
Quas tentas, proceres has posuere seras.
Audi virgo tuos; non quem tu, incauta puella,
Quem patres optant, hunc et, Hedvigis[2], ama.
Dignus eras, nil obsto tibi, Giulielme, sed illud
Indignum est, optet si sibi virgo virum.
Adde quod utilior diversis venit ab oris,
Sarmaticos melius qui tueatur agros.
Insignem fama et magnis Lithuania factis
Ipsa suum gelido mittit ab orbe ducem,
Ingentes qui adiungit opes ad sceptra Polonis
Quaesita et forti plurima regna manu.
Magna loquor; longe at dictis maiora relinquo:
Numina promittit vera Deumque sequi
Et Christum idolis, quae gens colit illa, relictis
Amplecti ac sacro mergere fonte caput.
Hoc fratresque duces hoc et, quibus imperat, urbes,
Facturos populos spondet et ille suos.
Hunc adversanti proceres sociare puellae,
Praefectum regnis hunc voluere suis.
Adiecere preces suaque extulit ora senatus,
Audiret voces regia virgo suas.

[1] Demetrius Goraius (Gorajski), tum thesaurarius regni. Totam rem eadem fere ratione narrat Cromerus in extremo libro XIV de rebus Polonorum.

[2] Fortasse „tu Heduigis“ scripsit R.

4.

SOMNIUM

ROYZII [1].

Iam nox bis senas exacta peregerat horas
Extuleratque iubar Tithonum Aurora relinquens,
Et caelum pulsis albescere coeperat astris:
Lux erat. At late mordacibus excitat curis
Me anxia [2] mens: primos Phoebi vigilarat ad ortus,
Carpere nec somnos nec siverat ante soporem
Lumina, quam verso caelum fulgeret Eoo
Iucundumque sibi exsereret caput auricomus sol.
Sic pater, et quem cura domus premit aspera quondam,
Insomnes ducit noctes, quemve ardua pulsant
Publicaque in magnis commissa negotia rebus,
In latus hinc dextrum incumbens, latus inde revolvens
Se in laevum, faciemque premens tergumve supinus
Nequicquam somnos toto petit ore negatos.
Non aliter curis me nox exercuit illa
Somnum arcens oculis membrisque inimica quietem.
Totus eram intentisque animis in munere fixus,
Rex Auguste, tuo, qui me non talia quondam
Promeritum aut studiis procerumve favore potentem
Accersis, ultroque aulae largiris honorem

[1] Exstat in libro Corn. pg. 407—409.
[2] Ms. „Anxia" sine „me".

Participemque fori facis augustalis, et artos
Perplexosque iubes causarum solvere nodos [1],
Haud aspernatus nostros, Auguste, labores
Auriferum ad Sicorim, quorum mihi testis Ilerda est
Divisumque bibens fecunda Bononia Rhenum
Doctorum mater non ignorata virorum [2].
Nec tua sarmaticis Cracovia nobilis oris
Nos nescit, sumus obscuri nec scilicet olli.
Bina suum dixit nam me per lustra [3] magistrum
Audivitque artes tradentem iuris et aequi,
Solventem nexus et legum aenigmata caeca.
Ergo dum totam per noctem pectore volvo
Pervigil iniunctum nobis, rex inclite, munus,
Infirmis impar humeris plenumque laboris,
Ingenium et caelo afflatum quod poscat ab alto:
Ut data prima quies menti sub luminis ortus
Invasitque oculis somnus gravis: ecce toro vir
Visus adesse meo et astans [4], cui flava severos
Caesaries oculos vultusque serenat amicos,
Coccina laena pedes pendebat laxa sub imos,
Fasciaque ex humeris ad talos usque fluebat,
Heroem flexu exornans. Hic me ille cubantem
Erigit, et prensa vicina ad moenia dextra
Adducit magnaeque domus ante atria sistit.
Tectum augustum ingens, centum sublime columnis [5]

---

[1] Hoc factum esse videtur a. 1550 exeunte aut 1551 ineunte. Royzium, iam antea ad consilia fori regii municipalis adhibitum, tum factum esse illius fori consiliarium desiisseque docere in academia Craoviensi suspicor. Conf. meae dissert. polonae de vita Royzii pg. 9 sq. adn. 5; pg. 78 sq.

[2] Royzius enim operam navavit studiis primum in academia Ilerdensi (ante a. 1537) et deinde in Bononiensi (ante a. 1542).

[3] Fuit enim in universitate Cracoviensi professor iuris fere ab a. 1542 usque ad a. 1551.

[4] Sic.

[5] Ovidium imitatur: Metam. II, 2 nn.

Hic caelo eductum toti velut imminet orbi,
Non fragili latere, aeterno sed marmore factum
Aereque stat; faciles aditus dat lumen eunti.
Non illo intrantem valvaeve foresve morantur,
Armatus sude praedura nec ianitor ullus.
. . . .

CARMINA NUPTIALIA.

II.

CARMINA NUPTIALIA.

5.

DE APPARATU NUPTIARUM

Optimorum Maximorum
Sigismundi Secundi Augusti, Poloniae Regis etc.
atque
Reginae Elisabes, Ferdinandi Romanorum Regis etc. filiae,
de adventuque ipsius Reginae ad nuptias,
splendidissimoque Regis occursu, carmen properatum.

Optimae Maximae Elisabae, Poloniae Reginae etc., librum dicat auctor.

Auctor ad librum.

I, liber, excelsa Elisabes pete limina felix,
Elisabes, nunc augusta quae cincta corona
Regales adiit thalamos sociumque cubile
Sauromatum regis regnique in parte locata est.
Seu pulchro invenias nectentem serta marito,
Sardonychem addentem circum smaragdosque[1] virentes,
Longaevi aut regis[2] solantem forte senectam,
Munera sive inter, magni quae plurima reges,
Sarmatici proceres, equites lectusque senatus
Miserunt, versantem aurum gemmasque micantes, —
Sive revolventem veterum monumenta virorum,
Unde illi prima prudentia tanta iuventa:

---

[1] smaragdos correpta syllaba paenultima posuit Martialem V, 11, secutus.

[2] Sigismundi I.

Difficiles ne crede aditus, intra, oscula dextrae
Augustae figas: vultu excipiere sereno.
Augustos decet hoc mores sacramque coronam.
Ne dubita, i, fuerit dehinc cum data copia fandi,
Composito affare, et tales redde ore loquelas:
Regina, Austriacum genus, alto a sanquine regum
Iuppiter aetherea quam longum vescier aura
Annuat et thalamo multos gaudere per annos,
Regali thalamo, Sismundo, rege marito:
Ad te nos vates, Hispanis natus in oris,
Accepere suo quae a flumine nomen Ibero,
Gente Royzea Maurea et gente profectum
Haud genus obscurum, legum haud ignotus in urbe
Cracovia interpres iustique aequique magister, —
Ad te nos misit iussitque haec pauca referre.
Cracoviam nuper venienti occurrere in urbem
In magno medium comitatu, praestitit omnis
Quod tibi Sarmatia in longis spectata catervis,
Argento, gemma et multo splendentibus auro:
Non opis illius, non illius ista facultas;
Quod Phoebus, Musae exactique dedere labores:
Hoc praestat, regina, tibi, quorum una potestas [1].
Ergo repentino quae fudit pauca calore,
Accipias; patris haec curas socerique renarrant,
Magnorum regum, dum extremae foedera taedae
Thesauris cupidi nuper meditantur apertis.
Quae austriaci proceres, proceres quae deinde poloni
Praestiterint [2], lecti, quae praestitit ordo senatus,
Sauromatum quae ipsi reges, quae regia coniux,
Gaudia quae populi sparsae et solatia plebis:
Haec tibi pro turmis, pro longis ille catervis,
Haec tibi pro argento, pro gemmis mittit et auro.
Illius hae gemmae, argentum hoc, hoc illius aurum,
Hae turmae, hae nitido florentes aere catervae.

---

[1] Scil. est illi.
[2] Fortasse „praestiterunt" scripsit ipse R.

Suscipias, orat, vultu regina benigno,
Quae fortasse olim, si quicquam carmina possunt,
Posteritas leget atque sequens mirabitur aetas,
Huius opes saecli, gentem, pompasque superbas.
Si labor hic primus, subitae haec si exorsa Camenae
Haud fuerint ingrata, leges quae cetera restant:
Impositam capiti, regni altum insigne, coronam
Taedamque extremae et sollemnia gaudia taedae,
Et quae miserunt ingentia munera reges,
Longe exsultantes et toto pectore laeti,
Talia coniugia et tales celebrari hymenaeos.

Iagelloneum genus austriacumque superbo
Coniugio iunctura dies et perpete vinclo
Adventat, genti tantum exoptata polonae.
Romanae Ferdinandus rex inclitus urbis,
Plurima praeterea cui regna ingentia parent,
Austriacumque solum vicinique ora Bohemi,
Sismundo Augusto, proles quae sola virilis
Sauromatum regi est, primis qui electus ab annis
Rex est Sauromatum, quemque unum regia sceptra
Post suprema manent longaevi fata parentis,
Iungere conubio vinclo et sociare iugali
Pactam olim egregiam natam, extremumque hymenaeum
Exercere parat rebusque imponere finem.
Rex quoque Sauromatum, senior, cura ardet eadem
Optatamque nurum regno succedere et aulae
Iam dudum cupit et coram vera ora tueri.
Si possit summum ante diem, longo obsitus aevo,
Susceptam subolem [1] parvosque videre nepotes,
Subsidium generis, spatiosa ludere in aula.
Festo ergo reges se accingunt ambo iugali,
Ingentes [2] et opes reseratis pandit uterque

[1] Edit. „sobolem", ut passim.
[2] Edit. „ingenteis", ut passim hoc casu apud Royzium.

Thesauris gazamque omnem pallentiaque aera,
Ingens argentum, aurum ingens, ingentia longo
Asservata aevo gemmarum pondera[1] cernas,
Intextasque auro telas, gemmisque micantes
Immixtis: stringit spectantum lumina fulgor.
Nec nimus austriaci proceres proceresque poloni
Interea gaza exornant se divite, laeto
Murice, candenti argento fulvoque metallo,
Esse rati dignum, totas effundere vires
Quantas quisque potest, unaque absumere luce
Ad regis decus et taedae regalis honorem,
Divitias gazamque omnem, atque profundere vitam.
Iam natam austriacis rex Ferdinandus ab oris
Sarmatiam ad magnam pacta ad conubia[2] mittit,
Quam multus comitatur honos, quam plurimus heros
Et nitido longe fulgentes aere catervae.
Illam cara parens a se discedere maeret,
Et longum, „mea nata, vale, vale", inquit, euntem
Amplexa; „i", lacrimisque genae maduere subortis
In verbo. Tenerum matris testata dolorem
„I", inquit, „digno regi socianda polono".
Hoc et idem faciunt sociae pulchraeque sorores.
It portis, aurora altos cum lumine montes
Respersit late et caelo nitet aurea; matres
Flent discedentem austriacae, innuptaeque puellae,
Coniugio et tali pariter laetantur eaedem,
Laetitia et maeror rebus miscentur in iisdem.
Illi Cracovia missus Macioschius heros,
Quem bifida in mitra veneratur Plozca[3] colitque,
Obvius it, specie ante alios pulcherrimus omnes
Sauromatas, longo quos circuit Istula flexu:

[1] Edit. „pondere".
[2] Edit. „connubia", ut vulgo apud Royzium.
[3] Unde patet Samuelem Maciejowski iam a. 1543 episcopum Plocensem fuisse (secundum Sobieszczański Enc. pow. ab anno 1542), falsoque Gamsium (Series episcoporum) a. demum 1544 Maceovium episcopum Plocensem factum esse memoriae prodidisse.

Cracovia, magna late comitante caterva,
Exit. Quem phaleris maculisque insignis et albo
Portat equus; nitet ipse auro gemmaque micanti,
Perstringit fulgore oculos turbatque nitore;
Regali sequitur pubes quem splendida luxu.
Hoc quoque munus obit fortis Latalitius[1] heros,
Quo ductore omnis sese Posnania latis
Effundit campis atque hostes arcet ab agro
Sarmatico, completque inimico sanguine campos.
Obvius it quoque reginae Srzenoschius[2] heros,
Ducere plosceas acies cui summa potestas,
Cuius ductu hostem invadunt Martemque fatigant:
Finitimos ut venit agros, urbique propinquat
Cracoviae regina, sua ut det membra quieti
Longa fessa via, Balicae[3] successit amoenae.
Interea verso nox incubat humida caelo
Sidereoque humiles solatur lumine terras.
Postera cum lucem terris aurora reduxit,
Sustulit et rutilus se gurgite Phoebus ab alto,
Corripit e thalamis sese regina petitque
Sancta aras, verbis ubi liba potentibus ingens
Concipiunt numen spiransque et bacchicus humor
Sanguinis induitur speciem et se solvit in undam.
Audiit ut sacrum divosque in vota vocavit
Supplicibusque oculis hausit spirabile numen,
Ante viae quam se credat (nam iam aureus orbem
Sol mensus medium, tenues contraxerat umbras),
Discubuit mensae et socios discumbere iussit
Una, ut deinde viae sese committere possint.
Sismundus tunc Augustus rex, altera gentis
Sarmaticae spes, sarmaticae et nova gloria gentis,
Priscum maiorum morem ritumque secutus,
Sponsam excepturus multis cum milibus exit

[1] Ianussius Latalicius (Latalski), quem commemorat Chiliast. v. 491, erat palatinus Posnaniensis.

[2] Felix Szreński, palatinus Plocensis.

[3] Balice, vicus prope Cracoviam situs.

Cracovia, sublimis equo, multo gravis auro
Gemmisque, aethereos longe spirantibus ignes.
Illum sarmatici proceres equitesque sequuntur,
Milia quot nunquam sunt istis visa sub oris.
Illum pruteni dux optimus orbis[1], Achillem
Qui praestet Martemque ipsum debellet in armis,
Armato sequitur comitatus milite, cristae
Quis capite effulgent longe conique comantes;
Nec bellator equus sessorem portat inermis.
Ibat et huic comes illustris Gamrateus heros,
Cui urbs haec mitram dat Gneznaque pallion[2] addit[3],
— Rarus honos, et qui vix uni contigit olim, —
Ibat fulgenti late comitante caterva,
Quam, multo splendentem auro, argentoque nitentem,
Ferre oculi nequeunt spectantum atque ora tueri.
Non hic fama ingens rebusque ingentior ipsis,
Belli horror, saevisque idem Mars alter in armis
Tarnoschus deerat, non hic Tarnoschia pubes[4],
Quae semper fremit arma et toto pectore quaerit;
Lunam etenim et supra radiantem crinibus aureis
In longa turma comitatuque aere corusco
Prospecto stellam, longe et splendescere cerno.
Hic genus egregium Gorchae non defuit: heros
Andreas[5], ditione potens et fortibus armis.
Vestibus hunc atris, tenui quas neverat ore
Pendulus arbuteo in ramo denso agmine bombyx,
Sponte sua includens tenebris se et carcere caeco,

[1] Albertus, Sophiae sororis germanae Sigismundi I Polonorum regis filius, primus hereditarius Prutenorum dux et regni Poloniae cliens.

[2] abutitur in hac voce terminatione graeca, pallium enim a pandendo derivatur.

[3] Petrus Gamrat enim inde ab. a. 1540 episcopi Cracoviensis et archiepiscopi Gnesnensis munere fungebatur.

[4] Ioannes Christophorus, ultima huius Tarnoviorum stirpis mascula proles ob. a. 1567.

[5] Andreas Górka, tum castellanus Posnaniensis et Magnae Poloniae dux sive summus praefectus. Pater eius Lucas, ex palatino Posnaniensi episcopus Cuiaviensis factus ob. a. 1542.

Ingenti in turma comitatur plurima pubes.
Patris enim memor aethereas qui nuper ad oras
Ultima passus iit caeloque invectus aperto est,
Et multa cum laude suos vitamque reliquit,
Maerentem testari animum tristemque dolorem
Hac voluit specie. Qui ne laetis hymenaeis
Triste omen ferret, multum dehinc addidit aurum,
Torquibus et geminis oneravit colla sequentum.
Hic quoque consiliis Volschus[1] pulcherrimus auctor
Ingenti splendet turma et fulgentibus armis,
Atque suum regem multo comitatur honore.
Hic Radivilones, duri tria fulmina Martis[2],
Barbaricis splendent in equis saeptique caterva
Ingenti, multo insignes spectantur in auro.
Inclitus, hic bello tuus est Lancicia ductor[3],
Maximus hic armis, Inovodislavia[4], ductor
Est tuus; ornatu resplendent ambo decoro,
Cincti ambo nitido comitatu armisque corusco.
Hic Ialinschei[5], patrem tardante senecta,
Missi ibant iuvenes caro pro patre, gradivi
Gloria quem Martis multos exercuit annos,
Dum vires solidoque vigebat corpore sanguis:
Dextra hic regno olim, dictis nunc utilis auctor.
Ibat et hic Boner[6], argento spectandus et auro,—
Filius hunc iuxta, insignis florensque iuventa,
Argento multo, multo circumdatus auro,

[1] Paulus Duninus Wolski, tum magnus regni cancellarius.

[2] Fortasse inter eos etiam Nicolaus Niger, tum 28 annos natus, erat.

[3] Ioannes Ogończyk Kościelecki, palatinus Siradiensis obi. 1545 (Niesiecki — Bobr. Herb.).

[4] Sive Inovladislavia (Inowrocław, Iungen-Leslau). Secundum Niesiecki — Bobr. Herb. I, 179. Inovladislaviensis palatinus erat hoc tempore alter Ioannes Ogończyk Kościelecki.

[5] Fortasse designatur Nicolaus Działyński, palatinus Pomeraniae, qui obiit a. 1544.

[6] Videtur esse Ioannes, illius de Bonarowa Boneri, divitiis clari, a. 1523 martui, filius, Balicae, quo Elisabe devertit, heres, qui postea, castellanus Biecensis fuit.

Plurima quos sequitur clipeis armata iuventus,
Argento clipeis solido, quorum aethera candor
Verberat, exsuperatque micantis lumina solis.
Hunc stupet urbs omnis, gaza et miratur in ipsa.
Multi alii, quos est longum numerare, secuti
Sublimes in equis, ostroque auroque decori
Et longo saepti comitatu et fortibus armis.
His equitum turmis rex castra venit ad ipsa,
Quae campo in medio stabant tria, more vetusto
Non procul a muris urbis, celso edita caelo,
Indeque reginam misso oratore salutat.
Nec minus hic, mediis dum rex exspectat in agr
Officiosus eques Balicem petit, arduus acri
Vectus equo celeres praevertit cursibus auras,
Ut regi referat, quantus decor oris honosque
Reginae sedeat, quae augustae gratia frontis.
Accendunt regem, cura qui saucius acri
Iam dudum est magis atque magis, quae quisque ı [portat.
Uritur, ingentesque auditis concipit ignes,
Nec sufferre moras rex iam valet amplius ullas.
Incusat caelum, pigro quod volvitur [1] axe,
Incusatque viam spatiosique aequora campi,
Quae pulchra a Balice tam longe ad castra supersu
Ter voluit morem et notum rescindere ritum,
Immissis et equo Balicem ruere actus habenis:
Consilio ter se, ter se ratione repressit,
Antiqui ne quid moris ritusve refellat.
Consessu interea iam longum visa morari,
Postquam epulis depulsa fames mensisque remotas
Albentes mappas celeres plicuere ministri,
Surgit regina et comites iubet ocius omnes
Scandere equos. Dicto festinant ocius omnes
Subiciuntque in equos properato corpora saltu.
Illa, puellarumque et matrum saepta corona,

[1] indicativo modo utitur pro coniunctivo.

Ascensu superat currum Balicemque relinquit.
Et ne rex campo in medio gelidique sub axe
Aetheris exspectet venientem, immittere habenas
Aurigas iubet et currus agitare citatos.
Atque ubi iam ad campos, ubi stant castra ardua, ventum est,
Vicino regina loco consistit, amicos
Unde potest regis vultus spectare, decoram
Et speciem, qua Sauromatas supereminet omnes.
Tunc equitum turmas, quae se sectantur ab urbe,
Ingentes circum currus rex imperat ire
Reginae ante oculos urbemque redire priores.
Imperio laeti parent et iussa facessunt:
Procedunt, agitant et equos et calce fatigant;
Ferrato toto late sonat ungula campo.
Miratur regina viros, miratur et auri
Vim magnam et nitidas stringentes lumina vestes,
Ingentem et comitatum, onerata et colla catenis;
Insignes miratur equos phalerasque superbas
Quaeque levi pendent operosa monilia collo.
Nec minus in turmis varios miratur amictus.
Et nisi Sauromatas sciat esse, putaverit illic
Esse hominum genus omne: hic vestem indutus iberam,
Ille italam; est auras qui vertice pulset acuto
Implicitis capiti longis mantilibus[1] alto.
Ingentem fert ille rotam, qua cingula nectit,
Pectore sub patulo, quae pondere vergit iniquo.
Hunc sinuosa tegit talos demissa sub ipsos
Vestis et angusto constringit bracchia panno.
Prolixae ille togae, talos quae pendet ad imos,
Angustamque brevemque addit, quae cingula vixdum
Attingit nudosque relinquit avara lacertos.
Tot rerum facies iam lumina fessa videndo
Obtutu steterant aegro fractoque rigore
Deiecere aciem, visque omnis lapsa tuendo est.

[1] Collare quoddam (kołnierz) aut cucullum designare videtur.

Regina ergo oculos, iam dudum cernere fessa,
Avertit, nec iam argentoque auroque catervas
Squalentes spectare oculis valet amplius aegris.
Interea occiduas Phoebus properabat ad oras
Et celeres urgebat equos. Quare humida ne se
Inferat inque ipsis medios nox occulat agris,
Iam dudum dextram dextrae coniungere visum.
Procedunt ergo rex et regina sub ipsis
Castrorum spatiis. Aequatis passibus ibant
Castrorum ad medium, qua murice tecta rubenti
Scindit ab extremis campum brevis orbita castris;
Castrorum in medio, pariter quo venit uterque,
Coniungunt dextras taedaeque iugalis amorem.
Hic, quamquam toto turbatus pectore rex est,
Reginae ut vidit vultus flagrantiaque ora,
Luminaque aetherei radios aequantia solis,
Pauca refert: „O clara oculis lux reddita nostris,
Ut tandem accipio te! ut tandem cernere coram
Te, dulcis mea sponsa, datum! mea sola voluptas;
Nostri o spes regni, nostrae o spes una salutis,
Succedas regnis. Disce haec tua regna vocare,
Sauromatasque tuos, his est et quicquid in oris“.
Dixerat et dicta egregio sic ore secuta est
Virgineo suffusa oculos regina rubore:
„Rex, Iagellonis genus et verissima imago,
Ad tua me pater, ad tua me, rex optime, mittit
Limina, conubia ut pacta inceptosque hymenaeos
Expleam et extremae coniungar foedere taedae.
Ecce adsum, tua sponsa, tuis successimus agris.
Nulla unquam indecores, faciam, nos arguet aetas,
Austriacumque genus nunquam sociasse pigebit
Iagelloneo[1] regnique in parte locasse“.
Hic finem fandi Elisabe pulcherrima fecit.
Talibus Elisabes dictis defixa tenebat

---

[1] Edit. „Iagellonaeo“.

Obtutu rex ora stupensque[1] haerebat amore
Accensus miro, totam dum lustrat et haurit;
Explerique nequit vultus atque ora tuendo,
Sidereos vultus divinaque virginis ora.
Et nisi iam piceis nox advolet humida pennis
Immineatque actis iamiam ruitura tenebris:
Rex nunquam, o nunquam, se rex nunquam inde tulisset.
Defixos oculos vix tandem flexit ab illa,
Iam scansurus equum, caelum, quod dixerat ante
Axe pigro verti, nunc praeceps dicit et alis
Ferri ait atque leves praevertere cursibus euros.
Ergo Cracoviam pergunt, prius humida quam nox
Oceano ruat et nigris res occulat umbris.
Cum iam Cracoviae muris regina propinquat,
Defixum terrae festinus linquit aratrum
Rusticus aeriaque stupens prospectat ab ulmo[2]:
Laetaque visendi studio Cracovia circum
Fusa ruit miroque volans festinat amore:
Non via, non campi populum capit aequor aperti;
Omnia complentur, tectis nec parcitur ipsis.
Haerent parietibus iuvenes trabibusque domorum,
Prensantes manibus trabium capita aspera aduncis,
Spectat ab excelsa virgo speciosa fenestra,
Infantem et mater nexis tenet aegra lacertis,
Facundusque senex foribus bipatentibus astat,
Plurima commemorans veterum sollemnia regum:
Pompasque occursusque exactaque gaudia regni.
Ecce urbem ingreditur multo spectabilis auro,
Teutonicam morem ad patrium circumdata pallam,
Horrentem gemmis nodisque auroque rigentem.
Miratur tacitosque oculos circumque supraque

[1] „ora stupensque" metitur Horatium secutus.

[2] Vergili, ni fallor Ecl. 1 v. 58 vestigia premit. Nam ne ulmus idem tam frequens est ad Cracoviam, ut recte prae ceteris arborum aeribus hoc loco proponi possit.

Aspectu volvit placido perque omnia versat,
Quantum acies intenta valet, capiturque locorum
Atque urbis specie et variati gentis amictus.
Contra autem populus defigit lumina in illam,
Miraturque graves vultus et frontis honorem
Egregiique oris decus aspectusque benignos,
Augustam et speciem, qua longe cetera vincit.
Ducitur excelsam longaevi regis ad aulam.
Rex autem sacra venientem exspectat in aede,
Proxima quae est aulae, merito occursurus honore,
Et iuxta Bona, Sforciacum genus, optima coniux
Regina illustrique eadem de sanguine regum.
Rex prior occurrit, iuncta atque ubi dextera dextrae est,
Reginamque oculis paulum lustravit, amicos
Compositus vultus, sic voce silentia rupit:
„Elisabe, genus austriacum regisque propago
Fernandi [1], ut tandem accipio te, regia virgo,
Dulce senectutis nostrae solamen amorque!
Quam dudum optavi nostris succedere regnis
Ad [2] natique torum sociumque venire cubile.
Subsidium hinc generis, nostri hinc et gloria regni.
Adventus lux ista tui, celeberrima nostris
Semper erit regnis et erit laetissima semper“.
Haec ubi rex fatus, sequitur pulcherrima coniux,
Coniuncta et dextrae dextra sic farier orsa:
„Salve, Fernandi proles, decus addita nobis,
Fernandi, quem summa manent fastigia rerum,
Egregium genus et nostrae spes una senectae,
Haud ingrata isti regno succedis et aulae“.
Sic paucis finem presso dedit ore loquendi.
Interea terras nigra nox occulit umbra:
Discedunt, tectis et se regalibus addunt [3].

---

[1] Editio: „Ferdinandi“ contra metri leges.
[2] Fortasse „Te ad“ scripsit Royzius.
[3] Potius „abdunt“.

Ad Sauromatas.

Parcite Sauromatae, si vestras scribere pompas
  Dum volo, praeterii carmine multa meo.
Consilio feci, ne lector somnia credat
  Forsan et ulla putet carmine ficta meo.
Nam maiora fide pompa fecistis in ista
  Et quae, qui credat, Sarmata solus erit.
Haec omnis credet, quamquam admirabitur, orbis,
  Quae, sint magna licet, vera putare potest[1].

---

[1] Ad calcem libri haec adscripta leguntur: Cracoviae in officina Ungleriana. Anno Domini MDXLIII. mense Maio. Pro his in exemplari bibliothecae Czartoryscianae elegantioribus manumque imitantibus litteris expresso legitur: Cra. Hie. Viet. 1543.

6.

EPITHALAMIUM

Optimorum Maximorum Sigismundi Secundi Augusti et Elisabes Ferdinandi Quiritium regis filiae[1].

Ad

Sacrosanctum antistitem

SAMUELEM MACIOVIUM,

Plocensium episcopum regnique Poloniae procancellarium, operis dicatio.

Sauromatum praesul, Maciovi, culta tuorum[2]
Qui regum post sceptra unus decora alta poloni
Sustentas regni, cui se populusque patresque
Committunt, gentisque datas rex credit habenas,
Quemque unum faciunt rerum arbitriique potentem,
— Tanta fides dextrae, atque altae prudentia mentis,—
Accipe, quae calamo modo festinavit hianti
Dextra rudis, Musis nullis et Apolline nullo.
Sismundi Augusti Elisabesque iugalia vincla
Heroum cano magnorum, extremumque hymenaeum,
Aeternis Divum imperiis et numine firmum,

---

[1] Prima pars huius epithalamii usque ad v. 227 et ipsa, quae praemittitur epithalamio, dedicatio, asservatur solum in libro msto. Cornicensi, cetera exstant in utroque msto., et Cornicensi et Ossolineo. Scripta haec sunt a. 1543. post carmen, quod proximo loco antecedit.

[2] Ms. „culte tuorį".

Dum teres inseritur digitis regalibus aurum;
Sceptra quoque insignemque orbem sacramque coronam
His addo, tria sarmatici quae insignia regni
Austriadum virgo, genus alto a sanguine regum,
Augustos nuper thalamos aditura recepit
A manibus, Macioseche, tuis, dignissime praesul[1].
Non geniale epulum nobis festaeque choreae
Indictae; extremae adicimus data tempora taedae.
Rem gestam canimus, capitis non somnia vani;
Nulla Venus nobis, aurata armata pharetra,
Corda venenatis accendit frigida telis,
Virgineo solvitque animum frontemque pudore,
Non regina deum coniuxque sororque tonantis
Una Iovis, nobis hymeneia vincla procurat, —
Vana superstitio nostrisque indigna poetis.
Ille opifex rerum mundique suprema potestas,
Aeternus Pater, aeterno satus ille Parente
Aeternusque idem, et qui utroque ab numine venit[2],
Corda hominum ciet et melioribus arrigit ausis:
Illa mihi curet, non rebus numina cassa.
Carmine, mentitum numen, pharetrata[3] recedat
Pulsa Venus nostro, niveisque invecta columbis
Picturata suis iactet se vana Cytheris:
Troiugenas Iuno terrisque fatiget et alto,
Aut recidiva suis instauret moenia Poenis:
Vera ferat nostrum, non irrita numina carmen.
Quid mediis Ister maerens caput exserit undis?
Austriacamque suis nympham decedere regnis
Indignans queritur? positamque inglorius urnam,

---

[1] Hic versus in msto post versum proximum (Non geniale...) col-atus est. Rectum ordinem restitui. Sed fortasse v. 17 spurius est, ne-e enim Maciejowski, sed Gamrat diademate regio Elisaben ornavit. Conf. ximi carminis v. 125 sqq. Adde quod in libro est contra metri legem: laciovi".

[2] Exspectamus potius „cretus" aut „manans".

[3] Poeta videtur cognomem Cupidinis in matrem eius transtulisse.

Undarum imperium, atque datas[1] detrectat habenas?
Quid contra laetus se gurgite iactat in alto
Istula? caeruleamque comam barbamque fluentem[2]
Compositus tonsis redimitus tempora sertis
Occurrit properans venienti et munera porgit?
Ludicra commenta et caeci vestigia saecli
Ista, Mimalloneis exscissura[3] aethera bombis
Et vastum tonitru caelum abruptura superbo,
Nostra aetas canit ingentique profundit hiatu,
Ficta argumenta et verborum ostenta secuta,
Deficiant quasi vera, suo quae carmine vates
Dicant, sublimesque ferant se sidera supra.
Cedant monstra procul, cedant figmenta priorum
Vana poetarum, longa quae ambage vetustas
Involvit, rerum variis illusa figuris:
Carmine vera, animis colimus qui vera, canamus.

Haec tibi parva damus nostri monumenta labores
Hosque una, quos larga manus tua vindicat, urget
Si quando fortuna ferox torvumque tuetur.
Nec nostras sane pateris succumbere Musas
Servatasque iuvat casu eripuisse ruenti,
Dum bonus afflictis praelargo munere rebus
Consulis infandumque unus miserare laborem.
Accipe; parva damus languentis munera Musae,
Infirmae quantum vires valuere, daturi
Maiora, accedant[4] vires modo robur et aegris.

---

[1] Ms. „latas". De urna deorum fluminum conf. Verg. Aen. VII, 792; Sil. Ital. I, 407.

[2] Conf. Ovid. Metam. I, 266.

[3] Ms. exhibet: „excindes". Conf. Persii Sat I, 99.

[4] Ms. accendant.

EPITHALAMION.

Ille ego sollemnes qui nuper dicere[1] pompas
Magnorum regum aggressus properantis ab Istro
Virginis augustae adventum, regisque poloni
Occursum, squalentesque auro hinc inde catervas
Aequatis recinens spatiis et carmine dixi:
Nunc celebrata cano laetis hymeneia festis,
Felicem adventum occursumque secuta superbum.
    Altera iam[2] terris iubar almum aurora revexit,
Elisabe postquam, egregium genus, alta propago
Austriacum regum, magnae successerat urbi
Cracoviae, pactos olim expletura hymenaeos.
Augusto regi vinclo socianda iugali,
Sarmatici et sceptrum regni insignemque coronam
Atque orbem acceptura ire ad delubra parabat
Aulai in medio, celsis ubi fulgida tectis[3]
Atria se tollunt caelo, et spatia ampla relinquunt.
Sauromatum primi exspectant, longumque moratam
Cunctatamque diu, venientem limine primo
Accipiunt mediam, ducuntque ad templa, sacrato
Quae Stanislao celso sancta ossa sepulcro
Condunt, divinos praebent et turis honores.
Regibus hic priscis generi et post deinde secuto
Omen erat sacris aeterna astringere vinclis
Coniugia[4]. . . . .

---

[1] Ms. „ducere". Conf. illos versus, qui vulgo in mstis. Vergilianae Aeneidi praescribuntur: Ille ego, qui...

[2] Ms. „cum".

[3] Ms. „testis".

[4] Haec vox proximi versus prima notatur, ut assolet. in extrema pagina manuscripti, et quamquam versus ab hac voce incipiens sequenti pagina desideratur, dubitari tamen nequit, quin transscribentis incuria interciderit.

Progreditur regina, ingenti it clausa corona
Mille inter, toto sublimis vertice supra est,
Ora deae atque humeros similis, cui vitta decoram
Aurea caesariem gemmarumque inplicat ordo,
Annuus Austriadum labor, evigilataque cura.
Ambrosius spirat divinum crinis honorem,
Auro palla gravis multis riget undique gemmis
Undantesque effusa sinus sola levia verrit.
Qui collo niveo pectus dependet ad imum
Infractis gravidus torques adamantibus ingens,
Ardentes late radios emittit in auras
Adversosque oculos spectantum lumine complet.
Sic regina Dei se sancta ad templa ferebat.
Hic quoque rex sponsusque idem pulcherrimus [ibat,
Imperio species digna, et Iove digna propago.
Aureus ad medium pendet leo; pectus amictum
Gemmis respersum circumdatus aethera complet
Lumine maioresque addit caelestibus ignes
Solemque adversum tectis regalibus auget.
Praecedit senior rex, sella vectus eburna,
Mille olim bellis gestis confectus et aevo.
Hunc iuxta coniux Bona, nobile gentis Hiberae[1]
Augustumque genus, magno quae pectore tollit
Femineum supra sexum sese, alma virago.
Regia progenies, tria[2] virginis ora Dianae,
Pone subit facie augusta vultuque sereno,
Magnorum spondens late decora alta parentum.
Ingens anteibat series procerumque patrumque
Architriclinorumque domus, — vocat aula magistros
Marschalcosque; — tenet metuendus Scipio dextram

[1] Ms. „jberae". Hiberae gentis genus appellat Bonam, cuius mate erat Izabella Alfonsi II Arragoniensis, regis Neapolitani, filia. Nam patern Sforciarum gens Italae erat originis.

[2] Hae erant: Anna deinde Stephano Batoriensi nupta, Sophia, po stea Henrici, ducis Brunsvicensis, uxor, Catharina, postea Sueciae regina Nam Izabella, natu maxima, iam tum Ioanni Zapoliae nupta, aberat.

Hos inter, medius Lascus[1] Mavortius ibat
Vertice sublimis spectandus corpore et aevo.
Inde sequebantur, qui augusta, insignia gestant.
Fert gladium Spitko[2] strictum, Lataliciius[3] orbem,
Veste ambo insignes, insignes torquibus ambo.
Sceptrum Kmita[4] gerit; non hoc it corpore maior
Iuppiter in caelo aut mediis Mars saevior armis.
Inclitus augustum regni diadema ferebat
Tarnoschus[5], caelo belli quem gloria tollit
Sublimem; dextra fert, dignus vertice ferre
Tale decus, populis tot quondam Marte subactis.
Hoc Stanislai facto ordine templa petebant.
    Murice strata via est, sacram quae ducit ad aedem,
Calle rubet gemino serranum molliter ostrum.
Postquam introgressi, sancti ante altaria templi
Genua labant abeuntque manus in vota supinae.
Oratum ut paucis, referunt se sedibus omnes
Delubri in medio, resonant ubi regia vatis
Carmina, venturi longe praenuntia saecli,
Quem nostri dixere chorum, multo[6] undique fulgens
Argentoque auroque stat et sublime theatrum.
Ante aras solia in medio bina aurea surgunt:
Huc subeunt sponsi celsaque in sede locantur.
Rex senior solitas petiit cum coniuge sedes,
Regia progenies patrum propiora secuta est.
Circum oratores, vario cum munere missi

---

[1] Stanislaus, ni fallor, palatinus Siradiensis, qui obiit a. 1556. Nam Hieronymum Łaski, qui ante Stanislaum palatinus Siradiensis fuit, a. 1542 obiisse tradit Niesiecki (Herbarz, ed. Bobr I. 153), Hieronymi autem filius Albertus, cuius virtutem Royzius saepe laudibus effert, tum annos fere decem natus erat. Petrus Scipio de Campo, Italus, erat marschalcus aulae Bonae reginae.

[2] Zbigneus Spytek Tarnowski, castellanus Voinicensis.

[3] Latalski Ianussius, palatinus Posnaniensis.

[4] Petrus, palatinus Cracoviensis, obi. a. 1553.

[5] Quem Tarnovium aliis locis dicit. Ioannes Tarnowski erat tum castellanus Cracoviensis summusque Poloniae exercituum imperator.

[6] Ms. „multoque".

Regibus a magnis, tenuerunt proxima primis
Sauromatum, sedes qua ostroque auroque teguntur.
Tantum gemmarum, argenti fulvique metalli
Illic cernere erat, quantum si cetera nusquam
Gaza foret spatiis et opes claudantur in illis,
Quascunque oceanus tellus et dives opacat.
Unde iubar tantum superas erumpit in auras
Atque aras largo late splendore nitentes
Complet, ut adversos sol iusserit ire iugales,
Indignansque suo sanctum sine numine templum
Aspexisse diem, quantum nulla hauserit aetas
Quantum et vix unquam molli ipse accenderit Indo,
Ignivomis cedens retro dat[1] lora quadrigis.
Ipseque, sollemnes qui rem faciebat ad aras
Divinam, supplexque Deum ducebat ab astris
Fatale in Crustum, praesul Gamrateus ora,
Cum circum ad populum sacri de more ferebat
Aris aversus, gemmarum lumina et auri
Haud patiens, oculos gyro compressit in ipso.
Tempus adest sacris sponsos coniungere vinclis
Coniugii et finem regalibus addere taedis.
Excelso sponsi descendunt ecce theatro,
Sacratasque petunt aras, ubi praesul, ad ipsos
Conversus, postquam amborum quae certa voluntas,
Ore rogans placido didicit, teres inserit aurum
Amborum laevae, supremae vincula taedae,
„Aeternisque", inquit, „iunctos vos discite vinclis,
Aeternis Divum vinclis, quae nulla potest vis
Solvere, non ipsi abrumpant, gens ab Iove summo,
Caelicolae extremum ante diem, qui carceris huius
Ereptos tenebris stellantibus inseret oris".
Haec postquam[2], repetunt flagrantes corda theatrum,
Corda, sacra quae corripuit face spiritus almus
Perpetuo et secum iussit teneantur amore.

---

[1] Sic ms., non „det".
[2] Ms. „postqз" scil. „dicta sunt".

Deinde, ubi sacratum caelesti ab sede Tonantem
Sacratum in crustum, quae dicta est hostia nobis,
Deduxit praesul, — rerum miracula supra
Res olim concessa, suos cum dederet artus
Bissenis sociis caelum rediturus Iesus,
A tenebris referens patres stellantibus auris, —
Elisabe sacras supplexque [1] accessit ad aras
Atque Deo gravidum crustum divinaque liba
Ore hausit, divosque animis concepit, et astra
Plena Deo visa est tellurem assurgere supra:
Sarmatici sceptrum regni dehinc maximus heros
Gamratus dextrae insertat, solido addidit auro
Laevae orbem et capiti insignem dat ferre coronam,
Ardentem gemmis signisque auroque rigentem.
Sic insignita excelsi redit alta theatri
Ad solia, egregioque resedit [2] iuncta marito.
Hinc atque inde oculos convertit in illam
Intentos populus [3], celsis qui forte columnis
Haeserat atque chori trabibus pendebat ab altis,
Sive Stanislai spectabat ab usque sepulcro
Sacrati, vel si qua oculis se [4] pervia praebet
Rima, aciem queat ut tantum contendere contra;
Cetera nam proceres complerant omnia late.
Gaudet reginam populus spectare superbis
In sceptris, gestantem orbem sacramque coronam,
Attonitis inhians animis. Ceu cernere vultus
Regales olim fuerit data copia nunquam,
Obtutu fixus stat longum immotus in uno;
Tantum in reginae aspectu atque insignibus haeret.
Interea ararum praecelsa ab sede sacerdos
Conversus, longa decantat voce supremum
Dimittensque [5] aris reges, proceres populumque

[1] Sic. ms. Simplicius: „Elisabeque sacras supplex acc."
[2] Ms. „resedet".
[3] Ms. „populis".
[4] Ms. „si".
[5] Ms. „Demittensque".

„Missa“, inquit, „superis est hostia sedibus: ite!“
Discedunt ergo reges, regumque potentum
Secum oratores augusta ad prandia ducunt,
Quae nullae choreae, quae nulla secuta voluptas.
Non illa accessum fulcra ad genialia nocte.
Reginae hoc visum concedere, pectore magnum
Dum Regnatorem fert omnipotentis Olympi,
Cernua [1] quem sacris nuper praeceperat aris.
    Postera cum lucem revoluto rettulit axe
Orta dies radiisque retexuit aurea terras,
In quam reiectae mensae thalamique iugales,
Sacra ubi confecta in templis divisque litatum,
Discedunt templo reges secumque potentum
Regum oratores suprema ad prandia ducunt.
Interiora petunt aulai tecta superbae,
Mos ubi sollemnes convivis sternere mensas,
Et reges epulo excipere et dare prandia laeta.
Regali mensa contra stat splendida luxu,
Ordine stant pulchro composta sedilia circum
Sarrano tecta ostro [2] barbaricisque tapetis;
Aulaeis fulget domus undique culta superbis,
Aere protensus medio regalia supra
Dependet pannus solia, ostro pictus et auro.
Postquam discubitum est, supposta lance profundunt
Aurea vasa [3], manus quae spargant molliter [4] unda,
Quam primum coram prisco de more ministri
Libavere, dapes ut mos contingere summas
Immisso panis frusto labrisque supremis
Degustare palam, nec pocula porgere [5] dextris,

[1] Ms. „cornua“. Neque tamen ipsum „cernua“ gravitati rei respondet; fortasse „supplex“ erat scribendum, quod voce polona „korny“ superscripta explicatum in „cornua“ mutatum est

[2] Ms. „auro“.

[3] Inusitate „aurea vasa profundere“ pro „aquam aureis vasis profundere“.

[4] Ms. „mollitur“.

[5] Ms. „porrigere“.

Non libata prius, pro maiestatis honore[1].
Nulla etenim hae mensae metuunt aconita malasve
Sidere sub certo collectas montibus herbas,
Demitur aut quondam quod pullo virus equino:[2]
Securas pietas facit et clementia mensas.
Accipiunt epulas hinc, maxima pondera, mensae
Lancibus in latis, centum quas ordine longo
Adportant[3] famuli et mensas late undique complent.
Vina dehinc porgunt redolentia suave ministri,
Qualia pampineo ditissima palmite Lesbos
Non tulit, aut cellae quondam clausere falernae.
Puro vasa auro summis splendentia[4] labris
Accipiunt reges, mensa hinc atque inde secuta
Omnis spumanti large se proluit auro.
Ecce instaurantur mensae; vix ferre ministri
Ingentes possunt lances, quas mensa gemiscit
Accipere impositas, depressaque pondere nutat.
Succedunt epulis epulae semperque novarum
Apparent rerum species, mira arte paratae,
Mille, ingens opus et cura evigilata coquorum.
Perpetui hic mensis fert tergum immane bisontis[5],
Regum sollemnes asueti accedere mensas,
Occiduo haud noti caelo atque cadentibus astris,
Attagenas volucres ille et quas Phaside ab unda
Ad nos argivae quondam vexere carinae,
Delicias mensae. Defit nec regius ales,
Hesperio ignotus caelo, gallinaque caecis

[1] Totus hic orationis periodus mendo quodam occulto laborare videtur.

[2] Iunge: aut virus, quod quondam demitur pullo equino. Quod hippomanes dicebant antiqui (conf. Verg. Georg. III, 280; Aen. IV, 515 sq. Tiball. II, 4, 58; Propert IV, 5, 18; Iuven. VI, 132 sq.

[3] Ms. „asportant".

[4] Ms. „spectantia", quod vix vi passiva accipi potest.

[5] Sive uri, bovis feri (żubr, tur), J. Caesaris temporibus etiamtum in Germania, nunc solum in Lituania silva Białowieżensi viventis. Conf. Nic. Hussoviani de hoc animali carmen a Io. Pelczar nuper editum et uberrima adnotatione illustratum.

In tenebris tenui longum depasta farina;
Non capo pinguis, non cauda pavo superbus,
Gloria regalis mensae, non daedala perdix
Et viduus sicca deprensus in arbore turtur.
Non capitolinae custos fidissimus arcis
Defuit hic anser, cuius vigilantia mensas
Censorum meruit [1], Gallis celebrata fugatis;
Non cervus lentas depellens corpore febres,
Alatusve lepus, vastis iactatus in agris,
Praeda canumque labos, vel acuti lumina damae.
Omnia quid memorem? Quicquid ditissima tellus
Aut nemora aut valles aut luci ferre profundi
Escae aptum potuere, et caelo pervius aer
Neptunusque pater, vastae regnator aquai,
Regia mensa tulit, nec non, quae industria rerum
Naturae adiecit, regalibus excita mensis.
Has epulas inter repetitaque pocula fessi
Convivae huc illuc oculos atque ora ferebant.
  Stabat contra abacus, summa ad laquearia surgens,
Obiectus late mensis, ingentibus ardens
Vasis, argento gravibus fulvoque metallo,
Prisca ubi facta patrum primaque ab origine reges
Saecula ad haec longe pulchro caelantur in auro,
Oraque, quas olim gessere, imitata figuras.
Huc intenti oculos volvunt longumque morantes [2]
Tantorum discunt regum pulcherrima facta,
Sauromatum regum, quorum indelebile nomen
Servat fama ingens sublimeque gloria tollit.
  Illic Iagello, vera armipotentis imago
Mavortis, regum multa inter milia surgens
Ante alios supra toto se vertice tollit.
Excelsas magnae venientem Hedvigis ad arces
Aspiciunt, undis et se ut lustralibus heros

---

[1] Anseribus enim, Iunoni in Capitalio sacris, in rationibus publice expendendae pecuniae alimenta a censoribus locabantur.

[2] Hoc versu incipit liber bibliothecae Ossolineae.

Immittat sacroque humectet flumine crinem[1];
Hinc deinde heroem ut Lituania tota secuta,
Eius quae imperium dominasque ferebat habenas
Laeta caput sacris umeris tenus inferat undis,
Falsaque numinibus commutet numina veris.
En sanctae silvae et lucis nemora alta profundis,
Ante colebantur magno quae gentis honore,
Ferro excinduntur sublataque robora caelo
Aequantur praecisa solo; ruit acta securis,
Alituumque domos, quae summa cacumina servant
Aeriae silvae, terris ostendit apertis.
Apparent nemore in magno stabula alta ferarum[2],
Haud canibus tentata olim aut venatibus ullis,
Omnia quae loca sancta tenebant, credita sancta.
Hic angues divos, quos barbarus ante penates
Credidit, exstingui videas; nil sibila prosunt
Ora aut vibrata sinuosa volumina cauda;
Aspis humi iacet exanimis mille obruta saxis,
Diva modo, numerum divorum altaribus auxit[3].
Ignis, qui, summus gentis deus, arduus alto
Vertice surgebat flammisque undantibus auras
Aeternus pulsabat, iit, restinctus aquae vi
Exiguae, in nebulam fumo commixtus amaro.
    Rerum auctor mundique olim nascentis origo,
Aeternus Deus unus, idem et tria numina nexu
Tergemino (humanus nescit quem solvere sensus,
Non coluisse nefas, multandum perpete vita),
Exactis tot dis templis successit et aris.
Astra manu terrasque gerit; primum omnia nutum
Illius exspectare putes hominesque ferasque
Resque anima cassas stellisque potentia regna.
Atque inde expressum[4] nihil, ex quo haud viribus ullis

---

[1] Mss. „crimen".
[2] V. Aen. VI, 179.
[3] In voce „divus" ludere videtur modo propria vi, modo defuncti significatione usurpando.
[4] Mss. „pressum".

Immensam hanc mundi molem et volventia saecla
Esse deus fecit nutu aeternumque vigere, —
Stat nihil artifici visu mirabile dextra
Ductum, immane horrens, specie sine, nomine cassum,
Mundum ultra caelique vias, sine sede locoque.
Ora Dei circum alituum genus aethere summo
Demissum pernici ala volat; aurea pubes,
Dulce sonans, tremulis mulcebat cantibus auras.
Vera Dei facies Lituano cognita tandem est.
    Hic quoque cernere erat, dis ut Samagittia[1] falsis
Consilio, Iagello, tuo monituque relictis
Numina vera colit[2], finem quae nescia, quaeque
Nescia principium, aeternum vivuntque vigentque,
Maxima quae et rerum magno dominantur Olympo.
    Bella exhausta inter pugnatasque ordine pugnas
Cernere erat, duro Prutenum ut Marte profundat[3]
Iagello multaque cruentet strage superbum[4].
Milia multa virum mediis occumbere campis
Visuntur miserorum excisaque corpora ferro
Semianima obvolvi et terram foedare cruore.
Apparent fuso Pruteno ingentia plaustra,
Demens quae adduxit longis onerata catenis,
Vinciret captos extremo ut Marte Polonos.
Prutenus sua vincla miser durasque catenas
Captivus sentit, sorte indignatus acerba;
Omnia turbari fatis eluget iniquis.
    Cracoviae hinc surgit mediis in moenibus urbis
Tectum insigne, ingens, laetos ubi Sarmata pubes
Exigat in studiis annos viridemque iuventam,
Seu iuvat argolicam[5] patriae linguamve latinam

---

[1] Lib. Corn. „Samogittia".

[2] Potius „colat".

[3] Mss. „profundit". Conf. vv. 236, 239, 240, 284.

[4] Celeberrima illa pugna ad Grunwald et Tannenberg commissa.

[5] Haec verba documento sunt a. 1543, neque tum primum sed iam inde a longiore temporis spatio, graecas litteras tractatas esse in academia cracoviensi.

Addere, sive supra studia haec assurgere et ore
Artifici, rebus punctim per mutua nexis,
Turpia falsa inter speciosum ostendere verum,
Implicitum quod mille doli, ambages tenebraeque
Involvunt caecae et vix extricabilis error;
Discere sive velit caelum volventiaque astra,
Quidque paret fratri, cum sese attollere contra,
Luna potens radiis induta minacibus audet,
Aut cum fraternis quondam se amplexibus infert;
Seu si quando fero illaetabilis igne cometes
Regnorum occasus regumque extrema minatur;
Ora aut cum Phoebus radiis occultat opertis
Immittitque orbi tenebras noctemque profundam,
In media properans regione liquentis Olympi;
Seu cum luna olim, noctis solamen opacae,
Ostendit terris viduatos lumine vultus,
Aut quae naturae vis omnipotentis Olympo
Excita rebus inest rerum et discriminat actus:
Magnum opus humana et vix exsuperabile cura.
Est et apollineis locus artibus, obsita morbis
Corpora quae leto eripiant fatisque supremis,
Quaeque adventantis, meliores, tristia morbi
Semina praecidant, intactaque corpora servent [1].
Hic quoque, pontificum maiestas summa Quiritum
Quis regat imperiis, qua lege coerceat orbem,
Nosse est, humanae posita est quae regula vitae.
Ultima sidereo condunt caput ardua caelo
Divino sese studia attollentia motu,
Quis meliora homines nequeant humanaque cura
Quaerere, quis toto nihil est praeclarius orbe.
Credere quid fas est homini, quod credere dignum,
Illa docent; animos aeterna ad gaudia poscunt,
Mollibus et iussis acuunt mortalia corda
Atque erecta alto faciunt assurgere caelo,
Immortalem homini solae spondentia vitam,

[1] Mss. „praecidunt, servant".

Ereptosque malis annos floremque perennem
Aetatis pulchramque aeternam in pace quietem,
Nescia quae occasum immortali ducitur aevo.
Haec oratores tacito dum lumine laeti
Perlegerent efficta et mirarentur in auro,
Ad mensas revocati et pocula grata Lyaei
Saepe, dolent lustrare oculis haud cetera posse,
Admiranda illo quae plurima cernere in auro est.
Postquam extrema fames epulis depulsa supremis
Surgendum suasit mensis, ingentia lympham
Aurea vasa, manus supposto quae alluat auro,
Irrorant, lenique manus sparsae imbre mitescunt.
Hic simul, ut mappas celeres plicuere ministri,
Rex indulgendum choreis iubet. Ocius omnes,
Qui circum mensas steterant, cessere choreis.
Area lata patet; florens aetate iuventus
Stat circum, flavos sertis redimita capillos,
Exspectatque sonos ducendae exorsa choreae.
Edidit ut primum modulatos tibia cantus,
Dulceque demulsit primas tuba ductilis auras,
Exiguasque secuta notas exordia fecit,
Quisque suam antiquo patriae de more puellam
Apprensam dextra media in penetralia ducit,
Exercetque choro nunc huc nunc impiger illuc,
Ductatque alternatque vices et poplite pernix
Colligit ingentes glomeratis passibus orbes,
Dissolvitque celer; nequeas servare tuendo:
Tam festinatis eludit gressibus auras.
Summum vix properata solum vestigia tangunt,
Saltantes motu Satyros imitatur iniquo,
Poplite nunc dextro, laevo nunc poplite presso
Nunc dextram petit, hinc planta se praepete versat
In laevam, exercetque gradu fallente puellam.
It sudor frontemque lavat largo imbre nitentem.
Fistula dehinc choreis sese aufert; sistitur: ille
In laevo, in dextro hic pede restat; anhelitus artus
Iactatos quatit; it toto de pectore sudor

Et late guttis irrorat grandibus ora.
Deinde vocat rursus repetito ut tibia cantu
Ad choream, redeunt acres, volucri pede pulsant
Atria; vix summa attingunt sola levia planta.
Altera facta quies, cessat cum tibia, vires
Integrat. Hic maior leni fluit agmine sudor
Et tereti gutta laxatos irrigat artus.
Ultima, iam primae finem factura choreae,
Tibia festivo accelerans ferit aera cantu.
In spatia irrumpunt sua quisque haud segnius euro,
Illaqueantque pedes et, toto corpore versi,
In dextram laevamque ruunt circumque feruntur,
Donec summa quies ductae signata choreae.
Hic deducta manu sedi sua cuique refertur
Fessa puella; toris discumbitur undique pictis,
Barbarico pictis auro et ferrugine ibera.
Hinc atque inde toros circumstat mascula pubes
Oraque desiccat nitida rorantia mappa.
Nec minus in stratis, pernici exercita cursu,
Sudorem virgo tenera de fronte fluentem
Candenti tergit lino, pulchra ora manusque.
Exsiccat mappa, et motas exsuscitat auras
Circum ora albentesque genas et roscida labra.
Interea exspectat choream dum laeta iuventus,
Quae mox est agitanda, toros circumspicit altos,
Ordo puellarum quos plurimus occupat; ora
Sollicitus fert huc intentaque lumina volvens
Eligit ex omni numero, quam deinde chorea
Ducat, et attentus, cum [1] primos tibia cantus
Edidit, accelerat nudato et vertice figit
Lumine [2], quam poscit, surgentemque arripit: itur
In spatia et solito in gyrum de more feruntur.
Tunc, si quis quam forte animis elegerat, illa
Praeripiente alio caruit, dum forte moratur

[1] Lib. Corn. „quam".
[2] Tectis capitibus invenes tum saltasse videntur.

Non exaudito cantu, maesto ore genasque
Suffusus cedit statque alto corda dolore
Fixus et indignam volvens sub pectore sortem
Aeger abire parat choreasque relinquere. Gressum
Tendit, abit, motoque gradu se continet: illum
Raptat amor choreisque abeuntem et multa gementem
Continet, alteriusque iubet meliora choreae
Sperare et duram sperando vincere sortem.
Exspectat, fruitur, laetus spe exsultat ovansque
Conventus ruit in medios[1], ferit aera motu
Composito versatque vices, pede ludit iniquo.
Invidet huic alius sortem, qui talia maeret,
Qualia nuper erat casu hic expertus amaro.
Indignos casus volventem inimicaque fata
Cogit amor sperare et spe tenet asper amantem.
Interea caelo noctem properare voluto
Infelix videt et stellas ostendere terris,
Finem adventantem chorearum, extremaque maerens
Cogitat et nihil infelix, quod speret, habere,
Multam ista in noctem oblitus procedere sueta.
Sic illum perturbat amor visisque fatigat.
Optata tandem fruitur, gaudetque chorea,
Et semel atque iterum celeri petit atria saltu.
Hac vice festarum chorearum plurima surgit
Nox caelo referuntque humentia sidera somnos:[2]
Tibia supremum canit, actis meta choreis.
Surgitur et sponsi thalamos inde itur ad altos.
Lectus erat, latas ubi contrahit angulus aedes,
Lino substratus tenui, qualem atria circum
Suspendit telam fecundus stamine vermis,
Ostro suave rubens sarrano, tectus et auro,
Et multa pictus gemma emicat. Atra recedit
Nox longe horrentesque alio fert victa tenebras.
Hic heros, sacra quem Vratislavia mitra

[1] Corn. „medio“.
[2] Verg. Aen. II, 8 sq.

Insignit[1], pulchram Elisabem dextra accipit, inque
Conventu medio egregiae de laude puellae
Plurima commemorans, addens longo ordine reges,
Unde genus numerosque haud admittentia sceptra,
Sismundo Augusto magni dat nomine regis
Romani patris Elisabem, Carolique superbum
Caesaris invicti patrui et venerabile nomen
Addit, caesareasque aquilas ultraque columnas
Extremas multis tendentia signa tropaeis.
Tunc Macioscheae gentis generisque poloni
Fama ingens, Samuel, plosceis additus aris
Supremum decus, egregio contra excipit ore
Pro rege, ut rex accipiat gaudensque volensque
Elisabem regni in sociam thalamosque iugales.

Haec ubi dicta, solent regales quae addere mensae,
Ultima sopitis irritamenta palatis
Accipiunt; circum famulorum plurimus ordo
Ingentes portat lances, ubi marcia[2] liba,
Sacchareaque alte circumdata cinnama crusta,
Pubentesque nuces, ramis felicibus aevo
Ablatae primo primoque sub ubere raptae,
Quae quondam largo saturatae flumine dulces,
India quos mittit mollis, suxere sapores.
Pensilis hic rigidos imbuta cucurbita succos
Suave olet et tardum invitatque trahitque palatum.
Citrea mala alios, quam quos genuere, sapores,
Hic usus quondam in tales condita, remittunt,
Ceteraque hic regum in summas venientia mensas,
Quaecunque omnipotens natura arsve aemula finxit,
Cernere erat; lances circum tenue insonat aurum.
Vina dehinc fundunt famuli, quae pannonis ora,
Itala quae misit, quaeque olim Graecia felix.

---

[1] Conf. I, 7, 251 sq. ubi Baltasar Prumnicius, episcopus Vratislaviensis, in nuptiis Catharinae a. 1553 eodem fungitur munere.

[2] Ms. „Martia“. Correxi; videntur enim designari liba, quae dicimus „marcepany“.

Baetica nec desunt, longum portata per aequor,
Sunt et si qua alia extremo laudata sub orbe.
Tempus erat, medium cum nox tenet humida [caelum,
Et iuxta occasus aequalesque aspicit ortus.
Nocte ergo admoniti non longum extrema morantes
Inde abeunt omnes, felicia fata precati
Fecundosque toros, sponsosque in pace relinquunt.

7.

DE APPARATU NUPTIARUM

incliti et potentissimi

SIGISMUNDI AUGUSTI, Polonorum regis

(et Catharinae, caesaris Ferdinandi filiae).

Carmen extemporaneum [1].

Audite et laetos animis admittite cantus,
Sauromatae: regis mecum celebrate faventes
Conubium Augusti et faustos orbi hymenaeos: [2]
Augusti, quo non alius mansuetior ullus
Sceptra tenet regnique datas moderatur habenas.
Venit laeta dies, illuxit si qua Polonis
Festa olim, postquam campos atque invia rura
Sarmatiae ingressus tentoria prima locavit
Lechus agris, genti sedes ac moenia fixit.
Laeti ergo mecum festum celebrate hymenaeum
Sauromatae: septem caelo fulsere triones
Plus solito lateque facem accendere coruscam,
Laetitiaeque novis signum dedit ignibus aether.

[1] Verba „et Cath., caes. Ferdinandi filiae", secundum Ianociana (I, pg. 233) addidi, nam necessaria fere videbantur; quamquam desiderantur in meo apographo ex libro typis Cracoviae a. 1553 expresso bibliothecae Czartoryscianae $\left(\frac{4248}{34}\right)$ sumpto, neque carent suscipione, cum ante a. 1556 Ferdinandus caesar a Royzio dici vix potuerit. Praeter Czartoryscianum nullum aliud exemplar huius libri mihi innotuit.

[2] Hiatus Horatiano illi (Carm. I 28, 24) similis. Ceterum conf. Gellii N. att. VI, 26.

Iagelloneam rursum austriacamque[1] iugari
Gentem fama refert et laeto nuntius ore.
Huius magna tibi tanti stat gloria facti,
Dux Radivile[2], decusque feres per saecula magnum
Felices hos tu thalamos, haec foedera tractas,
Grata Deo et genti multum exoptata polonae.
Dii utinam, quorum non haec sine numine certo
Moliris, faciles tibi debita praemia reddant!
Iam iam aderit, certis sacra qui conubia vinclis
Firmet et alternans nodis devinciat artis
Te, Catharina, petens, qua nuper Mantua[3] paucos
Laeta dies thalamo exstincti decedere flevit
Maesta ducis lacrimisque abeuntem et voce secuta
Te fandi gnarus, fidei secretior altae
Regius antistes, docto Prerembius[4] ore
Augusti mandata ferens, efferre paternis
Gressum oret tectis sociamque accedere regni
Atque omnis comitem vitae properantis et aevi,
Ut quam spem rapta Elisabe mors ante diem trux
Abrupit, fato thalami meliore reponas.
Eia age rumpe moras, Prerembi, nuntius isti
Qui Augusto tristis rapti de funere patris
Cracovia Litavum ad fines et frigida regna[5],
Feta gelu, — nunc laeta obeas data munia laetus
Conubiisque insta et Fernandi limina regis
Patris adi, natae cui vincla iugalia curae:
Utraque coniugiis iterum se regia iungat.
Sauromatae hoc omnes optant populusque patresque
Ac rex ingenti iam dudum accensus amore.
Hoc pater, hoc velit ac votis non abnuat aequis.

[1] Ed. „astriacamque".
[2] Est Radivilus Niger, palatinus Vilnensis. Conf. Górnicki, Dz w Kor., Sanok, 1855, pg. 41 sqq.
[3] Catharina erat primum nupta Gonzagae, duci Mantuae.
[4] Ioannes enim Przerembski, vicecancellarius regni (1550—1[illegible] una cum Radivilo Vindobonae de nuptiis Catharinae regis regnique mine paciscebantur.
[5] Conf. III, 11, v. 53.

Et tu, pulchra, veni et sedes, Catharina, paternas
Linque volens fatisque sacram felicibus aulam
Ingredere Augusti, et laetis regina vocari
Vocibus assuescas Augusti atque[1] inclita coniux.
Fata benigna volunt et Divum certa voluntas
Has iterum sociare domos et iungere taeda.
Annuit Augusto Fernandus bis socer ultro
Rex regi et natam verbis despondit amicis.
Ergo quod faustum populis felixque velint Di,
Inclita Romulei proles venit altera regis
Desponsa Augusto, regis Catharina mariti
Ingressura toros magni thalamumque sororis
Heu quondam exstinctae viduumque aditura cubile.
Aspicis, ut boreas placidi flat more favoni
Auraque invitat sponsam blandoque susurro,
Tristes demulcens iras stridentiaque ora,
Sueta malas hiemes spirare et frigora saeva?
Cernis et umbrosas ut vestiat[2] Istula ripas,
Lene fluens tentoque impellens agmine lymphas,
Laeta tuis, Minci, spoliis et honore superba?
Quam modo clara viris decedere Mantua flevit,
Arces linquentem viduoque palatia lecto
Maesta sui ducis, hanc Cracovia moenibus ardet
Claudere laeta suis oculis et cernere coram,
Sarmata et hanc omnis studio flagrat ante videndi.
Hanc patres laeti exspectant, quos suave rubenti
Murice velat honos rerumque dat esse potentes.
Expetit hanc exculta animis aevoque iuventus,
Voce fremens una lectus cum plebe senatus.
Sanguinis austriaci o lectum genus, inclita regum
Gens, Catharina, veni, veni[3], omnis Sarmata clamat.
Promit opes et quisque suas congestaque longo

[1] „Atque" addidi, nam in textu ex editione Cracov. transscripto videtur per incuriam esse omissum.

[2] Edit. „vestias".

[3] Imitatur similes locos Verg. Ecl. 3, 79; 6, 44 et Ovid. Metam. III, 501.

Quondam aevo et parcis ab avis defossa talenta
Caelo ostenduntur, tenebras noctemque relinquunt.
Omnes certatim gazam eruere usque repostam
Aspicias tanto et laetos gaudere hymenaeo.
Ad festos se quisque dies multo apparat ostro,
Multo auro, multo argento et fulgentibus armis.
Iam Martis simulacra viri, iam pulchra iuventus
Arma parat circo et cursus meditatur equorum,
Caesariem prensans galea cristisque decoris
Auricomos aptans conos tollensque sub auras.
Nec rex interea segnis, cui pectora grati
Urit amor thalami exspectataque gaudia taedae,
Mente agitans tota, pulchram quibus instruat aulam,
Quos ludos quae festa suis totique trioni
Indicat sponsam propter sanctumque hymenaeum.
Thesaurosque aperit dites longaque paratam
Gazam aetate, tuum, Spitko Iordane, laborem
Et, Lutomire, tuum, fidei res credita quorum est
Muneris et tanti moles: sic notus uterque
Ingenio sollers et rebus dexter agendis[1].
Sed malus heu curas has inter morbus adortus
Augustum febrisque gelu commixta rigenti
Artus saeva coquit sacros praecordiaque urit.
Nil medicas adhibere manus, nil pharmaca prodest;
Languet et ingenti morbi rex aestuat igni.
Non epulas capere aut speciosum haurire falernum,
Non cantus audire iuvat, non dulcia plectra.
Insomnes ducit noctes lucemque quietis
Expertem. Et morbo regi mage noxia cura,
Saeva, malum duplicat, toties cum dicta hymenaeo
Et diffusa dies aegro succurrit, et haeret
Fixa animo, cursuque videt properare citato
Tempus et interea dirum haud mitescere morbum.
Sauromatas tandem caelo miseratus ab alto

[1] Spytek de Zakliczyn Iordan erat tum thesaurarius regni, Lutomirski thesaurarius curiae regiae.

Augustumque Deus morbo fessum et prope fractum
Immiti regem, cui debita longa senectus,
Aspicit et reddit notas in corpore vires.
Ultima iam taedae et laeto lux dicta hymenaeo
Venerat. Ecce orbis variis de partibus adsunt
Missi oratores et nuptae munera portant
Augustoque. Patris late regnantis Iuli[1]
Nuntius advenit iuris Mapheus et aequi
Consultus, priscos memorat qui in gente Quirites,
Unus bis senos, quos legit Roma, patronos
Pontificum regumque inter celeberrimus omnes.
Nuntius hic patris summi, dextra inclita cuius
Fert sceptrum omnipotens, quo terras unus et aethram
Subicit imperiis Acherontaque terret et umbras,
Quem penes arbitrium rerum, cui grandis Olympi
Ingentes reserare datum est et claudere postes
Et sontes animas nigrae damnare gehennae.
Et Carolus caesar bello et victricibus armis
Inclitus, excivit quem nemo impune quietum
Cunctatumque diu ac venientem haud sustinet hostis,
Misit pictavia Guilihelmum e gente profectum,
Insignem pietate virum fandoque disertum,
Regi qui Augusto pactae conubia neptis
Felices semper thalamos faustosque precetur.
Ac proceres, quorum arbitriis fastigia caesar
Accipit imperii et sumptas fert orbis habenas,
Miserunt, regi qui fausta precentur amico
Coniugia et laeti laeto intersint hymenaeo.
Hippolytusque, genus prisco a Tassone profectum,
Clara domus, magno duce missus ab Hercule[2] venit,
Hercule, qui Eridani ad ripas et amoena fluenta
Italiae custos sedet atque potentibus armis
Hostes arcet agro sedesque tuetur avitas,
Assuetus non has illasve accedere partes,

[1] Iulius III, pontifex maximus aa. 1550—1555.

[2] Hercules II, magnus dux Estensis, nat. a. 1508, reg. aa. 1534—1559.

Regibus incessit Martis si quando cupido
Insani miserosque armant in mutua cives
Damna feri; quin nascentis mala semina belli
Vestigat sollers studiisque recidit amicis.
Augustanus Otho[1], sancti pars prima senatus,
Puniceus quem velat apex pressoque galerus
Crine caput stringens decus almae frontis inumbrat,
Misit Lesnovium pro se, qui laeta precetur
Conubia et mensa sedeat conviva iugali.
Venit Ioannes Isara Zengerus ab alta,
Clarus eques, quem Bavariae dux[2] misit, iniquo
Districtus patriae bello et civilibus armis:
Ipse volens coram, sineret Mars saevus, adesset.
Exierat iam pulchra domo Catharina paterna
Post longumque vale fecundos liquerat agros,
Laeta Vienna, tuos propioraque rura tenebat
Lechiadum ad regis fines ventura mariti.
Haesisti clarae, rex Aemiliane, sorori
Maxime[3], Fernandoque comes cum fratre tenebas
Laetus iter, pulchrae conubia laeta sororis
Visuri fratres, omnis quos suspicit orbis
Regnaque, quae vobis se se debere fatentur.
Erubuitque suos angustos Austria fines
Tuque Boheme tuos, ingentia debita regna
Confessi: non terrarum satis alluit Ister
Fernando, non sunt tibi, maxime, regna paterna
Aemiliane, satis; digni maioribus ambo[4].
Fratrem expectabant cum pulchra utrumque sorore
Lechiades, sed te, rex Aemiliane, referre

[1] Otto Truchsess v. Waldburg, cardinalis episcopus **Augsburgensis** 1543—1573, Stanislai Hosii amicus fideique catholicae **apud Germanos** acer propugnator.

[2] Albrechtus V aa. 1550—1579.

[3] Aemiliane maxime; sic alloquitur poeta Maximilianum, **cuius nomen** in versum non quadrabat.

[4] Ex hoc loco elucet, Maximilianum in Bohemia, **Ferdinandum in Austria** inferiori a. 1553 patris nomine regnasse.

Gressum morbus atrox venientem aggressus adegit
Nec coram aspicere o laetos, o maxime laetos
Aemiliane toros morbi inclementia sivit.
Processere novae reginae occurrere iussi
Trans ditionis agros Olomunti ad moenia nota
Andreas, Ploscae antistes, Noscovius [1] et tu
Clarus avis, Srensi [2], et veterum virtute tuorum
Haud minor, Augusti pars non temnenda senatus.
Et fando bonus ingenioque Ociescius [3] acri
It comes, affatu Catharinam ad debita molli
Sarmatiae qui sceptra vocet: sic poscere regem
Augustum, sic res regni populumque patresque
Inde sibi nasci reges optare legique.
Festinet; venit Augusto gratissima regi,
Sponsa viro fratrique soror, non advena regno.
Unum utrique genus, gentem, ne ignoret, eandem.
Iam Lechi attigerat fines augustaque regna
Laeto sponsa gradu, cum se fert obvia contra
Matrum casta cohors, pulchris stipata puellis.
Has inter mediaeque duae hinc inde heroinae,
Altera Sidlovii viduo deserta cubili [4],
Sidlovii, cuius non ulla aboleverit aetas
Nomen et aeterno victuram tempore famam.
Altera magnanimi Cmitae sanctissima coniux
Herborta de gente [5], domus quae clara sub arcto est,
Cmitae, quem, morbo male correptum et prope victum,
Servavit modo divorum clementia terris.
Hae sponsam primo venientem in limine regni
Excipiunt faustumque precantur cunctae hymenaeum
Hortanturque pede ingrediatur laeta volenti,

[1] aa. 1546—1567 (†).

[2] Felix Szreński, palatinus Plocensis aa. 1536—1554, idem, qui etiam ad Elisabem a. 1543 Poloniam intrantem salutandam missus erat. Conf. II. 5, 62.

[3] Cancellarius regni.

[4] Sophia de domo Targowicka.

[5] Barbara, filia Ioannis Herborti Dobromilensis, erat altera Petri Cmitae coniux.

Regales aditura toros aulamque superbam
Augusti regis, quem tota Polonia quondam
Laeta diem celebret ferat et Diis sacra quotannis,
Felicis memor adventus, cum prima polonis
Finibus et Lechi terris vestigia fixit
Austriacas Catharina domos atque arva relinquens.
Iamque propinquabat Gracchorum moenibus altis,
Regis ubi Augusti sedes et regia celso
Colle sedet pulchraeque assurgens imminet urbi.
Olli rex contra multis cum milibus ibat
Obvius, et iam Lobzovios superaverat agros,
Acri vectus equo; mater Bona, sanguis iberus,
Sexum se attollens supra, comitatur euntem.
Quattuor et iuxta sese iunxere sorores,
Virgineo tres ore dabant diffundere ventis
Crinem [1], quarta [2] aevo primo et florentibus annis,
Regali nuper Iani [3] viduata cubili,
Pannoniae sceptrum propera qui morte reliquit,
Cum nato; natusque comes matri ibat amatae.
Et tu, magne senex studiis bellique togaeque
Inclite, prisca tulit quo nil clementius aetas
Nec ventura feret nostris neque contigit annis,
Dux Alberte [4], tuis non infitiande Borussis,
Addis te comitem regi, et de stirpe Piasti
Descendens dux Tesinus [5], clarissimus heros,
Et qui Legnicias patrio moderatur habenas
Insidens solio [6], quemque Olesinia tellus
Agnoscit dominum [7]. Proceres hinc inde Poloni

---

[1] Sophia, Anna et Catharina.

[2] Izabella, regina Hungariae.

[3] Ob. a. 1540, quo paulo ante et Ioannes Sigismundus filius natus est.

[4] Albrecht, inde ab a. 1525 dux Prussiae Polonorumque regni cliens, obi. a. 1568.

[5] Venceslaus III nat. a. 1524, regn. aa 1539—1579.

[6] Fridericus III nat. a. 1520 obi. a. 1570.

[7] Ioannes, minore stirpe Podiebrath ortus, nat. a. 1509 obi. a. 1565, Christinae de gente Szydłowiecka maritus. Erat dux Monsterbergensis et Olesnicensis (Oels), comes Glacensis. Conf. infra 8 (3), 32.

Circumdant latus Augusti, propiusque secuti
Murice fulgebant sarrano auroque micabant.
Ecce autem octiiugo Balice Catharina relicta
Vecta aderat curru propiorque accesserat, alta
Stant ubi tecta ostro medio tentoria campo.
Rex ut conspexit venientem et laeta prementem
Arva gradu, obtutu stans eminus haesit in uno,
Protinus et toto concepit pectore flammam
Flagrantes sponsae vultus atque ora tuendo.
Accedunt iunguntque manus et foedus amoris.
Hic tu, Prerembi [1], iussus laeto incipis ore,
Et fando regis conceptam pectore narras
Laetitiam: sponsae adventu nil carius illi,
Nil magis optatum, nil tempore laetius ullo
Aut cecidisse olim aut quondam contingere posse.
Sarmatiae dum res stabit nomenque Polonum,
Illa dies omni semper celebrabitur aevo
Inter fortunae melioris tempora laeta.
Hoc socrus, hoc glores, hoc Augusti comitatus
Ingeminat: campo excitus ferit aethera clamor.
Tunc, celsis Vratislaviae qui praesidet aris,
Baltasar antistes docto Prumnicius [2] ore
Incipiens, regum fasces et sceptra vetusta
Austriacae memoranda domus narrabat, et inde
Prognatam patris Catharinam nomine regis
Fernandi Augusto regi regique marito
Contra offert, „haec, rex Auguste, haec scilicet“, addens,
„Quos raptae Elisabes fata immatura sororis
Sarmatia in magna luctus planctusque ciere [3],
Ingentemque tuo defixum corde dolorem
Leniet et toto penitus de pectore tollet.
Mutabit curas, nequicquam Sarmata tristes
Eventus animo secum reputabit amaro.

[1] Ioannes Przerembski, tum vicecancellarius regni Polon.

[2] Baltasar de Promnitz, episcopus Vratislaviensis aa. 1539—1562.

[3] Ciere est perfectum. Sensus hic est: haec (Catharina) luctus planctusque, quos... ciere, ingentemque... leniet.

Hinc tibi certus erit, populus cui pareat, haeres,
Aevo alio et quondam regnum qui proroget armis
Sarmatiaque potens late dominetur in omni
Trans Tanais ripas gelidi et Maeotida Thetim".
Finierat fari antistes fremitusque secutus
Cunctorum it caelo, colles clamore resultant
Et laeto populi fremitu, qui plurimus agros
Complerat late studio sponsae ante videndae
Reginaeque novae. Turmas quid et agmina dicam?
Milia totque hominum gemmis auroque micantium,
Milia, quot non Sauromatae videre priores,
Tantis culta opibus tantoque instructa paratu?
Gazam omnem dicas terrarum et divitis orbis
Congestam, superesse nihil. Gemma undique et aurum
Argentumque nitet; micat undique coccina laena.
Quantum prisca Tyros Cadmeaque murice Sidon
Dives alit, nostroque Valentia[1] nobilis aevo
Litore ab occiduo mittit Phoeboque cadenti,
Et quae depectunt eoi vellera Seres,
Miris texta modis, molles imitata corymbos,
Obvia[2], maeandris[3] in se redeuntia nexis.
Mens quantum et manus arte valent sollertiaque audax,
Cernere erat. Pulchro hoc comitatu moenia Gracchi
Ingreditur Catharina. Oculos hic laeta ferebat
Atque illuc vultu et circumspectabat amico
Plenam urbem populo, celsis nec parcere tectis[4].
Haerent parietibus iuvenes tectisque domorum,
Prensantes manibus trabium capita aspera aduncis.
Nullus in urbe locus, qua se fert pompa, vacabat
Spectatore; omnes intento lumine gaudent
Flagrantes sponsae vultus radiantiaque ora

---

[1] Regnum atque urbs meridionalis Hispaniae, sericis laneisque vestibus texendis clara.

[2] sc. sunt.

[3] Conf. Verg. Aen. V, 251. Maeander est fere nostrum: „zakręt, splot".

[4] sc. populum.

Cernere, nec satis est iterum iterumque tueri
Flagrantes sponsae vultus radiantiaque ora.
Ecce Stanislai sacrae successit ut aedi,
Vota Deo exsolvens aras aditura precando,
Andreas nitido fulgens diademate praesul
Urbis adest Zebridovius [1], cui cura sacrorum
Prima sedet studiumque ingens delubra tueri
Romanas et opes templisque imponere morem.
Presbyterosque inter medius docta ora resolvit,
Gaudia commemorans quaque ipse sacratior ordo
Laetitia exsultet valeat nec corda repleri,
Illius adventu felix regnoque beatus:
Adfore, praesidiis cuius sacraria priscum
Obtineant decus et meritos antistes honores
Quique Deo tus casti adolent. Catharina profanti
Annuit et templo egrediens sese intulit aulae.
Postera lux sceptro insignem laetamque corona
In solio vidit Catharinam, tertia tandem
Regali excepit thalamo Iunone secunda:
Quae memoranda aliis — hic nobis meta — relinquo [2].

---

[1] Tum episcopus Cracoviensis.

[2] Ad calcem libri hoc loco haec addita sunt: Excusum Cracoviae apud heredes Marci Scharffenberger. Anno humanae salutis MDLIII mense Augusto.

8.

Ad

NICOLAUM RADIVILONEM,

virum Illustrem,

EPITHALAMIUM [1].

Coniugii Deus est auctor: qui iungitur ullis,
Heu, sine coniugiis, iungitur absque Deo.
Iungitur absque Deo, terraeque invisus et astris,
Absque Deo vivit, occidit absque Deo.

[1] Conf. titulum integrum in praef. Textus huius carminis nititur libro typis sine anni locique nota impresso, qui asservatur in bibliotheca Ossolinea. Radivilus, cui carmen dedicatur, est Nicolaus Janowicz armorum Trąby, Niger cognominatus, qui iuvenis peragrata tota fere Europa extremis iam Sigismundi I regis annis ingenio animique cultu inclaruit. Auctore Sigismundo Augusto, qui propter Barbarae, sororis eius patruelis, amorem, impense ei favebat, ad Germaniae comitia legatus missus, a Carolo V, imperatore sti. romani imperii, principis in Ołyka et Nieświeże titulum hereditarium, a. 1547 impertitum, in patriam rettulit facileque obtinuit, ut litterae Caroli a Sigismundo Augusto rege Polonorumque comitiis a. 1549 comprobarentur. Cancellarius Lituaniae a. 1550, anno post etiam palatinus Vilnensis factus est. Anno 1561 rex, quamdiu ipse abesset, supremum Lituaniae praefectum cum creandorum magistratuum iure eum esse voluit.

Quod vero poeta ipsum Sigismundum Augustum nuptiis interfuisse refert, uno certe anno post mortem Elisabes reginae (1545) hoc fieri potuisse consentaneum est; cum autem Radivilus nullo titulo exornetur, et nuptiae a. 1546 hieme celebratae et ipsum hoc carmen tum conscriptum esse verisimile est. Conf. Boniecki, Poczet rodów w W. Ks. Litewskiem. Warszawa, 1887, pg. 275 sq.

Occidit absque Deo, stygias sed mersus in undas,
Quas meruit, poenas non dabit absque Deo.
Vixerunt ulla nam qui sine lege caduntque,
Illos castigat non sine lege Deus[1].

Ad
SIGISMUNDUM AUGUSTUM,
regem.

Praesis coniugio quod, rex Auguste, tuorum,
Elisabem iungit cum Radivilo sibi,
Recte nempe facis, quod honoras foedera lecti,
Unde tibi miles, dux sit et unde tibi.
Unde hostes contra tua miles castra secutus,
Dux tua devicto quaerat in hoste decus,
Cum Moscum contra fers arma Scythamque fugacem,
Cumque tibi bello Turca petendus erit,
Cum regnum proferre olim iuvat ense paternum
Et Iagellonis digna nepote facis.
Signa tua albentemque aquilam dum longius infers,
Et visus septem portio parva trio est:
Quos nondum natos thalami rex praeses honoras,
Dextra illi reddant praemia digna tibi,
Et dicant olim parto olim ex hoste tropaeo:
„Solvimus en grates, rex Auguste[2], tibi".

---

[1] Hoc prooemio Royzius Radivili animum iam tum ad impugnanda fidei catholicae dogmata propensum leviter tangere videtur; scimus enim Radivilum brevi post a. 1549 ex Germania reversum in dies magis Calvini placitis favisse, ita ut denique Calvinicae fidei acerrimus propagator ac tutor in Lituania exstiterit. (Conf. Niesiecki, Herbarz ed. Bobrowicz VIII, 60).

[2] Lege „A-u-guste" per insolitam diaeresim.

Ad

NICOLAUM RADIVILONEM.

Elisabe, Radivilo, tibi Sidlovia proles
Ducitur, ante omnes forma pulcherrima virgo
Sarmatides, maior laudat quas fama puellas.
Antiquum clarumque genus, domus inclita si qua est
Sarmatico celebrata solo famaque superba,
Haec una est, quae monstrat avos gentemque vetustam,
Insignem factis, claram belloque togaque.
Inde tibi subolem quaeras: soror altera magno
Tarnovio [1], scis, ducta viro est coniuxque iugata;
Tarnovio bellis claro, quo milite saepe,
Quo duce victores redierunt saepe Poloni.
Hunc sibi Christophorus [2] generum delegerat omnes
Inter Sauromatas omnesque optaverat inter.
Ex hac ille [3] domo, talique ex stirpe cupivit
Sustulit et prolem, quam iam nunc educat altis
In regum domibus gaudetque assuescere regno [4].
Iam tener, aetatem supra — quid sanguine refert
Esse satum claro? — patris puer aemulus arma
Cogitat, et tota meditatur proelia mente.
Mars cordi et Bellona magis, quam culta Minerva est:

---

[1] Sophia, quae ante patris mortem (1532) Tarnovio nupsisse videtur, siquidem recte tradit Roysius infra v. 12 sq. ipsum Christophorum Szydłowiecki fuisse, qui sibi Ioannem Tarnovium generum elegisset. Tarnovii uxorem fuisse Nicolai Szydłowiecki filiam haud recte suspicabatur Paprocki eumque secutus Niesiecki (Herbarz ed. Bobr. VIII, 641).

[2] Christophorus Szydłowiecki, inde ab a. 1512 palatinus atque capitaneus Cracoviensis, ab a. 1513 regni Poloniae cancellarius, ab a. 1526 castellanus Cracoviensis, obiit a. 1532.

[3] scil. Tarnovius.

[4] Loquitur Roysius de Ioanne Christophoro Tarnovio, qui in Ferdinandi, regis Romani, aula educabatur et postea castellanus Voinicensis factus, a. 1567, triginta fere annos natus, mortuus est (Niesiecki, Herbarz ed. Bobr. IX, 42).

Non pacem ignavam non otia segnia curat,
Scilicet ut tanta stupefactus in indole caesar [1]
Inclita miretur decoris velut orsa futuri
In pueroque ducem primisque inspectet in annis.
Confirmata aevo quid serior adferet aetas?
Sustulit et Sophiam thalamis Tarnovius iisdem:
Insignem forma Sophiam, quae nomine matrem,
Quae facieque refert utrumque ac ore parentem,
Parva, decem brumas hiemis quae vidit aquosae,
At multis iam optata viris. Quam quisque iugare,
Quisque suae cupiat primorum adiungere genti [2].
Princeps Ioannes Munstembergensius ista
Christinam de gente tulit [3] thalamoque locavit
Christophori cupidus post ultima fata parentis:
Tantum Christophori post funera fama parentis
Evaluit nomenque ingens, externus ut heros
Ille Boemorum, satus alto a sanguine regum
Consortem optarit lecti atque in parte locarit
Magnarum fortunarum et ditionis avitae.
Hac Nicolae tibi Radivilo ex stirpe propaga
Heredem, qui [4] te referat, Lituania te quem
Tanquam suspiciat [5], colat atque ab rege secundum.
Hymen dulce tibi, o hymen, Radivilo, canatur:
Sponsa venit, promissa tibi pulcherrima virgo,

---

[1] Caesarem Carolum V dicit, qui a. 1556 imperium sua sponte deposuit.

[2] Sophia nupsit postea a. 1554 Constantino Basilio principi Ostrogski, palatino Kijoviensi, mortuoque a. 1567 fratre Ioanne Christophoro Tarnoviensia bona magnosque thesauros dotis nomine in domum eius intulit. Obiit a. 1571 (Boniecki, Poczet rodów pg. 235).

[3] Christina Sidlovicia nupsit Ioanni duci Monsterbergensi (sic Niesiecki) et Olesnicensi (Oels), comiti Glacensi, qui e gente Georgii de Podiebrath, Bohemorum regis, originem duxit. Et ipsius Ioannis et coniugis eiusdem Christinae Olesnicae in Silesiae urbe sepulcra exstant, quorum altero inscriptum est Christinam a. 1519 natam, a. 1536 nuptam, a. 1556 mortuam esse.

[4] In libro est „quae“.

[5] Durior constructio pro his: quem Lituania tanquam te suspiciat.

Elisabe, exoptata tibi pulcherrima coniux.
Nectite vincla pares, felices iungite dextras,
Corda fide; Deus auctor adest delapsus Olympo,
Caelo delapsus coram est, qui foedera firmat,
Qui vos perpetua facit una lege teneri.
Qui et iubet esse duos unum, qui corque animamq
Infractis stringit vinclis compageque caeca,
Effera quam nisi mors olim luxque ultima solvat.
    Hymen dulce tibi, o hymen, Radivilo, canatur.
Rex Augustus adest hymenaei testis et almi
Coniugii, thalamos tanto dignatus honore,
Felices thalamos. Pater et Sismundus adesset,
Aegra valetudo lecto nisi figat et aevum
Heu nimis inclinans defectaque viribus aetas.
Et Bona, matronis centum comitata latinis,
Hic aderas, aderas Bona regum sanguis iberum,
Sed regis regina tui te cura remordet,
Nec sinit ire domo laetasque accedere taedas.
    Hymen dulce tibi, o hymen, Radivilo, canatur.
Centum adsunt regni proceres, Radivilo, tuum qui
Concelebrant hilares hymenaeum festaque laeta.
Laeta iuventus agit totoque est pectore laeta.
Talia coniugia et tales celebrare hymenaeos
Quisque sibi carisque suis atque omnibus optat.
    Hymen dulce tibi, o hymen, Radivilo, canatur.
Mille adsunt pulchrae magna de stirpe puellae,
Ore rosas niveo referentes lilia collo,
Quae Veneri forma certent et more Dianae.
Auro nexa comas distringunt gemmea serta:
Pallentes violas haec, nigros illa corymbos
Narcissumque imitata et olentes suavia flores
Omne genus. Namque acris hiems nive contegit agros,
Constringit terrasque gelu glacieque coercet,
Nec laxos aperire sinus sinit aspera bruma.
Ergo, nefas, flores mentitur gemma negatos
Grande nefas, flammans nectit pro flore pyropus,
Temporaque frontemque aptans, crinemque fluentem

Sardonyches et densus onyx mixtique smaragdi.
    Hymen dulce tibi, o hymen, Radivilo, canatur.
Felices thalami, felicia foedera lecti
Sunto, rixarumque et amarae nescia litis.
Quod vis, hoc coniux velit; et tu feceris illud,
Quod cupit haec; sociusque tori sis aequus amici,
Non dominus. Namque una caro, nam spiritus idem
Voce vir ac uxor divina et legibus estis,
Quamvis imperiumque viro et tradantur habenae,
Rector ut ille domus et ceu Palinurus in undis
Vela regat puppimque notis et fluctibus aptet.
    Hymen dulce tibi, o hymen, Radivilo, canatur.
Ergo viri coniux non experiatur acerba
Imperia indignasque minas, non tristia verba,
Corrigat errantem dictis non asper amicis.
Illa virum facilis monitusque exaudiat ultro,
Iussu assueta virique resistere nescia dictis.
Non contra; primae factum crudele parentis
Nos monet. Eva, malum stulto exaudita marito,
Seque virumque suum et mortales perdidit omnes,
Adiecitque viris canos rugasque seniles,
Occasumque aevi, senium saeva attulit atque
Immortale mori fecit genus, imaque nobis
Tartara reclusit caelosque et sidera clausit.
    Hymen dulce tibi, o hymen, Radivilo, canatur.
Ecce vocat mensas vos architriclinus ad altas,
Tympana pulsa sonant, manibus dant aurea lymphas
Vasa dracoque biceps gemino vomit ore liquores.
Perpetuis laeti proceres accumbite mensis,
Exhilarate viri multo convivia baccho.
Hoc sponsi cupiunt, hoc magnus postulat hospes
Tarnovius mensa et curas procul esse molestas
Fronte petit laeta: procul ergo pellite curas.
    Hymen dulce tibi, o hymen, Radivilo, canatur.
Sarmatici proceres et tu quoque, sarmata pubes,
Concordes optate toros et litis iniquae
Expertes, pax perpes eat, sint iurgia nunquam.

Addite Tithonique aevum Pyliamque senectam:
Vivat uterque diu coniux, petat aethera sero
Et multa subole Lituanas repleat arces.
Haec interque dapes, haec inter poscite vina.
Hymen dulce tibi, o hymen, Radivilo, canatur.
Indultum satis est mensis: age laeta iuventus
Surge toris pulchrasque manu de more puellas
Corripe, correptasque exerce atque orbibus orbes
Expedias celerique gradu sola levia pulsa,
Laetaque concelebra choreis conubia laetis.
Hymen dulce tibi, o hymen, Radivilo, canatur.
Fistula concinuit dulci et symphonia cantu
Concordes inflata sonos dedit, oreque toto
Completur tuba saltantes ac excitat ultro.
Hymen dulce tibi, o hymen, Radivilo, canatur.
Surge iterum: rursusque tuam cape quisque puellam
Delassaque choro, nunc hac, nunc impiger illac.
Pulchrior haec, culta illa magis, magis illa decora.
Haec quaerenda tibi, magis haec, magis illa petenda.
Hymen dulce tibi, o hymen, Radivilo, canatur.
Parcite iam satis est iuvenes, iam multa ruit nox
Oceano referuntque graves iam sidera somnos.
Ad thalamos Iuno vocat et Lucina iugales,
Secundos o mox thalamos et prole beatos,
Prole, genus referat qua stirps lituana polonum,
Illustresque domo mixtos heroas utraque
Mittat et ingenti contingat sidera fama,
Mixta domus, multos olim mansura per annos.

Ad EUNDEM.

Classicum, Radivilo, iam sat, o sat[1]
Hactenus cecinisse, sat tuosque

[1] Est versus phalaeeius hendecasyllabus.

Inflari lituos[1] et ore toto
In praedam canere hactenus cupitam.
Venit Elisabe in manum iugata,
Intrat in thalamos tuos marita.
Iam cantus, Radivilo, iam modique
Mutandi tibi sunt: repente, — praeda est
Postquam capta, — receptui canendum est[2].

[1] Tangit Radivilonis arma gentilicia. Ceterum in libro typis expresso hoc versu exstat forma „inflaris", proximo versu forma „canis"; utramque errore fortasse ortam mutandam putavi.

[2] Epigramma de Sidlovii filiabus, huic editioni additum, inter minora Royzii carmina transponere aptum visum est.

9.

EPITHALAMIUM

viri magnifici, Nicolai Trebuchovii, castellani Gneznensis [1] et sacri regii cubiculi praefecti, clarissimaeque feminae Theodorae Bogusiae [2].

Felices thalamos fortunatumque cubile
Esse tuum iubeat, Trebuchovi, almumque hymenaeum
Efficiat, magnum cuius stat numine caelum
Terraeque tractusque maris locaque aethere cassa.
Ille toro iungi primis mortalibus auctor,
Et venerem vitare vagam certisque ligari
Coniugiis notamque suis educere tectis
Olim progeniem replereque civibus urbes,
Numina qui et Divos plena venerentur acerra,
Iustitiamque [3] colant, exosi crimina et omne [4]
Caelicolis scelus invisum rerumque parenti.
Ille tuos, opto, procedere dexter honores
Annuat in magnum decus, ille faventibus astris
Et quicquid toto sese movet aethere, terris,

[1] Erat castellanus Gnesnensis aa. 1558—1563 (Niesiecki — Bobr. Herbarz I, 248).

[2] Nuptiae celebrantur in arce Brescii (cf. v. 195 sqq.). Carmen scriptum est brevi ante a. 1559 aut ipsius anni 1559 aestate (cf. v. 30 sqq.; 77 sqq.). Asservatur autem hoc carmen manu scriptum in utroque libro et Cornicensi (pg. 361 sqq.) et Ossolineo (283 sqq.).

[3] Mss.: „iustitiaque“.

[4] In utroque msto est „colant“ ad finem versus intervallo relicto in margine scriptum; Ossol. notis adscriptis significat, quo loco illud verbum reponendum sit.

Laeta ferens, hac luce beet tua numine pleno
Conubia, haud olim paucos mansura per annos
Et laetos visura dies prolemque frequentem,
Pacata et nullis turbarum obnoxia rixis.
Alterius quae mens, quicquid optaverit alter,
Alterius mens haec idque unum optaverit alter:
Uno eodemque animo, velut unus, amentque velintque.
Quod vir, id uxor amet, quod non, hoc oderit ultro,
Lege suum venerata virum, quae dicta parenti
Primae hominum iubet uxorem sua colla marito
Subdere et obsequiis servire volentibus, unum
Esse suum gnaram caput. Haec data iura hymenaeo
Discat et imperiis iam nunc assuescat amicis.
    Digna viro, tanta vir dignus coniuge, laeti
Felices petitote toros, nova gaudia fausto
Aggressi pede. Depositos non cernitis aestus
Icarii canis, arentes modo sidere campos
Qui sulcabat hians nascentibus asper aristis
Et laetae segeti? Proque hoc clementior aura
Aera per liquidum spirantis lene favoni
Ver reddit laetis alieno tempore campis.
Rem cerne insuetam Divumque agnosce favorem:
Fit tibi ver, quae aestas; caelo se Sirius alto
Continet atque suos iam dudum comprimit ignes;
Augustusque pius, — quo rege Polonia felix
Usque vigebit, opis nequaquam aut Martis egena
Externi metuensve hostis, seu Thracius arma
Contemptor superum movet, in nova surgere bella
Assuetus, seu, Mosche, iuvat maioribus ausis
Lechigenas contra positis te opponere castris,
Immemorem Staradubeos qua strage per agros
Fusae olim iacuere acies tuaque ardua castra:
Tarnovio quae victori cessere superbo,
Nomen cuius erit nullis delebile saeclis,
Riphaeo Tanais lapsus dum vertice, notus
Terminus Europae atque Asiae, Maeotida Thetim
Influet et gemino campos premet amne liquentes, —

Augustus pius est haud dedignatus amicum
Huc Crasnistavio sese rex ferre relicto
Et thalamos celebrare tuos. Simul inclita coniux
Urbe venit Vilna, austriacae Catharina propago[1]
Magna domus. Iagellonias et adesse puellas
Aspicis, augustum genus, est et quisquis ubique
Sarmatia in magna nostris memorabilis annis,
Quem non aut privata domi res distinet, aut res
Publica tractantem leges pacisque tuentem
Otia, suppliciis plectentem et carcere sontes,
Aut importunum pellentem finibus hostem,
Sive valetudo fessum tenet et gravis aetas,
Linquere res quae hominum curareque numina suadet.
    Hic tibi qui ausoniis tulit inclita munera terris,
Rex Auguste, tuam gaudens contingere dextram,
Aemilius Malvezus[2], avis et stemmate clarus
Maiorum, factis qui sese attollere caelo
Aggressus, flagrans animis et pectore certat
Famam venturum late transmittere saeclum,
Non invitus adest thalami et bonus auget honores.
    Et tu Prerembi[3] antistes, cui Sarmata nullum
Praetulerit procerum, dulcis qui commoda curet
Plus patriae augere et priscos conetur honores,
Quemque magis, quicquam eveniat si durius unquam
Rebus sarmaticis, incommoda publica turbent, —
Prerembi antistes, — quo praesule Chelma beata est,
Quemque sibi iam dudum optat, moxque affore certat
Gnezna suum, arbitriis orbem melioribus omnem

[1] Barbara Gastold de domo Radziwiłł, altera Sigismundi uxor, obiit a. d. VIII Idus Mai. a. 1551. A. 1553 Augustus Catharinam, Mantuani ducis viduam, primae uxoris suae sororem, in matrimonium duxit, sed paulo post, cum comitiali morbo obnoxiam esse cognovisset, omnem consuetudinem cum ea rupit.

[2] Malvecci, ad quem exstant duae epistolae ab Sig. Augusto a. 1570 scriptae, quas edidit in lucem Bibliot. ordyn. Krasiń. Varsoviae 1870 n. 72 et 139. Is nuntii, a Bona matre missi, munere functus esse videtur.

[3] Ioannes Przerembski erat episcopus Chełmensis ab. a. 1557 ad 1559, quo archiep. Gnesnensis factus est. Conf. 7, v. 28 adn. 4.

Sarmaticum recturum apte, fanisque daturum
Iura et quos servent aeterno tempore ritus
Moremque [1],—haud segnis meritos quoque praebes honores
Conubio; quin ipse sacris rata vincula verbis
Nectis, ab aethereo poscens Deus adsit Olympo,
Mansurumque volens praesenti numine firmet
Coniugium, thalami stabiles et foedera sint ut [2].
Magnanimusque heros sese Tancinius [3] infert,
Urbs quo Gracchorum se atque alta palatia iactant,
Clarus avis, unoque idem se clarior ipso.
Quo nec amabilior terris nec dulcior ullus
Sarmaticis, rapido qua praeceps Istula cursu
In mare volvit aquas, quave algens despicit arctos
Constringitque gelu terras niveque integit alta.
Fundere promptus opes; doctorum cura virorum
Haud postrema sedet; non illo sospite Musae
Desertas graiae se non latiaeque querantur.
Hic tibi Lublino convivia lautus in alta [4]
Apparat, Augustum regem magnamque senatus
Partem orans epulas ad laetas laetaque Bacchi
Munera, iuncturus solem visura cadentem
Prandia cum cenis et munera larga daturus,
Suetus opes gazamque manu profundere larga,
Dignus, Croese, tuo, bene qui sic utitur auro,
Atque tuo, Mida, et quicquid videt auricomus sol,
Visceribusque suis condit ditissima tellus.
Praebuit et meritum Lucas Gorcanus [5] honorem
Coniugio, comes illustris, largissimus unus
Sauromatum, cuius largiri summa voluptas

---

[1] Nicolaus Dzierzgowski, archiepiscopus Gnesnensis, obi. die 22 mens. Februarii a. 1559.

[2] Mss. exhibent v. 82 „praebet", v. 84 „nectit" et hoc loco „sunto". Correxi dubitanter.

[3] Stanislaus Tenczyński, palatinus Cracov. aa. 1553—1563, si recte tradit Niesiecki (Herb.). Is tum capitaneus Lublinensis fuisse videtur.

[4] Iunge. Lublino in alta.

[5] Tum palatinus Lenciciensis aa. 1557—1564 (Nies. Bobr. Herb.).

Et patrias profundere opes, profundere avitas.
Tristis erit, nisi donatos dimittat amicos.
Non huic laeta dies fulsit, qua munere nullum
Obstrinxit quaque ille[1] sibi haud quaesivit amicum,
Fortunave gravi pressum aut solatus egentem est.
O, cur Gorcano, Dii, non maiora dedistis,
Illustri comiti Lucae! non aureus hoc sol
Splenderet magis in terris, non illius orbis
Iam caperet nomen, properantis in aethera famae
Sarmatiaeque omni decus immortale parantis.
    Ipse quoque insignis virtute ac moribus aequis
Firleius[2], placido cuius suadela leposque
Ore sedet pietasque animis et sensibus imis
Haerens fixa, morae impatiens sese exserit ultro,
Et se ignorari nulli sinit undique fervens
Perque oculos hominum gaudet se et ferre per ora.
    Et Chotkievicius[3], quo tuta Kiovia turmas
Hostiles temnit versasque in terga sagittas,
Moliri insidias inimicaque fallere castra
Doctus et arma manu ac forti torquere lacerto
Victorque exuvias superato ex hoste referre.
    Longaevusque senex studiosus Sapia[4] veri,
Iam pridem quod cum teneris coluisset ab annis,
Blandiri insuetus, seros est nactus honores
Fortunaeque diu ac multum obluctatus iniquae est.
    Quique colit pulchras Musarum sedulus artes,
Eloquio bonus et docto Maciovius[5] ore,
Quo potis est hominum deflectere pectora, partes

[1] Mss „quenque ille“, in Ossol. „ille“ posteriore manu in margine adscriptum est.

[2] Fortasse Nicolaus, qui postea palatinus Lublinensis obi. a. 1588, aut Ioannes, qui a. 1561 mareschalcus regni Polon. fuit.

[3] scil. aderat. Gregorius Chotkiewicz, palatinus Kijoviensis, qui postea castellanus Trocensis factus est.

[4] Sapieha. Conf. Boniecki, Poczet rodów pg. 306 sq.

[5] Stanislaus, Samuelis episcopi Cracov. frater, castellanus Sandomiriensis aa. 1556—1563.

In quascunque iuvat, studiisque accendere et ira,
Hoc odisse animis ardentibus, illud amare;
Arbitriis promptus regere et versare profundo
Doctus: dulciloquae tanta est facundia linguae.
Huc illucque mari veluti cum turbidus alto
Incubuit notus et fluctus ciet aequore toto:
Litora tempestas nunc haec, nunc litora complet
Illa ferens, motasque furens regit Aeolus undas.
Tarnovius comes[1] haud nobis indictus abibit,
Tarnovius comes illustris, patris aemula proles, —
Illius et referens speciosum nomen avique
Sidlovii; magna iuvenis patris acta sequatur
Ille modo, ut coepit teneroque imbutus ab aevo est —,
Indubiaeque spei. Quem quo se cunque ferentem
Lechia certatim comitatur obitque iuventus,
Divinum ingenii decus admirata benigni,
Sermones placidos et nescia laedere verba.
Se iuxta comitem illustrem Dembovius infert
Belza tuus ductor[2], iusti observator et aequi,
Cui pietas cordi est animisque recondita virtus.
Haud procul hinc Tarlo[3] placidus, non noxius ulli,
At gravis, olim animis et sumptis strenuus armis:
Aetas cum viguit florens et laeta iuventa,
Non illo melior sinuosis cursibus ullus
Flectere equos, rapta aut concurrere[4] promptior hasta.
Est et Tarnovius Spitek[5], pietatis amator
Cultorque antiquae, patriis qui finibus audax

[1] Ioannes Christophorus, castellanus Voinicensis, cuius mater erat Sophia, Christophori Sidlovicii, castellani Crac., filia.

[2] Andreas, quem Niesiecki falso post a. demum 1561 palatinum Belzensem factum esse rettulit.

[3] Videtur esse Paulus ille, qui iam provecta aetate clericali ordini ascriptus a. 1561 archiepiscopus Leopol. factus est. Sed hoc tempore etiam alii huius nominis multi innotuerunt.

[4] Cornic.: „aut rapta currere".

[5] Videtur esse Ioannes, palatinus Siradiensis, quem Niesiecki falso iam a. 1556 obiisse scribit.

Egressus, mores populorum ut nosset et urbes,
Multa adiit maria et terras, variisque periclis
Se obiecit, sanctam ut Solymorum attingeret urbem,
Sanctam urbem, Christi maerens quae condidit olim
Ossa Dei mortalesque artus, rursus et auris
Reddidit, ut regno Plutonis morte subacto
Patrum animas victor stellanti inferret Olympo
Caelestesque domos clauso reseraret Averno,
Promeritas adimens poenas mortalibus aegris.
    Proximus huic lingua et prompto Siracovius[1] acer
Eloquio, quo nemo boni aut consultior aequi est
Gratior aut fando, dum sollers iurgia nunquam
Cessantis populi perplexas nectere lites
Augustove refert regi, solvitve docendo
Victorem hunc, frustra se dedère litibus illum
Enarrans, dubiumque fori discrimen adire.
    Praeteream nec te, Sborovi[2], bella frementem
Mavortemque ferum victriciaque arma cientem.
Horruerat iam Livo tuas, expertus et[3] esset
In sua damna manus utinam pubemque polonam,
Quam, duce te, pulchris Livonia vidit in armis,
Et formidavit venientem atque arma ferentem.
    Volscius[4] hic Italis aderat bene cultus in oris;
Olim quem docuit studiorum Felsina nutrix
Aevoque eduxit primo et florente iuventa,
Dignus, quem partem rex iusserit esse senatus.
    Regalique olim assuetus Radziovius aulae,
Bella Sigismundum sive haec sive illa gerentem
Sauromatas inter non ultimus ipse secutus.
    Hi venere, tuum, proceres, pars magna senatus,
Qui laetum celebrent[5], Trebuchovi, almumque hymenaeum,

---

[1] Ioannes, eloquio iurisque peritia clarus, tum castellanus Lendensis et regni Poloniae referendarius (Sobieszczański, Enc. p.).

[2] Videtur esse Martinus, tum palatinus posnaniensis.

[3] In Cornic. „ut".

[4] Petrus Duninus, qui postea magnus regni cancellarius fuit.

[5] Ms. „celebret".

Bugus ubi hinc amnis vitreis pulcherrimus undis,
Inde Muchavicius piceo te gurgite cingit,
Bresci arx, seque diu luctati flumine iungunt
Invito, dum Bugus aquis vix sustinet atris
Misceri, fonti similem servare colorem
Annixus nitidoque altum petere agmine pontum.
Hi venere aliique et quorum nomina versu
Si memorare iuvat laudesque et facta superba
Atque decus gentis, citius quot sidera fulgent
Aetherea numerabo plaga, cumque eurus et omnis
Ventorum vis incubuit neptuniaque arva
Volvit agens undis, surgunt quot in aequore fluctus.
Hos Radivilorum decus ingens[1], famaque gentis
Et caeleste iubar lituanae, gloriaque omnis
Sarmatiae hospitio excepit. quo se Olica iactat,
Quo duce, Nesuisii, primos meruistis honores:
Hospitio et mensa, veteris qua fama Luculli
Vincitur, et quae olim tibi, dux troiane, per altum
Iactato ventis et tempestatibus atris,
Per varios casus Latium et nova regna petenti
Laeta parat Dido augustis convivia tectis.
Milia multa hominum pascit, nec pascere tantum
Contentus: donis onerat laetosque remittit.
Illi caelatus crater gravidusque argento
Et signis scyphus, aethereos huic anulus ignes
Obscurans gemma, est munus, glomeransque ferenti
Incessu gressus sonipes rapidoque relinquens
Post tergum cursu campos, infessus et acer.
Fert alius pelles, arcendae munera brumae
Commoda, quas dives vastis Moschovia silvis
Mittit, et horrentis septem nemora alta trionis,
Et quae longum commemorare et dicere versu.
Quando ita fortunis et censibus uteris amplis,
Illustresque datis opibus moliris honores,

[1] Nicolaus Radziwiłł (Niger), tum cancellarius Lituaniae, palatinus Vilnensis et capitaneus Brestensis. Obi. a. 1565.

Di tibi dent, fiat, quicquid calcaveris, aurum,
Dux Radivile, tibique actutum lydius Hermus
Auriferis praedives aquis, se gurgite toto
Effundat, fulvasque ferens Pactolus harenas,
Quique piam Hesperiam multo Tagus irrigat auro,
Et quae Indos Parthosque beat vasti aurea lympha
Admixtas auro gemmas volventis Hydaspis.
Heroi cur non optemus talia tanto?
In tua promptus adest, Trebuchovi, gaudia gazae
Ultro quicquid habet larga profundere dextra.
Quid gazae? dulci non parcere et ipse saluti
Sustinet, hoc verbis ultro testatus apertis.
Cum proferre diem taedae suadetur, ut aegrum
Confirmet morbisque afflictum corpus acerbis,
Heros Nestoream dignus superare senectam
Longaque Tithoni vivendo vincere saecla,
„Non mihi“, dixit, „erit si mors properanda diesque
Ultimus et quicunque mei stat terminus aevi,
Absistam coeptis ullam patiarve hymenaeo
Esse moram; non sic veteres Radivilus amicos
Consuevit colere et fictis se prodere rebus“.
Ecquid ames aliud? quid toto pectore poscas?
Quidve aliud maius possit tibi maximus heros
Praestare? ex gaza, si Sarmata proferat omni
Thensauros, non plura queat, non plura necesse est
Largiri, nec mens cupiat sibi plura, nec optet.
Ecce sed ad thalamos cum ventum et[1] fulcra cubilis,
Idem heros Radivilus adest, hincque ore profatur
Facundo, laudes sponsae et decora alta renarrans
Bogusiae gentis meritosque extollit honores.
Et tua[2] maiorum gaudet Theodora suorum

---

[1] Corn. „est“.

[2] Et tua (sc. Trebuchovi) Theodora. Sed fortasse propter verba „nec se inferiora secutam“ malis ita verba iungere: decora meritosque attollit honores; et tua (sc. decora honoresque): maiorum gaudet Th. cett. Nam eius modi structura, quamquam durior, non adeo abhorret a stilo Royzii.

Clarum audire decus nec se inferiora secutam[1].
Inde bonus fando, quo non facundior alter
Sarmatia in magna est, nec lingua cultior ullus
Hoc aevo fuit, idem prudentissimus unus,
Iusti idem atque boni ac observantissimus aequi,
Cui cordi est pietas et flecti nescia virtus,
Pro te verba facit contra laudesque profatur,
Attollitque tuum dictis decus aethera supra[2].
Interea sol converso petit humida caelo
Aequora et hesperio fessas lavat amne quadrigas,
Noxque ruit terrasque atris amplectitur ulnis,
Et thalamo dulcem veniens dat prima quietem.

---

[1] Theodora Bogusz (Bohusz) videtur fuisse Lituana ex illa ducum in Obryń stirpe, unde evenit, ut claram suae gentis feminam ipse Radivilus oratione commendaret. Accedit quod Radivilus Niger tum capitaneus Brestensis fuit, Bresti autem nuptiae celebrabantur.

[2] Is videtur fuisse Stanislaus Maciejowski, quem supra poeta v. 135 laudavit.

CARMINA FUNEBRIA.

III.

CARMINA FUNEBRIA.

10.

CARMEN FUNEBRE

in obitu illustris

PETRI GAMRATI[1],

primae sarmaticae sedis episcopi[2].

Quos ego Sarmatiae luctus, quae funera dicam
Digna sat, orbatis magno pastore Polonis?
Gamrato pastore, suis qui cuncta regebat
Consiliis, pietate ingens et fortibus ausis.
Amisso, infelix, Gamrato, Sarmata, luge.
Pauperibus patuit semper domus; illius aurum,
Fortunas et opes vestras didicistis, egeni.

---

[1] Petrus Gamrat armorum Sulima favore Bonae reginae ad summos iores evectus est. Factus est a. 1535 premisliensis, a 1537 plocensis, 1538 cracoviensis episcopus, denique a. 1540 gnesnensis archiepisco-. Archiepiscopatum una cum episcopatu cracoviensi praeter solitum uit usque ad mortem a. 1545. Conf. v. 66 sq.

[2] Hoc carmen typis editum est Cracoviae mense septembri a. 1545, sque editionis exemplar bibliothecae Ossolineae in meum usum vocavi. igrammata in fronte et ad calcem editionis collocata in numero mino- a carminum vol. II proponam.

Omnia vos inter, potuit quaecumque, profudit
Largior, aque fame inclementi et frigore texit.
Amisso, infelix, Gamrato, Sarmata, luge.
Egregia haud passus, si qua elucescere vidit
Ingenia et vulgo maius promittere, tristi
Paupertate premi, latias praemisit ad oras,
Magnus ubi Antenor, classis securus achivae,
Occubat[1], aut parvo Bois ubi moenia Rheno
Neptunus secat et mediam vagus alluit urbem[2].
Divitiis nunquam bonus impensaeque perpercit:
Talibus auxiliis et defensoribus istis
Esse opus in tanto fidei discrimine vidit.
Amisso, infelix, Gamrato, Sarmata, luge.
Iustitiae assertor iustisque in litibus acer,
Pauperibus semper fuit et locupletibus idem.
Nil genus hunc iusti aut nummus violator et aequi,
Non importunae lacrimae movere precesve,
Humanas seu quae turbant odia aspera mentes:
Reddi cuique suum voluit, non laedere quemquam;
Vox eius lex viva fuit litisque protervae
Finis, supremo tamquam vox edita caelo.
Amisso, infelix, Gamrato, Sarmata, luge.
Eius plena viris magnis domus; omnis ab illa
Sarmatia et vicina colens[3] responsa petebat:
Seu quem sacra Dei dubium ritusve tenerent
Nec bene nota patens caelo via, sive molestae
Invitum lites fora ad importuna trahebant.
Astrorum consultores procul inde profani,
Et qui consultis mendacibus abstinet astris,
Digna piis studia et religione colebat[4].
Amisso, infelix, Gamrato, Sarmata, luge.
Omnia pro Christo, fuerint quaecumque pericla,

[1] Patavium.
[2] Bononiam.
[3] Durius substantiva vi usurpatum.
[4] Hi tres ultimi versus mendo quodam laborant.

Forti adiens animo, nihil imperterritus unus
Formidavit, erat si formidabile quicquam;
Ante oculos Christus semper largeque profusus
Pro nobis sanguis et mors infamis in alno.
Amisso, infelix, Gamrato, Sarmata, luge.
Totus in hoc, Christo ut fidens Patrique placeret,
Auctori rerum summo; labor illius unus,
Ut iusta populos in religione teneret.
Amisso, infelix, Gamrato, Sarmata, luge.
Abstulit hunc inopina malo mors invida morbo.
Nil medicae valuere manus; nil acre Sabini[1]
Ingenium, toties qui morte reduxit ab aegra
Tot colluctantem morbis, iam iamque cadentem.
Heu, cum fata vocant, frustra medicina laborat!
Amisso, infelix, Gamrato, Sarmata, luge.
Vos reges, quorum populos pietate verenda
Erudiit, sanctis praefulgens moribus atque
Exemplo vitae insigni, — supra omnia semper
Humana erectus, — caelum monstravit et astra,
Lugete exstinctum. Tua, rex Sismunde, senecta
Sentiat amissa extremae solacia vitae.
Tempus erit quondam, tibi cum lugebis ademptum,
Rex Auguste. Nimis surgentibus utilis annis
Ille fuit, qui, consiliis pulcherrimus auctor,
Rexisset tecum populos et regia sceptra.
Amisso, infelix, Gamrato, Sarmata, luge.
Extremum, regina, tuo praestabis honorem
Gamrato, Bona, Sforciadum genus; unus amari
Dignus erat, lacrimis, supremo et dignus honore.
Unam te ante omnes coluit, teque omnibus unam
Praetulit, extremo et dignum se hoc munere fecit.
Amisso, infelix, Gamrato, Sarmata, luge.
Gamratum amissum proceres lugete Poloni.
Ornamentum ingens patriae amisistis acerba

[1] Conf. Carm. minora; ad Polon. senatores: Ad Gamratum carm. 3.

Ablatum morte et nimium properantibus annis.
Lugete exstinctum, modo qui feliciter unus
Consiliis patriam vobiscum et grandibus ausis
Tutatus dubiis peperit solacia rebus,
Saepeque vos inter, si qua est discordia nata,
Omnia composuit medius litemque diremit.
Amisso, infelix, Gamrato, Sarmata, luge.
Et tu, Gnezna, tuas cum durus nuntius aures
Vulnerat, infelix luctum lacrimasque tenebis,
Rectorem amisisse tuum vitaeque magistrum?
Absentem infelix animis et mente requires.
Quem nuper magna laetum tua moenia pompa
Intrantem vidisti inter lituosque tubasque
Exsultantem animis et nil tunc tale timentem,
Exstinctum accipies et iam sine nomine corpus.
Amisso, infelix, Gamrato, Sarmata, luge.
Tu quoque, quae vixdum lacrimis exhausta quieras,
Cracovia, Helisabes post flebile funus amatae [1],
Ire iterum in lacrimas et tundere pectora palmis
Cogeris exstincto et longum lugere magistro.
Amisso, infelix, Gamrato, Sarmata, luge.
Et te, Roma, caput populorum atque orbis asylum,
Iste dolor tangit; tuus hunc sacer ille senatus
Non raptum ante diem magno olim optaverit emptum,
Cum, crescente malo malefidi labe Luteri,
Sarmatiae, heu nimium, metuet carisque Polonis,
Ne mala vicinae gentis contagia laedant.
Hic etenim magnis contra conatibus ivit
Semper et ultrices ostendit civibus ignes [2];
Reppulit insanos et longe stare coegit
Saxonas et quicquid sceleris fideique profanae est,
Laedere ne incautum possent contagia vulgus.
Illius hoc studium, labor hic, opus illius unum.

---

[1] Quae obiit eodem, quo Gamratus anno die 17 mensis Iunii.
[2] Conf. Górnicki, Dzieje (wyd. Sanockie) pg. 5 sq.

Tantus amor fidei fuerat, quae debita caelo,
Curaque commissi quondam gregis. Illius ergo
Haud unquam timuit duros perferre labores,
Et, si fata ferant, crudeli occumbere morti.
Experiere olim, quantum hoc, tu ecclesia, perdis
Amisso et tu, adoles aris qui tura, sacerdos.
Amisso, infelix, Gamrato, Sarmata, luge.
Nec, quos arma iuvant torquesque illustrant et aurum,
Insignes equites, vobis inflctus obibit
Optimus antistes, cuius persaepe levati
Auxilio patrios laeti rediistis ad agros:
Composuit vestras lites et iurgia dexter,
Si qua malus limes disiectave signa tulere,
Vestrum erat hospitium domus illius, illius aurum
Vestrum erat et quicquid potuit bonus. Hei mihi, [quantum
Praesidium patria et vos amisistis amici!
Amisso, infelix, Gamrato, Sarmata, luge.
Et tu, dilecta ante omnes, Masovia, luctus
Quos dabis infelix, Gamrato orbata patrono,
Una fuit cui cura tuos extollere et alta
In solia evehere ac magnis praeponere rebus!
Mille palatinum ad summos evexit honores
Felix et magni partem dedit esse senatus.
Praefecit templis alios, quos numine tactos
Sacra iuvant bifidamque dedit gestare tiaram.
Regia quicquid habet domus aut ecclesia magnum,
Illud speravere tui laetique tulere.
Heu, nimium dilecta viro Masovia, quantum
Perdis patronum! heu, quantum, Masovia, patrem!
Regina hunc sed tu casum miserata levabis,
Sforciadum genus, atque tuam tutabere gentem [1],
Sentiat amissum ne, quem nunc luget ademptum.
Amisso, infelix, Gamrato, Sarmata, luge.

---

[1] Possedit enim Bona regina pro dote in Poloniam illata vetera ona ducum Masoviae.

Vosque, orbata domus, sublato maesta magistro,
In varias abitura domos, extollite luctum.
Amissum deflete patrem. Miserabile funus
Cernitis ante oculos exstinctaque gaudia vitae
Commodaque, et laetos, si quos sperastis, honores.
Amisso, infelix, Gamrato, Sarmata, luge.
Et casum indignum ingenti lacrimare dolore.

11.

HISTORIA FUNEBRIS

in obitu

DIVI SIGISMUNDI

Sarmatiarum regis

et ad Sigismundum Augustum filium admonitio [1].

Ad LECTOREM [2].

Maesta Sigismundo cantatur nenia regi;
Funebrem, lector, hic legis historiam,
Ut moriens terras, homines sceptrumque reliquit,
Atque ima ascendens astra petivit humo.
De vita nonnulla leges, quis scribere plura
Si potui, lector, omnia non potui.

HISTORIA FUNEBRIS.

Quis caelo gemitus flentum? quis luctus ad auras?
Cracovia in magna, cives, quae funera cerno?

[1] Textus huius carminis nititur editione a. 1548 Cal. Aug. Cracoviae typis expressa, cuius exemplar bibliotheca Ossolinea mihi suppeditavit. Unum epigramma in fronte et decem ad calcem editionis collocata aptiorem locum inter carmina minora transtuli.

[2] Haec leguntur in altera primi editionis folii pagina.

Fata Sigismundum regem, crudelia fata,
Invidere orbi et sublatum morte tulere,
Vivere dignum olim [1], terris si fata dedissent.
Rege orbata suo miscentur moenia Gracchi,
Et gravidus lacrimis ingens ferit aethera planctus.
Rege orbata suo caelum Bona questibus implet
Coniux, heu, iam non coniux; spoliata marito,
In viduis plangens stratis, secat unguibus ora,
Ora genasque ambas et rumpit pectora pugnis
Dilaniatque comam, incusans hominesque Deosque:
Et quae non? Caelum nequicquam accusat et astra.
Ingeminant natae planctus, carissima matris
Pignora deliciaeque patris, dum vita manebat.
Amissum patrem tria virginis ora Dianae:
Hinc Sophia, inde sequens aevo, haud virtutibus, Anna,
Ultimus et partus magnae, Catharina, parentis, —
Tres natae lugent lamentisque atria complent.
Ora madent lacrimaeque genis volvuntur obortae,
Luminaque, iratos poterant quae flectere Divos
Quaeque velut stellae vultu emicuere sereno,
Ploratu multo et lacrimarum flumine turgent.
Fama mali tanti paulatim it sparsa per urbes
Sarmaticos et agros, et luctibus omnia miscet.
Purpura lugubri passim mutatur amictu,
Atque pice infectum tyrio pro murice vellus
Succedit, lanaeque rudes atque aspera lina,
Quae nullos soles, quae nulla hausere fluenta.
Gemma procul, procul omnis onyx viridesque smaragdi,
Infractusque adamas et cedere viribus ullis
Nescius, ingeminansque ignes ceu flamma pyropus,
Et fulvo quondam quicquid concluditur auro.
Non digitos vinclo fulgens premit anulus arto,
Non collo torques pendent, textaeve corollae
Flaventes strinxere comas, non vertice cristae
Exsultant conique vagi; non ulla iuventae

[1] Sic interpungitur hoc quidem loco in ipsa editione. Olim i. e. non semel tantum.

Apparent decora: est vultus toto aeger in orbe
Sarmatico, in tanto et facies tristissima luctu.
Flet plebs, flet civis; flet eques; flet et ipse senatus;
Flet regina virum; flet castus praesul ad aras.
Omnia sunt luctus lacrimae undique et undique planctus.
It flentum late caelo illaetabile murmur,
Fletus ubique sonat luctusque auditur ubique.
Ast, Auguste, tuas nondum vox tristis ad aures
Nuntiaque exstincti pervenit fama parentis:
Longinquum te alio Lituania submovet orbe.
Ignorare diu sed te tua vulnera praesul
Haud passus pius, exstincti tibi funera patris
Qui referat, lacrimisque madens aegerque dolore
Vix fatus Samuel [1], cursu iubet ire citato.
Nuntius is maesti fers et solatia casus,
Prerembi [2], primis quem virtus extulit annis
Ante pilos [3] et quae venit prudentia praecox.
Cassum anima multo interea lavat imbre cadaver,
Persolvitque pio regi decora ultima vitae
Praesul, et augusto sacras de more lacernas,
Arte laboratas vestes auroque rigentes
Inducit; sceptrum dextrae, laevae inserit orbem,
Et capiti imponit regnorum insigne coronam,
Accingitque latus, quondam ceu viveret, armis;
Examines artus stimulisque armavit acutis,
Calcem utrumque aptans; divisque in vota vocatis
Aeterna corpus regale recondit in urna.
Tandem, Auguste, tuas percellit nuntius aures;
Iam tua lamentis impletur regia: regem
Rex luges, patrisque absens fles funera natus.
Vilna omnis tecum atque omnis Lituania tecum
In lacrimas it fusa cietque ululatibus auras.

---

[1] Maciejowski, tum episcopus cracoviensis.

[2] Ioannes Przerembski, tum praepositus cracoviensis, qui postea ecancellarius regni, ad extremum archiepiscopus gnesnensis fuit. (Gór-ki, Dzieje; Sanok, 1855, pg. 1).

[3] Sc praecoces sive canos.

Nec vos, pannonico quarum altera vivit in orbe,
Altera teutonico, iam matres, altera regis[1],
Principis haec magni coniux[2], in patris amati
Funere ploratu[3] maestae parcetis acerbo,
Cum cecidisse senem ad vestras pervenerit aures.
Quo tu, Alberte nepos[4], luctu, quo funera vultu
Audita accipies? et avunculus occidit et rex,
Dux Alberte, tuus, per quem tibi sceptra relicta
Imperiumque tenes pruteno ductor in orbe,
Paceque perpetua frueris vicina tot inter
Bella, tot insano surgenti in proelia Marte.
Vosque duces, late servit quis teutonis ora,
Hospitio regi longaevo et foedere iuncti
Coniugii, quibus, ipse suas sociare sorores
Dignatus[5], magnos dat Iagellonis honores.
Nec te transierim, Caesar, fratremque Quirinum[6],
Arma exsultantes inter totque undique bella,
Victores ambos, dignos successibus ambos.
Sanctum flete senem, lacrimis ne parcite obortis.
Vos dolor hic tangit; rex, sanguis vester, obivit,
Austriaca de matre genus qui ducit avitum[7],
Vestraque qui quicquid victricia signa tulere,
Pectore laetatus toto est, vicisset ut ipse

---

[1] Isabella, Ioanni Zapoliae, Hungarorum regi, a. 1539 nupta, quae a. 1540 brevi post maritum mortuum filium Ioannem peperit.

[2] Respicit Hedvigim, natu maximam Sigismundi filiam, ex priore uxore Barbara Zapolia natam, Ioachimo, electori Brandenburgensi a. 1535 nuptam.

[3] In ed. „prolatu".

[4] Albertus, primus Prutenorum dux, filius Sophiae, filiae Casimiri et sororis Sigismundi I, Polonorum regum.

[5] Ex quibus Hedvigis nupsit a. 1475 Georgio, duci Bavariae, Sophia a. 1479 Friderico, marchioni Brandenburgensi, Anna a. 1476 Boguslao, duci Stolpensi, Barbara Georgio, duci Saxoniae, Elisabe Friderico, duci Lignicensi (Szujski, Dzieje Polski II, Lwów 1862 pg. 117).

[6] Carolum V caesarem et Ferdinandum, romanum regem, fratrem eius, tangit.

[7] Elisabe enim, Albrechti II caesaris filia nupta erat Casimiro Iagellonidae, Polonorum regi.

Albentemque aquilam victo retulisset ab hoste.
Contra si quando rumor malus attulit hostis
Successus vestri, noctes vigilavit amaras
Insomnisque iterum candentem vidit Olympum.
Ergo senem maesti fratres ploretis amicum.
Quin reges omnes, solio qui insiditis alto,
Sanctum flete senem. Quo regia sceptra magistro
Sustentastis adhuc; hic vestris regula regnis
Atque orbi fuit, horrendo seu vertere bello
Hostiles acies sedit, seu regna paterna
Imperio regere et moderari legibus aequis
Perpetua et populos in pace tenere volentes,
Seu promissa fides percussaque foedera quondam
Pacifica servanda manu et rata dicta tuenda
Ore suos sensus parco mentemque resolvit:
Oraclum tamquam caelo venisset ab alto,
Verba senis[1] fuerant nullis obnoxia dictis.
Ancipites lites perplexaque solvere iura
Promptus et ambiguos causis distinguere sensus:
Insons non illo damnatus iudice flevit.
Iustitiae cultor, sed et idem parcere suetus,
Scilicet in veniam proclivior; illius unum
Hoc vitium: in sontes paulo clementior aequo.
Nostra pium magis hoc, vidit nil sanctius aetas.
In terris vixit, superos ceu viveret inter
Caelitibus similis; non ulli noxius unquam,
Utilis at multis. Divum haud neglexit honores,
Multa sed ex secto construxit marmore fana
Servatori hominum, sublimibus edita tectis,
Regis opus; Divis sacras erexit et aras,
Et statuas posuit, — spirantia dixeris aera, —
Turrigerasque bonus, quas hosti opponeret, arces
Eduxit caelo mediisque in nubibus egit.
Iamque dies aderat manes inferre sepulcro
Aeternamque urnae sedem dare et aethere casso[2].

[1] Ed. „sonis“.
[2] Scil. regi.

Luna quater caelo caput occultarat honestum
Sancti post obitus regis, redivivaque fulsit
Orbe quater pleno. Tunc nota ad moenia Gracchi
— Rex ubi letum obiens supremaque funera vidit,
Et iacet exanimis multo cantatus honore[1] —
Convenere omnes, heu, maesta ad moenia Gracchi!
Huc populus late circumfluit undique et omnis
Regis ad inferias pullata Polonia venit.
Hic Lituanus adest, hic omnis Russia et armis
Quaesitae gentes devictaque Prussia bello.
Victoris spectare obitus et tristia iusta
Maerentes iuvat et lacrimis decorare sepulcrum
Clementis regis, cuius mitissima semper
Imperia experti, saevi non ora tyranni.
Exanimem lugent, plorant regemque patremque
Amisisse omnes. Tales urbs maesta querelas
Turbaque plangentum fundit, mixtique Polonis
Externi populi gemitus ad sidera iactant.
Multi oratores variis ex partibus orbis
Advenere, ferant cineri qui extrema beato.
Tu Gulielme[2] venis, a magno caesare missus,
Illo fortunae domino bellique potenti,
Illustris Gulielme, dapes cui munus avitum
Augustas praeferre sacrisque imponere mensis,
Pars idem magni arcani et non ultimus aulae
Caesareae, pietas quem tollit et aurea virtus.
Malzanus, Fernande iubes, rex magne Quiritum,
Inferias pro te dilecti regis honoret.
Ad tumulum cari misso oratore parentis
Pannoniae regina[3] suum testata dolorem est.

---

[1] Hi duo versus, in editione crac. uncis inclusi, mendo laborare videntur.

[2] Idem, ni fallor, qui postea a. 1565 (Gu. Russinowsky: Gams. Ser. episc. 298) episcopus Olomucensis factus, etiam Maximiliani caesaris legatus ad Sigismundum Augustum fuit, ut declarat carmen Roysii ad eundem scriptum, infra inter minora propositum.

[3] Isabella Io. Zapoliae coniux.

Et tu Romulei. tu pars, Otho, magna senatus,
Cardineus quem tollit apex, Augustaque [1] iactat
Pontificem, patrum vestigia nota tenentem
Priscorum magnique tuentem iura Quirini,
Deploraturum misisti ad funera Raemum,
Funera regis, erat si quis pius, illius, unus [2]
Qui casta divos in religione colebat,
Nullis inde hominum depulsus viribus olim,
In numerum, dignus, referat quem Roma piorum.
Defunctoque arae meritos decernat honores.
Advenere alii. claris gens regibus orta,
Regales iuvat inferias quos cernere coram [3].
Non Albertus abest. quo se duce Prussia iactat,
Qui consanguinei deploret funera regis;
Marchio non alter [4]. quem Brandemburgia tellus,
Tot victis ducibus, populis tot Marte subactis,
Ingentem Carolo gaudet peperisse triumphum
Subque iugum dextra gentem misisse rebellem.
Landgravius comes huic Leuthenburgaeus adhaesit.
Caesaris arma quoque et victricia signa secutus,
Exsultans nuper media inter proelia victor:
Flet magni regis lacrimis nunc funus obortis.
Dux Venceslaus non iustis defuit istis.
Dux, Tessine. tuus [5]. regum generosa propago,
Relliquiae clara veteris de gente Piasti.
Mansuetus, pius et clemens. mitissimus heros.
Esse decet qualem regali a stirpe profectum,
Dignus avo et quondam moderanda ad sceptra vocari.
Cultus ubique dies, matri sacer annuus Annae,

[1] Augusta Vindelicum sive Augsburg. Otho sive Otto Truchses v. ırg obi. a. 1573.
[2] Sic in edit.; R. scripsit, ni fallor „Erat, si q. p , ille vir unus".
[3] Górnicki (Dzieje ed. Tur. pg. 11) legatos electorum principumque ıiae, Italorum ducum reique publ. Venetorum affuisse narrat.
[4] Ioachimus II. qui regnavit aa. 1535—1571.
[5] Venceslaus III. Conf. I, 7, 227.

Fulserat; inferiis dictus maestissimus ille [1],
Ille dies, celsam cum magni regis ad aulam
Turmatim plenisque viis inde itur et inde.
Regia lamentis ululatuque excita tristi
Auditur late, maestique ad sidera cantus
Pontificum coetusque sacri, qui plurimus ante
Stat regem exanimem tecti in penetralibus altis.
Ecce autem, multa hic consumpta parte diei
Flendo torquendo et miseros singultibus artus,
Lugubre regali funus procedit ab aula.
Multi quod populi comitantur et agmina. Late
Stamine strata via est nigranti et vellere pullo.
Pontificum hic ordo multis cum milibus ibat
Presbyterum generisque sacri, lacrimasque canendo
Miscebant hymnis ingrataque funera flebant.
Ante omnes Samuel, Gracchi iustissimus urbis
Antistes [2], Samuel fletu rigat ora profuso,
Regis et annosi fatum ceu plorat acerbum,
Illum ut dilexit quondam, dilectus ab illo.
Turba deinde inopum sequitur; bis mille ferebant
Hinc atque inde faces; nigrans pice visitur agmen:
At flammis superant fulgentis lampada Phoebi.
Hic vexilla sinus pandunt, quae plurima bello
Adsueti praeferre duces et tendere dextra,
Arma olim cum rex inimicum ferret in hostem;
Terdeni gessere viri, lectissima corda,
Triginta post deinde auro vestita feretra [3].
Hic cataphractus [4] eques gravibus circumdatus
[armis,
Tarlo, bonus bello et magnis vir strenuus ausis,

---

[1] Dies a. d. VII Kal. August. Inde patet carmen hoc, Cal. Augustis excusum, intra non totorum quattuor mensium spatium a poeta compositum, quaedam singularia autem sex fere diebus adiecta vel expolita esse.

[2] Samuel Maciejowski, episcopus tum cracoviensis.

[3] Interpunxi, ut aptissimum visum est.

[4] Edit. „cataphrattus".

Dextra ensem verso in terram mucrone ferebat [1].
Pone subit iuvenis, scutum qui portat et hastam
Obverso in terram ferro. Tristissima uterque
Fata Sigismundi signant, — cum vita manebat,
Adsueti non hac specie ferre arma virosque
Surgere in adversos inimicaque fundere castra.
Post hos ibat eques regali indutus amictu,
Ordo quem procerum sequitur magnusque senatus.
Quattuor hic patriae de more insignia regni
Sauromatum primi portant: ille optimus armis,
Ille animisque ingens belloque imperdita virtus,
Tarnovius [2], regni praefert insigne, coronam;
Cmitaque [3] magnanimus sceptrum, fortissimus heros,
Sese ausis tollens et cedere nescius ulli;
Orbem auro gravidum Tencinius [4], ille severus
Ora senex et consiliis non ultimus auctor.
Fert gladium Volscus [5] florens cultusque iuventa.
Triste deinde urbi fertur lacrimabile funus,
Exstincti regis cineres et flebilis urna.
Centum humero obnixi heroes subiere feretrum;
Mille faces circum, quas fert atrata iuventus,
Hinc atque inde micant. Rex hic maestissimus ibat
Augustus, patrisque idem de nomine dictus,
Rore, Sigismundus, sacro dum tingitur infans.
Tristia fata patris lacrimis velut imbre volutis
Ora per atque genas queritur plangitque querendo
Pectoraque assiduis quassat singultibus aegra.
Pone subit Bona, Sforciadum gens indeque natae:
Haec orbata virum, patris illae funus amati
Ingenti lugent planctu lacrimisque sequuntur.

[1] Videtur esse idem Paulus Tarło, qui postea clericali ordini adptus a. 1561 episcopus Leopolitanus factus est.

[2] Ioannes, supremus Poloniae imperatur, cui Magno cognomen fuit.

[3] Petrus Cmita, tum palatinus Cracoviensis.

[4] Stanislaus Tenczyński, tum castellanus Leopoliensis.

[5] Petrus Duninus Wolski arm. Łabędź, postea regni vicecancella-i et episcopus Plocensis.

Virgineus chorus has comitatur et agmina matrum.
Postremo cives subeunt urbisque senatus.
Hoc vicina adeunt facto ordine templa deorum,
Sauromatum cineres mos est ubi condere regum.
Non capiant delubra, omnes, licet ampla, nec ingens
Area, quae contra est, non et vicinia tota.
Ergo pars templum ingreditur; consistere circum
Pars iussa est, magnaeque sacrorum cedere pompae.
Ante aras ingens maesti posuere feretrum,
Quod sanctos claudit cineres. Insignia regni
Quo super imponunt: gladiumque orbemque coronamque
Et sceptrum proceres; hinc cetera et inde feretra.
Hic rex Augustus solio considit in imo;
Inde Bona, hinc natae; circum populusque patresque
Cum lacrimisque preces fundunt divosque precantur,
Iustam animam caelo accipiant dentque aethere sisti
Aeternumque altis agitare in sedibus aevum.
Idem omnes: plebs hoc populusque patresque fremebant,
Et sacer intactas[1] chorus hoc poscebat ad aras,
Pontifices castique omnes ex ordine patres.
Tempus erat tristi cineres interre sepulcro,
Regales cineres et manes condere terra.
Ingratum tollunt ergo lacrimando[2] feretrum
Sauromatum primi, rex et qua conditur, urnam
Devolvunt fossam demisso fune sub imam.
Hic maior populi fletus maiorque fremendum
Exoritur clamor, quasi nunc cecidisset amatus
Sauromatum pater et princeps, non ante perisset,
Cassum anima cum mors frigentem liquerat atrox.
Templum ergo gemitu compleri, omnemque videres
Gracchi urbem fremere et tristes caelo addere voces:
Quales, captiva saevit cum miles in urbe,
Eduntur fremitus ferturque ululatus ad auras[3].

[1] Edit. „ansanctas".

[2] Syllaba ultima correpta ex more posterioris aevi.

[3] Et hac comparationis compendiariae compositione et proximis, qui sequuntur, versibus Vergilium aemulatur.

Vertitur interea caelum et nox incubat atra
Vespereque immisso tenebris involvitur aether.
Postera cum lucem terris aurora reduxit,
It Gracchi maestam funebris pompa per urbem,
Hesterno velut ante die, maestissima pompa.
Lugentesque ferunt vacuum per templa feretrum
Inferiasque canunt regi lugubreque carmen.
Pulsa sonant campana altis in turribus aera
Ingeminantque urbis luctum caelumque remugit,
Et crebris ictus resonat tinnitibus aether.
Pontifices passim faciunt per templa Deorum
Sacra. Leonardus[1] canit hic, Droievius[2] illic,
Doctrina hic praestans, pietate et moribus ille,
Cultor iustitiae ac observantissimus aequi,
Chelma, tuus praesul, dignus maiore tiara.
Iaducius[3] sacras Annae cantabat ad aras,
Iaducius doctus perplexas solvere lites
Atque foro cohibere homines et lege Quiritum,
Optimus, inferior prisco non ille Lycurgo,
Non Pandionio, celebrat quem fama, Dracone.
Ad Stephani tu, Noscovi[4], quo Plosca beata est
Praesule, nec sentit Samuelem nuper ademptum;
Sic quoque tu mitis, bonus es, mansuetus et aequus.
Virginis ad Mariae dictis Isdbennius[5] acer,
Templorum vindex et religionis avitae,
Sacra canit regique deos exorat amicos.
Ipse Dei ad trini praesul Zebridovius aras[6]
Sacra facit, bonus ingenio linguaque disertus
Et magni praestans inter consulta senatus.
Interea delubra deum funebris obibat

---

[1] Leonardus Słończewski, episcopus Camenecensis aa. 1547—1563.
[2] Ioannes Drohojowski, episcopus Chelmensis 1545—1551.
[3] Ioannes Dziaduski, episcopus Premisliensis 1545—1559.
[4] Andreas Noskowski (Norkowski. Gams, Ser. ep.), episcopus Plocensis 1546—1567. A. 1545 Samuel Maciejowski Plocensem dioecesin reliquit.
[5] Benedictus Izdbiński (Izdbieński), episc. Posnan. aa. 1546—1553.
[6] Andreas Zebrzydowski, tunc episc. Cuiaviensis aa. 1546—1551.

Pompa, precesque orans alto fundebat Olympo
Rex proceresque omnes lacrimisque urbs tota profusis.
Illo templa die cecinerunt flebile carmen
Solis ad occasum solvitque Elegia[1] crinem.
Tertia lux finem inferiis iustisque datura
Fulserat, et caelo steterat sol arduus alto.
Conveniunt ad templa omnes, populusque patresque
Rexque madens lacrimis; huc regia fluxerat omnis.
Sacra facit divosque orat Nicolaus[2] ad aras,
Gnezna, tuus praesul, quem sarmatis ora magistrum
Supremum accepit solioque insidere iussit
Pontifices supra templisque praeesse Deorum.
Defuncto veniam regi pacemque rogabat
Aeternam et nullo perituram tempore vitam.
Surgis tu, Samuel, inter sacra, — magne sacerdos,
Gentis honor patriae et decus immortale tuorum,
Macte pia, Samuel, divum virtute, — toroque,
Unde docere soles populos, exorsus ab alto
Dis dignam regis vitam caeloque renarras:[3]
Quam pius ille bonusque fuit; quam iustus et aequus,
Mitis, mansuetus, quam non iniurius ulli.
Quam belli exosor fuerat, quam pacis amicus;
Denique vivus adhuc supero quam dignus Olympo,
Quem pedibus nunc calcat ovans, aeternaque carpens
Gaudia caelestes inter stat in arce volucres.
Luce refers illa, victo qua Christus ab Orco
Surrexit, vitae defunctum munere regem
Et comitem Christi terras liquisse iacentes.
Inde cies lacrimas, cum mortem et funera narras,
Laetitiam hinc, caeli memoras cum gaudia laeta.
Sacri finis erat, patri et missa hostia magno.
Hic cataphractus[4] eques — talem sollemnia regum

[1] Conf. Ovid. Amor. III, 9, 3, ubi nonnulli viri docti legunt „Elegeïa".
[2] Nicolaus Dzierzgowski, aa. 1546—1559 archiepiscopus Gnesnen.
[3] Oravit tum Maciejowski latine tam diserte, ut lacrimas audientium exciverit (Górnicki, Dzieje, ed. Tur. pg. 11).
[4] Edit. „cataphrattus", ut supra.

Iusta ferunt finem — magno cadit ante feretrum
Impete: fusus humi praesentat funera regis;
Inde bonus galeam gentis de more paternam
Augustus iacit ante aras iaciendoque plangit
Extremos obitus et cari funera patris.
Scutum hic in terram, gladium iacit ille coruscum,
Longam alius magnis infringit viribus hastam,
Tela, quibus quondam medios tendebat in hostes
Marte Sigismundus felix et maximus armis.
 Hic mox deinde sudes [1] aulae fregere magistri,
Imperio velut amisso: non ordine certo
Ire iubere homines famulasque incedere turbas
Dein fore ius illis. Simul hic et publica signa
Franguntur ferroque exscissa recedit imago
Regalis gemmae, qua rex mandata solebat
Signare et penitus subiectas cudere ceras.
 Hic rex, restituens tamquam retro omnia, regni
Vexillum imprimis, quod summa infigitur hasta,
Extollit terra mediasque extendit in auras
Victores signans superesse et robora belli,
Signa olim et possint qui inferre, et tendere dextra
Fortiter, et patriis depellere finibus hostem.
Sustulit et sceptrum regnique insignia terra
Cetera, quae dextra patribus dein porrigit ultro,
In se stare situm signans tibi, Sarmata, regnum,
Patre Sigismundo non interiisse perempto.
Restat adhuc alter, solio qui insidat in alto
Et populos posthac moderetur legibus aequis.
Atque alia hic regni profert rex publica signa.
Porrexit magno Samueli haec, illa fideli
Dat Grabiae, vice qui Samuelis munus obiret [2];
Inde sudes alias aulae retulere magistri.
Hic finem accepit regis lacrimabile funus

[1] Scipiones sive clavos (buławy).

[2] Erat enim S. Maciejowski tum cancellarius, Nicolaus Grabia vicancellarius regni.

Tristesque inferiae. Flentes sua quisque petebant.
Ille urbem, iustis repedat rus ille peractis,
Maesti omnes, tristi volventes pectore curas
Rege Sigismundo populorum patre perempto.
Sed superas, Auguste, patrisque et regis imago,
Rex natusque idem, sceptrique et nominis heres.
Te desiderium regnando exstinguere patris
Convenit et meminisse olim virtutis avitae.
Ne te paeniteat nostrum percurrere carmen,
Qualiacunque fero vatemque audire monentem.
Verum semper ama iustis monitoribus aequus,
Solis claude tuas assentatoribus aures;
Pestis enim regum et certa et letale venenum
Blandus adulator. Vita suspectaque verba
Semper habe lita melle: latent aconita sub illis.
Aspera saepe iuvant; aures, Auguste, patentes
Consiliis praebe: non byssus et aurea torques
Commendent tibi dicta, micans vel in indice gemma.
Saepe etenim sapit et vulgus, nec inutile suasit,
In tenui tolerat qui iras aquilonis amictu.
Ergo tuae quae sunt partes, Auguste, memento,
Atque animum regno moderando intende paterno.
Prima tibi fidei sit cura, sit altera legum,
Tertia militiae: divos sic ipse faventes
Sauromatasque tuos pace experieris et armis, —
Armatusque tuas aquilas trepidaverit hostis.
Omnia succedent casusque evaseris omnes
Fortunae, quicunque manent, Dis usus amicis.
Macte animis ergo, rex, res accingere ad istas.
Religio neglecta vides ut sacra Deique
Omnis honor iacet, ut squalent altaria multo
Plena situ caelique decus morituraque nunquam
Gloria Divorum veteres iam nescit honores.
Quisque suos imus[1] in ritus; non sua vulgus

---

[1] Produxit in arsi syllabam „— us“.

Dogmata confingit. colit hic. quod despicit ille;
Ille suos trahit. ille suos. Diversa secuti
Scindimur, et Christum non iisdem legibus unum
Diversi accipimus. Variisque erroribus acti
Damnamus. laudamus: amat sua vulgus et errat.
Nulla sacerdoti reverentia; non metus ullus
Pontificem agnoscit. Qua quisque libidine raptus
Fertur, it huc praeceps impuneque sacra fatigat,
Devotusque olim credit ludibria diras.
Redde Deo meritos, quos abstulit error, honores,
Dissectaeque urbes turbant et mobile saeclum.
Quale decus templis, cum Petrus Bariona[1] quondam
Cum sociis, raptusque astris clarae incola Tarsi
Commissos Christi populos in pace regebant:
Tale, Auguste, tui videant te rege Poloni.
Non. tua pontificum partes manus occupet, opto,
Crudeles in te Divum ne exciveris iras,
Ausus ut Oza olim labentem fervidus arcam
Adtrectare manu et sese immiscere negatis:
Non tibi, non, o rex, veniat tam dira cupido[2].
Iustum quin potius clipeo tuearis et armis
Pontificem; templis morem sine ponat et aris,
Ille voluntatem Divorum edisserat, ille
Affultus caelo discernat sacra profanis.
Illud cum populo patribusque, Auguste, sequaris,
Quod sanctum vocat hic; quod non, hoc crede profanum.
Pontificis ius est ritus indicere templis,
Tutari tibi[3], contemptum nec ferre sacrorum.
Pontificis spernit qui mitia iussa, furentem
Vindicis ille manum regis formidet et iram.
Qui temnit patrem caeliqui erebique potentem,
Cui sedes aperire datum est et claudere Divum,
Atque leves animas in ditia mittere regna,

[1] Cognomen sti. Petri apostoli.
[2] Conf. Verg. Aen. VI, 373.
[3] Sc. ius est.

Arbitriisque suis inferre potentibus aethrae:
Solvere cui quondam ius est et nectere vincla
Aeternis nullo solvendis robore nodis:
Denique cui caelum domino, cui tartara parent
Humana non vi, sed voce iubentis Iesu:
Hunc qui contemnunt et iussa capessere mussant,
Ausi quin etiam cervicem attollere contra,
Castiga poenisque aspris[1] et lege coerce.
Iura Dei tutare, tuos sons imbuat enses.
Hoc incumbe in opus, Dis rex uteris amicis.

Proxima iustitiae cura est. Quae maxima cura
Sit tua, rex. Etenim regno quid pulchrius illo,
Fert ubi quisque suum? non hic rapit illius, ille
Non rapit huius opes, rebus contentus avitis
Et iustis parto studiis; ubi laedere quemquam
Grande nefas, ferroque manus armare nocenti
In caput alterius struere aut peioribus ausis
Insidias et fraude malos meditarier astus
Invisum; populus patres ubi pronus honorat,
Plebs civem, regemque omnes; ubi vincit honestum
Commoda, turpis ubi lucri damnata cupido est;
Crimen ubi fraudi est et habet sua praemia virtus,
Et dignos manet altus honos sontesque severum
Supplicium poenaeque graves et tristia fata,
Nec spes ulla datur leges violare precando
Sordibus aut meritas pretioque evadere poenas.
Non minus hic, humeros onerat qui torquibus aureis
Ostentatque suos et imagine gaudet avorum,
Sons horret fasces et turbida iudicis ora,
Quam pauper, presso et terram qui versat aratro,
Assuetus vitam duro tolerare labore.
Iustitiae hoc studium praestat iurisque severi;
Hoc incumbe in opus, rex, haec tua proxima cura est.

Rex datus es populis, multis rex urbibus unus.
Intentas in te mentes atque ora tenere

[1] Verg. Aen. II, 379.

Crede omnes, te ut[1] spes cunctorum est omnis in uno.
Dives opes gazamque suam, sua pauper et ipse
Te custode tenet foribus securus apertis,
Necquicquamque manum plebs extimet aegra potentum.
Vim quicumque dolosve malos aut cetera passi
Damna viri, a te, rex, non a latrone reposcant.
Cunctorum tutela tua est, tua gloria pax est;
Fraus omnis scelus et, quodcunque impune patratur,
Culpa tua est. Quae non castigat crimina princeps,
Esse facit sua. Non solos delicta nocentes
Distringunt, tangit pars maxima sceptra tenentem.
Nimirum, ulcisci deses quae neglegit ille,
Dicere fas erit haec illo commissa patrono.
Ergo datas regni dum rex moderaris habenas,
Pacis amans, urge vinclis et carcere sontes,
Et maiora audens ferro delicta coerce.
Agricola ut quondam manibus sata sedulus inter
Luxurians lolium nocuasque eruncat avenas,
Ne laetae noceant segeti, neu noxia terrae
Surgentes campis et tristia farra relinquant[2]. —
Liventemque unco detruncat vitibus uvam,
Ne trahat attactu vindemia cetera labem:
Sic tu, rex, mediis homines ex urbibus arce,
Otia qui turbant, qui caedibus omnia miscent,
Et gaudent damnis pacemque odere nocentes.
Iuris item studium et veterum lege scita sophorum.
Nec[3] grave sit cognosse, quibus tua regna iuvari
Experiare olim multaque increscere pace.
Romuleam ut iustis fundaret legibus urbem,
Ad fortes quondam misit Romanus Achivos,
Florentes studiis populos et pace potentes,
Unde suis peterent leges atque inclita iura.

---

[1] Potius „et". Nam illud „ut" vi comparativa vix recte explici potest.

[2] Reminisci videtur hoc loco Vergili Georgic. l. I vv. 69, 154 sq.

[3] Elegantius „neu". Conf. v. 523.

Ne te paeniteat magnorum exempla Quiritum,
Rex Auguste, sequi; leges si forsan avitas
Non satis esse tuis populis regnoque videbis,
Eia age, quid dubitas romani oracula iuris
Addere sarmaticis. grais quae ex urbibus olim
Adiecere suis concordes iura Quirites?
Haec eadem te rege ferant, Auguste, Poloni,
Gens studiis similis. Si bello Sarmata gaudet,
Bellatrix quoque Roma fuit, gens scilicet ipso
Marte sata et magni dominator Romulus orbis.
Italia has leges patriis adiunxit et omnis
Gallia pacis amans; has fortis Iberia servat:
Litore qui extremo solem videre cadentem,
Has multi tenuere homines, pars maxima mundi,
Se quondam experti non commoda parva secuta.
Nec vanum audieris tendentem rhetora[1] contra
Nescio quem, sacros ausum violare Quirites
Sanctaque romani damnare volumina iuris:
Scilicet ille alio calamos convertat et oestrum
Ignarus, qua stet melius respublica lege.
Ultima militiae cura est post sacra deorum
Iustitiamque aequis servatam legibus. Unum
Hoc tibi restat opus, studiis haerebis in istis.
Cernis ut infenso sedeas circumdatus hoste
Hinc atque inde. Vides odia undique et undique bellum.
Ferro opus est animisque et docta in vulnera dextra.
Otia tolle tuis, acuas ad proelia pubem
Exerceque armis, madidaeque relinquere mensae
Coge tuos studium; iamque inde polona iuventus
Bellum amet et sumptis concurrere gaudeat armis.
Turpe putet vinci, pulchrumque occumbere morti
Pro patria ducat vitam et pro laude pacisci,

[1] Tangi hoc nomine a Royzio suspicor Stanislaum Orzechowski, quem paulo ante in oratione funebri Sigismundi I memoriae dicata vehementius in Royzium invectum esse, quod esset inter auctores iuris romani in Poloniam introducendi, recte vidit Ossoliński (Wiad. kryt. hist. II, pg. 161 sq. et 204).

Pulsandumque manu discat non moenibus hostem.
Hoc opus, hunc, Auguste, tuum cognosce laborem.
Non hic te studiis Graiorum accendero et armis,
Non acrem Poenum aut fortes memorabo Quirites;
Sat pater unus erit, cuius nunc funera flemus.
Ipse tibi fuerit centum pro milibus unus,
Cuius et interitu, nisi tu succurres et audes,
Optima Sarmatiae interiit pars. Ergo parentem
Macte animis, Auguste, refer; tibi fortia facta
Magni imitanda patris. Non nudi nominis heres,
Non regni datus es; tibi pax, tibi bella colenda,
Religio tibi, quis studiis clarissimus unus
Ante omnes reges fuerat pater. Illum age genti
Reddas. Sic regna, revocatum ut dicat ab astris
Sarmata, nunc tristis luget quem luce carentem.
Quique illo miserum plangens se clamat adempto,
Se fortunatum dicat te rege Polonus.

12.

NENIA.

In funere

SAMUELIS MACEOVII,

Cracòviensium episcopi atque summi in Polonia cancellarii [1].

Ad

STANISLAUM MACEOVIUM [2],

castellanum Voinicensem et praefectum augustalem [3].

Romuleos fueram qui cantaturus honores,
  Nam spes puniceus certa galerus erat [4],
Stanislae, — volunt quantum sibi fata licere,
  Ferreque quid nobis non valet una dies! —
Ecce cano exstincti funus Samuelis et, eheu,
  Nenia [5] pro laetis tristia condo modis.
Di, iustas audite preces: quicumque peremit
  Gaudia nostra, manus adferat ille sibi [6].

---

[1] Textus huius carminis repetit textum editionis primae, quae prodiit Cracoviae a. 1550 mense novemb. Usus sum exemplari huius editionis in bibliotheca Ossolinea asservato. Epigrammata ad calcem exarata inter minora Roysii carmina dedi.

[2] fratrem defuncti, oratorem et poetam.

[3] Erat enim tum mareschalcus aulae Barbarae reginae.

[4] purpureum capitis tegumen cardinalisque romani dignitatem Samueli destinatam tangit.

[5] Nenium genere neutro latini scriptores non usurpabant.

[6] Sequitur quandam suspicionem de Samuele dolo interempto quae etiam apud alios scriptores huius temporis occurrit.

NENIA.

Ergo iaces, Samuel, aeterno et lumina somno
Ante diem claudis? Letoque ablatus acerbo
Sarmaticas lacrimis comples et luctibus urbes!
Non tibi fatidici cecinerunt talia vates;
Hei mihi, non raptum terris speravimus olim
Tam cito te gentique tuae. Cadis, optime praesul,
Et tecum bona multa cadunt. Non [1] sentiat olim
Cara utinam quantum te patria perdit adempto!
Sentiet at magnoque gemens optaverit emptum,
Haud tantum amisisse virum. Praesentia tangunt
Et quos fata minus, iam iam ventura docebit
Flere dies, meritos defuncto et reddere luctus
Et gravidos lacrimis oculos attollere caelo,
Amissum gemitu quaerentes aethere in alto
Insignem factis Samuelem, nomine terras,
Nomine qui caeli tractus et sidera complet.
Fama ingens praesul rebusque ingentior ipsis,
Ille polos magnum et pedibus iam pulsat Olympum,
Concilio in medio Divorum et coetibus astans,
Inter caelicolasque unus sua gaudia coram
Aspicit aligerumque choro se lucidus infert,
Digna ferens olim ducta sine crimine vita.
Nos miseri amissum flemus, longo ilia planctu
Cordaque singultu quatientes, tristia corda,
Pectoreque afflicti suspiria ducimus aegro,
Si liceat tristi manes excire sepulcro
Atque animam rursus gelidis infundere membris:
Nequicquam caeli revocatam optamus ab axe.
Parce, pio, Samuel, luctu; iuvat ora rigare
Humentesque sinus crebris quatere usque querelis
Solamenque mali lugendo quaerere tanti.
Anne iubes oculis quemque tua funera siccis

[1] Rectius „ne".

Discere, cui nomenque tuum et tua cognita virtus?
Prima tibi lacrimas debet domus orba perennes
Persolvitque sacro cineri; iuvenesque virique
Certatimque omnes replent plangoribus aedes,
Miscentes vario late tota atria fletu.
Amisisse negant dominum: amisisse parentem
Voce fremunt una lacrimisque per ora volutis
Ploratu ingeminant largo manesque fatigant,
Saepe suum frustra Samuelem voce vocantes.
Fortunas cecidisse suas Samuele perempto
Ingemit hic, spes ille suas et debita longis
Obsequiis decora et quos iam meruisset honores.
Et modo qui summis fuerat iam proximus aris,
Submotus procul, inde aeger lugetque doletque
Atque, alium longe cernens propiora tenentem,
Triste canit: fuimus quondam, spes irrita nostra est;
Sperati nobis olim valeatis honores.
Flebis, Hosi, tamen, heu, disces ubi funus amici,
Casum infelicem, quamquam tua dextera prensat
Sacra pedum [1], sortisque tibi melioris abunde est;
Coget amor lacrimas largosque profundere fletus.
Nec te, quin venias properans, tua Culma tenebit,
Et „salve" cineri dicas et tristibus umbris,
Aeternumque „vale" relegens vestigia retro [2].
Quid consanguineos memorem? Quos nocte dieque
Perpetui exercent luctus, dum tristis imago
Vertitur ante oculos quondam Samuelis amati.
Flent fratres carumque caput soror omne ululatu
Tectum implet; longum responsant inde nepotes,
Et domus hinc omnis locuplesque ex stirpe propago,
Magnorum quibus ille fuit fons largus honorum.
Quid vos o dicam, colitis qui moenia Gracchi
Et quorum circum villarum culmina cerno?
Istula surgentes qua stringit flumine ripas,

[1] Inde ab. a. 1549 Stanislaus Hosius erat episcopus Culmensis.
[2] Antiquum Romanorum morem tangit. Conf. Verg. Aen. II, 644; VI, 224; XI, 97 sq.

Flete viri: fatis nobis ereptus iniquis
Antistes cecidit vester, quo iusta magistro
Divorum sacra turicremas tenuistis ad aras.
Ille docens vita populis monstrabat et ore
Caelestes iter ad sedes et regna superna.
Semita non illo duce vos monstrata fefellit,
Deceptosve novis tot religionibus error
Transversos egit; — quae fana per omnia late
Nunc saevit pestis populatque altaria Divum,
Crimen, Saxo, tuum caecique audacia saecli
Grande nefas ausi, quod nulla aboleverit aetas.
Haec sibi commissos ne tantae semina labis
Corrumpant populos, quantis conatibus egit,
Ingenti accensus Samuel pietatis amore?
Vidi equidem mensis illum dapibusque relictis,
Si quis erat, nova religio quem forte tenebat
Deceptum, magno dicentem plurima contra
Ingenio studioque acri, multisque morantem
Oblitum dapium sublatis surgere mensis.
Heu quantum vos, qui Divis adoletis honores
Sacratos caeloque Deos accersitis alto
In sacra, vos, eheu, quantum Samuele perempto
Amisistis! Opes fluxas aequataque cerno
Vestra solo, multis steterant quae Pergama saeclis.
Tuque pater Tiberine, — sacri quem numinis instar
Praefectum terris sceptrum dat habere Deorum
Roma potens, cuius nutu stant cardine valvae
Caelorum immotae, iussusque aperitur Olympus,
Saevaque tergeminus pandit sua Cerberus ora,
Disque pater Pluton, erebi regnator opaci,
Accitus stygio in terras erumpat ab orco
Tisiphoneque comes, centum caput apta colubris,
Eumenidesque aliae et monstris fecunda Megaera, —
Pontifice, heu, quantum defuncto hoc perdis, Iule! [1]
Ille sacras humeris, quondam dum vita manebat,

[1] Iulium III pontificem maximum (1550—1555) his ex Aeneide penominibus designat.

Sustentavit opes maiestatemque Quiritum.
Romula non illo deserta superstite sedes,
Illaesus permansit honos soliumque superbum
Immotum stetit et patrum decora alta priorum,
Submisitque volens magno caput Istula Thybri.
Audiet haec absens lacrimasque tenebit Iulus?
Sed nos Sauromatum fletus gemitusque tuorum,
Magne, vocant, Samuel, pars carminis ultima nostri.
Cerno etenim magnum Augusto cum rege senatum
Effusos lacrimis et pulla veste recinctos.
Flent immaturos obitus properataque fata
Indignumque nefas et cari funus amici.
Flent omnes: tua, Tarnovi, sed lumina cerno
Uda magis raucoque sonantes gutture questus,
Tarnovi, tu, o Tarnovi, clarissime gentis
Sauromatum, cara ante alios cui publica res est.
Cmitaque magnanimus, studiis accensus eisdem,
Dat lacrimas, magno et victus lavat ora dolore,
Cmita bonus patriae et non infitiandus alumnus.
Ablatum terris Samuelem luget uterque
Largius et magnum gemitu testatur amorem.
Nec tu luminibus spectas haec funera siccis,
Rex Auguste: genis lacrimae volvuntur obortae
Et maior pectus premit, heu, dolor imaque pulsat
Corda gravesque animo stimulos defigit in alto.
Incertum, plus te Samuelis casus amati,
Rex, moveat tanta et scelerati iniuria leti,
Est an quod caritura viro tua regia tanto.
Cuius ope adiutus levius data sceptra tulisti
Consultisque olim magnum tua corda levamen
Senserunt cecidere graves et pectore curae:
Crevit honor regni et bene gestis gloria rebus.
Quid, cum oratores variis e partibus orbis
Venerunt? misit si quem tibi maximus armis
Invictusque manu caesar[1] fraterve Quirinus[2],

[1] Carolus V.
[2] Ferdinandus, rex Romanorum.

Siccat adhuc lacrimans qui amissa lumina nata[1],
Quae magno luctuque tuo luctuque tuorum
Augustum nuper viduavit rapta cubile;
Sive bis Henricus[2] superatis liliger altis
Alpibus[3] orantes misit tua regna revisens;
Aut pater ille hominum terraeque suprema potestas,
Omnipotens laxas cui Roma dat orbis habenas,
Forte galeratis misit de patribus unum,
Iras exacuat qui religionis in hostem,
Et ferrum exposcat vindex saevasque secures.
Quae responsa iubes, quae vis tua dicta reportent,
Addiscens aure admota paulumque moratus,
Attollensque oculos terra frontemque decoram,
Ut sua facundus Samuel tunc ora resolvit!
Lacteus et placido fluxit de pectore sermo.
Quid memorem, quantus Samuel, cum iura petenti
Reddebas populo? caecas discussit ut ille
Perplexasque fori causas et iurgia dexter,
Certa nec in dubiis latuit sententia rebus!
Cuique suum tribuens aequum discrevit iniquo.
Non illum lacrimae, non illum casus amici,
Non ullae flexere preces, nec profuit ulli
Auro onerare manus et grandia iungere dona.
Non illo tristis discessit iudice pauper
Aut iustas fudit lacrimas; non stemmata quemque
Aut proavi iuvere genus vel ab aethere ductum.
Et qui ex matre recens in vili vagiit alga,
Iura tulit sua; nec fors est diversa secuta
Ima ex plebe virum, tumidum quam rebus avitis,
Attollentem animos et grandia verba sonantem.
Hunc tantum amisisse virum, rex inclite, luges.
Auget et, heu, luctum, quod nec similemve paremve

[1] Elisabe, quae coniux Sigismundi Augusti obiit a. 1545.
[2] Henricus II Francogallorum rex (1547 - 1559), qui gentilicium siorum insigne, tria lilia, gestabat.
[3] Expeditionem ab Henrico in Italiam susceptam tangit (ante 550?).

Milia tot possis inter reperire tuorum.
O, quis succedet Samueli, dignus haberi
Non par, non similis, sed qui vestigia servet
Proximus et magno vel proximus intervallo?[1]
Saepe agites tecum tacito et, rex, pectore volvas
Saepe tuo, reputans, quem pro Samuele Deorum
Des templis, quemve accipiat tua curia dignum,
Dignum pontifici quondam succedere tanto.
Saepe agites tecum licet et, rex, corde revolvas
Saepe tuo, tibi non Samuel succurrerit alter.
Illa viri quae maiestas frontisque serenae
Qui decor! emicuit quae in laeto gratia vultu,
Oris honos pulchro et se effundens pectore virtus!
Unus erat, sacra quem tenuere altaria dignum;
Is potis irato prece flectere Numina caelo
Et plena Divos venerari solus acerra.
Irreprehensus erat, non culpae obnoxius ulli,
Sobrius, haud largo gaudens vinosus Iaccho;
Consiliis agitans prudens, quaecumque gerenda.
Non levis aut praeceps, non illo ornatior alter
Sarmatia in magna, coluit seu numina Divum,
Sive hominum pulchros studiis quaesivit honores.
Sacra Deo statuit solido de marmore templa,
Parva solo patriae qua surgunt moenia Chodlae.
Non Gracchi procul urbe ingens, augusta, superba
Stat domus, urbis honos, rapidas Pradnicis ad undas:
Huc sese rebus defunctus ferre solebat,
Hic aegrum curis pectus solvebat amaris.
Non, heu, tam celeres Parcarum currere fusos
Credidit aut urgere diem data fata supremum,
Prima domus laetus cum fundamenta locaret.
Nec tamen oblitus fati vitaeque caducae,
Iam mausoleum coeptum pulchrumque sacellum
Nunc, olim moriens ubi conderet ossa, parabat.

[1] Respicit fortasse Ciceronis Orat. cap. 3.
[2] Conf. Górnicki, Dworzanin p. (Tur.) str. 10 n.

Ast illum properans opera inter prima tulit mors.
Cetera quid memorem? quibus o virtutibus ille
Aeterno dignum in terris se nomine fecit!
Casta viri domus et vetitis obnoxia nullis
Sponda libidinibus delibatumve cubile.
Hospitio indulsit, succurrere largus egenis,
Esse suum munus credens ope quemque iuvare.
Magna viri in doctos multumque profusa voluntas[1],
Larga manus loculis in munera semper apertis.
Illo religio non ignorata magistro est;
Pectora gestabat non ille immitia saevus
Pulsavitve manu aut tristes exarsit in iras.
Exosus lites, pacem captavit amicam
Abstinuitque manus alieno iustus ab auro;
Non avidus raptorve, volens sua cuique reliquit.
Sanctus erat, lucris gaudens haud turpibus ullis[2].
Talem, rex, templis, talem quaesiveris aris
Pontificem, talem Divum sacraria poscunt.
Talis erat Samuel, talem te poscimus omnes.
Qualem si dederis templis, Auguste, Deorum,
Nostra tuos olim Clio cantabit honores,
Perpetuoque tuum servabunt carmina nomen.

---

[1] Ipse Royzius se eius liberalem animum saepius expertum esse
tis locis testatur.

[2] Laudes Samuelis Maciovi saepius apud Royzium occurrunt.

13.

CARMEN FUNEBRE

in obitu

IOANNIS, Comitis TARNOVII.

Ad

IOANNEM CHRISTOPHORUM, filium

Comitem Tarnovium [1].

Occidit ille pater patriae, quo iustior alter
Nec pietate fuit, nec bello maior et armis,
Tarnovius. Flet Tarnovio bonus omnis adempto
Sarmata, quem patriae accepto nunc vulnere tanto
Tangit amor. Rex Rudniacis [2] Augustus in altis
Venatu indulgens silvis, venabula dextra

[1] Carmen hoc una cum novem epitaphiis (1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9 10) carmini adiunctis tribus libris nititur: a) editione a. 1561 Cracoviae per Lazarum Andreae impressa, cuius paginae primae frons titulum cum loci, anni et officinae nota, tergum gentilicium Tarnovii insigne, ultima pagina ipsius Tarnovi defuncti imaginem depictam exhibet; b) libro msto. Cornicensi pg. 328—335; c) libro msto. Ossolineo pg. 244—254. In editione Crac. desideratur epigramma 5, quod exstat in libris mss(tis)., in quibus decem epigrammata leguntur. Epigrammata haec inter minora R. carmina repetam. — De ipsa morte conf. Bibl. ord. Krasiń 1868 Kron. pg. 7.

[2] Editio Cracov. exhibet perperam: „Rudviacis". In pago Rudniki, quattuor milliariorum nostrorum spatio ab urbe Vilna remoti, erant inter ingentes silvas aedes regiae, in quibus Augustus venationibus deditus habitabat.

Lata gerens, ursamque premens iam comminus hasta,
Continuit, tristis venit hic ut nuntius, ictum:
Dilapsamque feram cursu nemus abdidit altum.
Maestus equi hic rex Augustus compressit habenas,
Ora genasque rigat lacrimis, et talia fatur:
O Dii vestra olim quo crimine numina laesi?
Turbastis gemino nuper me funere; matre
Amissa nondum siccavimus ora, sororis
Ad tristes ecce inferias et iusta vocamur.
Pannonia hanc, cuius fasces et sceptra tenebat,
Illam omnis mecum Barium flet et Itala tellus [1].
Non satis hic maeroris erat? Sat regia luctus
Pertulit et pullo testata est funera amictu.
Incolumi potui praedura haec ferre senatu
Fata meo: cecidit nostrae lectissimus huius
Gentis honor, primus, pars ordinis optima sacri:
Andreas Zebridovius [2], quo fortius aras
Defendit nemo latias. Nec fata moratus
Debita [3] Tencinius [4] terrasque hominesque reliquit,
Tencinius gratus populo, ad pacemque tuendam
Natus homo. Et, modico post tempore, funere acerbo
Sublatus, sumptis obiit Mielecius [5] armis,
Strenuus, insignis populorum rector et aulae.
Extremos obitus horum prope tempore in uno
Accepi, luctu testatus funera amaro
Illorum properata nimis; nunc nuntius aures
Ecce meas pulsat gravior: cecidisse supremum
Sarmatiae decus accipimus, terrisque relictis

[1] Bona regina obiit a. 1557 Barii in Italia, Izabella soror, Ioannis Zapoliae, Hungarorum regis, uxor, paullo post inter a. 1558 et 1560 decessit.

[2] episcopus Cracoviensis obi a. 1560.

[3] Uterque liber mstus, perperam exhibet: „dedita“.

[4] Andreas, palatinus Lublinensis obi. a. 1561 (Niesiecki).

[5] Ioannes armorum Gryf, palatinus Podoliae et magnus regni mareschalcus, clarus laude bellica imperator, obi. a. 1561 sepultusque est in urbe Mielec.

Aethereas repetisse domos stellantis Olympi,
Tarnovium nostrum, quo regnum sospite sospes
Semper erat, quod consiliis rexitque tulitque
Tanquam humeris, similis, caeli qui sustinet axem,
Atlantis duri. Quod diris Hannibal Afris,
Scipio Romanis, nostrae Tarnovius heros
Sarmatiae fuit. Hic ductu [1] conterruit hostes,
Signa referre domum pacemque orare coegit.
Seu Moschus vastis late se fudit in arvis,
Attollens animos caelo fandoque superba
Imperia exercens, seu fortis bella Valachus
Molitur castrisque admotis turbidus instat,
Ausus agros subito populari milite nostros:
Nomine Tarnovii audito se in castra recepit.
Hic ad Obertinum [2] se victum et Marte subactum
Haudquaquam oblitus plenisque cadavera campis,
Ille memor, Starodubeas [3] ut caesus ad arces
Sanguine multa suo foedarit iugera fuso [4].
Nec Scytha, promptus equo pharetraque arcuque timendus,
Bella fuga meditans, aversis noxius armis,
Tarnovium metuens sua contulit agmina praeceps,
Ausus victrices acies excire polonas.
Tarnovii dolor amissi non te, inclite tantum
Rex tangit: totum tangit dolor iste senatum,
Cuius erat post te princeps, seu bella gerenda,
Seu pax alma animis, rerum pulcherrima, sedit,
Et placuit bello duroque absistere ferro..
Qualis erat Fabius Romanis, Scipiove [5] olim,
Invictusque armis et cedere nescius ulli,
Troiani pestis populi, generosus Achilles,
Qualis erat Nestor, qualis facundus Ulixes [6],

[1] Sic in omnibus libris.
[2] A. 1531.
[3] Uterque liber mstus.: „Staradubaeas".
[4] A. 1535.
[5] Edit. Crac.: „Scipione".
[6] libri: „Ulisses".

Et quicquid fando collaudat Graecia dives,
Talis erat patriaeque suae populoque polono
Tarnovius, quem trux terris nunc eripuit mors.
Flent illum proceres, quibus arma et martia bella
Sunt cordi et dirum depellere finibus hostem,
Fletque illo assuetus quondam duce vincere miles.
Vosque illum imprimis, magni pars prima senatus,
Pontifices lugete pii. Vestra ille secutus
Arbitria, haud dubius latiae pietatis alumnus
Cultorque antiquae fidei, quam Bariona Petrus,
Exiguae dominus cymbae, monstrante magistro,
Romanam docuitque urbem populosque fateri.
Oderat idem animis nostri nova dogmata saecli,
Quae vulgus sibi fingit iners plebsque inscia veri,
Inconstans, non semper idem consueta probare.
Quae nunc vela noto saevisque aquilonibus inflat,
Nunc euro zephyrisque, maris passura procellas
Et grave naufragium Scyllae rabidaeque Charybdis,
Consilii nisi forsan inops resipiscat ovileque
Agnoscens latium caulis se reddat avitis.
Pro Christo quas aethereo delapsus Olympo
Nunc servat Pius [1] omnipotens, terraque marique
Maximus, infernis qui legem figere regnis
Et stygiae dare iura potest veneranda paludi,
Stellantique polo manes immittere sacros,
Immersos tenebris et caeco carcere clausos,
Ad laetas revocans sedes et amoena vireta
Caelicolum, felix nullis ubi degitur aevum
Conclusum metis et nescia laedere vita.
Quas fundes lacrimas, gentis supreme polonae
Prerembi [2] antistes, rerum cui summa sacrarum
Credita Sarmatia in magna est: lugebis adempto
Tarnovio damnumque ingens profiteberis, illo

[1] Edit. „Crac.: „pius"; idem in Ossol., sed correctum. Est autem IV, pontifex m. a. 1559—1565.

[2] Ioannes Przerembski erat archiep. Gnesnensis aa. 1559—1562.

Scilicet amisso, sacram fecisse Deum rem.
Padnevius[1] praesul casu lugebit acerbo
Audito, liquidas Vilnae submotus ad undas,
Et regi Augusto lacrimas geminabit obortas,
Res gestas magni memorans victoris. Olympo
Aequabit dictis victurum in saecula nomen.
Nec tuus, Uchanni[2], cessabit planctus, amico
Exstincto, in summo qui quondam semper honore
Est habitus tibi; cui priscos heroas et aevum
Omne, quod exactum est, haud posthabuisse pigebit[3]
Nec Volscus, quo Chelma, aut, quo Premislia gaudet
Pontifice, Herbortus, nec quo Camenecia[4], celsis
Alta iugis, supra attollens se rupibus astra,
Aspicient siccis oculis haec funera: flebunt.
Ultimus hic magis[5], extremae quem tempora vitae
Viderunt testem, venit cum terminus aevi
Heroi; hic aderat morienti arasque tenenti
Moreque romano Divosque Deumque vocanti.
Vidit hic, ut lassos moriens deponeret artus
Et caelos peteret terrasque relinqueret imas.
    Ac ut cuncta domus perculsaque funere tanto
Tarnovia in lacrimas lugens se solvit amaras,
Extinctum heroa ut videre et lumine cassum,
Ut flevere alii, quos tanti herois adempti
Attingit casus, non est comprendere versu
Nostrae opis; ast ut tu patrem, generose Ioannes
Christophore, amissum flevisti, fando nec Andes

---

[1] Philippus Padniewski, tum episcopus Cracoviensis.

[2] Uterque liber mstus.: „Uchani“ Iacobus Uchański erat episcopus Vladislaviensis aa. 1557—1562.

[3] Liber Ossol.: „pigebat“.

[4] Edit. Crac. „Camenentia“.

[5] flebit scil. episcopus Camenecensis. Hunc fuisse Nicolaum Wolski, qui deinde Chelmensis et postea Cuiaviensis episcopus fuit, refert Wiszniewski (Hist. lit. VI, 340), falso, opinor, nam eo tempore episcopatum Camenecensem gessisse traditur Leonardus Słonczewski ex Miechovitarum congregatione (Buliński, Hist. kośc. Conf. Orzechowski, Kron. V. ed. Mostowski Varsav. 1805, pg. 170).

Quem Latio tulit[1] aeternus nec iunctus Homerus
Dixerit, ora daret si centum pulcher Apollo,
Moverit et centum linguas et guttura centum.
Sed iam ploratum satis est; cessare necesse est
Et siccare genas et turgida lumina fletu,
Et versare animis, satus es[2] quo patre, Ioannes
Tarnovi, et[3] tanti studeas praestare parentis
Te similem. Pietate fuit qua praeditus ille
In patriamque Deumque, illa sis praeditus ipse.
Sperne novos cultus; praesens quae repperit aetas,
Effuge, ceu pestem, et patrum vestigia serva.
Inde ad bella gradus tibi sit martemque ferocem,
Artibus instructo patriis; disce ordine turmas,
Ordine disce acies victuraque castra locare.
Fallere disce dolis hostem et superare virum vi.
Indulgere nefas mensis madidoque Lyaeo
Crede; iuvet te, Tarnovi, nihil alea pernox.
Seria semper ama, moveant ne ludicra pectus
Detineantve tuum, neve histrio mulceat aures
Aut[4] molles cantus: hinnitus praestat equorum
Clangoremque tubae strepitusque audire rotarum,
Cum gravidata gemunt armorum pondere plaustra,
Quam de tyrrhena modulatum virgine carmen.
Affatus cole, prudentum cole dicta virorum.
Quos cautos anni et quondam experientia fecit.
Hos vitae praepone duces, hos elige patres,
Horum consilio, quicquid meditaris, agendum
Est tibi. Nec spernas veterum monumenta sophorum;
Nocturnaque manu versa, versaque diurna[5],
Quicquid habet Latium et dicendo Graecia dives.
Inde potes, quid te deceat, perdiscere, et inde,
Quod, ne te laedat, stultus tibi parcit amicus

[1] rectius: „tulere".
[2] pro „sis", ut saepe.
[3] Aptius: „ut".
[4] Edit. Crac. „At".
[5] Horat. A. p. 268 sq.

Dicere, cognosces. Veterum nam pagina vatum
Nescit adulari mulcereve vocibus aures:
Verum amat, illecebras verborum exosa nocentes.
Discere ne pigeat leges, quibus inclita vivit
Gens tua. Quae dubio tibi sunt dicenda senatu,
Disce domi, Augusto regi consultor ut adsis
Optimus, et fias aliorum ne assecla semper,
Ignarusque tui, quod protulit ille vel ille,
Accedas voto: tua te sapientia clarum,
Non aliena tuis reddet carumque Polonis.
Iustitiam cole cum primis, sua reddere cuique
Quae iubet, insano non quemquam laedere ferro
Irataque manu pronaque in vulnera dextra.
Est sat opum tibi, Tarnovi, quas iusta reliquit
Cura patris; vici sunt multi atque oppida multa,
Sunt nemora et silvae, sunt umbriferae convalles.
Est sat agri: iubeas aliena praedia gleba
Ne crescant tua, vicinus sine iugera pauper
Pauca colat sua; ne modico deiectus agello
Illius, est omnis tua res cui villica curae,
Fraude gemat Divumque ultrices expetat iras,
Quodque tuus quondam peccavit villicus, illud
Esse tuum facias crimen. Nam crimina princeps
Quae non castigat, luit ut sua crimina quondam.
Parce aliis, nunquam delictis parce tuorum.
Serus amicitiis ne sis segnisve colendis;
Et qui carus erat patri, carissimus ille
Sit tibi. Prae vero fidoque putabis amico
Argentum vile atque aurum gemmasque micantes.
Quoque die nullus tibi sit quaesitus amicus,
Hunc fluxisse diem frustra et periisse putato[1].
Sed quid ego tuus, o Tarnovi, plurima vates?
Ad te pauca loqui satis est, patre cuncta magistro
Qui didicisti olim, quae te didicisse necesse est.
Sive Deum patriamque colas, seu martia sumas

[1] Sueton. Tit. 8.

Arma manu, seu iustitiae sacra munia tractes:
Tarnovius pater haec, cuius nunc funera flemus,
Tradidit ipse tibi et docuit servare sequendo.
Tarnovius pater, illustris qui nomine famae
Obscurat stellas, fulgensque Hyperionis astrum.
Cuius ubique vigent laudes et ubique vigebunt.
Oceano qua laeta caput Pallantias[1] almum
Exserit et iubar exsurgens mortalibus aegris
Matutina refert, fugiens quave auricomus sol
Se condit fessosque via lavat aequore currus,
Qua mediusve dies flagrantibus aestuat horis,
Quave gelu terras stringens gravis ursa rigescit:[2]
Tarnovii nomen clarum est clarumque manebit.

---

[1] Ed. Crac. „palantias", lib. Ossol. „Palantias". Est autem id nomen Aurorae.

[2] Conf. Lucani Pharsal. I vv. 15 sqq.

DIDASCALICA.

IV.

DIDASCALICA.

14.

PONTIFEX SARMATA[1].

Pontificem cano, sarmaticas qui praesul ad aras
Tus adolet Dis castus. Ades Tu carminis auctor.
Christe Deus, qui sacrorum facis esse potentem
Pontificem, qui templa Patri sacra fortibus unus
Sustentas umeris, moles cui insidet illa,
Extra quam non ulla salus mortalibus aegris.
Dirige Tu calamos, Tibi sit mea pagina curae;
Aspira, iusto mens impete concita currat
Ne quid[2] . . . .
Sancta, vides, qui templa tenent, quis praesidet[3] aris,
Incustoditum praedam pecus ire luporum
Cernis, oberrantesque haedos per devia rura.
Consultum populis cupimus, templisque Deorum.

[1] Scriptum hoc carmen est ultimis Sigismundi I imperii annis e a. 1548). Conf. vv. 221 sqq. et v. 225 sq. Asservatur autem in utroque o manu scripto, et Cornicensi (376—386) et Ossolineo (323—340).

[2] Versus imperfectus. Suppleri potuit ita: „delinquat nimio comta furore".

[3] Indicativi modi pro coniunctivis, ut saepe apud Royzium.

Principio viduata suo cum praesule sedes
Stat vacua et non est, populos qui sacra Deumque
Edoceat Divisque suos indicat honores:
Mente, volo, rex ut celeri sua regna pererret,
— Rex, hoc namque aevo data regibus illa potestas, —
Quos habeant homines, animo, quae templa, requirat:
Dignum omnes inter, tot milia, praeferat[1] unum;
Nolentem trahat invitum, pellatque volentem
Quaerentemque sacras adversis legibus aras.
Invitum volo pontificem, qui dignus haberi
Vult gemma; nam quae nostris tam dira libido
Quaerere muneribus turpique sacraria nummo?
Hic, solio nondum vacuo, per regia currit
Atria sollicitus vivi et sibi poscit honores,
Si cadat ante diem, vaga sidera consulit ille,
Et vivacis heri sollers inquirit in annos[2].
Mentiri assuetis et fata referre paratis
Pendet ab astrologis; quicquid grex annuit ille,
Aemula turba Deum, folium putat esse Sibyllae.
Hic parasitorum voces emit, ille nepotum
Ingluviem ventremque replet, si regibus illum
Seu cena laudent madida, sive aere redempti.
Vidi equidem, memini, res non obscurior aevo est,
Occubuisse virum, cui cruda virensque iuventa,
Dum madidas superat mensas, quas apparat illis
Atque illis, quorum credit se voce[3] valere
Regem apud, haud dubiam iussus sperare tiaram.
Illum epulas inter socii videre cadentem,
Mixtaque vina cibis miserum risere vomentem.
Nec meliora manent animam manesque malignos.
Haec affectatum templi decus attulit olli:
Praecipitare diem foedaque occumbere morte.
Quid referam scelere atque dolis porrecta venena

[1] Mss. „praeferet“.
[2] Conf. Ovid. Metam. I, 148.
[3] Cornic. exhibet perperam: „voce se“.

Festinare obitus, Lachesi et data pensa benigne
Invita properare manu, ac rata solvere fata?
Rumores[1] quoties sparsi cecidisse diemque
Clausisse extremum, primas qui cantat ad aras,
Pontificem, affluxere omnes atque horrea certant
Diripere, ingentes farris populantur acervos.
Introiere domos, duraque excisa bipenni
Claustra effregere, ac anni penuaria longi
Expilant; gazae nec parcit praedo repostae,
Quam cautus pater infodit tellure sub ima.
Cuncta patent: ferrum et scelerata licentia, legum
Contemptrix, domitis erumpit in omnia tectis.
Quae exportare nequit, ferro corrupta relinquit
Igneve saeva manus; tectis vacua omnia cernes
Scissaque fractaque. Vix domino lacera atria restant.
Pontificem miserum, cui vivo contigit heres!
Sed non immerito contingunt talia quondam
Pontifici, qui non iustos servarat in usus
Pauperis horriduli, plebi sed avarus egenae
Ad luxum vanumque decus, vel nescio quales
Cogitat ad pompas larga profundere dextra.
Heu, non praeda domus, sparsis rumoribus istis,
Fit modo, sed titulus; nam qui sudavit in aula
Largius, et plures numerat tremuisse decembres,
Debita servitio ceu nomina[2] corripit ultro
Exsultans, gaudetque superstite[3] praesule praesul
Voce salutari populi, dicique beatus.
Fortuna hac alius fatoque exsultat eodem,
Quem procerum favor altus alit, cuive alta potentum
Stirps animos caelo attollit spemque attulit ultro.
Iam caput hic notat tamquam cervice tiaram
Sustineat dextraque pedum. Non ultimus ille est

[1] Cornic.: „rumorem".
[2] veluti aes alienum, quod servitio operaeque navatae debetur, cor- it titulum.
[3] „nondum humato" voluisse dicere videtur poeta.

Auri qui quondam defodit multa talenta,
Dives opum, dives positis in fenore nummis[1].
Posse putat nummos, quantum non cetera possunt.
O hominum mores! o nostri perdita saecli
Tempora! Quo tandem seris pervenimus annis?
Ambitiosorum procul esto turba virorum!
Non illud teneatur iter: via iusta secanda est,
Nota patrum pedibus, magnas quae ducit ad aras.
 Non tu muneribus, non tu prece quaere tiaram
Pontificum, non servitio procerumve favore.
Quin potius, — namque haec homini damnosa cupido, —
Pontificem cum te regis vox prima salutat,
Contra obsta; maiora tuis dic viribus illa,
Non humeros ea ferre tuos, non cernua[2] corda.
Quo sis cunque loco, satis est; maiora reposcunt
Maiores animos; humilem te et parva petentem[3].
Rex alii haec, oneri tanto qui sufficit, ora,
Det melior[4] magnoque volens te munere solvat.
Si quis erit solio, quam tu, tibi creditus illi[5]
Aptior, ingentem templi qui ferre laborem
Et molem possit sacrorum: non tua curans,
Sed Divum, regi memora; non ante quiesce
Contra obluctari, quam te suprema Quirini
Iussa patris missique adigant ex urbe libelli.
Imperiis tandem victus cum iussa capessis,
Te templis Divisque para populoque docendo,
Ignaro[6] rerum sacrarum; et grandis Olympi
Monstraturus iter, divinum pectore numen
Supplicibusque roga votis, et flaminis ignes,
Flaminis aetherei poscas, et fortis Iesu

[1] Conf. Verg. Georg. II, 468; Horat. Ad Pison. 421.
[2] sc. rapidiora, fervidiora.
[3] Mss. „potentem“.
[4] Sic mss.
[5] Sc. solio.
[6] Corn. „ignarum“.

Intrepidam mentem grandesque imitarier ausus[1].
Viva Dei mallem aedificet, quam saxea templa
Eductasque domos astris et tecta superba
Etrusca fabricata manu: sunt regibus illa
Apta magis; bene pontifici sub paupere tecto est,
Nullis insigni statuis et imagine nulla.
Quid famulorum agmen, comitum quid inutilis usus
Quadringentorum? et circum torquata iuventus?
Lascivi lusus puerorum et mollia verba,
Scurrarumque sales et amantis prandia turbae?
Suspectos habeat blandos, et dulce loquentes
Praesuli, amet verum dicat vel scurra vel audax
Servulus; intersit nihil, iste sit auctor an ille
Consilii, quod seu pietas seu vera reposcat
Religio iusti aut custos ecclesia moris,
Nam si vera ferat, si convenientia retro,
Si qua vel ratio vel lex vel maxima legum
Consuetudo monet, castos servata per annos[2].
Illecebrae ne te rapiant, nec inane caduci
Imperii nomen, nec vanae gloria famae:
Fastus pompasque ac luxum bonus oderis omnem,
Pauperiemque colas, quam Christus amavit Iesus.
Hunc imitare volens; nam quae dementia nostros
Capit pontifices? mala quae furiavit Erinys
Et totas miseris amovit cardine mentes?
Quem vult pontificem, toto vix edidit ore
Rex pius, ille, suas prima ut vox attigit aures,
Mox animis pictos, ornent quae tecta, tapetas
Concipit et variis distincta aulaea figuris
Argentoque graves abacos atque aspera signis
Pocula Phidiacis fundentemque ore draconem
Convivis lymphas et odoro rore liquores

[1] VV. 110—127, qui in Ossolineo in assuto foliolo adscripta exstant, : pertinere docet Cornicensis.

[2] Aliquid deest huic sententiae; potueram scribere ex coniectura: 124: „Sed“ vel „Iam“ pro „Nam“. Aut fortasse Royziano more inverso ine „nam“ ad „intersit nihil“ trahendum est.

Lance super patula, regum decora illa potentum.
Cogitat hinc currus et plaustra gementia centum,
Quae praeeant pictis longe spectanda quadrigis,
Quique illum late famulorum exercitus ingens
Circumstet; cura est, cum templis tura ministrat,
His comitatus eat, longum circumdet et agmen
Centenas motans pennato vertice cristas, —
Visitur in turmis qualis tua, Sarmata, pubes,
Cum fera finitimis populis Tarnovius infert
Bella ferox Scythiacque patentibus imminet agris,
Cumve movet fortem in Moschum, fortemve Valachum,
Scilicet Augusti regis mandata secutus.
Tales ornatus, talesque antistes honores,
Priscorum oblitus patrum, iam mente requirit.
Quo portetur equo praesul, non ultima cura est,
Thracia quem genuit, seu quem spirantibus olli
Conceptum zephyris bellax Hispania mittat.
Quas aptet phaleras, quae iungat ephippia, curat.
Quicquid praeterea regum tulit aula potentum.
Pauper erat Christus, vanus sed praesul haberi
Vult dives, multoque nitescere fulgidus auro,
Virtutum ac pietatis inops, ac moris honesti.
Caelorum dominus pando portatus asello
Ibat Christus eques, volucer tibi quaeritur Aethon,
Qui pedibus micet, et mandat sub dentibus aurum.
Bis senis Christus sociis comitatus obibat.
Oppidaque urbesque et lati vasta aequora campi:
Quadringentorum tu vis te circueat[1] agmen,
Turba ingens comitum quocunque sequatur euntem.
Sollicitus totosque dies noctesque volutat
Haec stultus praesul, studium hoc incumbit in unum,
Nec placidam miseri capit anxia cura quietem.
Rarus at in vacua nummus, videt, emicat arca,
Consumptus cenis et nuper laudibus emptis.
Quid faciat? villas et praedia vendit avita,

[1] Mss. „circuat".

Pignoribusve datis Iudaeum ditat Apellam.
Ignarus, multum Lachesis[1] de vellere restet,
Instet an extremum vivendi tempus et hora.
Immemorem quem non casus monuere suorum,
Qui cecidere prius, capiti quam iuncta tiara est,
Quamque pedum laeti dextra tenuere potenti,
Et miseros fecere suos, laribusque paternis
Exclusere, fuit si quis ea vota iuvare
Immatura libido datis in pignora[2] rebus.
Nec, si forsan adhuc calathis net vellera plenis
Pontifici Lachesis rugasque intendit amatas,
Aere tamen tanto reliquum post liberet aevum;
Non illi villas, non praedia reddat avita.
Ergo procul luxus pompasque antistes inanes
Esse bonus iubeat, Christumque imitatus Iesum,
Mundi securus caelesti serviat aulae.
Principio doceat populos: ea munera prima
Pontificis sunto, primis qui praesidet aris.
Tergemini doceat populos praecepta Tonantis,
Quae caelo via sidereo, quibus aethera factis
Fas sperare homini, Christi post funera passi,
Infames obitus patula pendentis ab alno[3],
Ditis opes olim et stygium populantis Avernum.
Non mihi conducta demonstret sidera lingua,
Non flammis, non sic diris me territet hydris,
Tisiphonemque mihi saevumque Acheronta minetur:
Pontificis volo verba mei notique magistri
Audire; ille mihi caelumque erebumque loquatur,
Gaudia quae maneant olim post funera iustos,
Propositasque malis poenas Phlegethonte sub imo,
Terribiles poenas et inevitabile fatum.
Nam quis pontifices ferat inter gaudia mollem
Commissi gregis oblitos traducere vitam,
Securosque suum monachis committere munus

[1] Mss. „Lachesi".
[2] Mss. „pignore".
[3] Mss. „alvo".

Nescio quis? Clament illi. mare, sidera, terras
Miscuerint, bonus inter episcopus otia ludat
Et gemma bibat et sarrano dormiat ostro.
Antistes iustus nulli sua munera, nulli
Committatve vices; tractet sua quisque, nec alter
Algorem ferat ac aestum, ferat alter honores.
Cuique suum peragatur opus, Christique retractet
Suave iugum nemo.
Extremis quaerendus ab Indis
Non est, Sauromatae, vobis, quibus ista repono.
Exemplum cuius dociles moremque secuti
Vestro defuncti placeatis munere Divis,
En Macioveae Samuel clarissima gentis
Fama [1] decusque suae. Lingua non ille redempta
Sacra Deumque docet populos: ruit ore diserto
In vitia, atque viam docet omnipotentis Olympi.
O utinam, non res regni tot milibus illum
Curarum obruerent regisque effeta senectus:
Non tot sacratus quateretur motibus ordo,
Nec tam saxonicus vulgo increbresceret error,
Staret religio et Christi vetus ara maneres.
Ergo pedo, antistes, quicunque armatus adunco
Templa tenes, quae prima decent te munera, Divum
Iussa doce, Christo et quae olim monstrata voluntas
Aeterni patris, in terris dum missus agebat;
Ad Styga sic doceas, doceas sic itur ad astra.
Non populi vitiis, procerumve peperceris ausis,
Purpura nec regum moveat te iusta monentem.
Omnia quin duris castiga crimina verbis.
Errantemque minis totam tremefeceris urbem.
Sed tu, qui, doctor populi, reprendere vitam
Cunctorum aggrederis, sine crimine transige vitam,
Labe sine et vitiis, nam si ieiunia laudet
Helluo, vinosumque notet vinosus Homerus,
Rideat insanus nec sanum iuret Orestes.

[1] Cornic. „forma".

Quae carpas, prius ipse cave; fuge castus amores,
Et mala nulla tuum contingat femina limen:
Tunc inconcessos populi reprehenderis ignes
Concubitusque vagos. Odisti turbida iura:
Litis amatorem cohibe semperque sonantem
Romanum Tiberim, et fora litibus importuna, —
Litem ex lite serens qualis nunc plurima Romae
Turba coit, iustam gaudens turbare quietem,
Cuncta ruens, fas sit, seu non, anathęmate crebro.
Surda fori bonus ac mitis tabulata sacerdos
Nesciat et tritam malit sine lite lacernam
Exiguumque larem et parvae duo iugera villae,
Quam molles Serum chlamydes, quam tecta superba,
Praedia quam quondam bobus nec arata ducentis
Lite tenere mala. Litis decet esse protervae
Osores, adolent Divis qui tura ministri.
    Vivendo doceas populos pariterque monendo.
Sancta doces: facias quoque sancta. Quid aethera nobis
Ostendit digito miser et pede pulsat avernum
Antistes? Vivat recte; non crimine tantum,
Suspicione volo careat quoque criminis omni
Ille datus populo, vitae qui doctor honestae
Esse amat et vitam populos vivendo docere.
Vita magis, quam lingua, docet; sunt irrita verba,
Cum non doctrinam comitatur vita docentis.
Antistes vivat magna irreprehensus in urbe,
Inclitus admonuit clarae sic incola Tarsi,
Ad magnum quondam non frustra raptus Olympum.
Antistes, — non haec laus ultima, — sobrius esto,
Non vinosus, ametque brevis commercia mensae
Exiguoque dapes venis transmittere baccho,
Non multo caluisse mero, non surgere mensa
Mente sine, et calido multa effutire cerebro,
Quae dixisse neget, primo cum surget Eoo,
Nec dubitet rogitare, dies cum postera luxit,
Multa die super hesterna, quae nescius egit,
Pulsaritne ore aut quemquam obiurgarit amaro.

Este procul calices, madidus procul esto Lyaeus
Pontificum mensa[1] et pulsis temulentia curis.
Prudens deinde mihi, templis qui praesidet, esto.
Non bene commissas regit imprudentia caulas
Et Christi pecus; esuries tot sacra luporum,
Ni occurrit pastor, totum populetur ovile.
Non sit inornatus praesul, contemnere vulgus
Quem possit; iussae, res quae pulcherrima, custos
Esto pudicitiae, venerem domet importunam.
Farre satur modico et fluvialibus algidus undis,
Otia devitet: quaerit malus otia daemon.
Sacrum Mosis opus verset, patrumque priorum
Vivendi discat morem, et quae pagina Christum
Sancta refert, magnum mundo et memorabile nomen,
Nocturna versetque manu versetque diurna.
Hoc bonus antistes clero quoque suadeat omni;
Sic casses doceat vitare et daemonis arma.
Otia devitet, quaerit malus otia daemon.
Nunc levi nassam iunco, nunc vimine texat,
Postmodo quam vacuus piscosum iactet in amnem;
Nunc esca aptatos praetendat piscibus hamos,
Ludentemque trahat pleno de flumine rhombum.
Caerula Neptuni nunc verret retibus arva,
Stagna lacusque altos multo et vada pisce natata,
Maioremque petet maiori ex gurgite praedam.
Nec parvam pudeat contis impellere lintrem.
Aut visco captabit aves, pedicasque minutis
Alitibus laxas malo praetendet in alta,
Ablatosque feret parvos ex arbore nidos.
Non Esau similis timidos agitabit onagros[2],
Non pellet clamore leves in retia cervos,
Non nemora et valles implebit vocibus imas:
Captet aves piscesque, aliis nemora alta relinquat.
Fas ludus quandoque innoxius otia tollat.

[1] Mss. „mensae".

[2] Onagros, qui in Polonia non vivunt, solummodo exempli gratia, placitis fortasse quibusdam ecclesiasticis inductus, nominasse videtur.

Non[1] damnosa sacra iaciatur tessera dextra,
Neve adversa cani placeat venus impermissa,
Non minio depicta suo cum rege iuventus[2].
Reticulo pulsare pilam vacua atria circum
Sit fas, et buxo fictos committere reges;
Nunc peditem dextra, nunc cornipedemque ciere,
Obliquisque aciem turbare insultibus omnem.
His rebus sibi quaerat opus malaque otia vincat.
Hac si non succedat, opem prece poscat Iesum;
Audiet ille feretque animis solatia fessis.
Talibus auxiliis menti caro serviet aegra,
Et dominae impositis parebit victa capistris.
Hospitio mensis dein indulgebit onustis
Antistes, largaque manu saturabit egenos
Caecosque claudosque et quod miserabile in orbe
Praeterea est. Nam divitibus quid porrigat escas?
Prandia quid struat his solem visura cadentem
Et stellas habitura suas? Mare cogitet idem
Amne augere suo multum sitientibus agris!
Praeterea antistes bili dominetur et irae.
Vibrare indignum furiata verbera dextra
Pontificem saevoque manus armare flagello.
Mitia corda gerat, sit parcere multa paratus:
Parcit multa homini Deus impunitaque linquit,
Nec passim forti iaculatur fulmina dextra
In sontes ausosque scelus patrare nefandum[3].
Castigare tamen mores vitamque memento
Presbyterum et coetus, populo qui sacra ministrat
Turaque Diis adolet meritosque incendit honores.
Quos inculpatos plebis decet esse magistros,

[1] Corn. habet „Nec".

[2] Tabellarum pictarum sive chartarum (karty) ludum, qui una cum alea persaepe etiam synodorum ecclesiasticarum placitis improbatus est, a nostrorum tamen temporum ratione et chartarum specie et ipso ludi genere aliquantum differebat, hoc loco tangit.

[3] In his quattuor versibus manu scripti libri tam falso interpungunt, ut a Royzii manu non esse confectos vel inde eluceat.

Vivendoque alios meliorem vivere vitam
More docere suo, ruptis ne legibus illos
Transversos populus mala ferri in crimina cernat,
Quosque viae ad superos et Divum gaudia laeta
Convenit esse duces, miserum sub tartara vulgus
Hi secum praecepsque trahant damnentque gehennae,
Aeternasque ferant laeta pro luce tenebras.
　　Aspicis ut media vivat reprehensus in urbe
Presbyter? Hic lites semper sonat et fora surda
Importunus amat pacemque fatigat amicam,
Sacrarum ignarus rerum, tractare sed idem
Iurgia doctus, erat quantus non Scaevola, non tu,
Inclita cui magnum quondam dedit Africa nomen[1].
Lite mala socios a sacris avocat aris,
Contentosque suo parva requiescere in aede
Haud sinit impatiens, modica et stipe vivere laetos,
Linquentes alii sua, nil plus quaerere parto.
Alta alius regum procerumque palatia sollers
Quaerit et obsequio petit ambitiosus honores,
Et, quam aris, mavult aulis servire potentum.
Inde sacros census, sacram sperare tiaram,
Inde pedum licet, et magni pars esse senatus.
Laudat, adulatur, ea semina credit habendi.
Quos habet ararum census, oblitus egeni
Pauperis, in cenas absumit divitis exlex;
Quis inopisque famem, quis debuit ille domare
Mendici esuriem, locupletibus orgia quaerit.
Scire Deum et sophiae doctos tractare labores
Nullus amor, satis huic plebeio pauca magistro
Edidicisse domi et ferulam timuisse suorum.
Euganea ignotus iaceat licet exsul in urbe[2]
Maximus Antenor parvumque Bononia Rhenum[3]
Hoc sine sola bibat, studiorum nobilis altrix,

[1] Sex. Iulius Africanus iuris peritia temporibus Antoninorum clarus.
[2] Patavium tangit.
[3] Fluviolus Bononiam praeterfluens.

Tuque tuis aestus restinguas Sequana Belgis[1]:
Vellicet hic aures procerum iucundus, et ore
Instillet placido salibus ioca dulcia multis,
Grata ferat semper, semper placitura loquatur,
Et genua accitus flectat, rursusque reflectat
Alternans, nudoque caput stet vertice pronus,
Cum torquatus herus nutans gravida ora resolvit.
Structor erit, quadramque implebit promptus herilem,
In vacuo doctus partirier aere capum[2],
Furcillamque tenere manu, cultrisque volare[3],
Praelargasque dapes convivis porgere centum.
Aut tereti armatus sude lances sedulus ibit
Ante graves, rectorve domus aulaeve magister
Imperium feret indomitis invisus ephebis,
Gaudebitque cocis unctaeque praeesse culinae.
Condus erit vel pronus erit, pincerna vel audax
Ad cyathum stabit madidi custodia Bacchi.
Prima rudimenta haec; ad sacros primus honores
Inde gradus[4].

---

[1] Lutetiam tangit; Belgas autem appellat pro Gallis.

[2] Hac arte usque ad novissima tempora saepe aulici urbanique venes in Polonia censebantur.

[3] Sic in mss. Certe hac insolita locutione R. gestum quendam ce-rem atque commodum in usurpandis cultris tum temporis tritum desi-are voluit. Suspicatus sum ipsum scripsisse „cultrosque rotare".

[4] In his desinit carmen, quod imperfectum esse apparet.

15.

DE ORIGINE IURIS[1].

(Fragmentum I).

Ius hominesque cano vasto quo caesar in orbe
Regnat ad extremasque potens regit omnia terras.
Tu mihi, tu rerum, et mundi nascentis origo,
Divorumque hominumque Pater, rex omnium et auctor,
Tergeminum Numen, nostrae pars maxima vitae,
Carminis auctor eris; mihi tu, non numina vana
Thespiadum, longave coma spectatus Apollo.
Principio genus humanum volucresque feraeque
Incolaque undantis pelagi commune tulerunt
Ius et fas legem et certis in rebus eandem.
Et sua praeterea, nullis communia, gentes,
Cum vitam, accepere simul sanctissima iura.
Divum hinc religio, pietas patriae atque parentum
Hinc hominum cognatus amor fasque omne piumque,
Illinc ad subolem mas et sua femina iuncti
Humanum instaurant genus atque propagine servant.
Convictum humanum poterant vitamque beatam
Legibus his homines servare et saecula laeta.

[1] Totum poema constat quattuor fragmentis, quorum tria priora asservantur in utroque libro msto. et Cornicensi (386 sqq.) et Ossolineo (341 sqq.); quartum in solo libro Cornicensi. Plura, quam quae exstant, poeta in hac materia scripsisse non videtur.

At postquam furor atque animi discordia praeceps
Gentibus incessit, regnandi et iniqua cupido:
Sanctaque cognati cessit reverentia iuris.
Ius primo ignotum saeclo mundoque recenti
Armorum bellique datum, tutela suique
Et rerum, sumptis sua seque tuerier armis,
Inque hostem telis et aperto surgere marte.
Nec satis hoc; hostem spoliare et sternere leto
Ius fuit, immanis nisi cum clementia Martis
Rara hostem emptori captivum compede servat,
Quem post ipse manu numerato liberet aere,
Aut melioris heri eripiat clementia maior
Servitio duroque iugo vitaeque malignae[1].
Tunc primum gentes discretae et condita regna:
Invisum domini nomen late audiit orbis;
Tunc, tunc, quae nullo distinctae limite terrae
Quique olim nullis signati finibus agri
Omnibus utendos sese et sua iura dedere,
Certos accipiunt dominos, certisque notantur
Limitibus; ducto sibi tunc signavit aratro
Quaeque suas urbes gens; alti assurgere muri
Tunc primum coepere cavaeque ad sidera turres
Moeniaque ingentes late circumdare fossae.
Venere et certa commercia mutua lege
Vinclaque legitimis nos obstringentia nodis.
Hactenus humanum genus usum legibus iisdem est,
Seu quae nascentis teneris haesere medullis
Mundi olim et vitam nos edocuere beatam,
Seu quas postquam illae coeperunt cedere retro
Et sursum ferri crimen nostrum atque deorsum,
Infelix sero sapiens sibi condidit orbis.
Post tamen, ut muris cinxerunt oppida gentes
Moeniaque hostili late opposuere furori,
Ne qua ipsos inter cives malesuada libido

[1] Inde ab initio carminis usque ad hunc versum notantur in margine libri Ossol. ad singulas partes loci iuris romani. quibus poeta nititur.

Turbaret vitam sociam et pulchrae otia pacis,
Sanctas quaeque sibi leges penitusque verendas
Urbs fixit, fixasque aeternis iuribus auxit.
Gentibus hinc varii mores, hinc plurima mundo
Diversa et rerum facies et cultus et omne,
Quicquid habent homines, vitam quod spectet ad ipsam.
Barbarus hoc, illud Graecus sibi fecit honestum
Lege sua, arbitrio quodcunque pependit ab ipso;
Cetera, naturae quae proxima visa, secuti.
Plurimus interea saeclorum volvitur ordo,
Saeclaque labuntur caelo properata citato,
Inque novum semper sua per vestigia tempus
Tempus abit, pennisque celer volat impiger annus:
Cum post occasum Troiae, pulcherrima rerum
Orbem olim domitura et gentis quicquid ubique est,
Roma solo surgit campo et caput exserit alto
Cervicemque minis [1] fetam et terroribus effert,
Haec [2], cuius leges cano, cuius iura renarro.
Romulus, idem auctor rex et iustissimus unus,
Principio arbitriis, non iure aut legibus ullis
Rexit regali peragens bonus omnia nutu.
Romulidae hanc vitam primis coluere sub annis,
Donec adaugeri passimque accrescere coepit
Roma, novosque frequens vidit fecunda Quirites.
Tunc etenim denas urbis pater inclitus et rex
Romulus in partes populum ter dividit omnem,
Curia queis nomen torquentes pectora curae
Fecerunt, illis quoniam respublica curae.
Hic leges tulit ad populum et sanctissima primum
Iura dedit; reges et idem fecere sequentes.
In librum has omnes retulisse Papirius unum
Fertur, non passus spargi ac passim ire solutas.
Inde papiriacum [3] mutato nomine dictum

[1] Mss. „nimis“.
[2] Mss. „hanc“.
[3] Sic mss., non „papirianum“. Conf. Tenffelii Hist. litt. rom. §§. 70 sq.

Ius, non quod quicquam adiecisse Papirius illis
Dicatur, verum quod sparsas undique leges
Collegit sollers librumque redegit in unum.
Post deinde exactis romana regibus urbe —
Tantum Tarquinii imperium crudele Superbi
Promeruit natique furens et caeca libido —
Regum odio leges, urbis compage soluta,
Exutae imperiis et fasces ponere iussae,
Romam indignantes Capitoliaque alta relinquunt.
Dura tribunorum lex urget et exigit urbe.
    Incerto tunc iure magis, non legibus ullis,
Vivere turbati rursus coepere Quirites,
Quam cum olim nullis agitarent legibus aevum,
Sponte tua arbitria et tua, Romule, iussa secuti.
Viginti hoc annos passis prope, tale perosis
Vivendi genus, argolicas stat mittere ad urbes.
Per quos Graiorum, quorum tunc regna vigebant
Consiliis, longe leges moresque petantur,
Legibus ut graiis, ut graiis moribus urbem
Romanam fundent pulchraque in pace reponant.
Allatas leges moresque ex ordine notos
Perscribi tabulisque decem proponere visum [1]
Pro rostris, populoque omni dare cernere coram,
Cognosci ut vulgo perdiscique omnia possint.
Electis post deinde viris data summa potestas,
Ius summum illo anno, allatas exponere leges;
Praeterea, si quid videatur forsan in illis
Romanam non ferre urbem, mora nulla, refigant;
Nil metuant, illis quoniam statuentibus ullum
Appellare nefas, tulerint quaecunque, tribunal,
Quamquam aliis summum hoc dicendo in iure nega-
[tum est.

[1] In libro Ossolineo quarta folii parte excisa solum initia versuum —108 asservantur. Ceterum non ipsas ex Graecia allatas leges, sed ecemviris graecarum ratione habita conditas decem tabulis inscriptas refert Livius III, 33 sq. Conf. Madvig, Die Verfassung u. Verw. d. St. I, 499 sqq.; II, 149.

Incumbunt alacres operi, perque omnia volvunt
Intentos oculos, intentaque pectora versant.
Multa deesse vident, magnumque urgere laborem
Acribus insurgunt studiis, noctesque diesque
Hoc adeunt, repetunt et opus, labor hic vocat unus,
Involucris fors si qua latent dictisve morantur
Ambiguis; ne quem verborum indagine fallant
Exponunt, quae mox manifesto in lumine cernas [1].

(Fragmentum II).

Inclita romani dicam primordia iuris,
Argolico mixti et veteres referentis Athenas.
Hinc indeprensos sensus penitusque latentes
Et causas longe repetitas aethere ab alto
Quis modus eruere est ius et penetrare repostum?
Exsequar, haud me adeo fallit, quam vincere magnum
Haec sit et in gyros, sinuosis flectere verbis
Cogereque in numeros strictique repagula [2] versus.
Verum romani loca me per devia iuris
Raptat amor tentare viam, quam nemo priorum
Ingressus, iuvat et gressus inferre pedum vi [3]
Tu mihi [4]...

(Fragmentum III).

Maximus ille auctor rerum, Divum pater et rex,
Immensi metam imperii cui nescit Olympus,

[1] Hic interrumpitur in Oss. media pagina carmen; quae sequuntur eiusdem materiae, leguntur in folio proximo, ante quod quinque folia excisa sunt.

[2] Mss. „repabula".

[3] Lucreti de r. n. I vv. 136 sqq., 921 sqq. haec in memoriam revocant.

[4] His verbis desinit frustulum II; eadem pagina post intervallum aliquot versuum sequitur fragmentum III.

Cum fortunatis hominem formaret in agris
Divinumque animum, munus caeleste, dedisset,
Denso illum late circumdat corpore nostro,
Scilicet ut, sensu haudquaquam penetrabilis, ipsis
Corporis indiciis volucrisque volumine linguae
Sub nostrum posset sensum captumque venire.
Servitio ergo animus defungens utitur. Olli
Quae sedeant, quae non, signis demonstrat apertis
Et sese humanis manifestum sensibus infert:
Sive olim nutu rebus rem pandit opertis,
Seu frangit lingua deductam ab gutture vocem,
Seu bifidos stringit calamos perque avia ducit
Albentis campi spatia, et vestigia linquit,
Vocis iter linguaeque humanae imitata figuras[1],
Quae absentem moneant olim serosque nepotes.
Vultus idem nutusque valent monstrataque dextra,
Non manifesta minus, dictis quam si ora resolvat.
Ergo nuper erat sensu qui impervius omni,
Spectandum sese nunc sensibus omnibus infert
Egregiis rerum indiciis signisque notisque.

(Fragmentum IV[2]).

Seu quis honorati miratus pulpita iuris
Perplexasque hominum lites pulchrumque laborem
Iura olim acceptos facientum reddere sensus:[3]
Sive foro magis allectus quis, litibus aut cum
Occursare malis, causas agere, optimus ardet,

---

[1] Mss. „humanae vocis iter lque im. f.“.

[2] Hoc fragmentum desideratur in Ossolineo, in proximo enim liber ipse desinit.

[3] Iunge: „perplexas lites pulchrumque laborem hominum facientum iura olim acceptos reddere sensus“ i. e. explicantium ex cathedris pristinam iuris vim ac notionem.

Cumve[1] iuvat pectus, nunquam exorabile pectus,
Et vultus tetricos metuendaque iudicis ora
Sumere, terribiles oculos, longeque minantes,
Si potis indomitos populos frenare premendo:
Seu regnorum olim late moderator, ut illis
Et premere et laxas discat dare iussus habenas,
Iustitiae studio et iuris se destinat: ille,
Ille mihi Divum auspiciis et numine firmus
Praebeat attentas animis ardentibus aures.
Monstrabo facilemque viam perque ardua tutum
Leve et iter sacri templa ad sanctissima iuris,
Debita iustitiae, dat ubi sua tura sacerdos
Astraeae et late meritos indicit honores,
Astraeae, scelere et ferro quae pulsa Gigantum
Olim orbem invisum — nostrum scelus — alma reliquit.

Cum vulgarem olim romana per oppida linguam,
Quam priscorum hodie perpauca volumina servant,
Noris et argolicum praedivitis oris honorem
Addideris, campo et spatiabere liber utroque:
Disceptandi artem — tibi nec dissuadeat unquam
Ullus, — adi, monitis si quicquam credis amicis.
Inde petendus erit rerum pulcherrimus ordo,
Principio quem olim haudquaquam didicisse pigebit,
Si quando certis quicquam, qui plurimus usus
In iure, ordinibus te digessisse iuvabit
Cognatasque voles cognatis iungere rebus,
Non elementa sequi deses moremque solutum
Atque rudem. Rebus post dehinc per mutua nexis,
Sermonum amplexus[2], sinuosa volumine verba,
Discere erit, primo et cognoscere singula nexu
Quid valeant. Quae vera illorum et certa potestas,
Quaerendum tandem, quod te, quod prae omnibus unum
Suadeo sectari penitusque revolvere totis
Viribus intentum, studiisque recentibus acrem.

---

[1] Iunge: . . aut cum . . ., cumve . . .

[2] = orationis structuras, circuitus sive periodos.

Argumentandi ratio pulchra illa triformis,
Effigies ternis nexus imitata figuris,
Extremo discenda loco, extremoque labore.
Hic ego, te multusque frequensque exerceat usus,
Optarim, fractaeque alta ad laquearia voces
Congressusque inter pugnacis proelia linguae.
Altius haec animo ut figas et sensibus imis,
Quicquid agisque negasque, in notas coge figuras
Monstratosque modos, quis fallere nescius ordo;
Castigaque moras, sollersque, licentius errent
Ne qua, cave; properum cursu quae fallere possent,
Haec rursus tota penitus compage soluta
Disrumpas; disrupta et formam exuta priorem
Diversam faciem diversaque iusseris ora
Induere; hocque iterum facias; versisque fatiga
Saepius in varium membris et corpore toto,
Dum leges et iura sinunt, quibus illa tenentur.
Haec toties agitata tuum promptissima nutum
Olim sponte sua non exspectata sequentur;
O[1] quoties olim dicturi se inferet ori
Verborum series illas induta figuras
Atque modos! adeo in cunctis assuescere magnum est.
His te dum exerces, verum — reverentia veri
Magna tibi semper, — bonus ultro assuesce tueri,
Et falso studiis inimicum te obice totis,
Et verum firmes idem falsumque refellas.
Legitimos tenuisse modos iustasque figuras
Satque superque tibi; tamen ut, quae plurima vero
Apparent primo obtutu contraria, quaeque
Instructisque dolis verborum et fraude reperta
Insani obiectant et quos mala vexat Erinys,
Nosse queas notisque dolis et fraude refellas,
Et, quae falsa tegunt faciemque simillima veris,
Nullis te insidiis, nullo te tegmine fallant:
Nectere fallaces, rerum haud ignarus, elenchos

[1] Sic in mss.

Disce; dolique mali fraudisque peritus opertae,
Intentos laqueos, intenta pericula vita.
Hic tibi finis erit, studii haec tibi meta diserti.
Extremus labor hic, artisque haec meta disertae.
Post haec facundi spatiosum rhetoris aequor
Ingredere et campos liber spatiare per illos.
Illic verborum discenda et copia rerum
Largior, ingentes animi, violentior oris
Impetus, et toto conceptum pectore robur.

16.

CHILIASTICHON [1].

IOANNI PREREMBIO,
Poloniae procancellario,
PETRUS ROYZIUS MAUREUS
S. P. D.

Carmen a me nuper lucubratum, Procancellarie amplissime, quo Aloysium Lipomanum, Veronensium episcopum, sanctum piumque senem, ad statum religionis componendum — qua de re a Paulo, quarto eius nominis pontifice maximo, huc missus venit — aut potius ad id aggrediendum hortor, ad te mittendum existimavi, non tam illud ut legas, quam ut acri censura tua, quantum plurimae maximaeque occupationes, quibus distineris, ferunt, melius reddas, et tamquam Promethei ferula admota animes vitaque inde accepta incipiat dici tuum in tuoque nomine appareat, si modo, ut in apertum proferatur, quod tuo iudicio arbitratuique permitto, dignum putaveris. Nam ut mittatur manu divulgeturque, neque laboro neque sane postulo, quin vereri debeo non ob eos homines, qui nova religionis opinione distracti, a nobis dissentiunt, quippe quos neque in manus quidem sumpturos carmen hoc exploratum habeo, sed ob nostrates, quibus haec scripsimus, non defuturis, ut plerique sunt homines in alieno scripto lynces, in suo talpae. Qui stu-

---

[1] Textus huius carminis nititur editione Cracoviensi a. 1557. Usus sum exemplari bibliothecae Ossolineae.

dium meum et hanc qualemqualem a me navatam operam, cum reprehendere fortasse non possint, carmen in culpam vocent et complura suas aures implere negent, ut notus ille proverbioque celebratus Momus. Qui cum Praxitelis Venerem carpere non posset, sandalium carpsit. Sed hos, sicuti spero, ne carmini insultent meo, auctoritas tua cohibebit, non ausuros, quae tibi probari cognoverint, improbare. Tuo itaque in nomine, si lectu dignum censes, in lucem carmen hoc meum emitte; sin minus, in tenebris sine delitescat et vale.

Ad. V. Id. April. Vilna. Anno post Christum servatorem natum septimo et quinquagesimo supra millesimum et quingentesimum.

Ad

ALOYSIUM LIPOMANUM,

Veronensium episcopum, Pauli IIII. Pontificis maximi in Polonia legatum.

CHILIASTICHON.

Sancte senex, aetas quo nostra prioribus annis
Se exaequat priscisque atavorum haud invidet aris,
Adriaci, Lipomane, sinus, genus unde[1], Quiritum
Insuper immortale decus, te sospite quorum
Usque vigebit honos atque ullis nescia saeclis
Fama mori, non venturo delebilis aevo!
Venisti, o felix, votis optatus ad oras
Sauromatum septemque horrentes usque triones,
Est ubi non aestas, non ver, ubi Sirius alget,
Non aut delicias, non aut solatia quaerens, —
Quippe quibus tellus, gelidam declivis ad arcton[2],
Perpetuo caret usta gelu, nive quae obruta densa

[1] scil. „tibi est."
[2] Scil. deliciis solatiisque.

Tota latet laetos novit nec veris honores, —
At quaerens pius antistes, quae gloria Christi est,
Omnem qui fuso servavit sanguine mundum,
Et pendens cruce tartareum tremefecit avernum
Devicitque manu, sanctorumque intulit astris
Patrum animas dedit et sedes habitare perennes.
Huius tu, senio gravis, at virtutibus idem
Et pietate ingens, bonus, est quae gloria, quaeris [1],
Ut, vetus est olim tot qui labentibus annis
Servatus templi ritus quique inditus aris
Mos stetit, hic maneat totoque colatur in orbe
Sarmatico, pulsumque procul mox fana profanum,
Invisi Latio Martini dogma Luteri
Desinat infestare ignotisque exsulet oris, —
Extremo licet orbe coli nec talia fas sit.
Adventus haec causa tui est; te Paulus [2] eundem,
Magnis assuetum rebus, qui vertice sedes
Divum labentemque humeris velut alter Olympum
Sustentes Atlas, huc sacra misit ab urbe, —
Paulus, qui Christi vice terris unus et aethrae
Imperitat fungens aeternaque vincula nectit
Exsolvitque volens, poenasque nocentibus addit,
Iram promeritis Divorum et grandis Olympi
Ob noxam et vitae per magnum dedecus actae [3],
Digna piis addens idem sua praemia, nunquam
Interitura. Ille has gentes te iussit adire,
Errorem ne saxonicum, quem serpere late
Audiit inque diem maiores sumere vires,
Longius ire sinat. Macte o pietate, Dei vir,
His occurre malis atque omnibus exige templis
Sarmatiae hanc pestem, ter denis quae amplius annis
Saevit perque omnes grassatur noxia caulas
Electi gregis et Christi populatur ovile,

---

[1] Iunge: tu quaeris (gloriam), quae est huius (Christi) gloria, ut...
[2] Paulus IV, e gente Caraffa praefuit ecclesiae rom. aa. 1555—1559.
[3] Sic. in libro. Mallem: „vitam p. m. d. actam“.

Non parcens adeo pastoribus, ardua quorum
Obtutu mens fixa Deum meditatur et astra.
Plurima, quae lacrimas moveant tibi, plurima, luctum
Quae cieant, hic aspicias; audacia paucis
Incessit vesana viris, quos mobile vulgus,
Quos sequitur plebs stulta duces. Antiqua perosis
Est studium templis alios inducere ritus,
Morem alium. Quicquid venerabile tradidit aevum
Maiorum, damnant; pudor hos non continet ullus
Nullaque sanctorum tangit reverentia patrum.
Hoc ausis, quamvis non una eademque secutis,
Omnibus idem animus Romanum exscindere nomen,
Exercere odiis; hinc vulgi amentis in illud
Exacuunt iras. In papae nomine noxas
Congessere omnes; hoc nomine crimen in uno est
Omne, quod in terris unquam fuit, omne quod imam
In styga detrusit mortales. Noctis alumnae,
Luctifica Alecto et saevis redimita Megaera
Anguibus horribilique furens accincta flagello
Tisiphone soror est, dices, tolerabilis istis,
Invisusque triceps, infernae ianitor aulae,
Cerberus est minus, et quicquid finxere poetae
Dirarum. Nomen cui detestabile papae est,
Noster hic est, aiunt; disces si cetera, tantum
Inter se distant, quantum non dissidet Indus
Gadibus a tyriis, quantum haud occasus ab ortu.
Eurum compuleris nabathaea [1] relinquere regna
Ocius aut libyco boream coniunxeris austro,
Quam, sibi quae prave hic animis defixit et ille,
Deserat, aut sensu duo consocientur eodem;
Quamvis non paucos, quorum sententia versa est
In melius, numerare licet, romana perosos
Peste magis placita ac diris, nunc pectore toto
Amplexos eadem, nil credere sanctius illis.
Et pudor humanus nisi quosdam et noxius olim

[1] arabica, orientalia.

Distineat rubor, et ingens quos turba secuta
Stultorum, nova sint modo, qualiacunque sequentum,
Ad deserta ultro redeant sacra nota volentes.
Stultos! praecipiti malunt qui in tartara saltu
Ferri, quam iusto semel erubuisse pudore.
Inter at errantes seque et sua sensa sequentes
Mitior hic illo est, nimium sed quilibet audet.
Sunt multi, quibus illa sedet sententia, fiat
Copia si calicis populo, satis esse, nec ultra
Quaerere: romulei consistere cetera templi.[1]
Antiquis servata annis consortia lecti
Presbyteris alii, servat quem Graecia morem,
Permittenda putant, ne consecrata Deo gens
Uratur vetitoque ardens succumbat amori.
Non iniusta canunt, magnus Pater annuat illis
Si modo romuleus, sacrasque adeuntibus aras,
Quo potis imperio est, iustum sinat esse hymenaeum.
Hos tuleris, trifidae si quid credamus alumno
Sicaniae.[2] Ast audi, dicat quid cetera turba.
Hic templo simulacra iubet detrudere; templum
Ille intra sese contendit habere negatque
Esse aliis opus; esse nefas commissa fateri
Prisco more, Deum nihil ignorare, nec illum
Posse latere aliquid; templis accendere lumen
Ridiculum dicunt, nullum nam lumine lumen
Indiget aeternum tenebris procul inde fugatis.
Implorare hominem divos et ture litare
Ius fasque esse negant, atque appellare precando,
Accisis rebus nos cum fortuna premit trux.
Delectus epularum alii et ieiunia damnant.
Corporis exutos vinclo et compage solutos
Hac fragili, terras linquens cum vita recessit,

[1] Sic interpungitur in libro.

[2] Quemnam hoc nomine tangat, non assequor (Nic. de Tudeschis Panormitanum?); certe propter causam matrimonii Stan. Orichovii talia tum accuratius tractabantur.

Aethereas sedes aut infera regna manere,
Aeternas poenas et inevitabile fatum;
Quae purgent loca nos levibus contraria noxis,
Quas venia dignas fecit Deus, esse negat gens
Abrumpens fas omne, piis male et impia miscens:
Scilicet haec figmenta ausi ludicra vocare.
Inde alia atque alia, est quae commemorare canendo
Ingens et nostris maior labor omnibus ausis.
Praestiterit, referam, fulgent quot sidera caelo
Vestigemque idem numerum flaventis arenae,
Fusa iacet vasti oceani quae litore toto.
Hi contra nos stant, hos oppugnare necesse est
Inque viam quam mox revocare errore relicto.
Tu modo, dux Lipomane, pedem felicibus infer
Auspiciis: aderunt, tua mox qui signa sequantur,
Insignes pietate viri, quibus inclita cordi est
Religio et[1] veteris maiorum haud paenitet aevi,
Non passi vacuas palearum more per auras
Impelli et quocunque noto in contraria ferri.
Immota stant mente tuumque volentibus omnes
Exspectant animis coeptum tuaque orsa morantur.
Hoc, qui sacra colunt et plena numen acerra
Aeternum venerantur, avent; hoc, qui horrida tractant
Bella manu et gaudent depulso finibus hoste
Se et patriam servasse. Tuis sese inferet ordo
Inceptis ingens. Nicolaum prima sequentem
Dzirgovium[2] signa aspicio, cui prisca ferendum
Gnesna pedum dedit et primos concessit honores,
Omnia facturum et nulli indulgere paratum,
Ut tuscum Thybrim[3] et romanos servet honores,
Atque ultro, si res poscat, profundere vitam,
Hunc iuxta gens lecta Deo, quae altaria Gnesnae
Tura ferens scandit Divis in vota vocatis, —

---

[1] Scil. „quos".
[2] A. 1546 Cuiavia Gnesnam sedem transtulit, obi. a. 1559.
[3] Ed. „Thuscum Tybrim".

Gnesnae, quae septem, magnae velut aemula Romae,
Educit colles et sese attollit in auras.
Inter quos aderit pietate insignis et ore
Zidovius praesul, iurisque peritus et aequi
Psarius et nostris alter Dambrovius annis
Iustus Aristides; nec non Crassinius[1] aequans
Ante annos senium, tua, Papiniane, secutus
Docta volens placita, ausoniis non impiger oris.
Mox alii atque alii, doctorum et corda virorum
Inclita, qui rebus possint succurrere fessis
Prolapsam et late Latii instaurare ruinam.

Et tu, magnanimi nomen sortita leonis
Quem colit urbs, Ligenza[2], sacris praefecit et aris
Pontifices supra, quo non septentrio totus
Religione tulit, tulit aut pietate priorem,
In sanctam hanc viresque feres et robora pugnam.

Andreas inde it Zebridovius[3], Albula cuius
— Non, Parnasse, tui fontes — sacra proluit ora,
Et fando clarum fecit linguaque disertum.
Pontifices inter non hoc est acrior ullus
Sauromatas, nemo sacra iura audacius armis
Correptis, etiam res si exigat arma, tuetur.
Irritet quoscunque, adeat quaecunque pericla
Pro Christo Christique fide, levia omnia ducit.
Quin gaudet patrum pro religione Quiritum
Probra pati, linguas ridens et iurgia vulgi,
Assueti dirum dictis aspergere virus
Et nimium, heu, nimium verbis lacerare nefandis
Presbyterum genus omne, et quicquid vertice raso
Est hominum, gazam qui contempsere nocentem

---

[1] Videtur esse Franciscus, praepositus plocensis, a. 1566 vicecancellarius regni, a. 1572 cracoviensem episcopatum adeptus, a. 1577 mortuus. Ceterum et frater eius Stanislaus, regis secretarius, eodem tempore inclaruit.

[2] Felix Ligenza archiep. leopolitanus ab a. 1554, obi. ante Kal. Mart. a. 1560.

[3] Episcopus cracoviensis aa. 1551—1560.

Calcatisque opibus Christi sua colla volentes
Subiecere iugo, fumat quibus ara ministris
Ture sacro et prece perpetua pulsatur Olympus.
Sic servi Divis, Andrea, et fortibus ausis
Rebus adesto sacris magno et te numine firma,
Ne novus irrepat Divorum altaribus ordo.
Aspice, quae te stat series longissima circum
Doctorum, quorum ingeniis et divite vena
Clara potest latiis haudquaquam cedere terris
Sarmatia implicitosque malis erroribus urbis
Hostes romanae revocare in pristina et almas,
Quas nunc contemnunt, venerari protinus aras.
Primus adest Spotus,[1] pietatis cultor avitae,
Antistes Spotus, quo haud Sarmata creditur ullus
Sanctius excelsa colere alta palatia Romae.
Impigro has partes studio, mora nulla, Philippus
Padnevius[2], magno verorum accensus amore
Sacrorum, defendet, opem laturus et omnem
Eximiis operam studiis atque ore rotundo.
Non, Petre Miscovi[3], tu aliis non segnior ibis
Hos contra, qui animis hostilibus usque tumultus
Ore cient rabido romanaque templa lacessunt.
Contundes dictis, neque enim terra itala frustra
Eduxit tot te quondam docuitque per annos
Musarum studia illustres et Apollinis artes.
Hoc generis stirpisque tuae, quo clarior esses
Ornaresque pius lecheae nomina gentis,
Natalisque tui placuit superaddere famae.

---

[1] Sp. Andreas, episcop. laodicensis, suffraganus cracov., abbas mogilensis et wąchocensis. Royzius dignitatis ordine sacerdotes (vv. 188—234), professores academiae doctosque viros Cracoviae urbis dioecesisque (vv. 235—285) nominat.

[2] Ph. Padniewski tum temporis archidiaconus cracoviensis, a. 1559 vicecancellarius regni, a. 1560 episcopus premisliensis eodemque anno post sex menses episcopus cracoviensis.

[3] Petrus Myszkowski, paduanae academiae alumnus, qui tum in aula regis versabatur et aa. 1560—1566 cancellarius regni fuit. Coadiutor episc. plocensis factus est a. 1564, episcopus cracov. a. 1577.

Ecquid enim magnum est magna de stirpe profectum
Esse, tuae nisi quid laudis maioribus addas?
Volscius[1] hinc iustus, sollers Vargavius[2] inde
Et Starosrebius[3], quem docta Bononia multis
Artibus excoluit, patriae non ultima gentis
Laus, latios haud desertos patientur honores.
Et vos, Drevicii[4], haud segnes ad templa tuenda
Praecipiti properate gradu et succurrite sacris.
Tu, Petre Porembi,[5] vigiles non addere curas
Grande nefas duces pietas comprensaque toto
Pectore religio tantis te accurrere rebus
Cogent et placidos quandoque abrumpere somnos.
Martinum historias versantem saepe Cromerum[6]
Ad praesens revocabit opus tutela tot olim
Firmatae fidei ostentis et sanguine Divum.
Gorscius[7] Herbortusque valens[8] Ossoliniusque[9],
Tres acres doctique viri rerumque periti,
Dicere sive iuvat, seu posteritatis in omne

---

[1] Nicolaus Wolski 1559 episcopus chelmensis, 1562 cuiaviensis, obiit a. 1576.

[2] Raphael Wargawski, ad quem, aerarii praefecti munere fungentem, exstat Royzii carmen, quod vol. II inter minora proponam. Conf. Ossol. pg. 13 = Corn. 150.

[3] Adalbertus Starosrzebski, qui a. 1562 episcopus chelmensis et inde ab a. 1578 premisliensis fuit.

[4] Clarae inde a. saec. XV gentis armorum Ciołek. Conf. Ks. Bukowski, Dzieje reformacyi, I Kraków 1883, str. 198.

[5] Praepositus oświecimen. Ad quem exstat in Corn. pg. 34 sq. Royzii carmen, quod infra (vol. II) proponetur.

[6] Qui duobus annis ante suam Poloniam primum publicavit.

[7] Stanislaum Bogorya Gorski, tum canonicum cracoviensem, potius, quam Iacobum cracoviensis universitatis professorem, tangere videtur.

[8] Valentinus Herburt (Herborth), qui a. 1560 episcopus premisliensis factus ob. a. 1572. Epitheto „valens“ ad nomen eius alludit R.

[9] Quemnam gentis celeberrimae in animo habeat, non liquet. Nam celeberrimus doctrina tum temporis Paulus Ossoliński, qui a. 1568 castellanus sandecensis, a. 1569 voinicensis factus est, quamquam ob moderatum prudentemque animum laudatur, fidei tamen evangelicae addictus fuisse traditur.

Ferre aevum late dulcis praeconia famae,
Illico delubris aderunt, — mora nulla, — tuendis.
Preslavi [1], studium, studium te distinet ingens,
Vithini; te Slomovi teque illa, Kiovi,
Cura premit. Secignovi Tarloque [2], priorum
Immemores nunquam patrum, et Corsbokia proles,
Quae vestra est pietas, procul impius exsulet error.
Sospitibus quibus haud Latio fiducia cedet.
Ecquid Ioannis Benedicti [3] in carmina promptas
Pieridas dicam vigilataque tempora vitae?
Phoebe, inventorum experiens ut et ille tuorum est!
Utque potens fatis prope functos reddere vitae!
Cui non ante ullos fuerit pietate ferendus.
Tu quid amyclei, Lanci [4], studiose Lycurgi?
Iurisconsulti pietas quid nota Krokeri? [5]
Quidve Sigismundus studiis Stezicius iisdem
Imbutus, quem non clamorem ad sidera tollet,
Acriter insectans elusos dogmate falso?
Vos quid, Strambosi Turobineque [6], doctus uterque

[1] Andreas, ni fallor, Przesławski, quem singulari carmine (Carm. 154 = Oss. 18) infra vol. II proponendo celebravit Royzius. Vithinius, Slomovius, Kiovius (Kij Simon = Scipio? Liber dil. 425 sq.), Secignovius, sacerdotes, aliunde mihi non innotuerunt.

[2] Paulus, tum decanus premisliensis, a. 1561 archiepiscopus leopolitanus factus obi. a. 1565.

[3] clari eo tempore in Polonia medici, c. a. 1530 professoris academiae cracoviensis, doctis de arte medica operibus carminibusque noti, qui postea clericali vitae se addixit et eo tempore, quo Royzius haec scripsit, iam ad summos ecclesiae honores ascendebat.

[4] Łącki Mathias, decanus łovicensis, complurium archiepiscoporum cancellarius, universitatis cracov. rector, obi. a. 1557. Mathiae Łącki et quae sequuntur usque ad v. 285 professorum academiae cracov. nomina, pleraque occurrunt in Libro diligentiarum (Cracov. 1886 edito), ad quem curiosos relego.

[5] Sine dubio clarus academiae cracoviensis professor atque iuris consultus, cuius mentionem facit Sebastianus Petricius in versione Aristotelis Politicorum.

[6] Ioannes Turobiński, iuris peritia notus, academiae cracoviensis professor et rector; obi. a. 1575. Cum Royzio amicitiae vinculis iunctus fuisse traditur.

Cecropiique Draconis amans iustique Solonis,
Bis senae et quicquid quondam cecinere tabellae,
Indeque quae nostrum prudentia fluxit ad aevum,
Haud passuri, audax iactet sua dogmata Saxo
Sarmatia in magna praesentibus amplius annis.
Hoc et Maricius [1], studiis insignis eisdem,
Quo doctore bonos artes tua, Sarmata, pubes
Coepit et ingenuas modo discere disciplinas,
Hoc sociique [2], docent qui urbi data iura Quirini,
Vanda ubi se victrix, verorum ignara Deorum,
Regina infelix, ob virginitatis honorem
Victima servatae medias abiecit in undas.
Psonca quid o Thoma, quid Bricci, parvulus anguis
Cui dat cognomen [3]? Vestras advertite mentes,
Quodque pii fertis non ficto pectore numen,
Asserite et Romam dictis celebrate faventes.
Proboscevicius [4], novit quo sidera nemo
Certius aut caeli motus venturaque fata,
Illeque, cui praestans Armena Sebastia [5] nomen
Indit, Aristotelis studiis atque artibus acer
Nec sacro minus eloquio, — et Bendorius aequus
Gentis amansqus suae et cultor, qui et nobilis arces
Cracoviae ad celsas pubem formare polonam
Artibus ingenuis et religione soletis,
Non has in partes abiistis, vana quibus gens
Veri capta furit mentisque insanit egena,

---

[1] Simon de Pilzno, professor rhetorices academiae cracoviensis iurisque peritus. Conf. mei libri, q. i. Royzyusz pg. 54, 5.

[2] scil. non sunt passuri.

[3] Garanus Briccius sive Briccius de Gara, Hungarus, academiae cracov. professor. Liber dilig. pg. 406.

[4] Petrus Proboszczowicz, academiae cracoviensis professor clarusque hoc tempore astrologus.

[5] Arměna sive Armēna erat oppidum portusque prope Sinopem. Sed hoc loco agitur potius de Armenia Sebastia i. e. de urbe Armeniorum, Armenius autem mediam e habet brevem. Fortasse Armenia est scribendum et tribus syllabis efferendum. Ceterum, quemnam Sebastianum

Romanos exosa viros populumque fidelem.
Quin magna obnixi contra vi, vertere mentem
In melius iussos primas retrahetis ad aras,
Quos Teuton Latio antiquo et novus abstulit error.
Hic Novicampanus[1] tradendis artibus acer,
Optandus, patriae quem pannonis abstulit ora;
Decedens tamen eximii monumenta laboris
Non ullis olim saeclis peritura reliquit.
Andreas haud Patricius[2] sua clauserit ora:
Non calamis parcet, neque enim mutatus ab illo est,
Euganeas nuper qui doctus adiverat arces.
Quin maiora licet fasque est speremus: et aucta,
Quae vix augeri potuit, doctrina putanda est
Et pietas, quae illo fixa est in pectore semper.
Anne etiam Gelasinus[3] abest nec eum Itala tellus
Restituit nobis, cuius non addere quicquam
Ingenio potis est? Quin illum protinus ergo
Absque mora patriae iamdudum invisa remittit? —
Hic Zebridovium[4] sequitur longissimus ordo.
Proximus huic, placidos virtus cui vivida mores
Altius insevit, docto Droiovius[5] ore;

Aristotelicae philosophiae cultorem tangat (Wonsam de Cracovia?), incertum est. Professorem Academiae cracoviensis eum fuisse proxima declarant. Lib. dil. pg. 490.

[1] Albertus Nowopolski (Novicampianus), professor academiae cracoviensis, quem Sigismundus Augustus rex praeceptorem Ioanni Sigismundo, sororis filio, in Hungariam a. 1557 misit.

[2] Andreas Patricius Nidecki a. 1557 canonicus cracoviensis, philologiae antiquae studiis etiam extra Poloniae fines inclaruit. Scripsit de eo luculenter et accurate Cas. Morawski: A. Patrycy Nidecki, Crac. ed. 2.

[3] Nicolaus Gelasinus Leopolitanus, academiae cracoviensis professor, antiquitatis peritissimus, iuris utriusque doctor. Ab Ioanne Ocieski, magno regni cancellario, una cum eius nepote Raphaele Mostowski in Italiam missus est, unde a. 1557 propediem rediturum Roysius exspectare videtur.

[4] Andreas Zebrzydowski, tum (aa. 1551—1560) episcopus cracoviensis cuius nomine incipit v. 162 et claudit ordinem.

[5] Iam his versibus tangi a Royzio Ioannem, episcopum cuiaviensem, ordo rerum evincit.

Non temnendus et hic, quo se Cuiavia iactat
Pontifice [1], haud ullis cedens maioribus aris.
Gloria et Andreas magnorum clarus avorum
Czarncovius [2], fama non inferiora secutus,
Excelsa vir mente, tuus, Posnania, praesul,
Consiliis aderit promptis et pectore toto,
Non passurus, eat retro, quae patribus olim
Religio fuit. Hoc tendens ad sidera palmas
Orat Vissocius [3] Corvique verenda senectus,
Incumbens sacris studiis Chobenecius optat,
Ingenti et flagrans studio Cobilinus [4], ad aras
Et quicunque tuas, Varsovia dives, odorum
Tus adolent; et in his Petrus Ardziachovius aequi
Et iusti consultus, amans rectique bonique
Et constans; omnes pietas hos armat in hostem,
Masovios qui animis certatim ardentibus implent,
Masovios, fidei antiquae ritusque tenaces.
Impiger hic ultro Andreas Noscovius [5] addet
Se socium, gentis praesul, si qua ulla, tenacis
Antiqui ritus, non se quocunque ferentis,
Masoviae quae laude alias caput exserit omnes
Ante urbes: divesque viris et fertilis arvis
Plocia, quam praeter pleno fluit agmine flumen

---

[1] Ioannes Korczak Drohojowski, episcopus cuiaviensis, haereticis tam commodus erat, ut semihaereticus appellaretur. Obi. a. 1557.

[2] Episcopus posnaniensis, frater germanus Petri, castellani posnaniensis, obi. a. 1562.

[3] Ioannes, abbas lendensis, canonicus cracoviensis cett., Sig. Augusti regis secretarius. Obi. a. 1560. Legatus ad Paulum IV et ad regem Neapol. Bonam sepeliendam curavit.

[4] Ni fallor, Christophorus Łodzia Kobyliński, poeta, qui in aula Ioannis Tarnovii, magni ducis Poloniae, versabatur. Nam clarior Andreas Glaber Cobylinus iam a. 1548 decessisse videtur. Ceterum hoc tempore plures etiam huius nominis docti viri inclaruerunt. Conf. Liber dilig. pg. 426.

[5] Noskowski, episcopus plocensis 1546—1567, pietate animoque benefico clarus. Hinc usque ad v. 328 proferuntur nomina sacerdotum dioec. plocensis.

Istula, velivolo qua se infert proxima ponto,
Istula, navigio submotas quae educat urbes.
Ante alios praesul surgit Bilinius[1] omnes,
Artibus instructus sacris, Paulusque peritus
Iustitiae Mancolinius[2] iurisque, quod olim
Addidicit vigilans fixumque in pectore gestat.
Et tu, Glogovi, doctas cui Musa per artes
Ferre dedit sese rerumque arcana retexit,
Dictis, namque potes, latiam fer in aethera famam,
Quid docti valeant, ne ignoret Roma, Poloni.
Te quoque magna manet, Goslici[3], hoc fama secutum.
Rumpe moras, neque enim docuit te Scaevola frustra
Victoris populi sanctissima iura Quirini.
Quam nova sectetur nostri deliria saecli
Bartholomaeus, amat quo plus sacraria nemo,
Niscicius citius vitamque animamque profundat,
Quique alii largo tua, Plocia, templa vaporant
Ture Deumque colunt patrum de more Quiritum.
Non hic Dziadusius[4] iustus, Premislia, praesul
Et pius ille tuus, mihi praetereundus, et aequi
Et iusti consultus; eo non promptior alter
Sectari antiquos ritusque auferre novellos.
Uchani[5], nec te tacitum indictumque relinquam.
Quem labor exercet studiorum et nobilis oti,
Exosum resides animos et segnia corda, —
Doctorum patrone ingens quoque, doctus et ipse,
Doctus, quae priscis prudentia protulit annis,
Doctus et, aeterno quae debita sacra Tonanti; —
Quo poscit pietas, non ullo segnior ibis,

---

[1] sive Bieliński Iacobus, episcopus lacedaemonius, suffraganeus plocensis, Ioannis, episcopi Plocensis († 1546) frater natu maior.

[2] Conf. v. 706.

[3] Videtur esse Martinus Gośliki, ob iuris peritiam clarus Bonaeque reginae acceptus. Conf. Ossoliński, Wiad. hist. kryt. II.

[4] Ioannes Dziaduski, episcopus premisliensis aa. 1545—1559.

[5] Iacobus Uchański, ab a. 1552 episcopus chełmensis, a. 1557 episcopus cuiaviensis, a. 1562—1581 archiepiscopus gnesnensis.

Stet modo religio, prisco quae tradita saeclo est.
Ora Leonardus [1], sibi quem Camenecia lectum
Pontificem accepit, non infacunda resolvet,
Divorum et saevo sese feret obvius hosti.
Nec tua, Prerembi [2], pietas, nota omnibus, imis
Et quae animis immota manet sententia, nostro
Hortanda est versu: sese satis exserit ipsa,
Atque infesta malis, quae praesens prodidit aetas,
Dogmatis assurgit magno et stat robore contra,
Non cessura, mali in terris quodcumque ferendum est.
Hoc fratres et tota domus prerembia dicat;
Non aliud canit Andreas, qui nuper ab urbe
Euganea venit Musis et Apolline plenus.
Nec minus impigram sese Lituania contra
Tota feret, quicquid sacrorum est usque virorum.
Quos locus hic poscit. Tu, Valeriane [3], potenti
Qui Vilnae, his totis qua nulla celebrior oris
Urbs usquam est, praees et ritu moderaris avito,
Ipse tuas partes sacrasque tueberis aras.
Non se contineat, magno quin protinus ore
Albinus, praesul, Romam defendat et aras
Divorum, quas gens, terris invisa poloque,
Nequicquam tentat fundo convellere ab imo,
Impia commiscetque piis sacrisque profana.
Quid pietatis amans Iassinius omnis Iosephus? [4]
Qui patriam doctrina armat pubemque polonam
Mittit in Hesperiam, discendis artibus aptam,
Haud parcens opibus largus gazaeque repostae;
Auxilium veniens miro properabit amore.
Narcusiusque [5] pius, lituanae maxima gentis

---

[1] Leonardus Słonczewski, ex Miechovitarum congregatione. Conf. ot. ad. v. 113 Carminis fun. in obitu Tarnovii.

[2] Ioannes Przerembski aa. 1557—1559 episcopus chelmensis, aa. 9—1562 archiepiscopus gnesnensis.

[3] Valerianus Protaszewicz, aa. 1555—1579 episcopus vilnensis.

[4] Albertus Iassinius nominatur v. 912.

[5] Stanislaus Narkuski, tum temporis canonicus vilnensis.

Laus, qui splendorem non degener auxit avitum,
Musarum studia et praeclaras gnaviter artes
Adiciens generi et claris natalibus, unde
Ipse sibi et patriae meritos quaesivit honores.
Ut flagrat pietate, extrema per omnia ductam
Iampridem rem romanam fessamque premendo
Sublevet. Et, Bona tu ventura [1], quid egeris? Infer
Te mox Narcusio comitem; quibus obtigit una
Et patria atque fides, eadem quoque cura recurset
Incumbatque labor, sacratis debitus aris.
Nec tua, Narbuti, pietas notissima somnum
Carpere te aut placidae caput acclinare quieti
Motibus in tantis sinet: imperterritus hosti
Te oppones sanctamque feres super aethera Romam.
Aspice, ut adversum fidens fert pectus in hostem
Et dictis domet increpitans Gallinius ultro.
Magna et pars aderit Latii Macovicius unus,
Pectore qui toto fontes Aganippidos hausit;
Doctus et hic, rebus doctus succurrere fessis. [2]
Andrussevicio [3] non tardior usque recursat
Cura: dies istud secum noctesque volutat,
Antistes pius ac constans, nihil esse novandum;
Prisca sequamur ait nuperque reperta facessant.
Et tu, praeteritos referat cui Iuppiter annos [4],
Exactumve quod est, augendo duplicet aevum,
O utinam, memorande senex, quo Vornia nunquam
Praesule iactabit veteres, Lituania quo non
Sanctius omnis habet, Domanovi [5], quicquid ubique est
Usque virum, Divis adolent qui tura vocatis:

[1] Bonaventurae nomen Enniano illo more per tmesin distrahit.

[2] Inde a v. 353 usque ad v. 388 recensentur sacerdotes excellentes dioecesis vilnensis.

[3] Ioannes Andruszewicz, aa. 1544-1555 episcopus kiovensis, ab. a. 1555 episcopus łuckensis.

[4] Verg. Aen. VIII, 560.

[5] Ioannes Domaniewski, episcopus Samogitiae sive vorniensis aa. 1555—1563.

Sis annis licet et senio gravis et tua tardet
Membra aevum, ad sacras nullus te impigrior aras:
Magna feres unus fidei momenta tuendae,
Sectari assuetus veterum vestigia patrum,
Virzcoviusque, suos canos virtutibus aequans,
Paulusque hoc agitans toto Iamontius unum
Pectore, ne pia quam capiat Samogitia labem:
— Addidit hoc munus praesul Domanovius illi,
Est cui nota viri pietas et vivida virtus.
    Hinc Victorinus cycni Virbicius[1] instar,
Roma, tuas dulci cantabit carmine laudes.
Inde bonus numeris pulchraque Machaonis arte
Petcunius[2], Musas certans superare canendo
Et plectro Phoebum, tollet super aethera nomen
Romanum latiumque Iovem tuaque, Albula, fana.
    Urit Ioannem torquetque ea cura Sciurum,
Dum libros versat sacros noctuque diuque[3],
Unde laboranti possit succurrere Romae.
Grendius hunc iuxta populumque formatque docetque,
Sontibus ostentans styga, laeta insontibus astra.
    Laudeque digna sua est altaria nota tenentis
Dextera Cervini[4], non inficianda, fidelis.—
Mednicius[5] praesul contra his comitantibus ibit.
    Antistes se addet non annis Pacius[6] iisdem,
At pietate tamen iuxta spectandus eadem,
Ante annos maturus; idem, quod cuique piorum,
Propositum est, omne in terris discrimen adire,

[1] Wierzbicki, qui post a. 1563 episcopus Samogitiae et inde ab 1566 episcopus Łuckensis fuit.

[2] Qui vulgo Pietkiewicz (Piętkiewicz) dicitur. Circa a. 1566 epis-us Samogitiae factus obi. a. 1574.

[3] Horat. A. p. v. 268 sq.

[4] Conf. ad eum Roysii carmina in vol. II proposita. Erat tum ca-icus vorniensis sive mednicius.

[5] Mednicius praesul sc. Domanovius. Hoc loco clauditur ordo sa-dotum Samogitiae.

[6] Videtur esse Nicolaus Pac, qui a. 1564 episcopus Kioviensis ele-s a fide Romana defecit.

Ante suos quam delubris patiatur honores
Auferri instituive novos insuetave sacra.
Non illaudatos ulli nec Prussia segnes
Pontifices sortita: tuus si, Varmia, praesul
Prodierit, superesse nihil, quo vincat, agendum
Roma putem; sat erit multis pro milibus unus,
Seu sumat calamos Hosius[1] sive ora recludat.
Doctrina ac studio praestans nec moribus idem
Vitave inferior iustique peritus et aequi.
Hannovi, Kempa, Eustachi, vos carmine iungam,
Quos studium iunxit pietatis et ardua virtus
Varmiaque Aonidum cultrix urbisque Quirini,
Flagrantes miro notae pietatis amore.
Ferte Hosio, debetis, opem studiisque volentes
Iungite vos, hostis iamdudum terga prementi.
Res quoque Romanas antiquaque sacra secutus
Antistes Lubodecius,[2] quo Culma beata est,
Mente aderit promptus latiumque ad sidera nomen
Ore pio feret et meritos defendet honores.
Hi tibi pontifices, Lipomane, ardentibus ibunt
Auxilio studiis, ultro tua coepta sequentes[3].

Nec quos bella iuvant et martius excitat hostem
Contra amor, ac positis stragem late edere castris,
Laus quibus est patrii et fines producere regni,
Iussa exspectabunt resides aderuntque volentes.
Ille pater patriae belloque imperdita virtus,
Cuius fama ingens, nullis delebilis annis,
Excedens terris, caput inter nubila condit,
Tarnovius[4], terris alius iam partus Achilles

[1] Stanislaus Hosius episcopus varmiensis aa. 1551—1579, a. 1561 cardinalis dignitate ornatus.

[2] Ioannes Lubodzieski aa. 1551—1562.

[3] Clauditur ordo praesulum sacerdotumque regni Poloniae.

[4] Ioannes, castellanus cracoviensis, summus regni Poloniae imperator, de quo confer carmen funebre in eius obitu pg. 126 sqq.

Sarmaticus terrorque hostis, — qui hinc plurimus atque [hinc
Est circum, metuensque senem, sua continet arma, —
Primus erit, quem mox septem-plaga tota trionis
Prona sequens, Latio antiquos instauret honores.
Hic nuper sese numeris adversa sequentum
Asscriptum indoluit tantaque infrenduit ira,
Ablatis quanta catulis lactentibus ursa
Sive leaena nemus fertur violenta per altum,
Pastoris si qua apparent, vestigia servans,
Qui dulces rapuit fetus et pignora cara,
Ore truci quem dilaceret fero et exsecet[1] ungui.
Sic nomen famamque suam traducier heros
Tarnovius fremit et vix se non vindicat armis[2].
Exemplum illustris pietatemque inclita proles
Sectatura[3] patris, teneris ut iunior annis
Tarnovius[4] docet, aetatem se pectore supra
Attollens toto, regis qualem aula Quiritum
Eduxit patri et patriae, non turbida rerum
Dogmata sacrarum malesuadave verba secutum.
Illustrisque Stanislaus Tancinius[5] adsit,
Deliciae humani generis, decor omnis amorque,
Quo non sarmaticis quicquam est augustius oris.
Hic patri similis, quamvis maiora secutus,
Gracche, tuo in solio, non dissimulator, apertum
Fert pectus prisca plenum pietate. Sed idem
Exosus, quos non bene Thybridis abluit unda,
Mores ac dignam poenis et carcere vitam:
Cetera Romanus, fidei observator avitae.

[1] Fortasse: „enecet“.

[2] Conf. meae dissert. q. i. Royzyusz, pg. 100 = 60. Ceterum R. icere hoc loco videtur A. Tricesii carminis a. 1556 Regiomontii editi 17 sqq. (Conf. Ks. Bukowski, Dzieje reformacyi, I. Kraków 1883, 691 sq.).

[3] scil. „est“.

[4] Ioannes Christophorus, castellanus voinicensis, obi. a. 1567. Edu-ıtur circa a. 1546 in aula Ferdinandi I. tum romani regis.

[5] Castellanus leopolitanus, palatinus cracoviensis, obi. a. 1563.

Ut non hic patri, sic huic non filius [1], aevum
Maturus supra, absimilis. Quem Gallia, veri
Certa Dei cultrix, Henricique [2] aula potentis
Artibus instituit pulchris bellique togaeque,
Haud passo patre sarmaticis sua tempora terris
Prima teri, imbiberet ne quid non purius horum,
Nostra tulit quae aetas, tetris male sueta lacunis,
Illimes linquens amnes et tusca fluenta.
Nec te, Ianussi Latalici [3], nostra silebit
Calliope, cuius magna est reverentia canis
Debita consilioque, inter quo praeditus unus
Sauromatas longe praestas linguaque diserta.
Non hos tu ritus, non haec deliria nota
Sectaris, priscisque, senex pie, sedibus haeres.
Non tua progenies aliud [4], vestigia patris
Haud segnis servans, romani regis in aula
Artibus edocta eximiis, odisseque vanos
Audacis saecli ritus atque impia sacra.
Illeque iuris amans et consultissimus, alter
Scaevola sarmaticis, Spitek Iordanus [5], in oris,
Quo musis nemo doctasque colentibus artes
Plus favet, ille malis quantum conatibus obstat,
Romula turbantum templa et nova sacra petentum?
Ianussi [6], Andrea, vos Coscielecia proles,
Illustres fratres, patrii pars magna senatus,
Magnum Sarmatia in magna et memorabile nomen,
Gentis honor vestrae, haud partes abiistis in illas,
Infestae latio quae extrema minantur honori
Exitia et sua praecipites in sensa feruntur.

---

[1] Ioannes Bapt. Tenczyński, palatinus bełzensis, infelix Caeciliae, regis Suecorum filiae, sponsus.

[2] Henrici II, qui ab a. 1547 u. ad a. 1559 regnavit.

[3] Ianussius Latalski, palatinus posnaniensis.

[4] scil. „sectatur".

[5] Laurentius Spytek de Zakliczyn Iordan. aa. 1556—1563 palatinus sandomiriensis, deinde cracoviensis, ob. a. 1565 castellanus cracoviensis.

[6] Ioannes Kościelecki erat tum palatinus siradiensis (+ 1564).

Quin genus hoc estis exosus frater uterque
Inventosque novos ritus, nec flectere sensus
Vittemberga olim vestros insuetaque sacra
Persuadere docens Latio contraria quivit.
Dogmatis insani si quicquam impubibus haesit,
Exsecrata sequens aetas id dispulit omne
Avertitque animo et notis vos reddidit aris.
Bartholomaee, tuo, Zebridovi [1], pectore quantum,
Quantum animo condas pietatis, dicere longum est.
Cara tibi patria est, patria sed carior omni
Religio et sacris reverentia debita templis.
Et Gaspar [2] frater, musarum cultor, et omnis
Paene domus veterum vestigia nota secuta est.
Ille toga bonus et bello Mielecius [3], inter
Caesorum ingentes olim servatus acervos
Numine Divorum, quorum nunc sacra tuetur,
Praetulit haud alias latiis altaribus aras.
Hoc patri similis suboles [4], quae sola virilis
Obtigit estque iisdem studiis imbuta sacrisque,
Illo patre satam ut credas et caesaris aula
Dignum, quae puerum eduxit fovitque colendo.
Andrea, quo te, Tancini [5], carmine dicam,
Magne heros, genus illustri de sanguine ducens?
Immotus qui stas tamquam marpesia cautes [6],
Aut scopulus, quo vim mediis Neptunus in undis
Contorquet maris et fluctu diverberat acto.
Te tempestatum nullae movere procellae,

[1] Barthol. Zebrzydowski, qui postea palatinus brzestiensis fuit. Obi. 580.

[2] Gaspar Zebrzydowski, tribunus mil. (rotmistrz) regni, postea pa-ius calissiensis.

[3] Ioannes Gryf Mielecki, eo tempore palatinus Podoliae et magnus schalcus regni.

[4] Nicolaus Mielecki, postea palatinus Podoliae et magnus regni cituum dux.

[5] palatinus lublinensis, virtutibus clarissimus. Idem postea castella- cracov. fuit.

[6] Verg. Aen. VI 471.

Quae Petri cymbam exagitant toto aequore frustra,
Non formidatae nautis nec saxa Maleae,
Nec Libyae Syrtes metuentem aut Cycladas, aequor
Per vastum sparsas, siculive pericla profundi,
Immites Scyllas implacatasque Charybdes.
Prisca placet pietas antiquaque sacra Quiritum.
Hoc animis aderunt complexi et pectore toto
Iloviusque[1] audax et cedere nescia virtus.
Lawscius[2] hunc iuxta iuxtaque Sieprcius[3], ambo
Antiqua probitate viri, non fallere docti,
Sed Divos colere et Superis sacra ferre vocatis.
Praetereundus erit mihi non Dzialinius[4], olim,
Heu, malus adversas quem sollicitaverat hostis
In partes, hoc non alius nec firmior usquam,
Nec constans magis, aut Divum reverentior ullus.
Petrus Czarncovius proceres fortissimus inter,
Quo castellano Posnania praeside gaudet,
Asseret hic et romanos non segnis honores.
Inque mora excultus studiis Maceovius[5] ulla
Non erit, eloquio magnum qui Nestora vincat
Oreque facundum possit superare Periclem,
Insideat labris quamvis Suadela Periclis.
Missus ab Augusto hic nuper tua limina, Paule,
Serve Dei servorum, adiit tenuitque precando,
Alleges, qui dispersas lateque vagantes
Palantesque reducat oves, mala gramina pastas,
Agnoscatque unum et repetat grex omnis ovile.

---

[1] Alexander, palatinus plocensis aa. 1555—1560.

[2] Conf. v. 779. Respicere videtur Stanislaum Ławski, palatinum masoviensem et vicesregentem. (Niesiecki-Bobr. Herb. VI, 223).

[3] Fortasse Andreas Sierpski sive Sieprski, palatinus ravensis.

[4] Ioannes Działyński, tum palatinus chelmensis, inter fratres suos clarissimus.

[5] Stanislaus, Samuelis, episcopi cracov., frater, castellanus sandomiriensis, marschalcus aulae regiae, eloquentia clarus. Legati ad Paulum IV munere functus est a. 1556. Conf. ks. Bukowski, Dzieje reformacyi II pg. 316 sq.; 361; 387.

Et te, Conari[1], conari credere contra
Difficile est, tua nam probitas perspectaque virtus,
Priscorum observans morum, diversa probare
Non suadet prolesque sacris iam dedita templis[2].
Cretcovi[3], quid tu, rebus prope nate gerendis?
Quid tu, Prerembi, quo se Siradia iactat,
In quo et virtutem et morem miratur avitum?
Inducti pravis haud religionibus estis.
Non, Iacobe, tibi, Lassoci[4], carmina possunt
Ulla satis laudum cumulum recitare tuarum.
Unus enim, famae si quicquam credere fas est,
Praeclarae gentisque tuae fratrumque tuorum,
Qui romana colat servetque altaria, restas.
Herbortus[5], patrii vir consultissimus unus
Iuris atque aequi, pietate insignis avisque
Stirpeque maiorum generosa et grandibus ausis;
Ampla vetusque domus nostro Buczacius[6] aevo
Et Zebridovius[7], nomen qui a flore decorum
Accepit, patrii consultus iuris et ipse,
Et quoque, Teuto, tui, non impietatis et arae;
Qui et Vilcanovium constantem Ocunius[8], aulae

---

[1] Videtur tangere Georgium Konarski, castellanum calissiensem, ınis. episcopi cracoviensis, fratris filium.

[2] Adamus, canonicus cracov., a. 1562 episcopus posnaniensis factus.

[3] Erasmus Kretkowski, castellanus gnesnensis, quem etiam Io. Co- aovius in eppigrammatis celebrat.

[4] I. Lassocki erat castellanus lenciciensis; fratres autem eius, istophorus et Stanislaus (?), in novatorum fidei castra transierunt.

[5] Iacobus, frater Valentini, episcopi premisliens., legum peritia clarus.

[6] Si verum est, quod Bielski (Enc. pow. IV, 540) refert, cum Ia- ɔ Buczacki, episcopo plocensi, a. 1541 exstinctam esse Buczaciorum lem stirpem, familiamque Tworowski, ex sorore episcopi genitam, et bona omen Buczaciorum accepisse, ex ea nova familia et noster Buczacius est.

[7] Florianus Zebrzydowski, castellanus lublinensis, dux aulae regni m. nadw. koronny), rebus bellicis clarus, iuris litterarumque peritus.

[8] Videtur esse ille Okuń, aulae Sigismundi Augusti regis praefectus ımistrz), cuius filius Christophorus, quae de Sigismundo Augusto a pa- acceperat, carmine (Chwały Zygmunta Augusta króla) Cracoviae a. 0 publicavit (Sobieszczański, Enc. pow. XIX, 835).

Splendor honorque olim, sequitur, iurisque peritus
Dembinius[1], magni pars non postrema senatus,
Doctus amicitias colere et tua sacra, Quirine:
Avelli antiquis non se patiantur ab aris.
Ampla domus tua quod, Mieleci[2], his nobilis oris,
Amplior et fidei studio, tibi suadet, id esto
Et Romae infestum depellas finibus hostem.
Tu et, Gabriel Tarlo[3], belli simulacra ciere
Gnarus et in media proludere doctus arena,
Ac martem dictis accendere promptus et hasta;
Albertusque animis non inferiora secutus,
Clarus imaginibus maiorum et laude suorum
Czarncovius[4], mitesque ferens in pectore sensus
Lozenius, qui et maiorum vestigia servans
Se stabili ingenio priscis Sieninius aequat,
Noxius et nulli Comorovius, atque peritus
Sarmatici iuris Gomolinius[5], ampla vetusque
Et stirps et pietas omni Samotulius[6] aevo:
Pro latia opponent se religione volentes.
Nobilis et tua, Cretcovi[7], notissima virtus
Atque fides — aequique bonique haud Lancius[8] artis

[1] Dembiński Valens, tum castellanus sandecensis, inde ab a. 1562 vicethesaurarius regni, ab a. 1564 magnus regni cancellarius.

[2] Videtur esse Nicolaus, Ioannis, quem v. 525 laudavit poeta, filius, qui postea palatinus Podoliae et magnus dux exercituum regni fuit.

[3] G. Tarło, magister aulae Catharinae reginae, capitaneus chelmensis. (Górnicki, Dzieje.... pg. 40 T.)

[4] Videtur esse Albertus Czarnkowski, aulicus, et tum secretarius regis, qui postea castellanus sremensis et generalis dux Magnae Poloniae factus est. Alter Albertus Czarnkowski eodem tempore capitaneus costensis fuit.

[5] Fortasse Florianus Sarius Gomoliński, succamerarius siradiensis, qui anno 1598 marschalcus comitiorum Varsoviam convocatorum fuit. De Sieniniorum gente conf. Ks. Bukowski, Hist. ref. I, pg. 252 sqq.

[6] Venceslaus Samotuliensis, clarus eo tempore musicus iurisque professor in academia cracoviensi (?).

[7] Conf. v. 570.

[8] Fortasse Mathias Łącki, canonicus cracoviensis, rector academiae cracov., qui ipso a. 1557 mortuus est.

Ignarus, sese numeris properantibus addunt.
Lobodii probitas, probitas laudanda Dunini
Sczavinique tua et Nadarini [1] sidera pulsant.
    In regem tua sit constantia quanta fidesque,
Repperit immitis Moschus doluitque repertum,
Iesovi :[2] saevo cruciatu haud solvere linguam
In commissa tibi potuere arcana fidelem
Crudeles hostes. Regi, qui regnat ad arcton
Imperiisque potens septem-tenet arva trionis,
Sic fidus servis; colitur, cui militat orbis,
Cui terrae plaga, cui pontus, cui grandis Olympus.
Quaeque iacet regio in poenas Acheronte sub imo,
A te, Iesovi, non secius aethereus Rex.
Et tua progenies, italis Nicolaus in oris
Palladis armisonae studiis excultus et arte,
Atque manu promptus sumptisque Georgius armis,
Ultimus et partus non sunt diversa secuti.
    Garvasi, evasit pietas tua nota, tetendit
Quos Saxo laqueos, nec te malus abstulit auceps.
    Non Varsovicio pietate insignior alter
Est patre [3], non nato [4], quo deductore relictis
Argolicae musae in Latium migrastis Athenis,
Et iuvat ore loqui romano et bella sonare
Saeculaque aeternam chartis transmittere famam.
    Inde Sieprcius [5], eloquioque Uchania [6] proles

---

[1] Nadarzyński.

[2] Georgius Jeżowski, quem a Sigismundo I rege ad Moschos legatum missum, a Moschorum imperatore, qui Iessovio quaedam clandestina mandata a rege ad Michaelem Gliński commissa esse suspicatus esset, frustra crudeliter excruciatum esse, ut arcana proderet, narrat etiam Martinus Bielski.

[3] Ioanne, castellano varsoviensi.

[4] Christophoro, canonico cracoviensi, orationibus et carminibus claro.

[5] Fortasse Albertus Serpeius (Sierpski), antiquarum litterarum professor in academia cracov.

[6] Praeter Iacobum, tum chelmensem episcopum, qui a. 1562 archiepiscopus gnesnensis factus est, notus est eius frater Paulus, palatinus belzensis.

Ingenioque acris, virtusque probata Rusoci[1],
Dzirgoviusque[2] aevo florens laetusque iuventa,
Ante annos maturus; et olim splendidus aulae
Cultor, romanae at semper Conapacius[3] urbis:
A nobis stabunt animis constantibus omnes.
  Costcaque[4], quem patriae sacra caesaris aula remisit
Imbutum multa pietate et moris amantem
Romani, tua non abeuntem in dogmata, Saxo.
  Et bonus eloquio fandoque Ociescius[5] acer,
Quo vult cunque animos dicendo flectere doctus,
Pontificum defendet opes atque asseret astris.
Ipsa suum sileat Ciceronem martia Roma:
Graecia nec iactet facunda Demosthenis ora.
Maior utroque hic est, huic non aequandus uterque.
Ante retro praeceps versis fluet Albula lymphis
Aut fessus medio consistet Phoebus Olympo,
Auroraeve petet mutato litora cursu,
Quam pro aliis linquat latias Ociescius aras.
  Non Trebuchovium[6] sileam. quamquam ille silendo
Plura potest nutuque aliis. qui plurima fando
Magna putant de se nimirum et posse videntur
Magna, olim placeat quascunque accedere partes.
Non ulli nostri est ingrata licentia saecli
Scilicet, aut invisa magis, studiumque novandi
Discors et suadet quodcunque insana libido,
Inque insueta ruens praeceps. temerarius ardor.
Mite viro ingenium est et laedere nescia virtus.

[1] Fortasse idem, qui a. 1563 una cum Gabriele Grabowiecki legati ad Daniae regem munere fungebatur. Conf. v. 787.

[2] Praeter Nicolaum Dzierzgowski. archiepiscopum gnesnensem, noti sunt eodem tempore Augustus, sochaczeviensis, et Ioannes. livoniensis castellanus.

[3] potius Konopacius.

[4] Aut Ioannes. palatinus sandomiriensis. castellanus gedanensis, aut Stanislaus, succamerarius chełmensis.

[5] Ioannes Ocieski. inde ab a. 1552 magnus regni cancellarius.

[6] Nicolaus Trzebuchowski, castellanus gnesnensis, cuius nuptias singulari carmine Royzius celebravit. Conf. pg. 80 sqq.

Prisca Sigismundus nuper Ligenza[1] repertis
Ante tulit semper, levibus nec percitus auris
In nova sacra venit, notis submotus ab aris.
    Augustus caesar qualem, Nicolae, remisit
Te, Lasci, talem aspicimus talemque videre
Sarmata gaudet ovans. Artes didicisse gradivi
Armisoni iuvit magni victoris in aula.
Heroasque inter primam formasse iuventam,
Arma inter media ac undantes sanguine campos.
Non emollitum choreis dulcique lyaeo.
Vixisti pius in castris, quae maxima laus est,
Nulla viris est si pietas, qui castra sequuntur.
Mens eadem perstatque tibi perstabit et usque.
    Non et Coricius complexu avulsus Iesu est,
Aut, nova sectatus nostri deliria saecli,
Deseruit prima didicit quae sacra iuventa.
    Moreque romano sanctum prece numen adorat,
Cui Deus inspiratque animos et pectora, Volscus[2].
Lenci,[3] eadem tibi mens, eadem reverentia Divum.
    Antiquis sese pietate Vapovius[4] aequat.
Ut primam nuper multa cum laude iuventam
Pubentesque annos Italis transegit in oris,
Nunc quoque succedens aeque pius exigit aevum
In patria, haudquaquam priscorum oblitus avorum.
    Ille, bonas omnes coluit qui sedulus artes,
Masoviae decus et regalis Crissius[5] aulae
Splendor honorque, acer fidei defensor avitae

---

[1] Sig. Ligenza erat pincerna regius, capitaneus leopolitanus, krze-
:ensis ac tyszowicensis; obi. a. 1559.

[2] Ni fallor: Petrus Daninus Wolski, tum aulicus regius, a. 1576
gnus regni cancellarius episcopusque premisliensis factus. In ed. pr.
so legitur „Vuloscus“.

[3] Conf. supra v. 235. Quamquam hoc loco Łecki, non Łącki nuncupatur.

[4] Fortasse Andreas Wapowski, castellanus premisliensis, qui a.
73 a Samuele Zborowski vulneratus decessit.

[5] Kryski, aut Albertus, philosophiae iurisque peritus, aut potius
ter eius Stanislaus, palatinus Masoviae. Albertus erat aulicus regius,
. incertum est, vixeritne adhuc a. 1557 necne.

Non deerit magnisque premet conatibus hostem.
Nec mora, pro sacris quin sese Antonius aris
Opponat Mora[1]. Scit, quae sit constantia gentis
Hispanae, genus unde illi est et stirpis origo,
Laetus ubi domino campos Bonaventus apertos
Prospectat late, gemino circumdatus amne,
Antoni, tua, Pimentel, ceu regia, sedes,
Pimentel[2], quo sol medio declivis olympo,
Oceano rediens meliorem haud aspicit ullum,
Insignemve magis factis, animove priorem
Regali, cui non omnis, quam possidet orbis,
Gaza sat est: sic nunquam[3] satiata profundit
Largiturque manus; quo sese Hispania iactat,
Illustrata tuis opibus gestisque superbis.
Et quem piscosi genuerunt moenia Bari,
Fanellus scopulo similis stat firmus et haeret
Immotus, non se huc agitans, non turbidus illuc.
Explicet ingenium et quos condit pectore sensus
Cultus Adam, nostris notus Conarius[4] annis:
Mathias Mancolinius[5] sua et ipse recludat
Illa animis bona, quae fixit natura fovetque,
Ipseque non deses studio illustravit honesto:
Romula se miris attollet gloria rebus.
Scassevios[6] ego quid referam, quorum altius haeret
Religio defixa animis, quam mota refigi
Ut, fingant quae homines, ullis queat argumentis.
Masoviae gentem agnoscas. Sieminius annis

[1] Nomen Morae insigneque gentilicium eiusdem nominis retinent aliquot familiae etiam nunc adiectis cognominibus polonis.

[2] Comma reposui post „amne“, „tua“, „sedes“ et post alterum „Pimentel“, putavi enim Bonaventi voce bona, sedem domumque patriam Antonii significari, „Pimentel“ cognomen gentis esse. In edit. pr. post „amne“ punctum exstat, cetera commata desiderantur.

[3] Post „nunquam“ fortasse „etenim“ excidit.

[4] Conf. v. 568 sq.

[5] Conf. v. 315.

[6] Exstant minora Royzii carmina ad Scassevium scripta, quae vol. II proponentur.

Canitieque verendus homo, nec noxius ulli,
Illa senex servat, prima quae aetate probavit.
Hos inter medius divino flamine plenus
Extemplo Lucas,[1] gentis lux clara polonae,
Quem magna accendit sacrarum gloria rerum,
Lucas, quo his terris non est praestantior alter
Ore ciere viros animosque attollere caelo —
Infensum tundet romanis moenibus hostem.
Quaequae amens animi, furiisque agitatus et oestro
Multorum passim diffudit in ora Lutherus,
Ille, levem tamquam lampas phoebea pruinam
Exoriens caelo tenues dissolvit in auras.
Dissipet et tenebris illata luce fugatis,
Sarmata, compellet dictis, mentem exuat istam,
Qua in sese ignarus divinas aggerat iras.
Quaeque sacra, obliti saecli melioris, avita
Mutavere novis, eadem mox sponte resumant.
Picariusque[2] aderit, trifidi qui fulminis instar
Oppositas moles romanisque arcibus arces
Obiectas ruat et magna defendat opum vi
Sacrarum salvis tiberina sacraria rebus.
Proximus his Benedictus erit benedoctos et ipse
Cosminius,[3] Phoebi cui cura novemque sororum
Haud postrema sedet, divinis quae addita chartis
Extulit ingenium terris et fixit Olympo.
Carncovii[4] nec nos cepere oblivia, iuris
Consulti atque aequi, studiis qui paene relictis,
Papiniane, tuis totum sese abdidit altis
Sacrorum libris et in illis sudat et alget.

---

[1] Lucam Górnicki, celeberrimum scriptorem, tangit.

[2] Clarus aulae regiae contionator. Conf. carmen ad eum scriptum vol. II.

[3] Benedictus de Koźmin, litterarum antiquarum in academia craensi clarus professor. Obi. a. 1559.

[4] Stanislaus Karnkowski, Royzii in academia cracoviensi inter 543 et 1553 discipulus, qui aliquot annis ante a. 1557 doctor sacrorum num in academia perusiana creatus, ad summos in ecclesia polona hos capessendos se praeparabat. Nam a. 1567 episcopus cuiaviensis, 581 archiepiscopus gnesnensis factus est.

Hic Augustinus, Phoebi nova fama. Rotundus[1]
Occurrit, numeris nostris et carmine maior,
Vilna. tuus praetor; regalis conscius idem
Arcani; non hoc maiore accedere nixu
Quemquam successuve putem tam posse secundo
Arcto sub gelida latium defendere nomen.
Ipse recludat opes quaeque alto pectore condit.
Sensa modo. et paulum clamosis litibus aurem
Subtrahat: ingenium gentis mirabere Lechi
Et sapere Hesperiam solam. Lipomane. negabis.
Et vos, Borusci et Nicolai Petre[2], licebit
Carmine coniungam, quos iungit cura salusque
Augusti regis. quorum sibi munere certum
Promittit senium longaevaque tempora vitae.
Docta manus quibus accedit felixque medendo
Francisci Nascymbeni. Tribus una fidesque est
Unaque romuleis reverentia debita sacris.
Nec Bonaventura ab ritu Gardanus avito
Discessit. doctus nostraque aetate Machaon.
Qui et nuper linquens Albertus Saxonis aulam
Cracoviae repetivit agros et moenia laeta,
Docta machaoniae manus artis et alta viri mens
Atque eadem pia, nostra novos quos parturit aetas
Exosi ritus et tot variantia sacra.
Quid Simossarci. quid de pietate. Garbovi,
Vestra ego commemorem, studium quibus astra polusque
Et caeli motus gravibusque occurrere morbis?
Quo ritu sacrisque quibus teneatur et aris
Sive Stanislaus. seu Petrus Barzius[3], ambo
Insignes dignique. Eduxit Gallia primum,
Gallia romanae fidei certissima cultrix;
Inde licet discas. pietatem iis imbibit oris.
Alter in Ausonia primos formaverat annos
Artibus ingenuis patriamque reversus ad arcton.

[1] De quo conf. dissert. meae. quae i. Royzyusz pg. 50 = 90.
[2] Apparet regios esse medicos.
[3] Exstant singularia ad Barzios scripta a Royzio carmina. Conf. vol. II.

Cum fratre aequali aspicimus se laude ferentem
Maioresque suos superare et vincere niti.
De vobis quid ego referam, duo, Lavscia[1] proles,
Germani? fusco quos ut natura colore
Tinxit, sic eadem pectus candore nivali
Infecit studiisque favens implevit honestis.
Te, Crizanovi, capiunt vix carmina nostra,
Eductum studiis musarum. Adversa secutus
Sis licet ante, tuos scio non admittere sensus,
Quae non romuleus docet observatque senatus.
Non Grabovicius[2] nobis indictus abibit,
Ingenium cuius doctas formavit ad artes
Dulceque musarum studium natura, melosque
Insevit labris et amoenos Suada lepores.
Nec te transierim, Stascovi, romula nuper
Temnentem sacra, saxonicus quo te impulit error
Ignarum primaeque incautum ardore iuventae.
Talis eras; at nunc ad pristina sacra reversus
Et, male qui tenuit te quondam, errore relicto,
Tam cultor Romae es, quam Thybridis accola nullus.
Et tu, Podosci,[3] propera Patavique penates
Linque volens, Graium fugiens ubi maximus arma
Condidit Antenor cineres atque ossa sepulcro.[4]
Adde tibi socios, quos tecum laeta sororum
Pieridum studia exercent et Apollinis artes.
Ferte, viri, patriae pro vestra quisque virili,
Altrici, quam poscit, opem; succurrite templis,
Maiorum gaza exstructis opibusque piorum.
Paule, tuam, Cossobuci, Varsovia laudem

[1] Conf. v. 547. In edit. excusum est „Lavuscia".

[2] Gabryel Grzymała Grabowiecki, capitaneus mlaviensis, secretarius is, qui una cum Rusocki, castellano naklensi a Sigismundo Augusto 1563 ad regem Daniae missus inter utrumque regem foedus conciliavit.

[3] Lucas Podoski, canonicus cracoviensis, praepositus gnesnensis secretarius regis a. 1558. Legati ad externos reges munere saepe spere functus est.

[4] Patavii secundum vulgatam antiquitatis famam.

Haud nescit, centum solum te[1] opponere contra
Ausum, religio staret quo prisca fidesque.
Huius tu fidei heredes morisque probati
Educis natos, colit hoc domus omnis amatque.
Pectoreque Albertus fixit Pretocius[2] alto.
Pulchrae ubi virtutes pleno sese agmine condunt,
Sacrique Aonides habitant Heliconis alumnae.
Quicqnid grande docet Latium et romana colendum
Maiestas iubet occiduus veneratur et orbis,
Fessus ubi Titan volucrum iuga solvit equorum.
Publica ni te alio scribendi torqueat ingens
Cura, queas Latio, Crzicovi, adferre tuendo
Multa pius, comitesque alii, quos pervigil una
Exercet labor; et fidus Stempovius et tu,
Costea bonus, nuper quos itala terra remisit,
Florentes studiis ambos, aetatibus ambos.
Hinc Zaborovius surgit, Rudnicius inde,
Pieridum cinctique choro illustresque dearum,
Antenor, tua linquentes cariosa sepulcra.
Illius et pia mens, indunt cui saecula nomen[3]
Stat stabitque haerens, non admissura profani
Saxonis exleges ritus aliudve, Quirini
Urbs quod sancta odit, pietatis sedula nutrix.
Clausit et Andreas pravis suasoribus aures
Hincza suas, procul errores et perfida pellens
Dogmata, quae coeptum male vexant mobile vulgus.
Nec te, Divorum o cultrix, Dobrinia tellus,
Transierim, pietate aliis quae haud urbibus ullis
Sarmatia in magna cedis nec vinceris ullis.
Clarus Ioannes illis Lassocius[4] oris
Ad multam a teneris prae se tulit usque senectam
Romanae fidei cultum. Martinus et ipse

---

[1] „te" addidi ex coniectura.

[2] Exstant minora ad eundem a Royzio scripta carmina. Conf. vol. II.

[3] Quemnam tangat, non assequor. Sieklucki (?).

[4] Ioannes aut, ut tradit Niesiecki in libro stemmatum, Iacobus Lassocki erat tum castellanus lenciciensis.

Chelmicius, ritus prisci observator uterque,
Quem sibi, quem natis serisque nepotibus olim
Proponunt, quicquid deliret Saxo, colendum.
Sandivoia nefas ait ingens Zelscius[1] aris
Desertis, Romane, tuis nova quaerere fana.
Hoc suboles, hoc tota domus cum laude secuta est.
Atque fide cedens haud Rokitnicius ulli,
Idem animis acer sumptisque interritus armis.[2]
Et vos, Glovini Vithcovique illa secuti,
Quae vestri coluere patres, Orloviaque audax
Progenies, quam Mavortis pulcherrima duri
Exercent studia, haud cantus mollesque choreae.
Et dextra promptus Iancovius inde, nec ullas
Qui praeter latias scit Nassegnevius aras —
Mocoviusque acer simul Ostrovicius, armis
Gaudentes animisque et telis currere in hostem.
Ignati, qua sese effert Siezovia tellus
Progenie, nec mens friget tua, docte iuventae,
Ignati, moderator, amans pietatis et idem
Non templi aut olim fidei desertor avitae.
Cracovia, urbani constantia summa senatus
Nota tui est, fidei merito quem dixero nostrae
Custodem magnam; si quisquam est ordinis eius,
Bartholomaeus habet laudem partemque Cromerus,
Iustitiae consultus homo consultus et aequi.
Ad proceres clara et Lituaniae nomina gentis
Nostra gradum fert Musa volens festinaque pergit.
Hic nobis fueras, heros Radivile,[3] canendus,
Olica quo gaudet duce, quo Nesuisia tellus
Exsultat tantoque adeo se iactat alumno.
Clara, sed immiti septem-subiecta trioni

[1] Zelski Sędziwój tum castellanus dobrinensis fuisse videtur (Nie-cki-Bobr. Herb. 153 sq.).

[2] scil. hoc secutus est.

[3] Conf de eodem, quae scripsi huius vol. pg. 72, et minora II vol. rmina ad eundem scripta.

Terra, viris armisque potens studiisque Gradivi.
Hic te poscebat locus. At quid tempora rerum
Non mutant? Te nemo virum, quos viderit aetas
Nostra, magis coluit romanam aut sanctius aram.
Detractae collo torques Divisque dicatae,
Qui fueris, Radivile, docent. Nunc te abstulit, eheu,
Nescio quod Latio et nobis male numen amicum.
Noster eras: si nostra valent quid tura precesque,
Noster eris gressusque feres in limen ovilis
Antiqui referesque tuos, quo sancta parentum
Te duxit pietas et nunc vocat inclita Roma.
Quid pius Oscicius [1] lituani magna senatus
Pars, Radivilorum genus alto a sanguine ducens [2],
Dives opum variarum, at sese hoc ditior ipso,
Quod stabiles animos immotaque pectora gestat
Addictusque novis non religionibus ullis,
Divum sacra colit maiorum more suorum.
Notus hic est, Lipomane, tibi vir notaque virtus
Illius et pietas. At quam nunc notior esset,
Convivii exhibitos esses si passus honores,
Et, tibi quod munus gentis de more pararat,
Non aversatus nuper, Lipomane, fuisses.
Omnis stet contra quamvis Lituania, priscae
Usque tenax fidei, nolitque agnoscere nomen
Romanum antiquum terris capitoliaque alta:
Magnanimum audierit Radivilum [3], solverit ora
Trociacae ductor gentis, — quem Livo superbus
Formidat trepidans, in se iusta arma ferentem:
Formidet victusque fleat! — sua solverit ora

[1] Aut Nicolaus, capitaneus rzeżycensis et krevensis (+ 1560), aut frater eius Georgius, qui a. 1565 capitaneus braclaviensis, a 1566 palatinus mstislaviensis, a. 1578 palatinus smolenscensis fuit. (Boniecki, Poczet rodów pg. 227 sq.)

[2] Non Oscicii (Ostik, Ościk, Ościkowicz) a Radivilis, sed ipsi Radivili ab Osciciorum antiqua gente originem ducebant.

[3] Nicolaum Radivilum Rufum, ducem in Birże et Dubinki, celebrat, qui tamen et ipse a. 1562 Calvini doctrinae se addixit. Conf. vol. II carmina ad eundem spectantia.

Eloquioque tonet pro Roma: protinus omnes
Romanumque colent nomen capitoliaque alta.
Heros facundus tantum valet ille loquendo,
Unius et pietas potis est tot flectere corda.
Hic, Lipomane, tibi centum pro milibus esto.
Dux et Sbaracius,[1] praeclaro sanguine cretus,
Vithevii ductor populi, quoque noster et ipse est,
Inventisque novis haudquaquam accommodat aures,
Assuetus priscis, quae mente recondidit alta.
Clarus avis, atavis stirpisque haud degener altae
Kiska[2] suae, tota[3] late quae nota sub arcto est,
Praelibata sacro qui praebet pocula regi,
Augusto regi fidus, non impia fana est
Pro templis, Romane, tuis orisque secutus.
Non, Alberte, tibi, Iassini,[4] pristina Divum
Religio, gestas ima quam mente repostam,
Excidit aut olim pulsa ullis excidet annis.
Nec Venceslaum Nicolai nostra silebit
Calliope, excultumque virum et pietatis amantem.
Quem nullae excitae nuper movere procellae
Priscorum a patrum ritu. Maturus et aevi
Novicius[5] paribus studiis pietateque nomen
Romanum colit et templis indicit honores.
Hoc et Ioannes, maiorum haud degener Haico,[6]
Observans sequitur vestigia nota suorum.

---

[1] Videtur esse Stephanus, dux in Zbaraż, palatinus witebscensis, is bellicis prudentiaque clarus.

[2] Nicolaus, Petri, castellani trocensis et capitanei samogitiensis, is, qui a. 1554 dapifer, a. 1556 pincerna (podczaszy) lituanicus, 1569 palatinus Podlachiae fuit. (Boniecki, Poczet r. pg. 128).

[3] Edit. „toto".

[4] Adalbertus Iasieński erat tum archimagirus Lituaniae, anno vero t factus est capitaneus uspolensis atque penianensis. (Boniecki, Pot... pg. 106.).

[5] Ioannes Andreae, ni fallor, Nowicki, praefectus vilnensis aa. 2—1558. (Boniecki, Poczet... pg. 213.).

[6] Ioannes Nicolai Haico, tum magister stabuli grodnensis et aulicus ius. (Boniecki, Poczet.. pg. 69).

Omnis et intonso gaudens Samogitia crine,
Si qua alia est, latii est observantissima cultus
Natio, priscorumque sequens vestigia patrum.
Quas olim accepit pia, ritibus haeret in iisdem.
    Omne Stanislaus Ianussevicius aevum
Hac degit tenus et sacris exegit in iisdem.
Non aliud, quicquid Lachesi de vellere nendum
Restat adhuc, noto quondam assuetoque relicto,
Ingressurus iter, non religionis avitae
Paenitet, haud quicquam, matris quod carpere Romae
Possit, habet; quin illi uni submittere tutum
Mente, animo et toto penitus se pectore ducit.
    Marce, nepos cui dat cognomen,[1] linquere Romam
Haud fers, in sacris et avorum immobilis haeres.
    Hac quoque te merito iactes pietate, Sebasti —
Ane, patris servans Nicolai, haud degener, annis
Ut quondam a teneris, pietatem et romula sacra.
    Et Lechovicio sedet haec sententia, grande
Esse rato scelus insuetos asciscere ritus
Delubris Divum atque diu sacra culta relinqui.
    Romanoque bonus veneratur more colitque
Paulus Biezko Deum, sic iri credit ad astra.
    Nomina dura legis nec fando mollia; durum
Est hominumque genus, gelidos aquilonis ad ortus
Prognatum; sed idem studiis communibus ardens
Romana mortem pro religione pacisci.
Non si mille mihi linguae sint oraque mille
Infracta et vox sit, duro ex adamante, virorum
Nomina, Sarmatia in magna qui sacra Quiritum
Atque fidem toto venerantur pectore, dicam.
Ocius enumerem cum venti eurusque notusque,
Quosque alios vasto claudit rex Aeolus antro,
Oceano incubuere, cient quot in aequore fluctus;
Aut aquilo quantum foliorum decutit olim

[1] Marcus Lawrynowicz Unuczko (Wnuczko), civonus retoviensis a. 1551. (Boniecki. Poczet.. pg. 360).

Hercynia in silva, venit cum frigidus annus.
Finge sed hos omnes et quos comprendere non est
Fas numero, spretis nostratibus illa secutos,
Vesanus quae Saxo docet quaeque inscia veri
Plebs probat et gentem, quod abominor, error hic omnem
Occupet: Augustus sat erit, rex inclitus, unus,
Augustus, quo nec melior nec iustior ullus
Sceptra tenet, divi patris vestigia servans.
Excitis sat erit tot tempestatibus unus
Sedandis, adsit tantum Deus aethere ab alto
Palantesque reducat oves. Non ultimo ab aevo,
Obscura et nostris ignota exempla petemus.
Nonne calydonios vidit modo Roma Britannos
In sectas abiisse novas, nova sacra secutos?
Quos nunc conversos ad pristina gaudet eosdem.
Hoc munus regi nec se debere Philippo
Dissimulat romanus apex; debere Philippo
Hispano, cuius pietate Britannia ritus
Victa novos liquit, Capitolia ad alta revertens.[1]
An minus Augustum hunc regem, Lipomane, putandum est
Posse, minusve animis agitare? Exempla suorum
Ante oculos habet, unde genus, stirps inclita genti
Prima suae. Hos silvis populos Iagello relictis
Igne sacro et diris colubris, quae numina fassi,
Ignari veri, stulti olim mente colebant,
Compulit ad Christi sanctos procedere fontes,
Inque sacros latices flaventem immergere crimen.
Scilicet haec repetens exempla domestica, quid non
Augustus magni augusto sub pectore verset?
Aspicit Henricum Gallorum sceptra tenentem,
Et quoque bis socerum regem[2] et, cui summa potestas,

[1] Annis enim 1553 1558 regnavit in Britannia Maria, Catharinae niae filia, quae novam sectam vi exstinguere Britannosque ecclesiae ae reconciliare conabatur. Qua in re obsecuta est Maria magna ex studiis Philippi II. Hispaniarum regis, cui nupsit a. 1554.

[2] Ferdinandum I. qui tamen brevi post a. 1555. quo exeunte Ca- Hispaniarum regnum filio concessit, imperator Germaniae factus

Mille auctum imperiis Carolum et vix sceptra valentem
Enumerare, suos populos his legibus omnes
Stringere nec priscis nova dogmata ferre relictis.
Et sua, sustineat, clarissima Sauromatum gens
Non numen veneretur idem? non ritibus iisdem
Sacra colat Divisque suos indicat honores?
Parce metu, Lipomane: Deum non credere fas est
Aversum; miserans oculis nos aspicit aequis
Sauromatasque suos, — neque enim est exosus ad [unum, —
Servabit procul hinc pulsis erroribus omnes.
Credo equidem, et ne quid vani mens auguret, opto:
Tempore post paulo, Augustus quibus imperat oris,
Omnibus una fides erit, ut rex omnibus unus.

Ad eundem phalaecium.[1]

Hoc mitto, Lipomane, carmen hirtum
Arcto sub gelida mihi quod horrens
Dictavit Boreas. Quid?[2] An Thaliam
Huc credis penetrare? desitura
Nunquam frigora musa pertimescit.
Scribam carmina, desipit Thalia?
Mavult qualiacumque, quam perire.

---

est. Royzius haec ante nuntium publice de ea re in Poloniam allatum scripsisse videtur.

[1] Hoc carmen iterum typis excusum exstat pg. 45 editionis Operum Sim. Simonidae Bendowski Varsoviae a. 1772 a Durini curatae. Repertum indicavit mihi Dr. Ios. Korzeniowski.

[2] Interpunctionis notam maiorem post „Boreas“ eandemque interrogationis post „quid“ ipse addidi. Quam neutra editio habet.

17.

Ad

PROCERES POLONOS DE MATRIMONIO REGIO

CARMEN.[1]

Ergo duas rex Augustus sine coniuge brumas[2]
Transierit, regnoque alius non quaeritur heres
Coniugiis? orbamne annis tot euntibus aulam
Aspicimus[3] proceres? nec successoris amorem
Inicitis regisque animos accenditis igni,
Ad sanctas igni taedas thalamosque iugales?
Scilicet ad letum[4] brevis est via; tempora fallunt
Mortales, homini exspectata nec advenit aetas.
    Quis non promittit centum sibi prodigus annos?
At canos pauci optatae videre senectae,
Ius habet in tempus, non certo astringitur aevo
Armata mors saeva manu, nec legibus ullis
Tempora dispensat vitae. Regit una libido
Dextram, quae semper mortalibus imminet aegris.
Non longaeva homines et viribus aegra senectus
Exstinguit: florens et habet sua fata iuventa.
Mater anus teneris clausit flens lumina natis

---

[1] Repetitum ad editionem cracoviensem a. 1553, cuius exemplari bliothecae ossolineae usum sum.

[2] Nam Barbara de gente Radziwiłł decessit mense Maio a. 1551.

[3] superbius videtur esse dictum pro „aspicitis".

[4] edit.: „loetum".

Saepius et parva defletos condidit urna,
Se superesse suae lugens maestissima proli
Mater anus, non posse suae et partem addere vitae.
Multa cadunt homini medias res inter agendas;
Saepe inceptantem, moliri et multa volentem,
Ignarum, quid fata parent, inopina tulit mors,
Unius usuram haud illi largita diei.
Qui bis lustra decem et seros praesumpserat annos,
Hunc spe aevi captum media inter coepta reliquit
Vita, atque[1] extremae claudentem lumina nocti
Praerupto Lachesi[2] fleverunt stamine cives.
Ille Asiae domitor Macedo, cui maximus orbis
Parvus erat, maiora annis et Marte secutus,
Multorum victor regnorum et gentis abunde[3]:
Spes inter rerum summas ac inclita facta
Occubuit iuvenis, sceptrumque in lite reliquit.
Audisset fidos, utinam exaudisset amicos —
Coniugio indulgere in primo flore iuventae
Parmenio monuit bonus, haec eademque sedebant
Antipatro, et quorum melior sententia menti[4] —
Successorem Asiae et tercentum marte subactis
Liquisset populis; nec tu, Macedonia, flesses,
Conversum aspiciens civile in viscera bellum[5],
Infelix patria hoc uno, quod defuit heres
Talis Alexandro, qualis fuit ille Philippo.
Impiger ac iuvenis, dura ad certamina natus
Et grave martis opus, fidas admittere voces
Noluit, impatiensque morae, bella, horrida bella[6]
Exorsus, vario late sese intulit hosti
Fervidus, et regnis addens nova regna paternis
Plurima, tantarum medio in molimine rerum

[1] Edit. „ac“.
[2] Videtur esse dativus casus.
[3] Suspicor Royzium aut „gentium“ aut „abundae“ scripsisse.
[4] Vergilium sequitur.
[5] Conf. Lucan. Phars. I, 3.
[6] Verg. Aen. VI, 86.

Occidit et patriam iusto sine rege reliquit
Morte sua, partasque suorum sanguine gentes.
Nec vero mars illum hausit. nec barbarus ensis
Abstulit invictam illam animam. Mors tristis ubique est,
Ut bello sic pace potens; nec noxia ferro
Est tantum armataque furens dat funera dextra:
Omne genus leto satis est, cum saeva venit mors.
Vita hominum variis obnoxia casibus, anceps
Incerto stat nixa gradu, nec dicere quisquam,
Quae maneant se fata, potest. Hunc hausit hiatu
Terra suo, fluctus illum mersere tumentes,
Exanimemque pater Naptunus in aequore vidit,
Eiecitque salo et late per litora fudit,
Funeris impatiens cassique cadaveris aevo.
Nex alii quondam fuit illaetabilis aër,
Infunditque malum sensim per membra venenum
Spiranti, tetra infelix dum vescitur aura.
Multos ignis edax rapidisque incendia flammis
Corripuere, interque atras mersere favillas.
Tullus,[1] romani princeps columenque senatus,
Fato alio dignus, cum totis aedibus arsit.
Nobiscum bellum tellus gerit, aequor et aer,
Ignisque et caelo quicquid se subicit alto.
Hostis ubique homini; nostrae imminet undique vitae
Pallida mors, iugulumque sua tenet effera dextra.
Qui senium atque annos optat producere longe,
Quid vitet fugiatque, idem, quae tuta sequatur,
Nesciat. Est adeo nostrae non certa salutis
Semita, et abstrusi sors cuique abscondita fati.
Tristia venatu lentae et mala taedia vitae
Dum vitare iuvat, seve exercere equitatu,
Bella animis caeso aut meditantem ex hoste triumphos:
Hic excussus equo mediis moribundus in arvis
Volvitur, ille feras agitans in montibus altis
Dilaniatur apro, aut libyco fit praeda leoni

[1] Tullum Hostilium, regem nuncupat. Liv. I. 31, 8.

Infelix, et saeva ferae quae fata parabat,
Expertus iacet, atque animam vomit ore cruento.
Cornuaque imbellis, non fata ad talia, cervi,
Naturae fabricata manu, vinxere ruentem
In praedam venatorem, tractumque per arva
Fundere examinem, laceratum corpore toto.
Plena haec ancipitis si cui sunt visa pericli,
Seque abdat tectis, tecti metuenda ruina est
Annis corrupti; nova nec magis atria quisquam
Tuta putet, recolens exemplum, maxime caesar
Ioviniane[1], tuum; quem sicca haud solibus ullis
Regia funesto grave olentis calcis odore
Exstinxit, tristique[2], insueto funere mersit.
Ergo domos linquam? vestigia prima ferentem
Eruta de summis iugulabit stiria[3] tectis,
Tegulave obtruncet deiecta furentibus austris.
Scilicet, in medios si cui procedere campos
Stat, formidatas cupido vitare ruinas
Tectorum, dubios casus maleque atria sarta,
Aeschylus hunc maesto terrebit funere euntem.
Qui metuens ea fata, suis se credere tectis
Haud ausus, campis urbem mutavit apertis;
At male securi, celsa Iovis ales ab aethra,
Verticis ut calvi splendore elusa poetae est,
Dum praedam captat praeduro illidere saxo —
Praeda fuit testudo —: caput testudinis ictu
Verberat ex alto funditque per arva cerebrum.[4]
Mors, quocunque pedem ferimus, comitatur euntes,
Atque loci tutum nihil insidiosa relinquit.

---

[1] Non Ioviniano, sed Ioviano erat nomen huic caesari, qui aa. 363—364 regnavit 33 annos natus. (Eutropii Breviar. X, 9 Ammian. Marcell. 25, 10 sqq.)

[2] Edit. exhibet mendosum: „tristique ac insueto". quod vix ipsi Royzio imputari potest.

[3] sopla.

[4] Fabulam hanc narrant Valer. Max. IX, 12; Plin. N. h. X, 3 et passim graeci auctores.

Haud meminisse iuvat dubii spectacula martis,
Gratis pro hospitiis Augusto quae edita nostro,
Alta borussiaci modo moenia consternarunt
Principis, et tristi turbarunt funere gentem.
Tormento pila iacta brevi dum pervolat auras,
Lento impulsa igni, concepto haud sulfure toto,
Incertum, cui dira necem noctemque supremam
Fata parent et pro laetis dent funera ludis
Tristia praecipitesque obitus. Namque agmine denso
Haud potuit glans per medias innoxia turmas
Decidere, ingenti rueret licet acta fragore.
Hic rex Augustus, regi dux proximus istic
Albertus stabant in equis; densae undique turmae
Implebant late campum, fata et sua quisque
Horrebat trepidans. Tonitru ceu quando corusco
Iuppiter ex alto terras tremefecit Olympo,
Irataque manu rubra libravit ab aethra
Fulmen: stat populus sine mente exterritus omnis
Exsanguisque animos quassat pavor; ab Iove sese
Quisque peti putat et praesentia fata timescit.
Ferrea glans ingens descendens pondere magno,
Fumifero commixta igni et caligine caeca,
It caelo ceu nube latens nec cernitur ulli.
Horresco memorans terrorque a carmine mentem
Avertit: praeceps rupto ruit aethere, iuxtaque
Augustum armigeri ferit caput, et nece pilum
Excussit manibus, quod hero miser ille ferebat
Nequicquam Augusto, fuditque per arva cerebrum[1].
Avertisse Deos Augusti a corpore casum
Crediderim, glandemve manu tenuisse cadentem
Letiferam, dum vectus equo procederet arvis.
Augusti hoc pietas et laedere nescia sceptra,
Hoc populi meruere preces, reducemque dedere
Unum inter reges pyliam superare senectam

[1] Armiger erat „Kniaź Wiśniowiecki". Rem, quae accidit anno te (1552) ad Regiomontium in hospitio Alberti, Prussiae ducis, fuse rrat Gónicki (Dzieje w koronie, Sanok 1855, pg. 39 sq.)

Dignum, sarmaticisque manu plus stringere sceptris[1].
Ut clemens, iustusque! irasci ut nescius ulli! —
Lex nisi cum vindex ultrices sumere poenas
Laesa iubet, rigidove coercet carcere sontes.
Ergo, tot ancipites inter casusque vicesque
Haud dubias rerum, totque undique certa pericla,
Maturate viri, regem conubia ad alma
Hortari Augustum, vobis si cara[2] propago est
Inclitaque a magno gens Iagellone profecta.
Qua vobis nunquam stirpive superstite vestrae
Deerit honos, priscumque decus, bellique togaeque
Gloria, non ullo et nomen delebile saeclo.
Tuque adeo, qui prima Deo fers tura tonanti
Sauromatas inter, cui religionis avitae
Cura sedet, sacroque agitatur spiritus oestro,
Dzirgovie, Nicolae,[3] domus memorabile nomen,
Hortare Augustum ad thalamos, iustumque hymenaeum.
Coniugiis olim, teneat qui sceptra, propaget;
Iagellone satum superet genus; et sua semper
Sceptra volens felix huic porrigat omne per aevum
Sarmata: non alio quaerantur sanguine reges.
Vestras, pontifices, genus hoc non segniter olim
Auxit opes, hoc, Thybri, tuas: Lituania falsos
Iagellone deos auctore idolaque liquit,
Aspidaque et saevos spiris volventibus angues,
Silvasque ignesque et lucos, contraria fana:
Aeternumque aris induxit numen Iesu.
Proque alio exstincto meliores flaminis ignes
Aetherei, rerumque opifex delubra subivit,
Tergemino sacrata Deo, caelique potenti
Lucentisque aethrae domino, cui terra fretumque
Paret et inferni regnum illaetabile Ditis,

[1] Quaenam sententia lateat his verbis, incertum est. Corruptum esse locum suspicatus coniciebam dubitanter: sarmaticisque maniplos stringere (coercere) sceptris. Conf. 16. v. 990.

[2] ed. „chara“.

[3] Nicolaus Dzierzgowski, archiepiscopus Gnesnensis aa. 1546—1559.

Et iussus pandit saevus tria Cerberus ora,
Tisiphoneque suos solvit nectitque colubros,
Tartareaeque ministra domus, furibunda Megaera,
Et soror Alecto ponitque et suscitat iras.
Quid memorem, statuit Divis quas cernuus aras?
Quae delubra Deo cultu celebranda perenni?
Vatis Iessaei[1], venturi nuntia Christi,
Carmina, divino Iagello impulsus amore,
Gracche, tuas olim cantare iussit ad arces:
Tempore qui ex illo nostrum mos durat in aevum.
Et Iagelloni Cracovia debet eidem
Pulchrorum fructum studiorum, et nobilis oti,
Ore sonet latio seu graio docta iuventus,
Artificesve aptet nexus, et vincula solvat
Verborum, studio rerum dum certat amoeno,
Cunctorum sollers causas scrutata latentes, —
Sive iuvat mulcere aures, populumque tenere
Dicendo, proque arbitriis impellere vulgus.
Astra nec obscuris, qua se Cracovia iactet
Laude, licet, signis data cernere fata docentur,
Et qui quemque labor maneat, quae munera vitae
Natali praevisa die, quique urbis honores.[2]
Sive machaonias et ditis Apollinis artes
Scire placet, tetrosque expellere corpore morbos,
Perplexasve foro lites et iurgia saeva
Discutere ac finem longis imponere rixis,
Pacatasque urbes haud dispare lege tenere;
Sive hominum placeat mentes attollere caelo,
Imbutas pietate et religione Deorum. —
Vis humana potest quo nil contendere maius, —
Haec Iagelloni generosa Polonia debet,
Et rigido tellus septem-subiecta trioni

[1] Davidis regis. Institutum perenne Iagellonis pecunia fundatum tangit R.

[2] Praeter consuetudinem hoc loco et v. 350 sqq. Royzius artem fata ex sideribus cognoscendi celebrat et probat, aliis locis eandem ut vanam fallacemque damnat. Sed etiam aliis cracoviensis universitatis artibus plus hoc loco laudis tribuisse quam deberi sensisse videtur Royzius.

Omnis et ad gelidam quisquis caput exserit arcton.
Haec stirpi debentur et omni ex ordine genti,
Natis natorum serisque nepotibus olim.
Haec quantum stabit vestro domus inclita regno:
Religio his tantum pietasque vigebit in oris.
Nec Christo invisos fundent altaria ritus.
Tuque tuos, romane pater, iactabis honores:
Nequicquam crudelis opes laetabitur hostis
Depopulasse tuas meritumque hausisse cruorem;
Caecaque vesani concedet opinio vulgi,
Et melior cunctis mens et par cura sedebit.
Ergo quid Augustum exhortari vocibus aequis
Pontifices cessatis? opum quos cura sacrarum
Una premit templique decus. Laetos hymenaeos
Concelebret, fundatque suo de sanguine gentem,
Prenset quae haec eadem sceptra et det iura Polonis.
Viveret o utinam, et vitales carperet auras
Antistes Samuel, nostro Maciovius[1] aevo
Inclitus atque olim saeclo memorabilis omni!
Ille, hominum tractare animos et flectere corda
Eloquio bonus et dictis accendere mentes,
Vestrum, pontifices, communem hunc ferre laborem
Unus erat sat, docta volens modo solveret ora.
Et vos, sarmaticae clarissima lumina gentis,
Tarnovi et Cmita[2], excelsi pars prima senatus,
Sit mihi fas ambos uno coniungere versu,
Quos patriae coniunxit amor. Vos publica quorum
Consiliis res nixa viget decora et sua prisca
Obtinet, insano bellorum intacta furore,
Augustum regem ad thalamos urgete iugales:
Laeta volens nectat conubia tertia; felix
Iungat amor, rex unde alius dein sceptra relicta
Lectus amore ferat populi, soliumque superbum

---

[1] Obiit a. 1550.

[2] Ioannes Tarnowski, castellanus cracov., magnus imperator exercituum Poloniae obi. a. 1561; Petrus Cmita, palatinus cracov. et magnus mareschalcus regni, obi. a. 1553 mense septembri.

Conscendat, regnique datas desumat habenas.
Instauret gentem nec non et nota suorum
Nomina, stat quorum gentis fortuna polonae
Auspiciis, pax sive viris pulcherrima cordi est,
Seu certare manu placet et decernere bello.
Heu, quoties sceptris et regno defuit heres,
Qui motus res sarmaticas, quae egere pericla!
Ut fractas odiis nimium fusasque suorum
Vidit prisca aetas et spe sine cedere retro!
Dissidiis sensit varios respublica casus
Debilitata suis, armis civilibus olim
Sarmatiam nullo grassantibus hoste per omnem.
Exstincto Lecho totaque propagine fato
Sublata, cum qui sceptris succederet, heres
Nullus erat primi Lechi de gente suprema:
Divisis regere imperiis et scindere regnum[1]
Sauromatis steterat patribus sententia cunctis —
Heu, male consultis: viguit quae rege sub uno
Lechia, bis senis patribus commissa labare
Coepit, et in praeceps concussa tumultibus ire.
Hinc hostis premit, inde hostis: fremit undique bellum,
Et regno excidium secto occasumque minatur.
Nec vicinus opes Lechi petit hostis; et ipsi
Terris submoti et vasto procul aequore Galli
Sarmatiam exciti venere, et tristibus armis
Vastabant urbes late belloque premebant.
Et nisi, — res hominum ut Deus est miseratus egenas,—
Arbitriis populi lectus melioribus acer
Gracchus[2] Sarmatiae mox corripuisset habenas,

[1] Editio interpungit colo post verba „nullus erat" et deinde post: :indere regnum"; perperam, opinor.

[2] In duodecim ducum seu palatinorum regni, Gallorum irruptionis acchique seu Craci electionis descriptione sequi videtur Mathiae Mie- ɔvitae Chronica a. 1521 Cracoviae impressa aut fortasse Bielski rum, q. i. Kronika, Cracoviae a. 1550 editum. Ea, quae refert, con- ıtiunt pleraque cum annalibus Boguchfalianis, sed neque eos, neque am Długossi, Vapovii, neque ipsius Cromeri historias, utpote nondum ltas, inspexisse videtur.

Infestum et patriis pepulisset finibus hostem:
Lechi nomen opesque issent et regia pessum,
Regalisque toro sedisset barbarus hostis.
Hanc iterum rerum faciem et crudelia fata
Sauromatae videre atque ingemuere videntes,
Ultima Gracchorum cum diis placitura profanis
Vanda, suo laetum referens ex hoste triumphum,
Vim quondam thalamis sceleratam inferre parato,
Victima caeruleas praeceps ivisset in undas,
Et, quem servasset, verorum ignara[1] Deorum
Udis sacravit diis, virginitatis honorem,
Neptunoque patri. Nam Sarmata tempore et illo
Regales osus fasces augustaque sceptra,
Bis senis patribus rerum malesanus habenas
Tradidit, imperiumque dedit perdendaque cuncta.
Gentis ad excidium et peritura tyrannide regna
In tot regalis discerpta est purpura partes.
Vexavit populos patrum discordia demens,
Exitiale malum et saevi nutricula belli,
Cessatura, olim nisi misceat omnia, nunquam:
Quae centum malesuada annis possederat omnem
Sarmatiam, totasque implerat luctibus urbes,
Donec Lesconem belloque togaque potentem
Accivere patres, et regia stringere sceptra
Iusserunt tandem et fessis succurrere rebus,
Ac paene exstinctos populorum et gentis honores
In priscum revocare decus, nec regna supremo
Exscindi fato sinat et civilibus armis.
Quid sine rege valent gentes, stirps regia desit
Si quando, cui sceptra patris, ceu debita, laetus
Det populus, Lechi exhaustum genus udaque Vandae
Funera iampridem gentem docuere polonam.
Vosque adeo, proceres, tanti meminisse pericli
Usque decet. Regi exstincto natusve nepósve
Succedat, fraterve relictas sumat habenas.

[1] Fortasse „guara" scripsit R.

Alterius nil stirpis opus, sed sanguine eodem
Lectus eat, qui laturus sceptra aurea dextra est.
Prisca Mieslai[1] succurrant tempora regis,
Cui parvus Casimirus erat puer, unica proles.
Quem quia non grati exosum fecere parentis
Facta, furens patrio populus spoliavit honore.
Turbata dehinc Sarmatia civilibus armis,
Cum patribus non mens, ratio non una fuisset:
Quis[2] non, o, precibus, quis non repoposcit eundem
Effusis populus lacrimis! Quae sceptra negarat,
Sponte ferens tradensque sua, procumbere supplex
Usque nec erubuit, madidosque ostendere vultus,
Cluniaco dum triste seni[3] funebreque bellum
Commemorat patriae ceuque urgens undique fatum,
Et regale genus, Casimirum, crimine nullo
Expulsum repetit regnis, adoperta cucullo
Tempora iam curtasque comas de more ferentem
Illorum, qui adytis se devovere Deorum,
Pauperiem et duros aevi tolerare labores
Contemptumque ausi, libertatemque iubentum
Subicere arbitriis, pronique capessere iussa.
Non iam fas prodire locis aut urbis adire
Conventus coetusve hominum, sed moenibus unis,
Quod superest, agitare aevum, vilique grabato
Pallentes durare artus moribundaque membra,
Dulcia coniugia et laetos nescire hymenaeos:
Ille pater nisi, Thybri, tuum qui praeses ad amnem
Sublimi in solio vasti sedet arbiter orbis,
Det veniam oranti, precibusque accommodet aures.
Quique aditus tandem, — nam frustra Sarmata patres
Cluniacos adiit, — dictis non asper amicis
Annuit, et posito iussit regale cucullo

[1] Sic. Est Miecislaus II, Boleslai Chrobry filius, qui regnavit ab 1025 usque ad a. 1034.

[2] „Quis" est ablativus. In edit. pr.: „queis".

[3] scil. abbati coenobii cluniaci.

Sceptrum ferre manu: et solio residere paterno[1].
Haec nisi romulei regem clementia patris
Indulsisset, opes vestrorum Lechiaque isset
Pessum omnis, vix et servasset regia nomen,
Tot discerpta odiis, bello hinc atque inde premente.
Rege quid orba suo valeat, quid denique regis
Praesidiis gens tuta sui defensaque sceptro,
Sauromatae o fortes, vos aevi exempla prioris
Tanta monent, sterilesque olim decedere reges
Regnorum excidium certum, interitumque fuisse.
Tristius haud unquam diri fulsere cometae,
Sanguineoque viam secuere per aethera crine,
Quam cum orbos quondam morituros sidere reges
Praedixere suo nulloque herede relicto!
Ergo agite Augustum, proceres, prece supplice regem
Orate, ad thalamos hymenaeique aurea vincla
Perpetui properet, det debita pignora regno,
Heredem multamque olim post funera gentem
Linquat avo similis, tremula cui regia dextra
Sceptra senex tradat. Serorumque ordo nepotum
Inde fluat perpes nec demoritura propago,
Augusto similis, pacem quae praeferat armis,
Antiquos fines regni et sua moenia servans.
Iustitiamque colat, pietatis amica beatae,
Praemia virtuti meritosque instauret honores.
Invisum feriat scelus et fuget urbe nocentes,
Insontum tutela sequi et data iura volentum.
Progeniem talem Augustus, post sera relinquens
Fata senex, annisque olim confectus et aevo
Decedens terris, magno se sistat Olympo.[2]

[1] Tradunt haec de Casimiro sti. Benedicti regulae Cluniaci initiato diaconatumque sortito posteriores Polonorum historici, refutat, ut ficta falsaque, Naruszewicz (Historya n. p. tom II). Royzius haec aut in Chronicis Mathiae Miechovitae Bielsciive legit, aut fortasse accepit a Cromero, in cuius Poloniae libro IV eadem fere de Casimiro Instauratore traduntur.

[2] Hoc loco adscriptum legitur in editione: „MDLIII mense martio".

18.

Ad
IOANNEM FRANCISCUM CANOBIUM[1],

Pii papae IIII in Moschoviam nuntium[2].

Hos Pius ad Gallos, illos ad iberia[3] misit
Regna; hic Sauromatas, Teutonas ille petit;
Ad flavos alius legatus mittitur Anglos:
Et tibi, Canobi, non locus ullus erat,
Nuntius ad Moschum nisi mitterere ferocem?
Quem regit insanus pro ratione furor,
Quem non consilium, movet aut prudentia, quique
Prae se non homines non habet ille Deos.
Et, nos humana specie nisi fallat et ore,'
Est, quam homini, propior scilicet ipse ferae.

---

[1] Giovanni Francesco Mazra de Canobio Moscoviam proficisci a Pio IV, pontifice maximo, iussus, ut Ivanum IV ad concilium tridentinum invitaret, a. 1561 Cracoviam et inde medio fere mense Iunio Vilnam, ubi tum rex Augustus erat, venit, petebatque a rege, ut se in continuando itinere iuvaret. Rex primum pericula itineris inter bellum utriusque civitatis exortum praetendebat, deinde ex consilio senatorum negavit posse se illi iter per Lituaniam dare. Ita infectis rebus Canobius Romam revertit. Unde a Royzio hoc carmen scriptum esse mense Maio aut Iunio a. 1561 apparet. Ceterum Canobius Bononiensis erat et Royzio fortasse iam in Italia cognitus (Conf. Pierling. Papes et tsars Paris 1890, pg. 71 sqq.).

[2] Textus horum carminum nititur utroque msto et Cornicensi (pg. 208 sqq.) et Ossolineo (pg. 85 sqq.).

[3] Abutitur hac forma pro „ibera" antiquorum.

Cur illos alii tuque hunc iubearis adire,
Permotum, credas hac ratione Pium:
Illos posse homines trahere ad meliora putavit,
Te lingua immanes flectere posse feras.

Ad EUNDEM.

Canobi procul extremis residentis in oris
Audaci properas pede tangere limina Moschi.
Illo summa Pii pietas iubet ire volentem
Pontificis, maiora suis nil viribus ausi.
Ecquid enim non ille potest? cui terra fretumque,
Cui Styx mortali, melior cui paret Olympus.
I felix, i Canobi, nec inhospita regna
Barbaraque horrueris silvasque intrare profundas.
Cuncta tibi cedent venienti et sacra ferenti
Pontificis mandata Pii, qui iungere in unum
Eoos studet hesperiis, septemque trioni
Subiectas medioque perustas sidere gentes,
Una fides ut sit nec religionibus orbis
Deceptus pravis studia in contraria currat,
Arbitriisque suis ille haec, hic illa sequatur
Dogmata. Quod multos ecclesia sancta per annos
Passa Dei est, ex quo malesani Teutonis error
Imbuit ignaram plebem, caecisque tenebris
Involvit, veroque sequi figmenta relicto
Persuasit fando et noctem pro luce fateri.
Unaque quae pietas fuerat, lernaeus ut anguis,
In multas dissecta, caput cervicibus altis
Erexit varium et, tetrum per fana venenum
Perque hominum coetus spargens, grassatur ubique,
Ausa patrum morem veteresque refellere ritus
Romuleisque oculos mentesque avertere ab aris,
Unde animis lux exoritur nitidissima nostris,

Obruta non nebulis ullis, non nubibus ullis.
Eia age, rumpe moras, Vilnaque egressus aperta,
— Per regem licet Augustum — succedito campis,
Lata borysthеneas qua te via ducit ad oras.
Durum restat iter, — durum patientia vincat, —
Per populos inopes et gentes omnium egenas
Expertesque omnis cultus et moris honesti.
Quarum non Cereris lectas ignavia fruges
Novit, non suaves fructus, non dulcia Bacchi
Munera fert tellus, non delicias campanas.
Semper atrox ibi saevit hiems et frigore terras
Constringit iugi rigidisque aquilonibus urit.
Roboribus male compositis casa surgit agrestis
Hospitioque patet[1] fumoque nigrantia tecta.
Si corpus curare iuvat, nil suppetit hospes.
Atra ceres victum, durum dat terra cubile,
Pocula dant fontes fusaeve per ima paludes
Stagnantesve lacus. Raeda nisi dives onusta
Ingredieris iter, patiere famemque sitimque
Et frustra ad patrium convertes lumina caelum,
Mensarum memor, hesperius quas instruit hospes.
Sed nil te haec moveant. Per duros fama labores
Quaeritur; ex molli non surgit gloria pluma.
Quae memoro, passum hospitio te Moschus amico
Excipiet iussumque altis succedere tectis
Pronus honorabit, latia, suspensus, ab urbe
Quae mandata feras, caelestis ianitor aulae
Quid iubeat Pius, aetherei pius auctor honoris,
Moschorum genti, quam non oblitus adivit
Ac ultro per te Capitolia ad alta vocavit,
Ad sociamque fidem et verorum fana sacrorum.
Inde tuo functus, Canobi, munere Romam
Muneribus laetus repetes ingentibus urbem,
Assuetumque hiemis duros tolerare labores,

[1] Fortasse „patent" scripsit Royzius.

Aspra nihil laedet redeuntem bruma geluque.
Concretos amnes plaustro pulsabis onusto,
Atque metu vacuus stantes calcare paludis
Non dubitabis aquas perque aspros currere fluctus;
Et ripas, quas navigio remisque petisti,
Inde pedem referens, tumidarum oblitus aquarum,
Vere licet medio tramittes remige nullo,
Accedens caelum lituani mitius orbis,
Lechique excultas gentes et amoenius arvum,
Austriacas arces ripasque binominis Istri.
Praesumens animo, superatis Alpibus, oram
Italiae optatam, sese procul ostendentem,
Ore salutabis laeto comitesque sequentur,
Italiam, Italiam laeto simul ore frementes.
Proque alta glacie, nivibusque tegentibus aequor
Camporum immensum, vastisque paludibus, arvis
Incultis, silvis pro speluncisque ferarum,
Proque aliis, fueris Moschi quae passus in arvis,
Terra tibi occurret florentibus itala campis,
Certa parens frugum [1] terrarumque omnium alumna,
Fortunata, suas vellet si agnoscere vires,
Et domitrix mundi quondam saturnia Roma,
Sacrorum custos nunc atque vicaria Divum,
Summus ubi praesul Pius omnisque arbiter orbis
Aurea sceptra tenet legemque dat omnibus aris.
Ille tuum reditum exspectans teque adfore credens
Multa animo volvet, sed iam te accedere discens
Atque altis Romae succedere moenibus urbis,
Ora serenabit, claro ceu phoebus olympo
Nube nitet pulsa radiosque ostendit apertos.
Oscula tu pedibus, Canobi, ferre sacratis
Festinans, fixo procumbes poplite summi
Praesulis ante torum, et sanctum venerabere numen.
Ore dein surgens referes responsa diserto,

---

[1] In memoriam revocat Vergili Georg. II, 173.

Quae Moschus, quae alii tibi respondere potentes,
Laetitiaque Pium replens, dominumque patremque
Sacrorum, late totus cui militat orbis,
Dignam concipies animo spem. Et praemia factis
Digna tuis votisque tuis non abnuet ille:
Sperare et meritos discedes iussus honores.

CONSOLATORIUM.

V.

CONSOLATORIUM.

19.

Ad

SIGISMUNDUM AUGUSTUM,

Sarmatiae regem,

CARMEN CONSOLATORIUM[1].

Parce sacras temerare genas: quid luctibus ora,
Rex Auguste, madent? cur turgida lumina cerno?
Regales moriens thalamos tua Barbara liquit:
Heu, nimium dilecta tibi superataque fatis,
Summum functa diem vitae, iam frigida toto
Corpore fusa iacet, longoque supina feretro
Visa ciet lacrimas et acerbo pectus amantis
Funere contristat[2]. Thalamos inimica quid, o mors,
Augusti ruis in nostri nec parcere discis,
Fata manu letumque ferens?
Illa, inclita gentis

---

[1] Repetitum ad editionem cracoviensem a. 1553. Epigrammata uattuor, ad calcem huius editionis excusa, proponuntur inter carmina inora.

[2] Barbara obi. a. 1551 a. d. VIII Id. Mai. duodetrigesimo aetas anno.

Austriacae decus, illa et fama binominis Istri,
Elisabe, sacro quam Lechia tota cubili
Iunxerat armipotens, animisque volentibus omnes
Augusti in sponda regnique in parte locarunt:
Unde genus frustra parvosque videre nepotes
Sperasti, Sismunde pater, tu et Sarmata reges:
Illa feris cecidit fatis et prima cubile
Decedens, Auguste, tuum viduavit, et omnem
Sarmatiam late luctu complevit amaro[1],
Grande sui desiderium cum laude relinquens
Et terris olim nunquam delebile nomen
Sarmaticis, boreas rigidis dum flatibus auras
Asperat, et prono properans pater Istula cursu
In mare volvit aquas, inter notissimus amnes
Istula, caeruleo miscent qui nomina ponto.
Ostendere Dei populis tam nobile lumen
Egregiamque animam: fata immatura tulere.
Nunc tibi, quae dilecta toros ingressa relictos
Solamen viduo venit, tua magna voluptas,
Barbara, praecipiti cecidit, Radivilia, fato.
Fortunam hanc casusque tuos, rex inclite, luges,
Instabilesque toros atque[2] incertos hymenaeos
Bis viduus quereris, turbataque foedera lecti
Ereptosque tuos bis lamentaris amores.
Quis te solari plangentem funere vates
Audeat in medio? et primos compescere luctus
Carmine contendat? nec te tua vulnera flere,
Exstinctamque queri uxorem patiatur amatam?
At iam bis repetens cursum et vestigia nota,
Luna pererrato, Phoebi soror aurea, caelo
Effulsit terris vidui post funera lecti[3]
Et luctus, Auguste, tuos: nec sicca videre
Lumina, nec laetos nobis das cernere vultus.

[1] Obiit. a. 1545.
[2] Editio pr. exhibet „ac".
[3] Ita designat duos prope annos a morte Barbarae (VIII Id. Mai. 1551) praeterlapsos.

Redde tuis te Sauromatis, luctuque labantem
Solve animum: frontem et populis ostende serenam.
Hactenus indultum lacrimis et planctibus esto.
Amissa, cuius virtuti debitus orbis
Imperiumque fuit terrarum et quicquid ubique est,
Elisabe, finem potuisti imponere quondam
Luctibus et maestas fesso premere ore querelas:
Et nunc nulla novi invenies solatia casus?
An flendo revocare sacros in corpora manes
Lamentisque putas? animamque excire sepulcro?
Scilicet occidimus semel, et semel atra videmus
Funera, saeva pedem tumulo post fata relicto
Mors efferre negat rursusque resurgere ad auras
Ante diem, soli Divum quae cognita patri, —
Cum genus humanum, terra quodcunque sub ima est,
Casurumque quod est olimque in funus iturum,
Lege Deum exsurgens in corpora viva revertet.
Coniugis extremos ne obitus et funus amatae
Tristius aspiceres et [1] pectore maestior aegro
Atria compleres luctu, dulcissima coniux
Non subito cecidit casu aut praecepta repente est,
Per longam sed tracta necem morbique laborem
Occidit, et defleta diu, velut ante perisset,
Fatis rapta suis vitam cum coniuge liquit.
Ablata absenti Elisabe quoque, tristia fata
Praesens ne aspiceres, quae vix audita tulisti,
Lamentis luctuque aeger. Te flere vetant Dii
Et iusto maerore levant. Haec munera Divum
Agnoscas, Auguste, et te solare dolentem.
Nec tibi lugendum est, paucis quod scilicet annis
Bis viduus nigros sumpsisti, Auguste, cucullos.
Quin gaude, nec [1] crede sacros, sine numine certo
Divorum, vacuos sterili bis coniuge rapta
Stare toros. Tecum Elisabe pulcherrima brumas
Vidit nupta duas; spatiis tibi iungitur iisdem

[1] Mallem „neu".

Barbara: nec laeti eluxit spes ulla hymenaei.
Scilicet admisit quod tantum Sarmata crimen,
Ut sterili in thalamo totum te, Auguste, per aevum
Aspiciant? ullus nec magna parvulus aula
Lusitet Augustus, quem post tua funera regem
Accipiant olim, vel pro te sceptra tenere
Grandaevo cupiant, multis cum iam gravis annis,
Pacem sepositis Gradivi rebus amabis,
Extremosque pius vitae meditabere casus,
Nil terrenum animo, tantum caelestia versans?
    Ergo tibi est fatis erepta quod utraque coniux,
Ullos Lucinae longum haud experta labores,
Prospexisse Deos, ne orbus moriare, putandum est,
Sarmatiamque tuam nato sine rege relinquas.
Quae in te reliquias ceu sospitis aspicit uno
Iagellonis, amatque aevum regnare per omne
Progeniem et gentem deductam sanguine ab illo.
Hoc votis Divos et plena poscit acerra,
Te fusis orans lacrimis et poplite flexo.
An precibus te nequicquam Divosque fatigant
Rem spectare suam et totius commoda gentis
Confossi[1], tulit a Lecho quae nomen honestum?
Namque in coniugiis, quae instant, thalamoque futuro,
Non tibi tam coniux, quam regno quaeritur heres,
Qui populos olim sumptis moderetur habenis.
Et tu stare diu vacuum patiere cubile?
Nec facili voces orantum admiseris aure?
Tertia quin potius renova conubia felix!
Uxorem tibi clarus eques lectusque senatus
Et Bona, Sforciadum magnum decus, inclita mater,
Gentibus ex cunctis delectam mente requirunt,
Augustos merito cui praebeat omnis honores
Sarmata defigatque volens sacrae oscula dextrae.
    Interea reges, sceptrorum quicquid ubique est,
Unde dies venit et caput occulit auricomum sol,

[1] Fracti.

Intenti nutus, cui tu hunc concedis honorem,
Exspectant, Auguste, tuos, optesne sororem
An natam, quam coniugio dignere superbo,
Uxor quae dici possit tua, vertice sacrum
Et diadema ferens, sceptro spectabilis aureo,
Sarmatiam optati spe partus repleat omnem:
Felicis partus, ingens cui debitus olim
Terrarum tractus, septem-plaga nota trionis,
Serviat et cui Sauromatum gens inclita bello,
Docta graves torquere arcus et spicula dextra
Tendere, non choreis assueta et mollibus odis.
Quis socer Augusto tot erit de regibus unus,
Iusta manu qui sceptra tenent? Cui numina talem
Promisere virum? ter felix illa quaterque
Regi nupta viro fortunatissima et illa,
Regi, quo nec iustitia pietate nec alter
Maior nec toto vivit mansuetior orbe.
Irasci nescit, nisi quas lex fecerit iras,
Admissi vindex sceleris; sed parcere clemens
Multa viris suetus, non saevi more tyranni
Fert oculos; placida fulgent sacra lumina fronte.
Ille decor pulchrique aspectus amabilis oris
Leneque maiestas spirans, ceu spiritus alto
Demissus caelo, se effundens cuncta serenat.
Haud equidem reor Augusti sub pectore quicquam
Durius aut animis agitari saevius illis!
O fortunatos nimium, sua si bona norint,
Sauromatas[1], uno Superi quae in rege dedere,
Cuius caelestes aequat clementia Divos!
Cui gener Augustus tot erit de regibus uni?
Cui vir magnanimo natae de rege puellae?
Regales quae visa toros conscendere digna,
Maerorem sacro penitus de pectore pellat,
Mox tyrio pullos et murice mutet amictus,
Lechiadumque animos et tristi pectora cura

[1] Verg. Georg. II 457 sq.

Pressa levet, fundatque novo nova gaudia regno
Laetitiam et genti reddat faciemque priorem.
Regia, rex Auguste, volens te postulat omnis
Vultque suum, quicquid regum de stirpe profectum est.
Credo equidem fore, qui nostris diversa secuti
Sacra Deosque, — tuis liceat modo se addere sceptris, —
Dimittant sancta ad Christi lavacra volentes
Cum populis, tibi quae felici iuncta hymenaeo
Perpetuum fatis melioribus exigat aevum [1].
Iagello, genus unde tibi, 'ne exempla petamus
Longius, ambivit sacros Hedvigis honores
Et regale decus: quae magno accensus amore
Dum captat, sacris Christi caput abluit undis,
Et falsos melior divos idolaque linquens
Fracta solo [2] et quondam cultorum fana deorum,
Patre Deo natum plena veneratus acerra est,
Crudeli Christum servantem funere mundum,
Impulit atque eadem populos ad sacra frequentes,
Poscentes ultro lymphis immergier iisdem,
Rore salutifero et crinem mersare fluentem.
Ergo age, tolle moras luctuque, Auguste, relicto,
Detergens largo rorantia lumina fletu,
Coniugium meditare novum, et nova gaudia volve.
Quam tu optes, cuncti exspectant; rex, annue tantum,
Sponsa tua est, quicquid regalis sanguinis usquam est.
Perpetuis igitur coeant conubia vinclis,
Sentiat amissos nil deinde Augustus amores.
Adveniat, talem cui fata dedere maritum,
Exsultans regno, et tectis succedat amicis,
Laetitiam populis et regi gaudia portans.
Tu vero nil, diva, aude, Cytherea, facesque
Et flammas inhibeto tuas: nil mater amorum
Regales habet in thalamos, volucerve Cupido.

---

[1] Iungenda esse videntur: „dimittant cum populis volentes sancta ad Chr. lavacra eam, quae....

[2] scil. solo tenus.

Fas populo plebique ignes immittere vestros,
Spiculaque exhausta iaculari saeva pharetra,
In vulgi deprompta necem; fas figere corda
Atque humiles penetrare casas et iungere taeda.
Regum sacra regit maius conubia numen:
Non vani levesque dei confictaque terris
Numina: siderei magnus regnator Olympi.
Ille sator rerum. divum Pater atque hominum Rex
Accendat iusto sacra pectora dexter amore
Augustique sinus, et tactos molliter urat,
Inclinetque animum sensusque inflectat amantis
In meliora Deus. Cernamus talia laeti
Coniugia, et tales celebremus mox hymenaeos,
Unde salus regno, populis pax, certaque proles
Augusto, iustus sceptri successor et heres.
Ille dies redeat, si quo felicior unquam
Lechiadum gens prisca fuit: se, Auguste, beatos,
Se fortunatos dicant te rege Poloni.
Exsultent te rege viri, pulcherrima cordi
Pax quibus est, pacisque artes studiumque quietis.
Linquere cuique suum, non quondam vivere rapto
Inque aliena manus et avaram intendere mentem.
Tu vero felix longumque superstes in aevum
Vive, Auguste, diu, atque olim pete sidera sero [1],
Iam senior, multa populos in pace relinquens [2].

[1] Lucan. Phars. v. 46.

[2] Hoc loco sequuntur in editione quattuor epigrammata De triplici ta caelibe, coniugali et fornicaria, quibus subscripta sunt ad calcem ri haec: MDLIII mense martio.

GRATULATORIUM.

VI.

GRATULATORIUM.

20.

Ad SAMUELEM,

episcopum plocensem,

cracoviensem vero nunc iure et merito designatum[1].

Aggredere[2] o magnum, te ad quem vocat omnis, honorem,
Sarmatia, illustrem et gemmis, Maciosche, tiaram
Tempora cinge super, baculoque armatus adunco
Cuspideque, ad caulas Christi et magalia longe
Errabunda[3] gregis vestigia dirige. Amicam
Hinc vocem pastoris oves et sibila norint,
Limosos vitare lacus et pabula discant
Tabo infecta gravi et vulgo mala nata venena.
Ad laetas revoca[4] saltus et pascua nota
Fontesque fluviosque et stagna undantia late.

[1] Repetitur hoc carmen ad editionem cracoviensem a. 1545, cuius :cum, quod sciam, exemplar, et ipsum media parte non integrum, asvatur Cracoviae in bibliotheca czartorysciana sub signo $\frac{19886}{48}$ gabl. igrammata, quae in hac editione praemittuntur et postponuntur ipsi 'mini, inter minora R. carmina vol. II collocavi.

[2] Editio „agredere".

[3] Edit. „Errabundi" (?).

[4] sc. eas.

Custodes Spartae[1] catulos fortemque molossum
Adde. Vides malus ut circum insidietur ovili
Nocturnus fur et fauces lupus aridus imas,
Dente minax oculisque et rictu turbidus atro.
Felix. o iterum felix, ter Sarmata felix,
Gens nimium dilecta Deo, cui fata dedere
Inter habere suos[2], toti quem praeferat orbi,
Insignem pietate virum[3]. Decus aethere dignum
Non hoc sustinuit post Te, Petre Bariona, maius
Romanum solium, non par, non, torqueat aether
Astra licet viresque suas effundat Olympus.
In Samuele suo, potuit quaecunque, profudit
Omnipotens natura nihilque exhausta reliquit
Ipsa sibi egregium: viles effingere formas,
Viles dehinc animas et corpora turpia discat.
Felix, o felix nimium Cracovia, talem
Rectorem nacta. Hoc olim promittere caelum
Nec maius potuit nec tu sperare. Beatam
O te! Iustitiae magnum diceris asylum.
O tua se quantis attollet gloria rebus:
Diceris nova Roma novaeque vocabere Athenae!
Omnia florebunt et in hoc discrimine rerum,
Tot iactata malis studiis et paene subacta,
Religio assurget caelo et caput exseret alto.
Iusta fides pietasque suum, modo nomina vana,
Cultorem invenient; Astraeam, quae ultima liquit
Orbem exosa, tuus deducet ab aethere praesul.
Iustitiam colere ac populos in pace tenere
Huius erit studium, et tenuem ne iniuria plebem
Visve premat maior, ne quid sine legibus ausit
Inve aliena ruat vel saevo natus Achille.
Nil genus egregii aut tituli nomenve superbum,
Vix gestatum umeris nihil ingens proderit aurum,

[1] ed. „spartae".
[2] Conf. Horat. Carm. I, 14, 19: Inter fusa nitentes.
[3] Verg. Aen. I, 10.

Saeva nihil quondam monstrata in pollice tigris[1].
Quisque suum feret et paribus sub legibus omnes
Otia securae peragent pulcherrima vitae[2].
Hac ignara tenus studiorum turba sacrorum,
Volgus iners, frustra non affectaverit aras
Et multus Christi caulas complerit Amyntas[3],
Indoctus torquere pedum, qui Pana nec ipsum
Noverit aut salices inter dignoscat hibiscum,
Pascere oves rudis, at non tondere medullas
Et suxisse gregis cum lacte ac viscera viva:
Invisum caelo genus. Hinc non scurra nec imae
Venit ab infami nuper qui fornice cellae,
Aut quem commendet moechae vesica beatae[4],
Seu male casta, diu viduum non passa cubile:
Non hinc turpe genus sanctas speraverit aras.
Non illis studiis Samuel, non talibus ullis
Alta petens — aliis fuerint ea prima — tenetur.
Digni Osio[5] mores et fallere nescia virtus,
Digna Osio pietas, — Osio, quem sidera poscunt
Iam dudum civemque suum petit arduus aether:
Egregium Samuelem, haec, non diversa, movebunt,
Procedentque alio, quam quondam, cuncta tenore.
Praemia virtutis referet bonus et sua sontes
Tristia supplicia, et meritorum poena sequetur.
Non mala coniugio mulier sine lege soluto
In vetitos curret thalamos et crimina nota.
Servabit castum Tithoni Aurora cubile[6],
Et viduos caelebs custodiet ordo recessus,
Nec malesuada venus sacratas polluet aras.

---

[1] Sic in editione; anulum pretioso lapide ornatum designare videtur.

[2] Conf. Ovid. Metam. I, 100.

[3] Pastor ille Vergilianus, quem poeta canendi quidem peritum Panisque dei discipulum fingit, sed cetera stultum appellat. Ecl. II, 28 sqq.

[4] Iuvenalis sat. 1, 39 et 6, 64 in memoriam revocat.

[5] Stanislaus Hosius sive Osius, tum canonicus cracoviensis ac sandomiriensis, erat inter Macieiovii amicos.

[6] Senum uxores adulteras tangit.

Audendum discet sibi nil Iudaeus Apella [1],
Non ullum tentare nefas, non linquere Christum,
— Proh dolor! — et sacris sese incestare nefandis,
Sollicitare Deo sacrum genus. Ignibus unum
Omnibus et sicula dignum olim auferre [2] favilla,
Infandum scelus et nullis delebile saeclis!
Stulte, alio non huc, Saxo, tua belua Lernae
Mittenda est; colitur iustis hic legibus aether,
Una fides, Deus unus et unum cetera numen:
Hoc rex, hoc populus sequitur magnusque senatus [3]..
. . . .
. . . .

[1] Non ipsos Iudaeos sed eorum similes homines superstitiosos et leves designat. Cf. Horat. Sat. I, 5, 100.

[2] Ut metri legibus satisfaceret, infinitivum activum pro passivo perperam admisit. Ceterum interpungendi huius loci ratio mea est, quae enim in editione exstat, tolerari non potuit.

[3] Hoc versu desinit tertia editionis pagella, qua notatur proximi versus vox prima: senatus. Quot folia deperierint, incertum est. Sequens pagina ultimos iam versus epigrammatis annexi exhibet.

SATIRICA.

VII.

SATIRICA.

21.

BACCHEIDOS

Liber I[1].

Pocula Sauromatum dicam moremque bibendi
Servatum, gelido tellus qua posta sub axe est.
Huc ades, o Lenaee, tuo mea carmina comple
Numine susceptumque volens percurre laborem,
Et dignare tuos mecum cantare Polonos,
Pocula gaudentes inter mensasque beatas,
Laetum hominum genus et tua gentem ad gaudia natum.

---

[1] Scriptum est hoc carmen aut ipso anno 1543 aut paullo post, te ante a. 1545, quo Elisabe, Sigismundi Augusti uxor, obiit diem premum (Conf. v. 92 sqq.). Quod liber I carminis nuncupatur, poeta ures eius generis scripturus fuisse videtur, quamquam eis, quae ex-nt, perlectis, vix plura desideraveris. Asservatur hoc carmen in libro to. cornicensi pg. 398—403 et in msto. s. XVI navrensi IV fol. pg. —78 (bibliothecae Michaelis Sczaniecki Navrae ad Chełmżam sitae). tus. corn. exhibet formam „Bacchaeidos"; delevi „a", derivatur enim c nomen ab adiectivo: Βακχεῖος. Codicis navr. apographum, a Ios. Ko-miowski confectum et liberaliter concessum in usum meum contuli. Ibi rmini inscribitur „Bacheides", carmenque falso tribuitur Andreae Cricio. xtus msti. navr. est mendosior cornicensi, quaedam tamen habet genuina·

Cum sua Sauromatae veniunt ad prandia laeti,
Cum primis epulis cerealia[1] pocula primum
Ponuntur mensa, cyathorum plurimus ordo,
Cuique suus contra, dextrasque[2] exspectat avaras,
Surgentemque sitim stomachumque calore cientem.
Pocula quisque manu prima inter fercula raptat,
Pocula quae primos restinguant prima calores,
Ardoremque sitis frenent venientis anhelum.
Invitare nefas quemquam, — invitare vicissim
Quamquam mos gentis priscus, — cum pocula sumunt
Prima: sitim tunc quisque[3] suam levet; altera sed cum
Tertiave accipiunt, quemvis ad pocula fas est
Poscere et ostenso bellum illi indicere vitro:
Bellum dulce, illis et non inamabile terris.
Qui invitat, — mos est multis servatus ab annis
Sarmatia in magna, — quem invitat, dulce salutat
Seque, suum officium si quando optaverit, offert.
Deinde bibit, cyatho et penitus se proluit alto;
Ostensumque[4] illi, quem laeta ad pocula poscit,
Protinus accipiunt famuli, quae plurima turba
Stat circum talesque volans deservit ad[5] usus, —
Et referunt, — mora nulla, — vacent ne gaudia, plenum.
Accipit hunc[6] dextra, modo qui invitarat, aperto
Et capite assurgens speranti praebet amico.
Ille autem laetus nudato vertice sumit
Porrectum cyathum, dicta et de more salute[7],
Cui placitum est alii, votis respondet amici,
Spumantem et pateram fundum desiccat ad imum
Impiger, ostenditque solum laquearibus altis.
Ni faciat tali specie, commotus amicus

[1] = splendida, magna (Plautus).
[2] cod. navr. „dextras“.
[3] cod. navr. „quoque“.
[4] sc. cyathum.
[5] cod. navr. „ab“.
[6] cod. navr. „huic“.
[7] cod. navr. falso „dicta et more salutat“.

Quippe indignetur caelo et mare misceat imum.
Extremum cyathi non exsuxisse liquorem
Saepe inimicitias, odia et saepe aspera movit,
Nec semel effuso maduerunt sanguine mensae,
Altaque commisso resonarunt atria ferro.
Tertius hoc facit, hoc dehinc cetera turba secuta
In longum trahit atque modum vix invenit, usquam,
Dum nullum invitare nefas, potareque solum
Mos patriae vetat et laetis lex addita mensis.
Sic[1] multo laeti exhilarant convivia baccho.
Interea accipiunt numerosa cibaria mensae;
Succedunt epulis epulae, semperque novarum
Apparent rerum facies; latet abdita mensa
Lancibus et cyathis, gemit et sub pondere tota.
Postquam epulis depulsa fames, omnisque bibendi
Cessit amor, cyathis toties aequalibus haustis,
Cum nullus ventri vacuus locus, omnia plena,
Et longa rerum serie, longo ordine fessa:
Quae stomachum cogant molli labentia tactu,
Fercula ponuntur, grato motura sapore
Nolentes, vimque invito factura palato.
Hic hospes pateram ingentem signisque gravatam
Imperat afferri, lateque ad summa repleri,
Acceptaque toro surgit, dehinc talia fatur:
Eia, agite, o nostris dignati accumbere mensis
Laeti convivae, si cari gratia regis
Vos tangit. regis vobis si vita salusque
Haud ingrata, scypho vestrum[2], me quisque sequatur
Aequali, nostrae aequalis si vestra voluntas.
Haec fatus dextra graviter cratera revolvit
Ingentem, penitusque intentis omnibus haurit
Ad fundum, et ne quid fundo, cavet, erret in imo.
Gutta, nefas etenim, si fundo restet in imo.
Tanta est religio ob regis potare salutem.

---

[1] cod. navr. „sic". corn. „si".
[2] msti. „nostrum".

Deinde solo vertit vacuum cratera manuque
Vibrat; vibratus mantelia sicca relinquit.
Haec ubi facta, dari iubet ocius omnibus una
Pocula, quae sua quisque volens stans protinus haurit,
Haustaque ter dextra quassat mensisque volutat:
Uda et vix summa restant vestigia mappa [1]:
Argumentum ingens in regem quanta voluntas.
Contra, cum superest, animi reputatur amaror;
Nil bibere hostile et maiestas laesa putatur.
Post ne contemptam sese generosa queratur
Regia progenies, si quem regalia sceptra
Post suprema manent longaevi fata parentis,
A primis olim qualis delectus ab annis,
Quem genti augustis augenda ad regna calendis [2]
— Fata iuvent utinam, — haec laetissima saecla tulerunt,
Sismundo natus Sismundus, nominis alter
Huius sauromataeque idem spes altera gentis:
Illius ob vitam, ob crescentes illius annos
Indulgere iterum Baccho iubet optimus hospes.
Post sequitur regina suum mox Sforcia natum.
Hanc iuxta Elisabe [3], austriacis quae nuper ab oris
Sarmatiam ad magnam, regi socianda marito
Venit, sarmaticae ante alias carissima genti,
Digna viro, dilecta viro, spes ultima regni
Unde genus, iustique olim longo ordine reges
Procedent [4].
Cetera reginas sequitur dehinc regia proles.
Tu bellis, Isabella, subis iactata superbis
Pannoniae nuper regis iustissima coniux,
Nunc vidua infelix, tot adire coacta labores,
Infelix casus tot volvere iussa molestos [5].

---

[1] cod. navr. „summae — mappae".

[2] Alludit ad diem regis natalicium, qui erat calendis augustis, a quo Sigismundo alterum nomen Augusto inditum est.

[3] Conf. huius vol. carm. 5 et 6.

[4] Sic in mstis.

[5] Loquitur de bellis contra partes Isabellae Turcasque a Ferdi-

Fatis eripiant ut te infelicibus, omnes
Certatim bibere atque scyphos iuvat ire sub imos,
Mille licet mensa fumantes hauserit illa
Quisque cados, largo et totus natet undique baccho.
Nec te olim nimium, o nimium dilecta parenti,
Praetereunt, Heduigis [1], abes quamquam orbeque longe
Vivis teutonico, ante alias pulcherrima matres,
Summo iuncta viro, cuius suffragia caesar
Implorat quondam rerum sumpturus habenas.
Tres hinc augustae succedunt deinde puellae
Caesare quaeque suo dignae et Iove quaeque marito [2]

Post ubi iam reges regumque superna propago
Quisque tulere suos, quos mensa indicit, honores,
Hospitis est redimenda salus, longumque bibendum
Illius ob vitam, et cellam exhaurire necesse est.
Nec minus interea, si quos sitis arida findit,
Exercent alios cyathis multoque lyaeo.
Quos, sitiant aut non, totas haurire lagoenas
Est opus, et largo late se immergere baccho,
Alteriusque sitim propria depellere dextra.
Non potare etenim sitienti crimen amico.

O miseros, iterum miseros, o mentis egenos,
Quos aliena sitis numerosa ad pocula cogit;
O duras mensae leges moremque nocentem!
Di faciant, utinam faciant [3] volventibus annis,
Exuat hunc olim generosa Polonia morem,
Dum sese studiis exercent talibus omnes
Alternantque vices longum et sine fine bibendo.

Obruitur cyathis alius, cui plurima contra
Pocula, quae multis cunctanti vocibus instant;
Dextra alius tenet ingentem cratera trementi,

---

nando, romano rege, inter aa. 1540 et 1545 gestis. Conf. Szujski, Dzieje Polski II, Lwów 1862, pg. 234 sq.

[1] Conf. huius volum. carm. 11. v. 72 adn.

[2] Conf. huius volum. carm. 11 vv. 14 sqq.

[3] Ms. corn. „facient". navr. „faciant".

Quem [1] nequit epotare, et quo se liberet astu.
Nesciat [2] infelix: tot contra lumina, contra
Tot vigiles oculi et non conscia parcere pubes.
Saepe aliis oculos alio volventibus amens
Clam dare tentavit famulo; saepe ille retexit
Fraudantis dextram, saepe ultro prodidit audax.
Mensa idem subter furtim, si abscondere possit.
Molitus, risum deprensus movit et ad se
Cratera irrisus traxit; violentius instant
Tunc omnes, bibat, et longum finire laborem
Cogitet. Ille amens, animi turbatus, ut ingens
Hoc onus a sese tandem propellat, iniquis
Haustibus accelerans, toto sese irrigat auro.

Haec dum diversa mensae fors parte geruntur,
Furtim alius sese tacitus subducit et aufert,
Nec sufferre potest [3] longae fastidia mensae
Poculaque invita toties venientia dextra.
Mictum alius fingit sese properare fugitque,
Dum sentit iamiam furientem summa Lyaeum
Et pudet in tanta mensae succumbere turba.
Mos totos potare dies. et tempora somni [4]
Iungere. nec cellis requiem dare semper apertis.

Humentem terris abiens sol reddidit umbram,
Cum ventum ad mensas post pocula mille secundas,
Epotos post mille cados, post paene relictas
Exhaustas cellas. Tot apertis undique vasis
Felix, quem mensae invictum videre secundae
Constantem pedibus volvendae et munere linguae,
Nec succumbentem baccho circumque ferentem
Incertos oculos artusque atque ora trementem.
Instaurari iterum mensas et vina reponi
Nec vinis parci regalibus imperat hospes.
Apparet mensis rarus conviva secundis;

[1] Msti „Quam“.
[2] sic.
[3] Malim: „Nam sufferre nequit“.
[4] Corn. „somnis“, navr. „somni“.

Pocula stant contra; vacuus locus; hospes abisse
Convivas maeret mensasque astare relictas.
Nec minus hos, inter quos stat victoria mensae
Gloriaque, immiti iuvat indulgere lyaeo.
Ergo velut mensa bibitum nihil esset in illa,
Impigri rursum accipiunt ingentia dextra
Pocula, distinctumque choris[1] cratera, movere
Quem nequeas utraque manu. Bibere usque sub imum
Ardua res: pauci, laetus quos Bacchus amavit,
Sauromatae potuere. Sui res ausa laboris
Praemia magna olim monacho tulit; hausit in altum
Sublatum cratera uno — res mira — tenore:
Dignus, cui mediis mola libera surgat in undis,
Centum quae una urbes, centumque alat una cucullos.
Ingenti ergo instant crateri[2]; hoc imperat hospes:
Convivae laeti parent et vina capessunt.
Quisque suum potare chorum conviva iubetur.
Hic fraudare nefas; cadit hospite iudice causa[3]
Fraudator, paulo cedit lis victa momento.
Non homines fas est, non appellare Iovemque.

[1] Corn. „choreis", navr. „choris", quod recepi in textum dubitanter. Singulae crateris partes, anulis distinctae, significari videntur. Conf. v. 182.

[2] uterque mstus. „cratere".

[3] „causa" est ablativus.

22.

IN LITUANICAM PEREGRINATIONEM [1].

Si quis jeździabit [2] lituana per oppida gościus,
Seu Vilnam perget, seu fors wyjeżdżaverit [3] inde,
Ille niechaj secum, rżanum [4] chlebum atque białum [5]
In curru portet; sine curru tendere błąd [6] jest.
Illud, iter, te ferre opus est, quodcunque potrzebat,
Atque salem, fatuas nisi vis jadare potrawas [7].
Niech wyborna tuum repleat cervisia bęben [8]
Seu quam dat Piątek, albo quam Sobota [9] mittit.
Miód quoque non desit młodus, starusve, żołądko

---

[1] Exstat hoc carmen in libro msto. cornicensi pg. 413 sq. et, singulis versibus decurtatum, in ultimo folio msti. varsaviensis XVI s. bibliothecae Crasinsciorum, quod continet A. Cricii carmina, unde transscriptum edidit Cas. Morawski in Dissertationibus et actis cl. philol. academiae litt. cracov. t. XII, pg. 402 sq.

[2] corn. jeśdziabit, crass. „jeździavit".

[3] corn. „wyjeżdziaverit", crass. „wyjeździavit".

[4] corn. rrzanum, crass. „źzanum".

[5] corn. biallum.

[6] sic in ms. crasin. Cornicensis habet „blat".

[7] Versus 5 et 6 desideratur in crasin.

[8] corn. „beben", crass. „Benben". Est autem vas vitreum ad portandam cerevisiam aptum (gąsior).

[9] Piątek, oppidum nunc in districtu lenciciensi gub. calisiensis situm, cerevisia olim celebre. Conf. adnotationem Cas. Morawski in edit. Cricii carminum pg. 264, 3. Sobota, olim forum cerevisiae officinis clarum. Nunc est vicus, qui mutato nomine appellatur Sobotka iacetque in eodem lenciciensi districtu (Słownik geogr. z. d. P.). Conf. vol. II carminis ad Decumanum v. 30 (Ossol. pg. 138 = Corn. 255).

Utilior, gravis at głowie gratusque pijanis [1].
Et si vina placent, curru sunt vina vehenda;
Non etenim najdziesz drogam venale per omnem,
Vel ladajakum, quamvis sis ipse gotowus
Pro totidem kroplis totidem numerare szelągos [2].
Quod si szklanica [3] deest, kuflo dzbankowe [4] plugawo
Aut okopciała musisz [5] potare konewka,
Ex qua smerdowie [6] modo potavere mużyki.
Czapka tibi pro lichtarzo persaepe locanda est,
Aut opus est nożum tales defigere in usus.
In ściana mensave solent quoque ponere quidam
Ex rżano chlebo sztukam w pośrodku foratam [7].
Si deerit pościel, praebebit słoma grabatum;
Pro lecto tibi ława dabit distendere corpus.
Quod si frigus erit, czarna recubabis in izba,
Inque die cernes noctem undique et undique dymum [8].
Stertentique inter krowas tenerosque cielątkos
Non tibi zegar opus; parvi cum matre prosięta [9]
Excutient somnum, quamvis sis ipse kamienius.
Non tibi pluskwa ciałum noctem śmierdząca per omnem
Rodere cessabit .... *undique... angusta bieda* [10].

---

[1] Hic versus desideratur in msto. bibl. crassin.
[2] corn. „selangos", crass. „szelongos".
[3] corn. „sklinca", crass. „sklenica".
[4] corn. „zbankowe", quae forma ipsa antiquior est.
[5] corn. „mussis".
[6] mss. smierdowie, śmierdowie.
[7] Vv. 18—21 desiderantur in crass., vv. 22—30 publicavit iam szniewski in Hist. litt. pol. vol. VI pg. 340 ex msto. corn.
[8] corn. „dimum".
[9] corn. „prosięti", crass. „prosienta".
[10] Hunc auctoris sive scribae manu nondum perfectum versum setur in msti. cornicensis extrema pagina alius carminis titulus hic: bibulos". In hoc titulo desinit ipse liber mstus. Verba inclinatis typis ressa in corn. altera manu adscripta sunt, desiderantur in crassin.

23.

DE ARTE ADULANDI[1].

Divitias et opes misero laudabis avaro.
„Quid splendor rerum et cultus! nihil aurea torques
Illusaeve auro vestes, nihil anulus ingens!
Vana haec; ferrata melius stet nummus in arca,
Auxilium qui olim, si quid fortuna minatur
Dura, ferat casumque potens soletur acerbum".
Copia verborum placido tibi semper ab ore
Dulce fluat; titulis onera, repetasque superbae
Si quid erit laudis; nulla haec impensa sequetur.
Quanti quisque facit se, tanti atque amplius illum
Feceris[2]; assurgant cristae cervicibus altis[3];
Alterum Atlanta putet se, aut si quid maius in orbe est.
   Exit mane domo: venientem dulce saluta,
Mille annos illi, mille illi saecla precare.
Vivat adhuc, saevos cum mundus abibit in ignes
Nullaque restabunt vastae vestigia molis[4].
Cetera deinde dies studiis te cernat in iisdem
Prudenti stultisque place, vive arte doloque,
Cede loco, officiis certa, quae nulla sequatur

[1] Exstat hoc carmen in solo libro msto. cornicensi pg. 405–406.

[2] Mss.: „fecerint".

[3] = Intumescat opinione praesumptae magnitudinis. Conf. Iuven. IV, 70.

[4] Senecae stoicas de interitu mundi opiniones in memoriam revocare videtur.

Impensa; arride; venientem nomine primus
Compella, salvere iube; sermonibus virum
Quemque petas, quibus ille magisque magisque tenetur.
Quae probat ille, proba; quae non, ratione refelle.
Fusius absentem lauda, praesentibus illis,
Qui referant: feret haec laus olim audita favorem.
Parcior in laudes fueris praesentis; amamus
Laudari absentes magis, ut magis aethere cassi[1].
Maxima laus illa est, nostras quae serior aures
Attingit, multis iactata anfractibus olim.
Cum tristi tristare, dolens solare dolentem,
Si queritur, querere; est hilaris, tu laetus ovansque.
    Certandum officiis, quae nulla impensa sequatur.
Haec summa est: esto rebus praelargus in illis,
Quae nihilo constant, quae cetera[2], parcus omitte.
Stultum est piscari rebus spem, maxima parvis
Fas fuerit petere ut quondam piscator in Istro
Ingentem trahat ut piscem, parvum inserit hamo.
Pulchra, dabis si quando, dabis constantia parvo:
Forma addit pretium tempusque et verba ferentis.
    Nulli unquam, nulli, nec amico mutua caro,
Aera dabis, nisi vis et amicum perdere et aera.
Mutua cum petit est frater; cum reddere tempus,
Hostis erit; longe venientem lumine torvo
Respicit, atque alio, sibi fias[3] ne obvius, ibit.
Ecce tui merces nummi! da verba, nega rem.
Sic tamen, hoc prudens nemini ut videare negare.
Rhetore opus, nostris hodie qui plurimus aulis,
Quaerendi, quis quemque queas removere, colores.
Turpe negare puta verbis, ut vulgus, apertis.
Mentem animumque tuum ut[4] comitetur et omnia vultus:
Nil dederis dantis similis similisque volentis.

---

[1] = vita functi?

[2] sic.

[3] Mss. „fiat“.

[4] „ut“ addidi ex coni.

Nolis: te vultus faciat et verba volentem[1];
Mens, quod fert, tegat intus. Tu imo in pectore tecum
Laetare haud secus, ac qui evasit retia cervus.
Magnum te cunctis verbo praestabis amicum,
Re tibi, quicquid agis; tua torque incommoda semper.
Omnis te socium, te dixerit omnis amicum,
Omnes tu, verum tibi tu sis solus amicus.
Aula omnis socium dicat te, te omnis amicum
Aula vocet, tu omnes[2], intus sed tu esto tibi, tu
Soli uni socius, soli uni verus amicus.
Haec nunc pauca feras; olim plena otia nactus
Caerula pulsabo maioribus aequora tonsis.

[1] Mss. „noli" — „dolentem".
[2] sc. voca amicos.

24.

DE OMNIPOTENTI NUMMO [1].

Nullum numen habet, cui nullus nummus in arca est;
Quisquis habet nummum, non leve numen habet.
Ille volens mutare potest quadrata rotundis,
Ille potest atras esse iubere nives,
Lucem obscurari tetramque albescere noctem,
Et tepidos medio vere rigere dies.
Ille velit — regi parent sic omnia nummo, —
Aequus erit campus, mons ubi nuper erat;
Rursus, ubi campis ingens fuit aequor apertis,
Mons erit haud levibus pervius alitibus.
Quid submota loquor, nostros fugientia sensus,
Nec memorare magis cotidiana iuvat?
Nummus prudentum linguas et pectora solvit,
Nummus, sit prava in lite, patronus erit.
Quo corrupta suum coniux malefida maritum
Defungi fato compulit ante diem.
Prodidit Adrasto quem pessima munere coniux [2],
Clamat id in mediis Amphiaraus aquis [3].
Nummo venit amor, nummo sua pignora mater
Prostituit, nummo prostat et alma fides.

[1] Exstat hoc carmen in utroque msto. et cornicensi (pg. 338—340) et ossolineo (pg. 260—262).

[2] Eriphyle, Adrasti soror, a Polynice monili dato corrupta.

[3] Ismeni fluminis.

Quae non audierat, quae quis non viderat, illa,
Adsit si pretium, viderit, audierit.
Visa, audita potest dives sibi quaerere; nummi
Sunt aures, oculi semper in arbitrio.
Non vidit, si opus est, caelo quae vidit aperto;
Est qui lynx, si des munera, caecus erit.
Quaeque quis audierit, mercede audita negabit,
Et si deposcat res tua, surdus erit.
Verba magistratus nummo sua vendit: et ille
Vivit, qui corvis esca futurus erat.
Pupilli lugent et cassae coniuge matres
Et per egestatem qui numerare nequit.
Divitiae vincunt; paupertas nuda recedit;
Nummatis discat cedere, quisquis eget.
Quae expugnare nequis et frustra marte fatiges
Moenia, erunt nummis mox patefacta tuis.
Hoc flet Tarpeius, pretio quem perdita pacto
Filia femineis exuit arce dolis [1].
Testaturque Ephesus, Brenno quae prodita regi,
Non cessura viris, munere capta fuit [2].
Pontificum victrix, victrixque pecunia regum est;
Illorum, quo vult, pectus et ora trahit.
Nuper quae abnuerant et acerba voce negarant,
Haec fieri, nummus mox ubi fulsit, amant.
Et promissa negant contra atque oblivia fingunt,
Cum lucroque putant fallere dulce fidem,
Interea nummo cum [3] tanta tributa potestas,
Ut nutu humanas res regat ille suo.
Ille palatinos auro est mercatus honores,
Atque minax celso praesidet in solio.
Hic scandit summas, imis haud dignus, ad aras,
Atque emptum multo possidet aere pedum [4].

[1] Conf. Liv. I, 11, 6 sqq.
[2] Conf. Plutarchi Parall. min. 15.
[3] Fortasse Royzius scripsit: In terra nummo iam tanta...
[4] Lituum episcopi, qui vulgo pastorale dicitur.

Designatque cruces dextra, cruce dignus, et arae
  Defigit recidens oscula, dignus hara.
Quo non, numme potens, penetras? Dominaris ubique,
  Cuncta tuo in terris subicis imperio.
Si tua quae terris, caelo foret aequa potestas,
  Omnipotens nobis, numme, vocandus eras.

INVECTIVA.

VIII.

INVECTIVA.

25.

CARMEN TUMULTUARIUM

adversus astrologum quendam,

in vitam viri Dei. SAMUELIS,

Cracoviensium episcopi, mentitum [1].

In stemma gentilicium S. Macieiovii.

Si cornu petat et pedibus si spargat arenam,
Quem laesit, laesus sentiet astrologus [2].

[1] Editio huius carminis, cuius textum ad exemplar bibliothecae ossolineae hic repeto, caret loci et anni nota. Carmen editum esse circa a. 1547 inde colligas, quod Samuel Maciejowski, episcopus cracoviensis (a. 1545—1550) dicitur, uterque autem Sigismundus et pater et filius regni participes victoresque celebrantur v. 148, id quod non ante a. 1540, vix adeo ante a. 1546 fieri potuit. Ultimum huius editionis epigramma aptiori loco inter minora carmina reservavi.

[2] Hoc epigramma expressum est in editione sub imagine gentiliciorum Macieiovii armorum, quibus nomen est Ciołek a tauri figura in eisdem depicta.

Ad episcopum Samuelem.

Dira minabantur, Samuel, tibi sidera mortem:
Cracovia egressus non rediturus eras.
Sidera vicisti, rediisti: sidera praeter
Si dare nil possit funera, semper eris.

CARMEN.

Ecce redit Samuel, longum victurus in aevum.
Antistes Samuel. Quid tu, scelerate magister
Stellarum, mentitus ais? Quid sidera dicunt
Et, quae nequicquam volventia consulis, astra?
Quae male veridicus toties facis irrita, quondam
Fataque mentiri procerum regumque potentum
Bellaque pestesque et vastantes arva locustas.
Ecce redit Samuel, quaeque illum sarmata pubes
Est comitata, omnis, salvi rediere patresque
Laetantes, est et quicumque secutus euntem.
Cuncti adsunt, crinis nec vertice decidit unus.
Fata minabaris quid tu vanissime nuper
Caelorum doctor, scelerum magis improbe doctor?
Fata minabaris Samueli instare diemque
Extremum, extrema, heu, Lachesim iam carpere pensa,
Dissecuisse Hecatem fatalem vertice crinem![1]
Quid nos ante diem, fatum mentitus acerbum,
In luctum lacrimasque vocas? Quid, pessime, gentis
Sauromatum reples diris rumoribus urbes
Intendisque nigros ante horrida fata cucullos?
Quid ruit in mentem, quae te dementia versat,

[1] Serum quendam mythum de Hecate fatalem morituri crinem dissecante sequi videtur.

Ut caelum terris praedicere talia fingas?
Sarmata [1] Sarmaticae tam dira precabere genti?
Quis cum rege regat populos Samuele perempto?
Quis proceres, si quando olim mala miscet Erinys,
Quos partes rapit in varias discordia demens,
Discordes animis iungat, parti aequus utrique?
Pacis amans doctusque malas componere lites,
Implicitas lites et non cedentia iura,
Et mollire olim placidis odia aspera verbis?
Hunc raptum terris voluisti pessime vates?
Dic mihi, quid tandem, quid te — per sidera posco —
Offendit? quid non laudandum in praesule tanto est?
Si tibi, quem cupias, fingendus episcopus esset,
Non alius fingendus erat, nisi noxia cordi
Crimina sunt, placet et corvos praeferre columbis.
Maiestas veneranda viri speciesque decora,
Unde tibi quidvis possis promittere magnum;
Certa fides illi, pietas, prudentia rara,
Mens mitis, placidum ingenium, in bona prona voluntas;
Eloquio praestans et religione verendus,
Consilio, quo vincat avos veteresque Solonas
Et Lacedaemoniis figentes iura Lycurgos;
Antistes iustus: non illo iudice dives
Quam pauper potior, potior non ille vel ille,
Non, quam civis, eques splendore superbus avito;
Importuna nihil valet intercessio maior.
Nil precibus constans lacrimis nec flectitur ullis,
Nil apud hunc aurum porrectave munera possunt.
Iusta virum poscas: nunquam patiere repulsam.
Dextera iustitiae iustas tenet aequa bilances.
Vir bonus hic aequusque et non iniurius ulli,
Cui curae pietas, cui diis indicere honores
Priscorumque patrum iustos defendere ritus.

---

[1] Is erat fortasse Martinus Fox, medicinae doctor et academiae coviensis professor, qui in Sigismundi Augusti aula astrologi munere gebatur.

Huic studium fulcire Deum labentia fana,
Lapsa instaurare et magna nova condere mole.
Huic inopes studium viduas miserosque tueri,
Huic studium populum mores vitamque docere,
Vitam, quam moriens nos vivere iussit Iesus.
Casta viri domus est inculpatumque cubile.
Irasci nescit. Seu dura solvere poena
Insontem, iusta seu sontem lege ferire
Conveniat, procul aut fanis arcere profanos,
Sermo fluit lenis: rem perficit aequus utramque.
Si ad vultum spectent et molle sonantia verba,
Evasisse rei poenas legemque putabunt:
Omnia, quicquid ait, placido sic ore profatur;
Lene fluit semper leni de pectore sermo
Erumpens. Quantum furiosa ferocia nescit,
Ille hilari vincit vultu verbisque benignis.
Hunc raptum terris voluisti, pessime vates,
Crudelis vates, crudelis et impie vates?
Aut[1] voluisti amens? voluisti an scilicet illud,
Iniussu ne quando tuo discedat ab urbe
Optimus antistes? sine te non efferat aula
Ille pedem? tua, vis, servet decreta tuosque
Nutus, quos vanus mutis mentiris ab astris?
Scilicet hoc faciat servetque Polonia tota?
Pannosum nuper, saturum nec pultibus udis,
Audite, o proceres, ex astris fata loquentem!
Parete; illius vobis decreta secutis
Omnia tuta cadent, fortuna accedet et anni.
Illius nemo iniussu gressum efferat urbe,
Nemo domo, nemo hoc audens, nemo inchoet illud?
Sive novas scindat, sive induat ille lacernas,
Astra videnda prius? Nil non suadentibus astris
Tentandum est homini? Dictent nisi sidera, nemo
Carpat iter gressumve sua extra limina tendat?

[1] Sic pro „an“.

Hoc meus astrologus iubet, hoc et sidera iurat
Dicere spargentemque polo sua lumina Phoebum!
Invenere viam astrologi sibi subdere regum
Sceptra superborum, sua regibus astra loquentes:
Imperium in populos hac sunt ratione secuti,
In plebemque ignaram et religionis egenam.
Astrologi! vobis parent hic orbis et alter,
Plebesque patresque omnes et, qui regit omnia, caesar[1].
Imperium exercete, viri, exercete superbum
Imperium in rerum dominos et summa tenentes.
Praecipite ex astris, et toto spargite vulgo
Fata obitusque hominum mentitaque funera regum.
Astrologos o sacrilegos, o pessima rerum
Nomina, mentiri terris qui cogitis astra,
Digni praecipites volvi phlegethonta sub imum!
Et vos o stultos, qui Divis astra relictis
Observatis, apud quos plus Iove sidera possunt:
Digna superstitio poenis et gorgone saeva,
Quam malus antistes, quam servavere tyranni,
Quos nec religio Divum nec gratia tangit,
Olim quae nulli cessit bene, perdidit omnes
Oblitosque Deum sub tartara volvit averna!
Discite, Sauromatae, stellas contemnere et astra
Iniectosque metus vanis a vatibus olim.
Cracovia antistes Samuel contra astra malosque
Astrologos aeger nuper discesserat urbe:
Nunc redit ecce valens firmato corpore; priscum
Robur adest, hilares oculi, decor oris et ille
Laetae frontis honos: non aegrotasse putetur.
Qui modo lectica clausus multisque revinctus
Pellibus, impatiens caelique et frigoris aspri,
Durum ingressus iter, languens sua moenia liquit:
Vectus equo redit immiti gressusque ferenti

[1] His enim temporibus tanta erat astrologiae auctoritas, ut vulgo doctissimi quidem viri eam aspernarentur praedictumque ab astrologis annum 1524 commune diluvium summo cum metu omnes exspectarent.

Huc illucque vagos, stimulis nec parcit acutis.
Qui modo non auras tulerat, quas rima fenestra
Exigua admittit, nunc campis laetus apertis
Tendit iter caelique minas et frigora temnit.
Aspexere virum superi gnarique, quid ille
Consiliis agitet sanctis, quae foedera iungat,
Adiuvere, animis robur membrisque dedere.
Publica res curanda, manent sua praemia cives,
Salvus adest Samuel, multos victurus in annos.
Audebis posthac, vates, mendacia vulgo
Spargere rumoresque malos et funebre verbum,
Crudelis vates, crudelis et impie vates?
Aspiciant utinam, in quae tu mentitus es, astra
Solque pater, lumenque negent vitamque tibi Di,
Supplicio abrumpant saevo volvantque sub umbras
Semianimem; taeter videat tua funera Pluto,
Crudelesque obitus stygias Acherontis ad undas
Tisiphone insultet tristis torvosque colubros
Intendat metuenda, ruatque in verbera praeceps,
In saevamque necem vocet agmina dira sororum;
Exhalantem animam accipiat vitamque vomentem,
Cerberus et toto te devoret ore trifauci,
Crudelis vates, crudelis et impie vates!
Vivat adhuc Samuel, vivat superetque per aevum.
Sic urbes, populos, sic sarmata poscere regna,
Candentem qua infert aquilam Sismundus uterque
Victor uterque, pater natusque invictus uterque!

Ad Cracoviam.

In Samuele tuo postquam, Cracovia, cernis
Cedere contemptis omnia sideribus,
Quaeque dabant tumulos, eadem dare sidera vitam
Et dare pro tristi funere laetitiam:

Astra dehinc temnas; venerabile nomen Iesu
Pro vanis posthac sit tibi sideribus.
Hunc Samuel servat tuus, haec sua sidera dicit,
Inchoat ipsius nomine, quicquid agit.
Hunc imitare, tui mores cole praesulis; astris
Sic tibi prae vanis Christus Iesus eat.
Quicquid agis, semper Christi dic nomen Iesu,
Illius incipias nomine, quicquid agis.
Omnia succedent; neglecto quisquis Iesu
Sedulus observat sidera, stultus homo est.

26.

INVECTIO
IN PRAESULEM QUENDAM[1].

Dixisti ante pedum nuper, sacramque tiaram
Qualis, si te sors evehat, esse velis:
In plebem largus tenuem lateque profusus,
Summa sacerdotum ut cura futura tua
Templorumque, sacris cultus ne debitus aris
Sit neglectus, eat ne pietasve retro.
In desertores tu religionis acerbus,
Subsidium fidei grande futurus eras.
Extremo quos non tunc pollicitaris ab orbe!
Arcessendus erat theologus inde sacer,
Sanctaque qui doceat romanae oracula sedis,
Et qui clamosum non sinat esse forum.
„Theologus hinc, illincque boni consultus et aequi
Complebit mensas, turba diserta, meas“.
„Non mea“, dicebas, „aliud quam grande sonabit
Mensa σοφῶς [2], caelum dignaque verba Deo.
Multus ibi Moses, ibi caelo gratus Aaron,
Lecta [3] ibi caelicolae cetera turba Patris;
Pulchra Dei eloquia et regni promissa perennis.
Haec primas inter prima futura dapes,

[1] Ex msto. cornicensi pg. 74—79.
[2] mss. „sophos“. Est autem sollemnis vox sapientibus sententiis assentientium.
[3] Ex. v. 120 reposui; mss. dicta.

Supremas haec inter erunt; haec propter ab ore
Prompta hospes retrahet pocula saepe manu“.
Audiit Omnipotens et votis annuit ultro:
Protinus en capiti iuncta tiara tuo est.
Extulit ut fortuna solo solioque locavit
Teque auxit multis largior imperiis, —
Cessit consilium vetus et promissa tulerunt
Irrita praecipites subter inane noti.
Mens alia est, quam nuper erat; diversa probantur
Consilia; haud eadem, quae modo dicta, placent.
Indulgere magis genio te et Sardanapalos
Vivere quam Paulos Hilariosve[1] iuvat.
Ingentem cratera manu plenosque trientes[2]
Sustentare leve est, biblia sacra grave.
Una voluptatis cura est: Venus, alea, venter:
Cura, has si demat quis tibi, nulla tua est.
Plebs neglecta iacet peritura fameque sitique,
Te et queritur faciles sic habuisse Deos.
Nulla sacerdotum, templorum nulla sacrorum
Cura tibi est, nullus religionis amor.
Cum pietate tibi nihil est, nil numina curas,
Nil homines; unum fasque nefasque putas.
Nemo sacros, reddunt tibi quos altaria, census
Attingat, decimas nemo negetve tuas,
Turbet sacra licet, Divosque exturbet olympo
Et neget in caelo si volet esse Deos.
Nil res illa tua refert, nil talia tangunt
Te; salvi census sint, decimaeque tuae.
Scilicet extremo accerses, — fas credere, — ab orbe
Qui populos doceant, erudiantque tuos?
Promissis quibus aethereum speramus olympum,
Iactatae et quae sit ancora fida ratis,
Quae caelo via stelligero, quae gloria Divum,

[1] Innotuerunt imprimis: Stus. Hilarius, episcopus arelatensis (429—49), Hilarius, pontifex romanus (461—468) et Hilarius, episcopus pictaviensis (350—366), severitate regiminis et morum integritate.

[2] Prop. III, 10, 29 Mart. VI, 86, 1 X, 49, 1 (triens).

Vanasque has, quis tam sollicitamur, opes.
Sic reor: occiduus poscenti mittet Iberus,
Qui canonas doceat scitaque sancta patrum,
Et verbo feriat[1] lites dirimatque potenti,
Lex ut[2] ubique sonet, pax ut ubique sonet.
Haec tibi vana, tuis nec convenientia curis,
Praesul, consiliis et minus apta tuis.
Tu potius scurras ultra Garamantas et Indos
Quaesieris largus ridiculasque feras.
Haec magis optabis, palmis et habere duabus,
Qui servat thalamos, Astyanacta, tuos.
Graios vina tibi quam libros mittere malis[3]:
Hi somnos adimunt, praesul, at[4] illa vocant.
Non sacra, non Divum cultus; tua gloria, praesul,
Est molles inter vivere delicias:
Fundere vina cadis mensasque onerari coronis,
Et, bibat aut abeat, sollicitare Iovem[5];
Pocula post mensasque leves ductare choreas,
Et quicquid Curios non sinit esse graves.
Ceu seges in campis media ut sint[6] pocula mensa,
Illud grande tuum cernere delicium[7],
Fumantemque dies totos noctesque culinam
Mille auctam, — res o luxuriosa, — coquis.
Ingentem si quis pateram celeri hauserit haustu,
Huic pulchrum ob facinus rura beata dabis.
Prandia longa paras, seras visura lucernas,
Poculaque invita multa trahenda manu.
Auroram cenae videre fugaciaque astra;

---

[1] Litem ferire idem valet ac iudicare ex iurisconsultorum more dicendi.

[2] mss. „et".

[3] Declarat hic locus et libros et vina graeca apud Polonos tum fuisse in usu. Conf. infra v. 97 sqq. et editionem Cas. Morawski Cricii carminum pg. 265 adn. 1.

[4] mss. „et".

[5] Hoc nomine viros summae gravitatis auctoritatisque designare videtur.

[6] mss. „sunt".

[7] mss. „delitium".

Discrimen nullum noxve diesve facit.
Inter convivas et plenis pocula mensis
Distentus baccho laetus ovansque iaces,
„Huc, Lenaee, veni!" clamans. Hoc plurimus hospes.
Auctorem sequitur, ebria turba, suum.
Alta ferit clamor laquearia, tecta resultant
Et reddunt voces atria pulsa suas.
Ignarus rerum ingentem putet esse tabernam,
Aut Baccho solvi debita vota patri.
O Petros, Paulos, caelestia numina, patres!
Talia vestrae olim monstra tulere dapes?
Gaudete in caelis et successoribus istis
Pro meritis caeli prima parate loca [1].
„Bacche veni!" ingeminat praesul meus; ite ministri,
Ferte citi calices, porgite [2] vina manu.
Gaudia distulerit nemo: tu caecuba funde
Raetica tu, rhodios proferat ille cados.
Defessos sol urget equos, ruit oceano nox:
Tu magis atque magis fundere vina iubes;
„Bacche" iterum ingeminas praesul, late atria Bacchum
Ampla fremunt, late Bacchus ubique sonat.
Sermo dehinc, posito paulum clamore, resurgit
De vinis, quae sint anteferenda quibus.
Graecane romanis, an, quae fert pannonis ora,
Illis, quae phoebus torruit occiduus.
Hic thasias laudat vites, mareotidas ille,
Et laudes sentit cella falerna suas.
Mille illic vini discrimina, mille sapores,
Multaque, quae magnus nesciit Hippocrates.
Epotare queant una quot pocula mensa,
Quisque refert: hic quot vitra quod ille bibat.
Pocula post centum invicto se stare cerebro
Iactat hic et pedibus sistere posse suis.
Nomina potorum veterum memorantur et aevi

[1] mss. „locum".
[2] ms. „pergite".

Huius, seque illis annumerare iuvat.
Hoc sonitura σοφῶς fuerant tua prandia praesul?
Dic, ubi nunc caelum dignaque verba Deo.
Dic ubi, nunc Moses, ubi caelo gratus Aaron?
Lecta ubi caelicolae cetera turba Patris?
Theologus hinc illincque, boni consultus et aequi,
Complevit mensas, turba diserta, tuas?
Ebrius hinc illincque vorax Harpyia Celaeno: [1]
Haec complet mensas, turba soluta [2], tuas!
Et leno hinc illincque domus decoctor avitae,
Caedibus insignis turba et adulteriis!
Sancta fefellisti Divorum numina, mendax,
Atque hominum pulsat iusta querela Deos.
Ni praestas dicta, aut mitramque pedumque relinquis,
Iratos homines senseris atque Deos.

[1] mss. „Arpija Celeno".
[2] ms. „solita".

27.

DIRAE

IN PONTIFICIS MAXIMI

romanaeque illius maiestatis hostes[1].

Exstinctum qui vult papae venerabile nomen,
Obliviscatur nominis ille sui.
Nec patre quo genitus, nec qua sit matre creatus,
Dicere, nec qua sit natus in urbe, queat.
Humanae oblitus naturae, lucis amatae
Nesciat exortus, nesciat occubitus.
Ignoret, qui sit, terrarum oblitus et aethrae,
Ignoretque, tener sit puer anne senex.
Ignoret, nox anne dies, quasque incolat oras,
Incolat an terras, incolat anne salum.
Dormiat an vigilet, cernatne an caecus oberret,
Nec fari possit, nec sciat ille satis.
Non vigilet dulcive inclinet lumina somno,
Nec iaceat, nec stet, nec tamen ille cubet.

---

[1] Exstat hoc carmen manu scriptum in tribus codicibus: in cornicensi (pg. 265 sqq.), in ossolineo (pg. 149 sqq.) et in codice miscellaneo bibliothecae caesareae petropolitanae (charta 26). In illo codice petropolitano ita inscribitur: „Dirae pro Polyhymnia", deinde primo versu leguntur haec: „Exstinctum qui vult vestrum, Polyhymnia, nomen". Cetera consentiunt cum hoc textu, quem ad codices cornicensem et ossolineum exhibui, praeter v. 159. Sed codicis petropolitani memoriam sprevi, utpote iam hac re suspectam, quod illud „vestrum" primi versus ad singularem numerum „Polyhymnia" non quadrat. Genuinum textum manus cuiusdam fidei catholicae inimici mutasse videtur. Conf. v. 89 sqq.

Algeat aestate in media, cum Sirius ardet,
Aestuet, hiberno cum coit unda gelu.
Esuriet, quoties ferri sibi pocula poscat,
Et sitiet, quoties dicat amare dapes.
Secum ultro pugnet, sitque id, quod pectore volvit,
Nulli intellectum, nec queat ille loqui.
Oderit id, quod amat, sua seque suosque perosus;
Incertus, quid agat, quod prius odit, amet.
Vivens ipse sibi videatur lumine cassus
Perque acheronteas nare sepultus aquas.
In tenebris quaerat lucem atque in luce tenebras,
Oderit id, quod habet, quo caret, illud amet.
Auxilium nemo poscentem exaudiat illum,
A saevis quamvis dilaceretur apris;
Expellatque suis illum vicinia tectis,
Nesciat expulsus, quo ferat ille pedem.
Nullae urbes pateant; quascunque advenerit oras,
Ulla peregrino nec [1] sic aperta domus.
In campis degat, violento obnoxius imbri,
Iras sensurus, Aeole saeve, tuas,
Cum furis [2] emissis caeco de carcere ventis,
Hinc terras miscens comminus inde polos.
Dulcia cum tangit labris, absinthia fiant,
Sumpta ceres lapides, haustaque vina cruor.
Extimeat semper, ne caelum corruat atque
Opprimat illius tota ruina caput.
Qua gressum feret, extimeat, ne terra dehiscat
Vivus et in stygias pracipitetur aquas [3].
Liberne an servus sit, caelebs anne maritus,
Sitque vir an potius femina, scire neget.
Lapsus mente putet caelo nihil esse sereno
Tetrius, atque magis nocte micare nihil.

[1] Sic mss., ut saepius „non" pro „ne".
[2] Mss. exhibent „furit".
[3] VV. 43—64 leguntur in ossolineo in foliolo seorsum agglutinato, locus tamen, ad quem pertinent, in textu post v. 42 designatus est; in cornicensi ordo versuum nulla re impeditus servatur.

Aure loqui credat se, credat et aure videre,
Os, oculos frustra dixerit esse datos.
Esse datos neget ille pedes, quo incedere possit,
Esse datasque neget, tangat ut ille, manus.
Membrorum officia ignorans se nesciat, atque [1]
Quo moveatve manus, quo moveatve pedes.
Ingrediatur iter longum sitque indigus aeris,
Inque gelu medio hunc trita lacerna tegat.
Frangatur latis rota campis, axeque fracto
Haereat in medio naufraga [2] raeda luto.
Auriga aufugiat [3], moriatur equus, sit opaca
Nox illi, rectam non [4] teneatque viam.
Denique sit aliquam misere delatus ad urbem [5]:
Accedat, quod sit ianua clausa sibi.
Atque hospes dicens foeda de peste venire,
Corripiens baculos, pellat ab urbe procul.
Postremo rediens scrobem delapsus in altam
Frustra homines, ipsos invocet ille Deos.
In silices subito molles vertantur amictus,
In ventos, quicquid dextera tangit, eat.
Exagitent illum luctus et crebra suorum
Funera, pax illi nulla nec ulla quies.
Cum dormire iuvat, tonitru quatiatur olympus,
Proque toro latebras territus ille petat.

---

[1] Ante hunc versum leguntur in solo ossolineo hi duo versus:

Membrorum officiis, dum sese ignorat, abusus
Nesciat infelix, quo ferat ille gradum.

Deinde sequitur adscriptum „vel". Haec omnia tamen lineis transversis deleta sunt ita, ut legi possint.

[2] Vix apte hoc adiectivum usurpatur.

[3] In ossol. exstat „fugiat" cum adscripto „an", in cornicensi perperam „ac fugiat".

[4] Sic mss.

[5] In ossolineo verba „delatus ad urbem" alia manu adscripta sunt. Ceterum uterque liber exhibet „Denique sic". Mutavi, formamque „sit" pro longa admisi, neque enim aliter v. 60 „quod" explicari potuit. Audacius visum mihi scribere: „Denique sic .... ad urbem accedat, ut ...", quamquam sane ita aptiorem redditurus eram sententiam.

Lumina si quando somno inclinaverit, illum
Excutiant furiae tetraque visa toro.
Saepe optet ferro sceleratam abrumpere[1] vitam.
Atque malis finem sic reperire suis,
Effugiatque manus ferrum atque occasio longe,
Optatamque neget Parca severa necem.
Terra neget fruges, mare pisces, aethra volucres,
Perque neget flammas ignis et amnis aquas.
Omnibus aerumnae quae gentibus ante fuere,
In caput obversas sentiat ille suum.
Inter mortales infelicissimus omnes
Fortunam nolit illius esse suam.
Detestentur eum frater, soror, uxor, amici,
Nil magis invisum iuret uterque parens.
Quin vitae talem ob natum dum taedet utrumque,
Illa manu letum quaerat et ille manu,
Aut se praecipitet summi de vertice montis,
Aut rapidas alti iactet in amnis aquas.
Ad sacri tenuere, patres[2], qui fluminis undam,
A se vix teneant abstineantque manus,
Irati monstrum caelo generasse nefandum
Et Christi nomen ferre dedisse Dei.
Lacte suo, infandum, nutrix, quae eduxit alumnum,
In mortem ferro sanguinolenta ruat.
Infelix coniux, vinclum excussura iugale,
Ipsa sua iugulum comprimat usa manu.
Haec nati nataeque legant sibi funera, stringant[3]
Aut teneram laqueo patre vidente gulam.
Conubii et ne expers vitae data tempora perdat,
Illius thalamos dira Megaera petat.
Alecto invideat, saevis caput apta colubris,
Praereptumque sibi dicat inulta virum.
Clamet idem fera Tisiphone dicatque fremendo:

[1] Ossol. „obrumpere".
[2] Sponsores, qui eius baptismo interfuerunt (ojcowie chrzestni).
[3] Ossol.: „stringãt", Corn.: „stringat".

„Nostra[1] haec, non nostrae iura sororis erant“.
Imponat tantis finemque modumque querelis
Tergemino nigrae ianitor ore domus,
Ingentique canat tristis nova gaudia lecti
Latratu; hi vestri sint, hymenaee, chori.
Orpheus inde procul, procul inde canorus Arion
Atque amphioniae plectra diserta lyrae.
Pro quibus horrificus ferali carmine bubo,
Inflet stridentem nocte silente tubam.
Noctua luctifico respondeat abdita cantu,
Nycticorax voces edat et ipse suas.
Nocturnisque canes ululatibus aera pulsent,
Lugubri et quicquid gutture triste sonat.
Involet in mensas tristi scarabaeus odore:
Quas volvit pedibus, inferat ille dapes.
Se occultet sol, ne conubia talia cernat,
Proque illo reddant sulfura tetra diem.
Nulla quies thalamo: cimicum dens rodat eundem,
Illius pulicum non satis ira toro est.
Insomnem cogat totam traducere noctem
Plurimus infesto, quam valet, ore culex.
Tisiphoneque tori dextram Alectoque sinistram
Occupet; illius sic hymenaeus eat.
Insomnes Aurora, satus patre Phoebus[2] eodem,
Insomnes iubeat semper habere dies.
Lapsus mente lupum nunc se, nunc se esse leonem,
Dentatamve aliam se putet esse feram;
Nunc sibi ridiculo videatur simia rictu,
Aut si qua hac animans foedior esse potest.
Mox rudat, factum dum sese credit asellum,
Mox latret, sese dum putat esse canem.
Brutorum tamquam formas transisset in omnes,
Se neget esse virum, se putet esse feram.
Oblitusque sui manibus pedibusque per udam

[1] msti. „nostrae“.

[2] Solem (ἥλιον) designat, qui aeque ac Aurora, Hyperionis proles erat.

Instar quadrupedis ingrediatur humum.
Insultentque canes gradienti et amica luto sus [1].
Virque gregis mixtus congrediatur aper.
Cumque illi multa vexatum aetate cadendum
Atque adeunda nigri regia Ditis erit,
Non illi morbus, non illi febris anhela,
Lenta valetudo non ferat ulla necem:
Coniurent tristes osae caput eius Erinyes [2],
Eumenidum infelix concidat ille manu.
Mactatusque malo leto et cruciatibus, orcum,
Perpetui luctus conscia regna, petat.
Ille, sequens latices, sit Tantalus, indigus escae,
Ixionque suam cogat habere rotam.
Pro Tityoque, novem distento iugera, morsu
Illius assiduo viscera mandat avis.
Poena sit illius, quas portant Belides, undae,
Poenaque sit saxum, Sisyphe, ferre tuum.
Supplicium de alta pendentis rupe Promethei
Perferat, atque suo pectore pascat avem.
Denique sit tandem dirarum ut meta mearum,
Imponantque irae carmina nostra modum:
Exstinctum qui vult papae venerabile nomen,
Illum ut sera olim saecla fuisse negent.
Quas poenas Pluto manes edixit in omnes,
Vertat in illius multiplicetque caput.

[1] Horat. Epist. I, 2, 26.

[2] Per synizesin legendum, ut saepe in ultimo hexametri pede Conf. Euripid. Iph. Taur. 931, 970. Ceterum mss. habent „Erynnes".

MIXTA.

DANTISCANA.

IX.

MIXTA.

DANTISCANA[1].

I.

STANISLAO CARNCOVIO,

praesuli Wladislaviae [2], Istulam naviganti [3].

I

Quo tellus dat iter, ne te committito ponto,
Et te flumineae credere parce rati.

---

[1] Hoc titulo complexus sum carmina, quae referuntur ad res tumultusque Gedanensium aa. 1568—1570. Quae colligi uno capite placuit, non solum propterea, quod iam in libris manuscriptis (corn. 162 - 193 = oss. 29—66) maximam partem unum corpus communi nomine notatum efficiunt, sed etiam ideo, quod pleraque a poeta una emissa esse in lucem certa exstant vestigia. Historiam tumultus gedanensis legationumque Gedanum eo tempore a Polonis missarum enarravi in polonae dissertationis, quam edidi De vita operibusque Royzii, partis primae cap. 3. Quam si quis inspiciat, facile perspiciet, quibus rationibus ductus et ordinem carminum iam uno capite in libris msstis. traditorum hac illac paullulum immutaverim, et quaedam aliis librorum mstorum. locis asservata huic capiti immiscuerim. Ceterum unde quaeque sumpta sint, idoneis locis adnoto.

[2] Erat episcopus vladislaviensis sive cuiaviensis aa. 1567—1581.

[3] Referuntur haec ad id a. 1568 tempus, quo Carncovius quinquevir ad res Gedanensium aliarumque Prussiae urbium componendas a rege

Terra homini fida est; infidus pontus et undae:
Hoc, discit tumidis, qui negat, haustus aquis.
Defunctoque sibi carmen sciat esse paratum:
„Terra dedit tumulum, cui dedit unda necem“.

II.

Terra iter anne unda facias, vis discere, quantum
Distat? Vita, hoc, quod distat ab interitu [1].

III.

Non intrabis aquas autumno flante; venire
Quo terra potes, huc velificare cave.

2.

Ad eundem praesulem de navigationis successu [2].

I.

Ecquid, Carncovi, est? tumidum ciet Aeolus amnem,
Navem ascensurus cum dare vela paras:
Te navem ingresso mulcet mox Aeolus undas,
Succeditque citis lenior aura notis.
Cum ventum ad metamque viae est navemque relinquis
Protinus excitis fluctuat amnis aquis.
Cui venti indulgent, placidus cui militat aether,
Hunc, nec fallor enim, numen habere puto.

creatus, deliberasse videtur, utrum terra faceret iter, propter grassantem pestem periculosum, an potius Vistula Gedanum se conferret. Iussit autem rex Carncovium praeesse quinqueviris addiditque ipsi Royzium, suum iurisconsultum ac consiliarium. Trium carminum, quae hic repetuntur. duo priora exstant in codice corn. pg. 157, in oss. pg. 23, ultimum in corn. pg. 164, in oss. pg. 32.

[1] Iunge: Distat hoc (= hac re), quod (= qua re) distat vita ab interitu. In libris interrogandi nota voci „discere“ additur.

[2] Carncovius iam constituit Istula Gedanum navigare. Prospera tempestate naviganti Royzius itineris socius his duobus carminibus (Corn. 164 = Oss. 33) gratulatur.

II.

Nocte furit tota tempestas, mane quiescit:
  Divisum imperium cum Iove, praesul, habes.

3.

NAVIGATIO

STANISLAI CARNCOVII,

Vladislaviae et Pomeraniae praesulis religiosissimi [1].

Cum tempestates autumnus in orbe cieret,
  Istulaque insuetis intumuisset aquis:
Non magis absistit praesul Carncovius ire,
  Quod fluvio properans instituisset, iter.
Flumen init, tumidis se credere fluctibus ausus,
  Non cessaturis et dare vela notis.
Ingresso rapidi cessarunt praesule venti;
  Praebuit et placidas Istula mitis aquas.
Oblitusque sui autumnus, qui frigore terras
  Stringebat, veris redditus instar erat,
Nullis turbatus nimbis nullisque procellis,
  Horridus aut ventis, Aeole saeve, tuis.
Navigat autumnoque antistes et amne secundo;
  Silva dabat noctes, flumen et unda dies.
Oppida quippe lues villasque intrare vetabat,
  Dira lues, multos quae dabat una neci.
Lucebat totas Phoebe nitidissima noctes,
  Sole micante dies non mage clarus erat.
Noctem unam excipio, ventis quae flantibus almum
  Involvit Phoebes nubibus atra caput,

[1] Navigationem hoc carmine descriptam, quam tangunt carmina, uae supra proposui, fecit Carncovius autumno a. 1568. Carmen hoc exstat ı cod. corn. pg. 163 sq., in oss. pg. 31 sq.

Turbavitque toros comitumque cubilia fudit,
Seque retro in fontes ferre coegit aquas.
Aeolia excitis late furit Istula nimbis,
Quaque via coepit, pernegat ire ratem.
Fluminis intrandi tumidi spes omnis adempta est,
Terra metiri peste vetamur iter.
Pontificis saevos veritos iuraveris euros,
Ne mora sit coeptae, quam secat ille, viae.
Conticuere etenim, cum caelum albescere coepit,
Et lenti flabris abstinuere suis.
Flant lenes aurae, placido fluit Istula cursu,
Et cita dat modico remige terga rati.
Hac sulcamus aquas, ut tempestate benigna;
Sic strati incolumes clausimus amnis iter.
Proxima Sobcovios [1] qua prospicit Istula campos,
Succedit terrae praesul et arva tenet.
Scandit ubi sublimis equis, mox esseda iunctis,
Ad Sobcumque brevi tramite sistit iter.
Cui gravis autumnus cessit, cuique Aeolus, amnis;
Cui tumidus, toto et sidere luna micat:
Deberi huic caelum et viventi altaria dicam
Ulli praesentem nec magis esse Deum.

4.

De STAN. CARNCOVIO
ad Gedanenses tumultuantes [2].

I.

Agnus stemma viro est; insignia mitia gestans
Non formidandus praesul, amandus erat.

[1] Loco huic, ad Gedanum sito, fuisse nomen Sobkowe, patet ex epistula Zebridovii (Acta hist. I, Cracoviae 1878, pg. 25).

[2] Adpropinquantibus regiis legatis Gedanenses tumultu facto portas claudunt. Utramque carmen exstat in corn. pg. 165, in oss. pg. 33.

Arma igitur tristemque metum deponite, cives,
Proque iis succedat plenus honoris amor.
Pontificique vetus reverentia debita vestro,
Quem qui non audit, perfidus ille Deo est.

II.

Armatus pietate venit Carncovius: arcus
Hic[1], corytus hic est, spicula, tela, viri.
Quem qui stat contra, hunc pietatis dixeris hostem;
Non habet hic homines, non in honore Deum.

5.

De Locae abbatis olivensis[2] morte
ad GASPAREM GESCAVIUM[3].

I.

Excessisse Locam atque locum tibi morte dedisse,
In rebus felix ut sit Oliva tuis,
Exsulto. Pacem mors attulit una duobus:
Parta quies illi est et tibi parta quies.
Manibus illius patet aether; nuper Olivae
Clausa reclusa tuis claustra patent manibus.
Annos qua ut plures[4] potiaris, pluribus annis
Ut superes, faciles dent tibi Di superi.

---

[1] Oss. ms. „hi".

[2] Loca armorum Rogala, abbas olivensis (Niesiecki, Herbarz ed. Bobrowicz, VI, 139).

[3] Gaspar Gescavius sive, ut apud Niesiecki (VI, 139) dicitur, Jaskal successit Sigismundo Augusto regnante circa ipsum a. 1568 in dignitate abbatis Cisterciensium olivensis Locae, cuius mortem haec carmina tangunt. In corn. „Gieskavium". Haec tria carmina (corn. 159 sq. = oss. 25 sq.) ideo inter Gedanensia hoc loco posui, quia procul dubio aut a. 1568 aut 1569 a Royzio legationis regiae socio conscripta sunt.

[4] scil. quam Loca.

II.

Excedens terra in caelum, nostroque tuoque
Optatum voto, dat Loca morte locum.
Ille colat caelum, tu terras dulcis Olivae,
Illum si nectar, te iuvat atra ceres[1].
Ipse loco Loca sublimi se iactet; Olivae
Grata tuum, Gaspar, dum tegat umbra caput.
Ille Deo in caelis et rubra gaudeat aethra,
Tu dio[2] in terris atque fruare Deo.

III.

Ad eundem factum abbatem.

Multa pares faciunt multos tibi, nobilis abbas,
Tu quamvis possis vix sat habere pares.
Seu spectem, splendes quibus, Arpinatis honores,
Seu Demostheneas, es quibus auctus, opes,
Sive sacram sophiam, quae monstrat sidera terris,
Quam tua sancta virens semper Oliva colit,
Sive bonas alias, quis gloria quaeritur, artes
Spectem, ut in iis possis, nec sat, habere pares:
Qua in regem Augustum, cui Sarmata militat omnis,
Qua in regum regem notus es esse fide:
Quid dicam? Abbates inter praeclarius omnes
Prussia nil omnis terra, quod edat, habet.

---

[1] atra cerevisia gedanensis.
[2] sic. Dio sive divo i. e. caelo.

6.

In abbatem pelplinensem[1].

I.

Pro dulci fallax qui miscuit hospes amarum,
Pro luce horrendas ille ferat tenebras.

II.

Pro suavi ingratum qui haustum mihi praebuit hospes,
Naresque insueto movit odore meas:
Olim pro dulci Divorum nectare plenis
Faucibus infernos hauriat ille lacus.

7.

De cella monastica[2].

Ut patet ampla mihi data cella monastica! Si quis
Tendat utramque manum, tanget utrumque latus.
Lectulus et mensa est parvumque sedile. Supellex
Cui satis haec, nimis hunc quis neget esse sophum?

---

[1] Msti. (Corn. 156 = Oss. 21 sq.) exhibent „Peplinensem". Pelplini haud procul a Gedano erat celebris abbatia cisterciensium, ubi Royzium a. 1568 aut 1569 hospitio exceptum esse suspicor. Quod si ita fuit, facile etiam fieri potuit, ut ei, utpote Gedano germanoque nomini tum inimico, ab abbate pelplinensi per ludibrium amarum illud et graveolens poculum praeberetur.

[2] Corn. 156 sq. = Oss. 22. Royzius fortasse in ipso pelplinensi monasterio illa cella exceptus est.

8.

In Parcanias pagum[1].

Parcaniae, vobis mala quae imprecer, haereo, vati
Pro hospitio immundam quae tribuistis haram.
Non ignem aut ferrum; sunt haec hostilia: semper
Mille, colant quae vos, adfore quaeso sues.

9.

Ad Ioannem Kostkam, castellanum gedanensem[2].

Ni, promissa mihi nuper, mittatur avena,
Deficiet quadrupes me deficiente crumena.

10.

In caudas equorum Germanorum[3].

Monstrat equus caelum recta, velut indice, cauda,
Fidus hero, aversus spectat at ille solum.

---

[1] Corn. 156 = Oss. 22. Parchanie sive Parkanie est pagus episcoporum vladislaviensium, nunc in circulo inovroclaviensi situs. Royzius commoratus esse videtur in hoc pago tempore ipsius legationis gedanensis a. 1568 aut 1569. In libris inscribitur: „In Parcaniam pagum". Sed textus docet Parcanias pagum a Royzio dictas esse. Ceterum titulus hic, in ossolineo altera manu adscriptus, non ab ipso Royzio praescriptus esse videtur.

[2] Corn. 158 = Oss. 25. Ioannes Kostka, quinquevir rebus Gedanensium componendis, fuit castellanus gedanensis aa. 1556—1574 (Niesiecki, Herbarz ed. Bobrow. I, 286; V, 294 sqq.). Ceterum in ossolineo ad titulum haec insuper addita sunt: „pro undecim equis verbis petit undecim", sed posteriore manu deleta.

[3] Corn. 157 = Oss. 22. Confer infra carminis q. i. Legatio v. 39 sq. Dicit Germanorum (sc. Gedanensium) equos esse cauda erecta, capite demisso. Pro „aversus" exspectares potius „adversus".

II.

De cerevisia nigra gedanensi[1].

I.

Miror, cur atro gaudet Germania potu.
Nil mirere: atra gaudet et illa fide.

II.

Miraris, potu Germanus gaudeat omnis
Cur piceo? picea gaudet et ille fide.

III.

Tetra perhorresco, ceu Ditis, pocula; quaeso,
A me, Carncovi, transeat iste calix.

IV.

Grata quibus nigrans cervisia pocula praebet,
His pix aut carbo debuit esse cibus.

V.

Tetra perhorrescit qui non haec pocula, tetras
Formidaturum hunc non puto Ditis aquas.

VI.

Qui Bacchi inventum haec teterrima pocula dixit,
Ille dedit vanos et sine mente sonos.
Qui contra tetri dicunt haec pocula Ditis,
Hos veros vates, hos cor habere putem.

[1] Corn. 155 sq. = Oss. 21. Confer infra carminis q. i. In Gedanenses tumultuantes v. 25 sqq. In convivio quodam, cui interfuerit Stan. Carncovius, ministratam esse illam gedanensem cerevisiam, docet epigramma III. Quae indicare videntur a. 1568 aut 1569.

12.

CARMEN

gadalophaei poetae[1]

de prussica quinque optimatum legatione Varschovia missorum deque dantiscano tumultu.

Accessit:

Querela manium undecim ex maris dantiscani custodibus, capite per iniuriam a gedanensi magistratu plexorum, ad Sigismundum Augustum Poloniae regem, principem optimum maximum. Eodem gadalophaeo poeta auctore[2].

a.

Carmine rex lecto, quod vates scripsit Iberus
De dantiscanae crimine perfidiae,
Ut laudet carmen, nisi damnet crimen et ultor
Vindicet, est omnis irritus iste labor.
Carmen ab occasu ad septem dedit ille triones,
Cui gadalophaeus proluit ora latex.

b.

Libellus lectori.

I.

Quos peto, — ne quis me in rubro miretur amictu, —
Persolvenda viris poena cruore venit.

---

[1] Scil. Royzii, utpote ad Gadalopham (Guadalopo), Hispaniae fluvium, nati.

[2] Ex msto. corn. 162—170 = oss. 29—49, praemissis tamen eis, quae leguntur in corn. 163—165 = oss. 31—33. Hic duplex titulus inscriptus erat libello, qui carmina post priorem legationem a. 1568 ante comitia lublinensia a. 1569 conscripta continebat separatimque in publicum editus est. De hac legatione conf. dissertat. meae polonae De Royzii vita et scriptis partis primae cap. 3. Quae carmina, utpote falso in hunc libellum illata, quaque ratione ductus excluserim, ex adnotationibus apparet (conf. pg. 272—274).

II.

Quos peto, — ne quis me in pullo miretur amictu, —
Persolvenda illis funere poena venit.

III.

Pelle rubra, lector, ne me mireris amictum:
Quos peto, reddenda est sanguine poena viris.

IIII.

Illis, — ne in rubro me, rex, mireris amictu, —
Quos peto, reddenda est sanguine poena rubro.

V.

Hinc rubrum tegmen mihi, nam, quem carmine pulso,
Est opus, ille suo sanguine tingat humum.

VI.

Hinc tegmen rubrum fero, quod, quam carmine gentem
Insequor, illa opus est, sanguine tingat humum.

VII.

Ecquid me in nigro, lector, miraris amictu?
Quos peto, plus quam atram promeruere necem [1].

c.

Legatio.

De latere Augusti Dantisci ad moenia missi,
Regia legati qui data iussa ferant.

[1] Videtur poeta carmina sua De legatione prussica deque danti-
;ano tumultu in aliquot exemplaria descripsisse, alteramque eorum par-
m involucris rubris, alteram nigris indutam, pro colore idoneis hic
ropositis versiculis instructam, Carncovio fortasse auctore, ad senatores
gatosque comitiorum lublinensium a. 1569 dimisisse; certe eius modi
msilium haec epigrammata produnt.

Primus it antistes pietate insignis avita[1],
Carncovius, patriae splendor honorque suae.
Qui dignum, terras habitans, se reddit olympo
Et solium superos inter habere Deos.
Mansuetus, mitis merito cui stemma sit agnus,
Qui in caelum ablutis sanguine monstrat iter.
Huic castellani sociantur quattuor: ore
Ille Siracovius[2] promptus et ingenio;
Sczavinius Simon[3], musarum dulcis alumnus,
Alcides clavam, cui dat Apollo lyram;
Olesius[4] mox consequitur, quem Prussia gaudet
Inter praecipuos[5] enumerare suos;
Kostka[6] dein regi ante alios fidissimus omnes,
Tempore quos ullo Prussia terra tulit.
Devenere locos Gedani prope tecta superbi;
Iam successuri moenibus urbis erant.
Eloquar, an sileam? ingressu prohibentur et urbe,
Et plebs excita seditione fremit.
Arma rapit, furit, immineat ceu moenibus hostis
Proximaque ad portas hostica castra forent.
Pervigil arma tenet miles, custodia pernox
Asservat vicos, moenia, templa, domos.
Intendere graves operoso ex aere catenas;
His claudunt medias urbis ubique vias.

---

[1] Stanislaus Carncovius armorum Iunosza, tum episcopus cuiaviensis, postea archiepiscopus gnesnensis.

[2] Ioannes Ogończyk Sierakowski, castellanus calissiensis vixit ad a. 1569.

[3] armorum Prawdzic, castellanus inovroclaviensis 1569 — 1572 (Bielski).

[4] Georgius Oleski, armorum Grzymała, castellanus culmensis.

[5] Prima manus cod. ossolinei exhibet „primos", secunda manus atramento pallidiore vocem „primos" delevit et supra adscripsit: „praecipuos".

[6] Ioannes Kostka, armorum Dąbrowa, erat castellanus gedanensis aa. 1556—1574. Is ad discidia gedanensia tollenda plurimum contulit, ita ut ei in comitiis publicis gratiae pro ea re referrentur (Nies. V, 294 n.).

Excutitur, quem non germanicus ambit amictus,
Moenia si Gedani forte subire iuvat,
Et quem pileolum gracilentum aut uncus acinax
De priscis Lechi gentibus esse docet.
Laxa ferant, opus est, discinctaque pallia verrant,
Quae terram et talos pulverulenta terant.
Cuius non monstrat vestis germanica gentem,
Abstineat Gedani moenibus ille procul.
Qui caligas multo velo non farciat imos
Ad talos, illis ille Polonus erit.
Calceus incurvus vestisque astricta cavenda est,
Lechica suspectos stragula sola facit.
Quo portaris equo, monstret nisi sidera cauda,
Ne muros subeas: inde Polonus eris.
Iussus, si quas fers, scriptas monstrare tabellas,
Prorsus ad abstrusos excutiere sinus:
Formidat, quae sit legatio vera, senatus,
Plebs sciat inque malos torqueat arma patres.
Mittat militia armatos a rege iubetur
Edictis; non vult mittere militia.
Quin addit numeros numeris, arma adicit armis,
Complenturque magis moenia militibus.
Missaque, quae hos populi possint compescere motus,
Affigi rostris regia iussa vetat.
Legatos adeant si qui extra moenia, grandi
Poena plectendum creditur esse nefas.
Fraus legatorum fuit ipsum attingere limen
Suspectusque, ausus quilibet illud erat.
Haec rerum est facies dantiscanique furoris,
Sic almam in terris gens colit illa fidem.
Despecti, spreti legati moenia longe
Aspiciunt Gedani, ruraque vasta tenent,
Dant humiles villae hospitium fumosaque tecta,
Nullo et quas struxit rusticus aere casas.
Quo vitam tolerent sedentque sitimque famemque,
Dantisco ex agris urbe negante petunt.
Ille, hosti nuper qui lautia misit Erico,

Mutua qui et nummum milia multa dedit[1],
Aere parare suo, legati corpora curent
Unde, negat: regine hic adhibetur honos?
Quid faciant, cum gens duras admittere in aures
Exlex, quae data sunt, regia iussa negat?
Unde tulere, pedem referunt, regemque revisunt,
Et contempta in se regia sceptra dolent.
Quae te, rex, quae Lechiadas sententia patres
Versat? quae tantum deleat ira nefas?
Omne licet ferrum poenasque admoveris omnes,
Punitum scelus hoc vix satis esse potest.

d.

In Gedanenses tumultuantes.

Quis furor, o cives? quae tanta licentia ferri?[2]
Dantiscumne suo hunc regi meditatur honorem?
Debita legatis haec est reverentia summis?
Moenia clausistis pavidi, clausistis et aures
Infidi; vobis hoc mens male conscia suasit.
Quis regis mandata sui et data iussa recuset
Audire et duras demens admittere in aures?
Incendere patres et mens malesuada senatus,
Ut fremat arma ferox fictis rumoribus, omnem

[1] Erico (msti. Herico) minori, duci brunsvicensi, a. 1563. Ericus enim collecto in Germania exercitu 14000 mercennariorum in Prussiam regiam irrupit et ad Gedanum accessit, regi auxilio contra Moschos se venire dictitans, reapse ut nancisceretur, unde exercitum sustentaret. Iussus autem ab Augusto rege ex finibus Poloniae decedere, cum contra se exercitus parari videret, statim se abiturum pollicitus est, si sibi pecunia, qua egeret, mutuo daretur. Tum Gedanenses, qui iam antea lautia ei miserunt, Prussiae nomine 12000 talerum mutua ei dedere. Nihilominus ille discedens Prussiam devastavit, quo facto Poloniae hostis a rege indicatus est. Conf. Gralath, Versuch e. Geschichte Danzigs II Königsb. 1790, pg. 133—140. Lengnich, Gesch. der preuss. Lande. Sigism. Aug. Danzig 1723, pg. 254—265.

[2] Revocat in animum totum primum primi libri versum Pharsaliae Lucani.

Dantisci late populum. Qui auctoribus illis
Fertur in arma minax emotaque mente iuventus
Exsultat cristis, longisque hastilibus horret,
Nescia, quos petat, it clamorem ad sidera tollens.
Complevere vias, tamquam Germania bellum,
Viribus aut alius moveat maioribus hostis,
Milite ceu fetae ad litus stent mille carinae,
Marte premant acies admotaque machina muro,
Inspectura domos, medias assurgat in auras.
Se clausis abdunt portis et moenia cingunt
Armatis, fulgent galeae, micat undique ferrum:
Tantus ubique pavor miserorum pectora versat.
Legati hospitii accessu prohibentur et urbis,
Insomnem ludo ducit custodia noctem;
Indulget baccho et crateras vertit ahenos,
Et repetens potu large se proluit atro.
Delicium gentis cervisia[1], nota colore
Nigrantis picis et tetrae fuliginis instar.
    Vertitur interea caelum et lux alma diei
Ostendit maria et terras mortalibus aegris,
Ad durosque vocat depulsa nocte labores.
Surgitur e stratis. Somno qui indulserat, armis
Induitur miles murosque et moenia servat,
Prospectans late, si quae vicina per arva
Apparent acies inimicaque pila, manipli;
Hinnitus et si paucorum audivit equorum,
Cogitat extemplo numerosas adfore turmas,
Infestas, urbi excidium quae triste minentur.
Arma amens stringit, formidoque pectora pulsat.
    His proceres regni et legatos regis amicis
Scilicet excepere modis? haec pectore versat
Perfida gens, iustis sese ausa opponere sceptris?
Exagitant gentem furiae, et dementia vexat
Vesani mentem populi, mitissima regis

---

[1] scil. „Nam delicium gentis cervisia est". Sed fortasse quaedam exciderunt aut traditus locus corruptus est.

Haud satis imperia Augusti moderata[1] ferentis.
Divitiae reddunt tumidos adduntque superbis
Indomitisque animos vertuntque a cardine sensus.
Imbuere anne iterum mariani militis[2] enses
Festinant? saevum dominatum duraque sceptra
Sortiri? Quod ne ferrent, Casimirus adivit[3]
Martis discrimen longique pericula belli.
Supplicibus tantum et non digna ferentibus olim,
Tum tandem ad priscae ditionis[4] iura reversis,
Indultum est[5]. Quem non lacrimae et lamenta moverent
Servitio oppressi populi et pallentis imago?
Seque suosque iugo qui excusso ferre negabant[6]
Posse grave imperium et duris parere lupatis
Invisi terris Solymorum militis? Agris
Qui hispanis late pulsus pulsusque britannis,
Perfidus ad septem sese tulit arva trionis,
Omnia permixturus et otia laeta per omnem
Sarmatiam bello late rupturus et armis,
Pulchrae osor pacis perturbatorque quietis.
    Servitio cuius quo exiret Prussia, bello
Implicuit sese longo Casimirus et acres
Desita iam dudum revocavit ad arma Polonos,
Sanguine qui pacem vobis peperere profuso.
Quorum ope parta quies, libertas reddita, latae
Edictis placidis nullaque tyrannide leges.
Tempore quae ex illo praesens retinentur in aevum
Inmotae multa cum libertate, querelae

---

[1] iunge: „ferentis" cum „haud satis moderata" scil. „aegre ferentis mit. imperia, quasi immoderata".

[2] „Marianus miles" est miles crucigerorum; „imbuere enses" idem valet atque experiri enses.

[3] ex posterioris aevi consuetudine pro „adiit". Agitur de bello, a Casimiro IV aa. 1453—1466 cum cruciferorum ordine gesto.

[4] scil. polonae.

[5] iunge: tantum indultum est.

[6] „negabant" ad sensum pro „negabat" scil. populus, qui nuncupatur v. 54.

Nullus ut esse locus possit. Rex mollia clemens
Imperia exercet iussis Augustus amicis.
Non marianaeus vestris cervicibus ensis
Imminet, insontes leto qui dedat agatque,
Ut pecudes, quocunque iuvat; non foeda libido
Vestros incestat thalamos, conubia turbat,
A matrum gremio, dulcissima pignora, vestras
In stuprum natas rapit. Haec non rege polono
Sunt vobis metuenda. Licet servare cubile
Intactum castosque toros. Mariana libido
Prussiacis bello iussa est excedere terris.
In tuto vita est, quem non sua crimina damnant.
Custodita salus; nullos hic expavet enses.
Haec rex armipotens Casimirus, Prussia, vobis
Munera bellando bis senis amplius annis
Attulit. Et demens Dantiscum claudere portas
Legatis, quos de medio iubet ire senatu
Augustus princeps, audet? nec perfida cernit
Consilia infandumque ausum, quae barbara nusquam
Gens animo meditata suo est? Nam claudere regi est
Moenia, legatis si claudas regis et urbe
Haud dubites arcere armisque rebellibus instes.
O facinus multo ulciscendum sanguine, ferro,
Igni, suppliciis! Urbs, quae patiatur aratrum,
Digna, soloque nefas ob tantum excisa recumbat,
Ut servare fidem et regum venerabile nomen
Discat posteritas colere et rerum instar habere
Sanctarum, quas quondam animo est violare nefandum.

e.

In titulum

FIDELIBUS DILECTIS

Gedanensibus dari solitum.

Scribitur ante fides, sequitur dilectio. Cessit
Unde fides, inde et dilectio cedat oportet,
Succedat cui mox positis deletio castris.

f.

In Gedanenses.

Legatos regis qui non admisit inermes,
Sentiat armatas militis ille manus.

g.

Ad plebem gedanensem.

Arma manu, plebs, pone, metusque fac excidat omnis
Res regi cordi sunt, mihi crede, tuae.
Omnia tuta puta; legatio quinque virorum
Non tibi, sed paucis est metuenda patrum.

h.

De gedanensium motu.

Arcet ab ingressu Gedani cum plebe senatus
Regis legatos, aut[1] sine plebe patres.
Haud[2] sine plebe patres; nam plebs decepta senatus
Commentis vafri turpibus arma tenet.
At si plebs vani discet figmenta senatus,
Convertat ne in vos arma, cavete, patres.

i.

Ad SIGISMUNDUM AUGUSTUM
Poloniae regem eadem de re.

Rumpe moras! ruptis fidei ne crimina vinclis
Impunita ferat perfida progenies.
Legatis quae clausa tuis sunt moenia, muro
Effracto pateant gressibus illa tuis.
Et castigatis infidis civibus, olim
Servare addiscat cetera turba fidem.

---

[1] prima manu: „haud“, manus posterior corr. „aut“.
[2] prima m.: „aut“, manus post. corr. „haud“.

k.

Ad Polonos eadem de re.

I.

Dantisci Augusto regnabit rege senatus?
Nobilis hoc sanguis ferre, Polone, potes?
Taedeat hoc passos caeli convexa tueri
Iustus, si sentis, induat arma dolor.
Ferte citi, ferte arma viri, vi excindite gentem;
Stare sub imperio non voluere: cadant.

II.

Iis, qui Dantisco indulgent, ne indulgeat is, cui
Augusti est cordi iusque decusque sui.
Legatis regis qui claudi moenia iussit,
Ille rotae in radios fune ligatus eat.
Et det carnifici iugulum pro crimine tanto,
Et sua membra truci dilaceranda manu.
Utque memor ventura olim sciat ista vetustas,
Carmen defixis hoc superadde rotis:
„Ausus legatis clausas opponere portas
Hoc fine, hoc fune, hoc funere dignus erat“.

III.

Quae Dantiscani est mens tam furiata senatus?
Ad se legatos regis adire vetat,
Occludit portas durasque admittere in aures,
Legatis spretis regia iussa negat.
Pro obsequio attollit cristas proque auribus arma:
Umbones, galeas, spicula, tela parat.
In caelum erectis digitis plebs iussa duobus
Stare patrum placitis arbitriisque cavet.
Nocte vigil celsos servat custodia muros,
Omnia formidans, omnia nocte pavens.
Luce dehinc orta servat, quod cuique tuendum est,
Miles fertque suas in statione vices.

Aspectu prohibet legatos urbis, eosdem
Ut prohibere aditu non putet esse satis.
Inde escas petere, aut quo se sitis arida sedet,
Gens trux, immanis, gens truculenta vetat.
Haecne est illa fides, Augusto debita regi?
Non Scytha, non faciat barbarus ista Getes.
Consilia in melius referat me vate senatus,
Vult ni, ut senatum postmodo paeniteat.

l.

De Gedanensium largitione ad Polonos.

I.

Dantis Dantisci de flavo dona metallo[1]
Larga manus properat flectere corda patrum.
Quaeritur una salus dando. Mala munera vobis,
Quam pestis, quam mors, sunt metuenda magis.
Flectere vult auro patres malefida propago:
Auro tentetur, si quis avarus erit.
Si qui se flecti sinet, ille inglorius, ille
Non patriae pater est, vitricus est patriae.
Vitricus est patriae? quid vitricus? hostis aperta
Dignus cui styge mox ima dehiscat humus.

II.

Syllaba Dantisci si extrema expungitur, eius,
Quod restat, vis est regi inimica meo.

m.

Ad Polonum de admisso Gedanensium vindicando.

Fiet ab angustone Augusto angustia regi
Dantisci populo? tuque Polone feres?

---

[1] Msti. „vitello". Vitellus proprie luteum ovis significat; hic tamen sucina dona diminutiva voce a vitro ducta notari suspiceris, nisi infra vv. 4 sq. diserte aurum nuncuparetur.

Nec te maiestas sic regia laesa movebit
Armabitque tuas in fera bella manus?
Terra prius caelo se misceat, aethera ponto[1], —
Pontus aquas, tellus deneget hospitium,
Quam pulchrum Lechi genus hanc patiatur inultam,
Quae regni sceptro turpis inusta nota est.
Aere, scio, pugnat signato, pugnat et ore
Fallaci Gedani perfida progenies.
Excusat, redimit, quae admisit crimina; vincet,
Si tu observator oris et aeris eris.
Dum mare navigium negat et nimbosus Orion
Esse iubet tumidas per vada salsa vias,
Ambiet[2] affatu blando regemque patresque,
Haud Dantiscano dulcior ullus erit.
Ast ubi tristis hiems cadet et tractabile caelum
Pacatum nautis per mare reddet iter:
Quas nunc submittit cervices, eriget; agnus
Et qui est[3] nunc mitis, tum leo saevus erit.
Est mora mors bene rem et recte, mihi crede, gerendi;
Tolle omnes, prudens si sapis, ergo moras.
Et maiestatis sceleratum ulciscere crimen;
Augusti augustum sit, fac, ut imperium.

n.

In Gedanensium patronos.

Qui Dantiscanae causae studet improbus, urbem
Legatis clausam nec putat esse nefas,
Ille suis peregre veniens succedere tectis
Cum volet et notos fessus adire lares,
Portarum obiectu procul excludatur inopsque
Sub dio algidulum quaeritet hospitium.

---

[1] scil. misceat terra. Sed R. fortasse scripsit: „aethraque ponto".

[2] msti. „ambiget", quod sprevi; nam et ipsum est inusitatum hac notione, et a Royzio Vergilium secuto in verbis „affatu blando" ambiendi verbum locutionis vergilianae mutatum esse vix est credibile.

[3] „est" desideratur in l. 2orn.

Grande malum non externus quisquam inferat illi
Istud: ut a famula sentiat, opto, manu.

o.

Querela manium undecim ex maris dantiscani custodibus, capite per iniuriam a gedanensi magistratu plexorum, ad SIGISMUNDUM AUGUSTUM, Poloniae Regem, Principem Optim. Maxim.[1].

Admissum leve crimen erat, non carcere dignum;
Exiguo redimi quod potuisset, erat.
Non tamen hoc magis abstinuit gens effera sese
Dantiscana suas continuitve manus.
Vincimur, rapimur, trahimur, non vincula, nervi
Sufficiunt, miseros dura catena premit.
Nec mora, raptatos rabies dantiscica leto
Nos, Auguste, tuos lege vetante dedit.
Undecimo insontum maculavit funere terram,
Mactati spreto te, tua turba, sumus.
Nec satiata fuit gens Gorgone saevior insons
Nostrum de scapulis desecuisse caput,
Ni mox, infandum, palis affigat acutis,
Ceu laesa a nobis regia sceptra forent.
Quoque magis, casus nostri quos urit acerbi
Supplicium, frangat discrucietque dolor,
Qua est via praepositis Dantisci ad moenia nostris[2],
Illis praecipue proposuere locis.
Scilicet et ne cassa omni visantur honore

[1] Hoc carmine revocat poeta in Augusti animum facinus a Gedanensibus ante legationem missam a. 1568 perpetratum, quod enarravi diss. meae polon. De vita et operibus Royzii partis primae capite 3.

[2] Praepositis classis regiae, qui, postquam Clefeldus, Gedani praefectus iudiciaria potestate in classem ei a rege permissa se abdicavit, ipsi iurisdictionem classiariam obtinuisse videntur. Capita occisorum proposita erant ad urbem in litore. Conf. meae dissert. polonae locum supra l.

Singula, dant sertum vertice ferre suum[1].
Nostro in supplicio sunt aussi illudere nostris
Iusque, quod in nos est, demere praepositis,
Quorum erat, haud dantiscani punire senatus,
Si quod delictum culpave nostra fuit.
Nec teneram aetatem gens est miserata duorum:
Nil horum humani saeva tyrannis habet.
Flore aevi primo nam colla dedere securi,
Quis potuit scuticae poena fuisse satis.
Crimina, quae dici vix possunt crimina, ferrum
Vindicat, auctores nec sinit esse diu.
Impunita manent Dantisci cetera, quae sunt
Ullo in barbarico vix tolerata solo.
„Dat veniam corvis, vexat censura columbas“:[2]
Dantisco oraclum vox Iuvenalis erat.
Crimen adulterii et temerati iniuria lecti
Consuetudo facit cottidiana[3] leve
Atque metu vacuum; tantum non praemia moechus
Accipit, ut possit esse negata[4] queri.
Polluere incesto se arasque excindere Divum
Aede expilata non grave crimen habent.
Arbitrioque suo templis imponere morem
Quisque sibi et legem ferre licere putat.
Non Babylon tot se in linguas diviserat olim,
Quot secta est sectis urbs ea monstrificis.
Unaque tam varios dum claudunt moenia ritus,
Hicque suis Divis tus dat et ille suis.
Nullus honor sacris; colit hic, quae despicit ille:
In cavea clausas dixeris esse feras.

---

[1] Singula sc. capita. Ceterum ratio grammatica exigit fere haec: „dant s. ferre cuique suum“.

[2] Iuven. sat. II, 63.

[3] Emendavi dubitanter. Oss. exhibet: Crimen adulterium et temerati iniuria lecti cet.“, corn.: „cr. adulterii..... Consuetudine fit c. leve“. Ceterum „cottidiana“ usurpatur eadem quantitate, qua apud Catull. 68, 139, nam vulgo primam brevem, secundam longam habet. „Iniuriā“ tribus syllabis pronuntiandum.

[4] scil. praemia.

Discordi populo, vinclis ubicunque solutis,
Non Deus unus erit, non erit unus amor.
Cuncta licent; nihil iniustum est, quod suaserit ardor
Mentis et exagitat exstimulatque furor.
Grassari ferro complereque caedibus urbem,
Impune est: nulli poena timenda reo est.
Non urbem dicas Gedanum, sed gentis asylum
Certum opicae[1]; illic, quo se ferat exsul, habet,
Perfuga, quo tabulas et sedes transferat et se,
Ut nullo possit tutior esse loco.
Obtruncavit herum mortemque parentibus atrox
Obtulit, illa intret moenia, tutus erit.
Terrarum labes et nostri infamia saecli
Illo collecta est et sociata loco.
Inde licet mundus petat omnis semina rerum
Foedarum, si quem turpia facta iuvant:
Auferat ut multum, non urbem exhauriet, illo
Scilicet est urbs ut cuncta referta malo.
Pro domino sese populus gerit ille, negatque
Sceptris, ut tumida est mente, subesse tuis.
Vindicat imperium pelagi sibi; ferre per altum,
Quo placitum est, merces, asserit esse suum.
Esse suum portum reserare et claudere portum
Esse suum iactat; pernegat esse tuum[2].
Cerne, palatinam — iamque altera vertitur aetas, —
Castro pro exciso ponat an ille domum?
Horreaque et stabulum centum sublime columnis,
Tercentum alipedes quo stabulentur equi?[3]
Pauperiem excusat, seque audet dicere cassum

[1] = rudis atque incultae.

[2] Haec cauta erant regi in foedere cum Casimiro Iagiellonida a. 1454 icto.

[3] A. 1414 Gedanenses deleverunt contra ius domum episcopi cuiaviensis latericiam. Pro ea obligaverunt se foedere a. 1454 ad palatium regi Polonorum stabula horreaque aedificanda eidemque regi eiusque cohorti Gedani commoranti per quattuor dies alimenta praebenda. Conf. infra carm. 18.

Aere, suum cum vix aes numerare queat.
Non regem agnoscunt, non regia iussa capessunt,
Spretos legatos aspicis ecce tuos.
Legatis clausere forum, clausere macellum,
Clauserunt aditus, moenia, templa, domos.
Quae tibi clausa puta. Quid enim, rex inclite, refert,
Nuntius an princeps hoc patiatur idem?
Est instar regum et quaedam legatus imago,
Quo laeso, ut laeso principe, crimen erit.
Non inventa ullis gens est tam barbara terris,
Qua currum Titan fertque refertque suum,
Quae non legatis iustos et haberet honores,
Et grato exciperet comiter hospitio.
Qui bruma haec ineunte audent, quid vere reverso,
Rex Auguste, sibi non licuisse putent?
Cum placidus ventis stat pontus et aequora nautas
Fluctibus invitant in vada nota suis?
Quo Scyllam et libycas liceat contemnere Syrtes
Tempore et infidis credere vela notis?
Iram acuas, meritam poenam accelerare necesse est;
Seraque principibus praecipitanda mora est.
Assumunt animum sontes, audacia crescit,
Si princeps sceleris segnior ultor erit,
Et nova contemptis meditantur crimina sceptris,
Et mala praeteritis accumulare malis.
Inclamat noster fusus sine crimine sanguis:
„Ulciscare tuos, qui sine lege cadunt.
Aut nostri oblitus te ulciscere; ferre licebit
Si tua maiestas laesa tuumque decus
Sit sartum et tectum, male natus et ille senatus,
In quem deliquit [1], sentiat atque fleat.
Quid fleat? haud lacrimis, persolvat sanguine poenas,
Mordeat et caeso gutture fusus humum.
Vulturibus corvisque voranda cadavera prostent

[1] msti. exhibent „transfixit". Correxi. Fortasse scripsit R.: „ius, quod transfixit".

Et late in medios proiciantur agros.
Atque loco, fuerit quo reddita poena, columnam
Erige; vindictae sit memor illa tuae.
Illa et nobiscum et cum posteritate loquatur
Atque hoc incisos servet in aere sonos:
Hic dantiscanus pro maiestate senatus
Laesa dat poenas sons, fit et esca feris"[1].

13.

In Clefeldum[2].

I.

Clefeldi, fertur male te aegrotare, sed istud
Nec populum, sed nec credere, crede, patres.
Credere nec crede Augustum, si dicat Apollo,
Quique olim vitae reddidit Hippolytum[3].
Mentiri liceat medicis abs te aere redemptis,
Atque in te centum multiplicare febres.
Ne reus Augusti te sistas ante tribunal,
Cuius conspectum perfide ferre nequis,
Vana alii de te fingunt; seu vera loquantur,
Integra sint illis, me nihil ista movent.
An tibi sit febris, Clefeldi, ut nescio: regem
Sic scio in Augustum est quod tibi nulla fides.

II.

Clefeldi, male te valere dicunt
Quidam, sed negat omnis aula, patres,

---

[1] Ad calcem huius carminis voce „finis" adscripta libellum (pg. 280—296) separatim emissum esse apparet.

[2] Corn. 180 = oss. 50 sq. Clefeldus, Gedani praefectus (burgrabia), cui Augustus ius classis suae commiserat, videtur praetendisse valetudinem, ne ad comitia lublinensia ad causam dicendam proficisceretur.

[3] Aesculapius.

Matres et pueri, aere qui lavantur
Non ullo[1]; astrologus negat. Fatemur
Aegrotare fidem, tuo dedisti
Quam regi modo, perfidusque frangis.
Hic si morbus inest tuis medullis,
Si praecordia, si sinus adurit,
Vivax si cor edit negatque somnos,
Aegrotas nimis et nimis. Quid, inquam,
Aegrotas? Superare te negabo,
Et dicam stygiae incolam paludis,
Terret Cerberus ore quem trifauci.

14.

In Gedanenses[2].

I.

Si maiestatis reus amplas incolit aedes,
Estque illi carcer deliciosa domus,
In quos sunt nervi, manicae duraeque catenae?
In quos sunt, quaeso, vincla reperta reos?

II.

Exsultant fures, acuunt sua tela latrones,
Quique patri insidias, quique tetendit avo.
Obsidet ille vias, media grassatur in urbe
Hic. Animo versent crimen ut omne suo,

---

[1] sc. infantes nondum quattuor annos nati.

[2] Queritur, ni fallor, his duobus carminibus Royzius, quod Gedanensium legati, iudicio comitiorum lublinensium a. 1569 condemnatí et in carcerem coniecti mitius lentiusque tractentur, quam par sit pro scelere laesae maiestatis commisso. Itaque errore quodam in libris manuscriptis (Corn. 179 = oss. 50) haec carmina anteponuntur eis, quae „In Clefeldum" inscripta sunt (Corn. 180 = oss. 509), cum ex temporis ratione posteriora sint.

Securis agitare licet noctesque diesque
Sontibus et sanctos se reputare reos,
Quos violare nefas et carcere claudere caeco,
Cogereque astrictos compede ferre pedes,
Atque manus manicis et vinclis colla trucique
Quas edit custos carceris ore minas[1].
Haec cur formident, timeant, metuantve, coercet
Si maiestatis nulla catena reos?

15.

In Clefeldum[2].

I.

Adversus regem quid fert in pectore Clefel? — fel.
Augusto gladium vult idem demere regi. — regi?
Regi pro admisso hoc latro castigabitur, an non? — non.
Quis praestet, scelus ut post hoc queat esse superstes? — aes.
Quos flectet, si mox numerabit mille talheros? — heros.
Prostabit, quae hominem absolvat, sententia tanti? — tanti.
Criminis ergo reus summi impunitus abibit? — abibit.
Cogitur hoc scelus et quis tolerare nefas?[3] — fas.

II.

Ille talherus, herus magnorum victor herorum,
Vimne absolvendi, cum numeratur, habet? — habet.

---

[1] Haec paulo durius referuntur ad verbum „ferre".

[2] Corn. 180 sq. = oss. 51 sq. Haec pertinent ad id tempus comitiorum lublinensium, quo legati Gedanensium causa dicta condemnati atque in carcerem coniecti sunt. Divulgatum esse tum videtur, id quod reapse factum est, fore, ut legati vinculis soluti incolumes domum dimitterentur.

[3] Versibus hexametris adiungitur sine idonea causa pentameter. Hoc carmine singulis versibus adscribuntur responsa, altero vero singulis distichis.

Servare exutos vinclis et compede sontes,
Quamvis maiestas laesa sit, ille potest? — potest.
Liberat ergo reos poenis herus ille, talherus?
An ius in leges omne talherus habet? — habet.
Quae mare, quae tellus fert, quae fert lucidus aether,
Omnibus his, illo qui caret, ille caret? — caret.
Haec eadem dives, qui illo et nummosus abundat,
Sit licet in foedo fornice natus, habet? — habet.

III.

Dextera pasquillos scribit, quam stringere durae,
Si quid iura valent, debuerant manicae.
Legatosque petit scripto. Par parcere dextrae est,
Quos armis petiit, si petat et calamo.

16.

De divina in Dantiscanos
ob laesam maiestatem vindicta[1].

Regia Dantisco maiestas laesa pepercit,
Infandum aut non est hactenus ulta nefas.
Seu mora vindictae est, sive indulgentia poenae,
Hoc ultrix iusti non tulit ira Dei.
Ergo tota gravi complevit moenia tabo:
Iudicio haec Divum est poena secuta reos.
Perfida gens, regis quae edicto pendere legum
Debuerat poenas, pestilitate cadit.
Desertis cives passim tumulantur in agris,
Nulla cadaveribus tot Libitina sat est.
Hunc, licet indignis, tribuit Deus ultor honorem,
Supplicio regem dum praeit ipse suo.

[1] Corn. 181 sq. = oss. 53. Haec referri videntur ad a. 1869 exeuntem.

Nam, rota quos avidis aut furca aut uncus in escas
Servasset corvis, fossa recondit humus.

17.

De STANISLAO CARNCOVIO,

Vladislaviae et Pomeraniae episcopo, regio Gedani legato[1].

I.

Occupat expulsus templis praetoria praesul;
O quam illi potius linquere templa fuit!
Ingemit his Gedanum verbis; haec maesta querela est;
Hos geminat questus ingeminatque suos.
Clausa malum hoc pariunt legatis moenia nuper,
Contempta et multis regia iussa modis.
Paucorum tandem dominandi insania fecit,
Dum sibi Dantisci vindicat urbis opes,
Illam quod pulsus delubris praesul in urbem
Ab rege imperium iam prope regis habet.

II.

In vestras animas ius, Dantiscane, negasti,
Pastorique tuo pontificique tuo.
Qui regis iussu in vestros legatus honores,
In vos, in vestras ius habet ultor opes.
Sic, quem pontificem sprevisti ob dogma Quiritum,
Hic tibi nunc legis lator et auctor erit.

---

[1] Corn. 185 sq. = oss. 57 sq. Haec pertinent ad alteram legationem a. 1569 ex comitiis lublinensibus missam. Gedanum iacebat in dioecesi vladislaviensi, subiectum igitur erat scitis Carncovii, sed eadem spernebat. Conf. inter alia epistulam Carncovi ad Clefeldum (Epistolae virorum illustrium annexae editioni Dlugossi Lipsiae 1712, N. 73).

III.

Spretus erat tibi, qui mitis modo venit ut agnus,
Et, quamvis esset, non tibi praesul erat.
Nunc alter graius venit Draco condere leges,
Te et magnis regis subicere arbitriis.
Agni qui ora pati nequisti mite balantis,
Pro hoc exserta trucis ora Draconis habes.

IIII.

Pontificem nuper Gedanum, quem ferre nequivit,
Qui nunc praetorem, dic mihi, ferre potest?

V.

Ora sui qui pontificis non audiit aede
In sacra, in sacro hic audit ut illa foro!

VI.[1]

Pontificem in sacra quem non tulit aede, profanis
Hunc in iudiciis Gedanensis honorat; eundem
Spretum in divinis tractantem humana veretur.
Consilia hoc tumidae peperere improvida genti.

VII[2].

Venisti sudo caelo, Gedanoque relicto
Volborium intrasti sole micante tuum.
Te post ingresso largus demittitur imber,
Aridaque optatis arva rigavit aquis.
Christus, Carncovi, cuius tibi gloria curae est,
Has caeli alternas imperat ire vices.

---

[1] Huic epigrammati praescribuntur in libris mstis. haec: „Quattuor versus longi". Omisi utpote supervacanea.

[2] Hoc carmine ipsum Carncovium alloquitur.

18.

Gratulatur domum regi
a Gedanensibus concessam [1].

Martia nona dies centum plus attulit annis:
Fert, aetas hominis quod negat, illa dies.
Augustum Augusto, quod tollat ad aethera, tectum
Matlaviae [2] ad ripas nobile dat Gedanum.
Burgrabius, proconsul adest lectusque senatus;
Assensuque frequens comprobat ordo suo.
Suscipiunt regni proceres. Carncovius, est cui
Post Divos, regis proxima cura sui,
Praesul, quo melior sacras haud attigit aras,
Seu vitae exemplo, seu pietate velis.
Inde Siracovius pietate vir inclitus omni,
Antiquos inter vivere dignus avos.
Non hic Kostka deest, animo sublimis et acer,
Ingenti in regem praeditus ille fide.
Hic Firleius adest, virtute insignis et ausis,
Laus Dambroviciae fama decusque suae.
Hic quoque Wyssocius [3], pars non postrema senatus,
Cultor iustitiae et religionis, erat.
Utque peroravit placido Carncovius ore,
Regali apprensa, quae stat ad astra, domo,
Teutonica haec repetit lingua Gescavius abbas,
In cuius labris Suada diserta sedet:
„Augusto augustas patrum ordo hic suscipit aedes,
Augusti augustum crescat ut imperium".

---

[1] Corn. 182 sq. = oss. 53 sq. Titulus hic posteriore manu adscriptus est in ms. oss. Condiciones pacis acceperunt Gedanenses a Carncovio regiae legationis praefecto a. 1570.

[2] Hunc fluvium cum Vistula aquas suas miscentem Germani nunc Mottlau, Poloni etiam Motławam dicunt.

[3] Firleius, castellanus cracoviensis et Wyssocius successerunt in locum Olesii et Szczavinii, qui priori legationi interfuerunt.

19.

CARMEN
ad SIGISMUNDUM AUGUSTUM,
regem [1].

Accipe Dantisco scriptas te principe leges,
Rex Auguste, tuoque volens has numine firma.
Ipsae ingens maris imperium portusque receptum,
Sceptra quibus regum quondam spoliata priorum
Exciderant [2], tibi restituunt regnoque polono;
Dantiscumque ipsam, quae fidens moenibus altis
Divitiisque iugumque tuum et tua mollia demens
Imperia haud patiens sumptis excusserat armis
Urbeque legatis clausa, tua sacra ferebant
Qui nuper mandata, gravi discussa senatus
Iudicio, haud temere subitove emissa calore.
Sanguine quos fuso et multorum caede licebat
Et decuit punire, manuque excindere sontes:
Hos tu, rex clemens, cuius clementia caelum
Caelituumque domos superat, meliora secutus
Consilia, haud properans nec saeva percitus ira,
Legatis iterum missis, prudentia quorum
Nota tibi pridem sed nunc illustrior, ipsam
Urbem etiam, quae pro domina se insana gerebat,
Sceptra retraxisti supter tua iusta, tuumque
Regale imperium, et fundasti legibus aequis.
Illa superba diu cristasque attollere caelo

---

[1] Corn. 183 sq. = oss. 54 sq. Hoc carmen refertur ad a. 1570, quo condiciones pacis, altera legatione Lublino a rege missa, a Gedanensibus acceptae in comitiis varsaviensibus comprobatae sunt, novaque legatio ad ea exsequenda tertium Gedanum est missa. Conf. Górnicki, Dzieje w Kor. Sanok 1855, pg. 132 sq.

[2] Subiectum est „sceptra". Sceptra r. pr. spoliata exciderant imperiis (quibus) maris portusque. „Quibus" ablat. pendet aeque a verbo spoliandi atque a verbo excidendi.

Sueta, volens demissa animique oblita tumentis
Sceptris laeta tuis urbs sese tradidit ultro,
Paucorumque aspro dominatu libera facta
Tota tua est, hominisque simillima, scilicet arto
Ereptus qui servitio duraque catena,
Tempore quam longo maerens in carcere gessit,
Exsultat prisca pro libertate recepta,
Tectumque augustum, centum supraque negatum
Annis, festinans quod mox ad sidera tollat,
Spectandum procul et centum sublime columnis,
Dat tibi Matlaviae ad ripas properantis in altum.
Illa tibi sedes, caput urbis, curia regum
Celsa polonorum, quo tu lectusque senatus
Ordoque conveniat multis stipatus equestris,
Unde petant responsa dare et sibi iura volentes
Supplicibus cives votis, oracula tamquam
Missa polo, quae olim morem terraeque marique
Imponant late poenasque in crimina figant.
Hoc te rege decus quaesisse Polonia gaudet;
Gaudeat et longum ut possit gaudere, procura.
Res ea te nomenque tuum super aethera tollet;
Regalesque tuos aeternos reddet honores.

PROSOPOPOEIA DANTISCI,

ad

IOANNEM PROITUM, GEORGIUM CLEFELDIUM, CONSTANTINUM FERBERUM, ALBERTUM GISIUM,

optimates scilicet suos, loquentis [1].

Quos ego Dantiscum tandem, mitissima passos
Exilia, haud meritas poenas et debita factis
Supplicia, incolumes ad moenia nostra reversos

[1] Corn. 186—193 = oss. 59—66. Scriptum est hoc carmen a. 1570, quo optimates Gedanensium vinculis liberati domum sunt dimissi.

Aspicio? Mihi quod cunctis sperare negatum est
Sideribus, vates nec dicere quivit Apollo!
Vos alui ad magnosque eduxi mater honores,
Evexique volens et, quos obscura nec ullis
Insignes rebus modo fama recondidit, auxi
Divitiis opibusque et celsa in sede locavi.
Immemores, — quid non ingrata oblivia possunt? —
Tantis pro rebus, magnum ut discrimen adirem,
Fecistis, famae fidei dulcisque salutis, —
Horresco referens, — nostras occludere portas
Regis legatis Augusti illustribus ausi,
Augusti regis, quo sospite Prussia sospes
Semper erit! vos quae, o stulti, dementia cepit?
Haec super armastis vicos, fora, templa domosque;
Mittere militia iussi atque emittere portis
Armatos: numeris numeros vestra addere contra
Sustinuit regis spretis audacia iussis.
Qualis erat Troiae facies, cum Graecia bellum
Dardanium ob Paridem et scelus exitiale Lacaenae
Moverat excidium terraque marique minata,
Talis nostra fuit: ferrum undique et undique ferrum
Stridebat fulgens et luce micabat ahena.
Pax nusquam nusquamque fides. Haec gratia regem
Augustum mansit, servatoremque Polonum?
Sanguine qui dextraque sua, pia Prussia, quondam,
Ne marianaeo serviret pressa furori.
Perfecit duroque iugo, quod ferre nequibat,
Eripuit victor libertatique vetustae
Restituit, quae non nisi regibus ante polonis
Subiectae[1] obtigerat, longumque annosa per aevum,
Pulchra pace vigens, portis durarat apertis.
Hac scelere excideram prope vestro et tristibus ausis
Digna pati, clemens nisi rex servasset, aratrum,
Extremum occasum vastasque videre ruinas,
Suppliciis vestris foedata madensque cruore.

[1] ms. „subiecta“.

Vestra quibus frangam nostrae insidiata quieti
Discidia, arbitriis ne vis submittere nostros
Audeat ulla suis cives, durisque fatiget
Servitiis, nil vos, nihil iste nec ille, nec ullus
Moenibus in nostris, rex et lex omnia possint.
Nobis more novo vivendum; vestra facessat
Illa olim nulli nostrum toleranda tyrannis.
Quae me, quaeque meos his, heu, prope perdidit annis,
Et dignos vos vix non funere mersit acerbo,
Infandum meritos cruciatum et tristia fata,
Exemplo essetis quo cunctis civibus aevo
Venturo, discant ut morem regibus olim
Principibusque suis gerere atque capessere iussa:
Iussa, datas leges omnesque aequantia iura,
Non aliter, quam quae sunt Divum oracla, tenere,
Esseque suasores populo auctoresque tetrarchis
Et dominis parere suis, submittereque ultro
Iusto colla iugo, fascesque et sceptra vereri,
Non aut pacatas fictis rumoribus urbes
In reges animare suos, excireve plebem
Incautam, praeceps et vulgus ad arma vocare
Nescio qua ignota pro libertate suorum.
Dum servire volunt populum sibi et omnia nutu
Ire suo malunt, quam iustum agnoscere regem.
Quo me vestra malo miseram vesania nuper
Afflixit, fundo et vix non evertit ab imo.
Damnis edocti vestris nostroque periclo,
Consilia in melius prudentes vestra referte,
In regem atque in me peccatum agnoscite vestrum.
Mulceat haud vestras sceleratus Achatius aures
Cureus [1], insanum caput illud menteque cassum,
Est qui mendaci vos ausus dicere versu,
Vanus homo, patres patriae. Fateamur oportet,
Perdere si patriam conari et vertere ab imo

[1] Achatius Cureus, Marienburgi natus, secretarius dantiscanus, qui mina Royzii ad priorem legationem pertinentia edito libello vellicavit.

Hoc est esse patrem patriae, vos esse. Quod ille
Sacrilego est ausus nostra intra moenia versu
Scribere nec sceleris poenas dat vindice ferro
Aut flammis, quas promeruit, nisi culeus eius
Debetur sceleri, patriae qui dieere patres
Hostes est ausus patriae, quibus una pepercit
Augusti irasci clementia nescia regis.
Crimina perdiderant nam iam vos vestra nefasque
Infandum, quae iudicio regisque patrumque
Fata minabantur vobis suprema necemque
Infamem et nullis delebile dedecus annis.
Parcat adulator vestras mendacibus aures
Delenire[1] modis, malesanus Achatius; illum
Praestiterat mutum pecus esse elinguеque, tales
Faucibus emissas quam vulgo fundere voces;
Quodque magis pudeat, male sarto claudere versu,
Ne ignorent homines pecudes enixa loquentes
Humana facie Mariae, quae nomina servant,
Moenia, Prussiacis ostentum nobile terris.
Nos Balaamaeam domino miramur asellam
Sacrorum, ut tradunt[2], vatum monumenta locutam?
Scribit apud Prussos versum pecus; edit et audet
Venturum, quasi victurum, transmittere in aevum.
Quod pecus hoc? stolidum caput illud Achatius? infans,
Dicere si tentet, meditetur carmina quamvis.
Cantantem audieris, pecuaria rudere credas.
Cureus a curis illi cognomen inhaesit,
Aut stultis pecudi a curis, ut carmina monstrant,
Quae curet nemo, cui sunt in pectore curae,
At sensus vulgaris inest mentisve pusillum.
Nec minus hoc se praeclarum putat esse poetam,
Cui nec Sulmo parem genuit, nec Mantua dives.

---

[1] ms. delinire.

[2] Balaamum vatem a Moabitis accersitum, ut Israelitas detestaretur, ab asella, qua veheretur, divinitus voce praedita, edoctum esse, ut eis futura fausta vaticinaretur, libri veteris testamenti tradunt.

Unde caput fatuum, vestras dum carmine laudes
Persequitur, — reperire nequit quas, lumina cui sunt
Lyncea vel medio titan cum volvitur axe, —
In gadalophaeum ruit insanitque poetam [1],
— Mentis inops, sese vobis dum venditat excors,
Et parasitando esuriens vult pascere ventrem, —
Vos falso velut accuset. Sunt omnia, dixit
Quae gadalophaei notissima musa poetae
In vos, vera; neget nemo; quaeque ipsa, fatebor,
Ibitis infitias nec vos, si vera profari
Non pudeat; nec rex nescit magnusque senatus.
Et quis non hominum scit, quae sciat ultima Thulae? [2]
Portarum obiectos postes et moenia clausa
Legatis quis nostra neget? dextrasque rebelles
Emicuisse graves armis, me milite vestris
Infesto [3] imperiis, hostilique undique ferro,
Et quae animus meminisse horret luctuque refugit,
Cetera perfidiae et vestri argumenta furoris?
Sic: dignos, magno quos prosequeremur honore,
Quos rex, quos proceres, quos omnis regia misit,
Unde salus nobis est et decus omne petendum,
Moenibus exclusisse viros, quod fortiter ausus
Est gadalophaeus versu damnare poeta,
Augusto regi, ut semper, regnoque fidelis,
Quem laudent cuncti indignantem tristibus ausis:
Cureus insanis non parsit Achatius amens
Indignisque modis opico proscindere versu,
Nostro odio dignus vestroque et vindice poena.
Quid facis, ah demens, scriptis pro talibus aura
Indignus caeloque frui? si mica cerebri
Est tibi, frange miser calamos et carmina dele,
Curee. Te mutum, quam tales edere versus.

[1] Nostrum Royzium.

[2] Verg. Georg. I, 30. Cureus videtur exprobasse Royzio, quod fictas calumnias in Gedanensium optimates protulisset, ut eos proditionis coram rege senatuque argueret.

[3] ms. „infestam" „Imperiis" vestris est ablat. causae.

Praestitit esse. Tui prae odio te praeque pudore —
Quid cessas? — mox in tetras age conde tenebras,
Atque hominum furare oculis, ne crastina cernat
Lux te absorbendum iamiam telluris hiatu,
Et vivum stygiae mergendum in stagna paludis.
Saevus ubi horrendo te Cerberus hauriat ore
Moxque vomat, furiae excipiant et tristis erinys [1].
Luctificam Alecto a dextra a laevaque Megaeram,
Nocte satas, atri statuat dominator averni,
Aeterno de te quae sumant tempore poenas,
Aeternas, olim nullum quas terminet aevum.
Ante oculos stet Tisiphone dirosque colubros
Intentet, duroque furens accincta flagello
Nullam nocte tibi, nullam det luce quietem, —
Si est lux, nulla rubens ubi fundit lumina titan
Perpetuaeque habitant tenebrae noxque una perennis,
Ni quam edit lucem tetro ardens sulfur odore,
Quas solas flammas in poenam tartara norunt.
Obvius Ixion veniet tibi perfidus ultro,
Qua volvare, rota cedens; tibi Tantalus undas
Intactas labris et poma fugacia tradet,
Concedentque tibi, quas gestes, Belides urnas.
Caucaseaque alter pendebis rupe Prometheus;
Sons eris, aeternum rodat cui viscera vultur.
Aeacus has poenas iustas satis esse negabit
Crimine pro tanto; poenas meditetur, Achati
Curee, maiores opus est, auditaque nunquam
Supplicia, et stygii Minos trux arbiter orci
Crudeles acuat studiis ardentibus iras;
Gnosius accendat socium Rhadamanthus utrumque,
Et quibus in sontes steterat cruciatibus omnes
Saevire, inferni quotquot tenet aula tyranni:
Eumenides vertant in te et feralis erinys.

[1] Non satis accurate utitur his nominibus, siquidem furia haud differt ab eriny.

Parta quies illis sit, tu plectaris, Achati
Curee; sint poena immunes, plectaris ut unus,
Sontes; quotquot habet nigrantis regia Ditis,
Hae tibi erunt poenae, tibique hic cruciatus, Achati
Curee, supplicia haec, regni dum rector opaci
Dis erit, inque illa latrabit Cerberus aula
Vectabitque senex exsangues Porthmeus umbras.

4159-2